GÜNEY

89

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

temmuz · ağustos · eylül '19
tîrmeh · tebax · îlon '19
15 tl · 5 euro

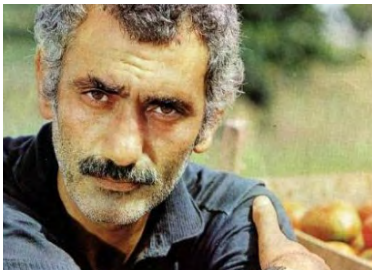

YILMAZ GÜNEY'i anma, anlama ve anlatma

Kuruluşunun 100. yılında Komintern, Tatlin ve çağrışımlar...

Yasaklı bir dilin yazarı **MEHMED UZUN**

ZEHRA DOĞAN'la sanat üzerine gece söyleşisi

"Yaşamın kendisidir sanat..."

9 771312 693889

Dönüşüm Yayınları'ndan iki yeni kitap

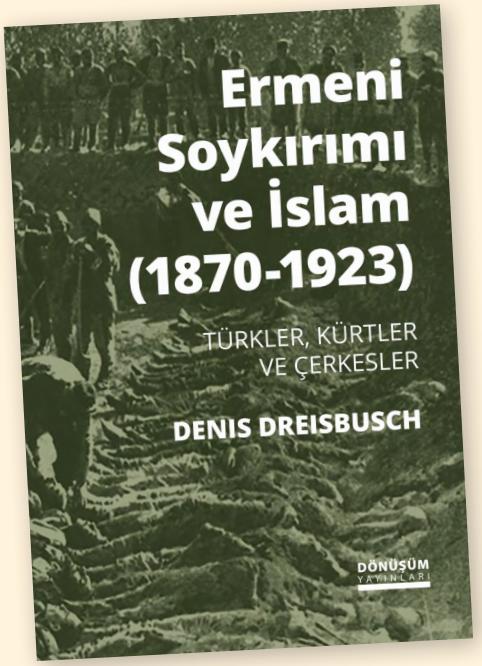

ERMENİ SOYKIRIMI VE İSLAM

(1870-1923)
TÜRKLER, KÜRTLER VE ÇERKESLER

DENIS DREISBUSCH

"Üzerinden yüz yılı aşkın bir süre de geçse Ermenilere yönelik soykırımının etkileri günümüze dek uzanmaktadır. Geçen yüz yılda Soykırım çeşitli yönleriyle araştırıldı, belgeleriyle ortaya konuldu. Araştırmacı Yazar Denis Dreisbusch bu ilk kitabında soykırıma değişik bir bakış açısıyla yaklaşıyor ve Ermenilere yönelik soykırımda İslamın oynadığı rolü irdeliyor. Özenli bir araştırmanın sonucu ortaya çıkan ve yüz yıl öncesine ışık tutan kitabı okurlarımıza sunduğumuz için memnuniyet duyuyoruz. Kitabın Ermeni Soykırımı ile ilgili yapılan araştırmalara ve tartışmalara katkı sunacağını düşünüyoruz.
Kitabın amacına ulaşması dileğiyle..."

— Dönüşüm Yayınları —

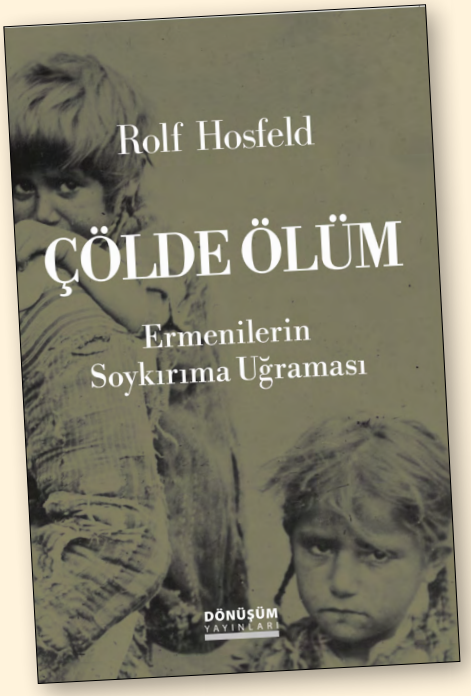

ÇÖLDE ÖLÜM

ERMENİLERİN SOYKIRIMA UĞRAMASI

ROLF HOSFELD

1915 ilkbaharında başlayan korkunç olayları Ermeniler; Aghet –büyük felâket– olarak adlandırırlar. Bu olaylar Ermenilere yönelik soykırım olarak tarihe geçer. Olayları en iyi bilenlerden biri olan Rolf Hosfeld, Ermenilere yönelik bu soykırımı etkileyici ve tarihsel olarak titiz bir şekilde anlatarak, soykırımın arka planlarını açıklarken; daha hâlâ tarih yazımının tabularından sayılan bir konuyu aydınlatmakta.

İSTEME ADRESLERİ:

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Sultaniye Mahallesi, 625. Sokak, No: 7/1, Esenyurt/İstanbul
Tel.: 0530 973 73 95
www.interyayinlari.com/donusum-yayinlari
e-posta: donusumyayinlari@gmail.com

Taksim Ofis:
Asmalımescit Mah., Terkoz Çıkmazı Sok.,
Terkoz İşhanı No: 1/62, Beyoğlu - İstanbul
Tel.: 0212 - 25 111 91

GÜNEY'DEN SİZLERE

Kapak resmi: Zehra Doğan, "Yıldızlar" Amed Zindanı, 25 Ağustos 2018 BK-4 Koğuşunun ortak resmi. Kahve, zerdeçal, kül, kurşun kalem, çalma boya.

Değerli Güney Okurları,

Yeni bir sayıyla sizlere "merhaba" diyebilmenin mutluluğunu yaşıyoruz. Mutluyuz, çünkü bir curcuna içinde geçen yaşantıya biraz olsun dokunabilmenin, bazı şeyleri paylaşabilmenin, tartışabilmenin, ürünlerle ortaklaşabilmenin... değerli olduğunu düşünüyoruz.

İşçilerin, emekçilerin sanat ve edebiyat alanında bir kürsüsü olarak sizlere ulaştırdığımız sanat ve edebiyat ürünlerine "bazı insanların yarattığı bazılarının da okuduğu soyut, gelişigüzel, sıradan..." bir alışveriş ilişkisi olarak bakmıyoruz. Sanatsal yaratıcılığın insani olduğunu, yaratanın ürettiği ürünün somut ve işlevsel olduğunu biliyoruz. Hedefimiz, bu işlevin düşünsel ve estetik bir anahtar olması, bilinç açıcı olması... Bu nedenle sayfalarımızda mümkün olduğunca kaliteli, geliştirici, "anahtar olma özelliğine sahip" ürünlere ağırlık veriyoruz. Bu bizim sanatta ve edebiyatta taraf olma, işçilerin ve emekçilerin tarafında olma konumumuzla da ilgili bir durum...

Okuruyla, yazarıyla, çizeriyle... Güney'ciler de bu durumu biliyor, buna uygun dayanışmalarını gösteriyor... Ancak yetmiyor! Anda bu birliği ve dayanışmayı işçi ve emekçi kitleler arasında yaygınlaştırmak, kültür ve sanat alanında işçiler, emekçiler arasında kök salmak, onları kucaklamak gibi bir görevimiz var. Tüm Güneycileri bu görev doğrultusunda daha fazla çaba göstermeye çağırıyoruz.

Ekim sayımızda buluşmak üzere...

GÜNEY

KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Tuncay Özkaradeniz

Yönetim Yeri ve Adresi:
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Ezgi Matbaası
Çobançeşme Mah. Altay Sokak No: 10
Yenibosna/İstanbul
Tel: 0212 452 23 26

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Yapı Kredi Bankası
Tuncay Özkaradeniz
IBAN No: TR880006701000000094843077

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 60 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 25 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için;
yıllık abone bedelinin banka hesap numaramıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Mail: guneydergisiistanbul@gmail.com

Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi
guneykultursanatdergisi
guneydergisi

Avrupa Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32
42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası:
Förderverein Güney e.V.
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000 TL
1/2 sayfa: 1.000 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500 TL
1/4 sayfa: 250 TL
(Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.)

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Son redaksiyon tarihi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İÇİNDEKİLER

3 GÜNEY'den Sizlere

5 Sizlerden GÜNEY'e

6 Yılmaz Güney'i anma, anlama ve anlatma!
MUSTAFA DEMİR

8 Kuruluşunun 100. yılında Komintern, Tatlin ve Çağrışımlar
DERYA GÜMÜŞ

15 şart/nâme
TAN DOĞAN

16 Eleştirel Arabesk Hikâyesi
TEMEL DEMİRER

24 Özgür Kuş
A. KADİR KONUK

26 Vicdan işe girdi
ÖMER ÖZYURT

28 Yasaklı Bir Dilin Yazarı MEHMED UZUN
MEHMET DESDE

36 Yaşamak her gün
GANİME GÜLMEZ

38 İyi ki Temel Demirer'ler var bu dünyada
ADİL OKAY

40 Yakılan Kitaplar
ERİCH KÄSTNER

44 24. İzmir Kitap Fuarı'nda
GÜLSEN GÜLBEYAZ

47 Her yol ayrılır mı
YEŞİM AKIN ÇELİKER

48 İmgelerle Duvarları Delen Mahpuslar
ADİL OKAY

49 Tarihi Aydınlatan Sinema
UTKU ŞENTÜRK

49 "Ermeni Soykırımı ve İslam"
GÜNEY

50 "Dilek Taşı ve Bozok"
ÖMER ÖZDURAK

52 'İşgal' Romanında Gerçek ve Kurgu
GÖKSU BAYKAL

53 Kurşunlar Ürkütmesin Serçeleri
MED REŞİYAN

54 "Kıyamam" diyeceklerinizden
RUHAN ODABAŞ

55 Mirin Ditirsiya / Ölüm Korkuyordu
A. KARABAX

56 ZEHRA DOĞAN'LA SANAT ÜZERİNE GECE SÖYLEŞİSİ "Yaşamın kendisidir sanat..."
SÖYLEŞİ: NAZ OKE

63 Bu Güneş Bizim
MED REŞİYAN

64 Newcîhan
SELAHATTİN ÇAM

66 Malimo Kurd
Dr. ÎSMET KONAK

68 Arşak, Anuş, Naira ve Göğce Bacı'nın Fırat'ın bozbulanık sularına karışan öyküsü
ALİ ADIGÜZEL

70 Sanatçı Ali İhsan Doğan: "Halklar ve kültürler arasında oluşturulmuş yıkılması gereken duvarlar var!"
SÖYLEŞİ: GÜNEY

72 Cengiz Usanmaz: Bir emekçinin yaşamı
TURGAY USANMAZ

73 Seni bulurum
NAİM YALÇINKAYA

74 Pek Derin Bir Konu
NURSEL GÜLER

75 Dedikodu
BİRGÜL TURAN

76 Kardeşim Osman
OSMAN AKYOL

79 Karaca
BEYZA OKUMUŞ

80 "Hayallerim bile mütevazıydı... acılarım şimdi mürekkep kokusu, hatıralarsa, hep naftalin..."
SEVGİ İSTIK

82 Ben
HÜLYA ŞAHİN

83 Adem'den sonra
MUSTAFA BİLGÜCÜ

83 Karanlığın Kırbacı
GÜLBİN SODAN

84 Kadın, öfke, isyan
CÜNEYT KAYA

85 Gecenin Kurşuni Koynunda
RAHİME HENDEN

86 Elbet Döneceğiz
DİRENCAN KUTANİS

87 Tüm Kuşların Arkadaşı
HALİL YENİ

88 Cesur Bir İlk Film Denemesi "Benden Hikâyesi"
LEVENT KAÇAR

90 Sinema Notları Oscarlılar / 2019
ANUŞ PAZARCIYAN

98 Karikatür
K. ÖNTAŞ

SİZLERDEN GÜNEY'E

Merhaba sevgili dostlar!

Selam ve sevgilerimi yolluyor, iyi olmanızı diliyorum. Bizler iyiyiz. Güney dergisini arkadaşlar yolladıkça takip ediyorum. Doğrusu uzun yıllar (16 yıl) tutsak olduğum hâlde düzenli takip ettiğimi söyleyemem. Nisan, Mayıs, Haziran sayınızda Hayyam, Y. Kemal ile ilgili yazıları zevkle okuduğumu söylemeliyim. Yeni sayılarda, daha başka ustaların yer edineceğini düşünüyorum. Akşamımızı Ken Looch'un güzel bir filmiyle süsleyeceğiz. Sinema notları sayfalarında ele aldığınız filmler de ilgiye değer elbette.. Sizden Güney dergisini adıma yollamanızı rica edecektim. Sürekli takip etmek istiyorum. Kendinize iyi bakın...

Cihan Karaman

1 Nolu F Tipi Hapishane, C-97 - Tekirdağ

Merhabalar sevgili Güney emekçileri

Sizleri sevgiyle umutla selamlıyorum. Umarım çok iyisinizdir. Güney dergisini takip ettiğimi, dikkatle okuduğumu ve ilgimi çektiğini belirtmek isterim. Sizlerden talebim Güney dergisini göndermenizdir. Güney dergisini gönderirseniz çok memnun olurum. Çalışmalarınızda başarılar diliyorum. Sınıfsız ve sömürüsüz bir dünya özlemiyle...

E. Naci Yıldırım

2 Nolu F Tipi Hapishane - Kocaeli

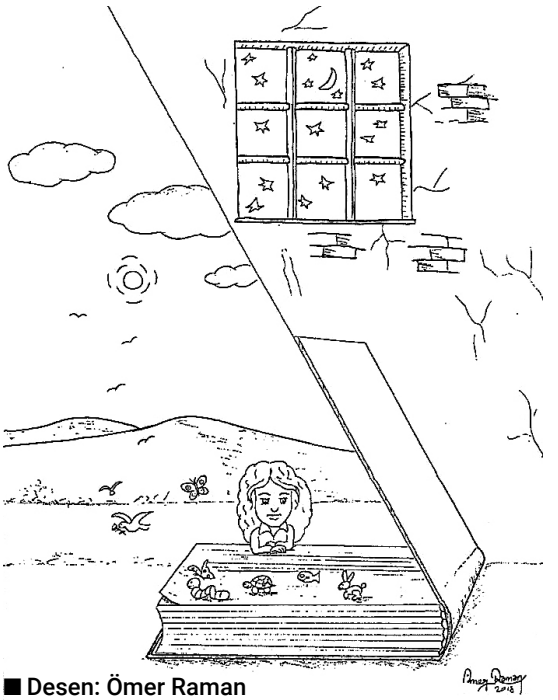

■ **Desen: Ömer Raman**

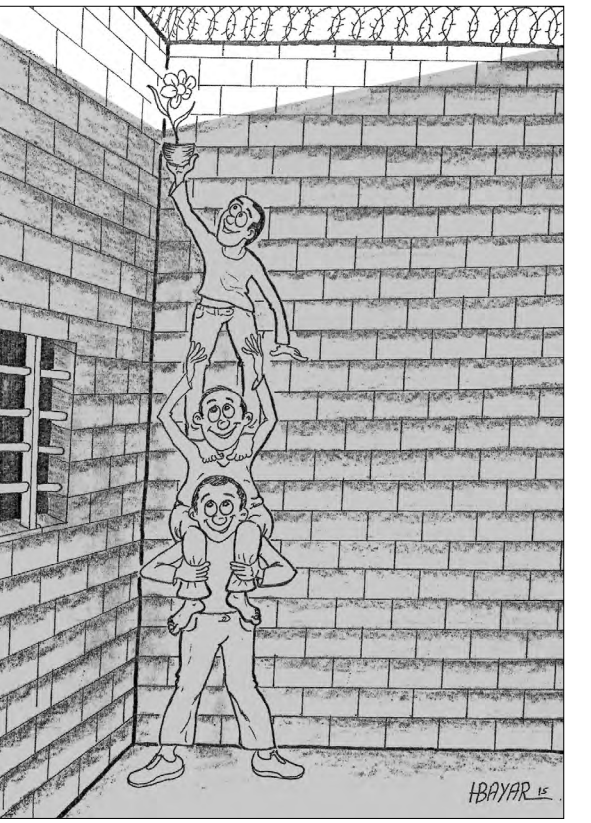

■ **Karikatür: Haydar Bayar**

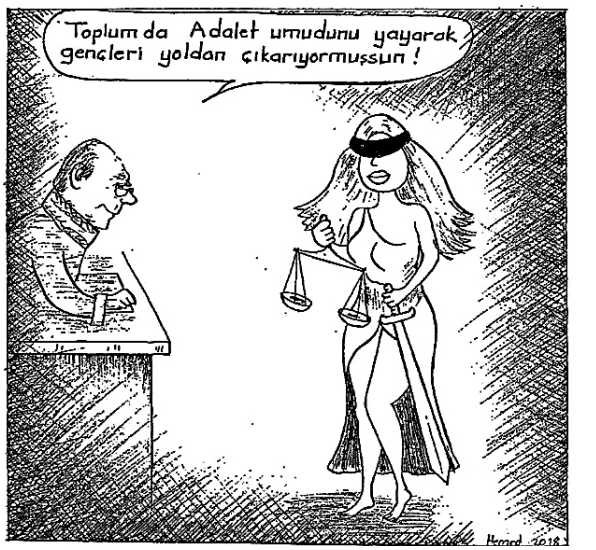

■ **Karikatür: Mehmet Boğatekin**

Değerli dostlar merhaba!

İyi olmanız dileğiyle, sevgi ve coşkuyla selamlıyor, çalışmalarınızda başarılar diliyorum. Ben, bizler de iyi sayılırız. Hapishanenin tüm zorluklarına karşın, moral ve coşkumuzu hep yüksek tutuyoruz. Son aylarda zor günler yaşıyoruz. Ama güçlü bir irade ve kararlılıkla bu zor sürecin de üstesinden geleceğiz. Mücadele ve çalışmalarınızda başarılar diliyorum. Kalın sağlıcakla.

M. Zeki Deniz

F Tipi Hapishane, C 6/83 - Bolu

YILMAZ GÜNEY'İ ANMA, ANLAMA VE ANLATMA

■ **MUSTAFA DEMİR**

Samimiyetinden şüphe etmediğim bir arkadaşım "Yılmaz Güney'i en iyi ben tanıyorum. Bugüne kadar hiçbir şey yazmadım, susuyorum" dedi. Sormak gerekir. Bu suskunluğun kime, ne yararı var?

Görüşüme göre Yılmaz Güney hakkında bilgisi olan herkes onu anlatmalıdır. Yılmaz Güney'in doğru anlaşılmasına katkıda bulunmak, onu tanıyan, tanımayan her devrimcinin Yılmaz Güney'e ve halkına borcu olsa gerekir.

Yılmaz Güney'i herkes kendi bildiği gibi, her zaman anabilir. Devrimciler onu 1 Nisan'da doğum gününde ve 9 Eylül'de ölüm günü yıldönümlerinde daha yoğun anıyorlar. Yılmaz Güney'i anmanın ilk adımı onu anlamaktır. Bir devrimci ve sanatçı olarak Yılmaz Güney'i anarken onu anlamak gerekiyor. Yoksa Yılmaz Güney anmaları noksan olacaktır.

Yılmaz Güney anılırken onun siyasi görüşleri mutlaka incelenmelidir. Hayatına ve sanatına yön veren onun siyasi görüşleri ve duruşu olmuştur. 2017 yılında Güney Kitaplığı'nın Yılmaz Güney'e doğum günü armağanı olarak yayınladığı "Devrimin Sorunları – Bir Tartışma Tutanağı" adlı kitap hâlâ tartışmayı bekliyor. Yılmaz Güney ve arkadaşları 1983 yılının Şubat ayında bir araya gelerek devrimimizin sorunlarını tartışmışlardır. Yılmaz Güney'in siyasi görüşlerinin son ifade ediliş biçimi bu kitapta yer almaktadır. Sunu yazısında tartışılan noktalar şu şekilde sıralanıyor:

• Devrimimiz sosyalist karakterli midir? Demokratik halk devrimi midir?

• Faşizme karşı siyasi bir devrimin koşulları var mıdır?

• Demokratik cumhuriyet programı neleri içermelidir?

• İttifaklar politikamız nasıl olmalıdır?

• Devrime önderlik edecek parti Türkiye-Kürdistan Birleşik Komünist Partisi mi yoksa Yurtsever Demokrat Parti midir?

• Yurtsever Demokrat Parti'nin görevleri ve koşulları nelerdir?

• Devrimimizin yolu silahlı mücadeleden mi geçmektedir?

• Legal faaliyet mi, illegal örgütlenme mi esastır?

• Devlet bütün kurumlarıyla yıkılıp yeniden mi yapılandırılacaktır?

• Kürdistan sömürge midir? Örgütlenme ortak mıdır?

• Uluslararası Komünist Hareket'e nasıl bakılmalıdır? Ortadoğu'daki gelişmeler ve örgütlenmeler nasıl değerlendirilmelidir?

• Sovyetler'den sonra Çin de sosyal emperyalist bir yolda mı ilerlemektedir?

• Türkiye'nin yakın tarihine, Kemalizm'e nasıl bakılmalıdır?

• Devrimci mücadelede kültürel mücadelenin yeri nedir?

Yılmaz Güney'i anmak, bu sorunlara kafa yormak anlamına geliyor, bugün de.

Yılmaz Güney bir sinema dehasıdır. Onun sinemasının ana karakteri düzene muhalefet oluşudur. Düzenin sınırlarını zorlayan bir sinemadır. Son yıllarında onun imzasını taşıyan filmler tüm dünyada milyonlarca seyirci tarafından hayranlıkla izlenmiştir. Ne yazık ki ülkede bu büyük yaratıcının sineması üzerine yazılmış akademik çalışma yok denecek kadar azdır. Burada Fahrettin Varol'un "Yılmaz Güney Sineması'nın İdeolojik ve Gerçekçi Sinema Dilinin Çözümlenmesi" isimli yüksek lisans tezini hatırlamakta fayda vardır.

Romanları, öyküleri de yeterli derecede eleştirilmemiştir. Onlarca kez basılan roman ve öyküleri üzerine kalem oynatan eleştirmen neredeyse yoktur.

Yılmaz Güney'i halkı çok sevmiştir, çok seviyor. Bütün karalama kampanyaları, unutturma gayretleri, seviyesiz saldırılar bu sevgiyi azaltamamıştır. Bu yoğun sevginin kaynağı, onun ezilen, sömürülen, hor görülenlerin sesi olmasında aranmalıdır. Bu yoğun sevgiyi örgütlü bir düzeye çıkartmak, Yılmaz Güney'in siyasi duruşunu geniş kitlelere yılmadan anlatmak, devrimcilerin önünde duran bir görevdir. Devrim ve sosyalizm davasının savunucuları Yılmaz Güney'i anlamalı ve anlatmalıdırlar. Sosyalistler anlatmakla da yetinmezler. Yılmaz Güney'in önerileri hayata geçirilmelidir. Zira "dünyayı tanımlamak yetmez, değiştirmek gerekir."

Yılmaz Güney ve tüm devrimci değerlerimize sahip çıkalım! Onları burjuva demagoglarına yem etmeyelim. Mücadelemizde yaşar kılalım!..

Yılmaz Güney'i ölümünün 35. yıldönümünde, 2 Haziran 1991'de aramızdan ayrılan, devrim ve sosyalizm davasına şiirleriyle güç katmış büyük şair Ahmet Arif'in bir şiiri ile saygı ve özlemle anıyorum.

Seni, anlatabilmek seni
İyi çocuklara, kahramanlara
Seni, anlatabilmek seni
Namussuza, haldan bilmez
Kahpe yalana.

Ard-arda kaç zemheri,
Kurt uyur, kuş uyur, zindan uyurdu.
Dışarda gürül-gürül akan bir dünya...
Bir ben uyumadım,
Kaç leylim bahar,
Hasretinden prangalar eskittim.
Saçlarına kan gülleri takayım,
Bir o yana,
Bir bu yana...

Seni, bağırabilsem seni,
Dipsiz kuyulara,
Akan yıldıza,
Bir kibrit çöpüne varana,
Okyanusun en ıssız dalgasına
Düşmüş bir kibrit çöpüne.

Yitirmiş tılsımını ilk sevmelerin,
Yitirmiş öpücükleri,
Payı yok, apansız inen akşamdan,
Bir kadeh, bir cıgara, dalıp gidene,
Seni, anlatabilmek seni...
Yokluğun, cehennemin öbür adıdır
Üşüyorum, kapama gözlerini ■

Kuruluşunun 100. yılında Komintern, Tatlin ve

ÇAĞRIŞIMLAR

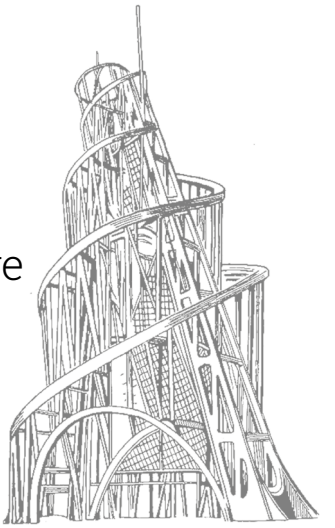

■ **DERYA GÜMÜŞ**

Bu yıl kısa adı Komintern olarak bilinen Komünist Enternasyonal'in ya da Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşunun 100. yılı. Bu sayıdaki yazımda biraz tarih, biraz sanat, biraz siyaset... içiçe olacak; komünistlerin uluslararası birliği üzerinde duracak, buradan yola çıkarak kimi çağrışımları aktarmaya çalışacağım...

"Bütün ülkelerin işçileri birleşin!", "Bütün ülkelerin işçileri ve ezilen halklar birleşin!"

Komintern'in bende uyandırdığı ilk çağrışım birbirini tamamlayan bu sloganlar oluyor... Sanırım bu konuda yalnız değilim.

Uluslararası işçi sınıfının yaklaşık 170 yıllık tarihine baktığımızda; kapitalizm geliştiği, sömürü uluslararası nitelik kazandığı ölçüde, işçi sınıfı içerisinde enternasyonalizm düşüncesinin maddi temellerinin de geliştiğini; işçi sınıfının öncü örgütlerinin uluslararası işçi sınıfının birliğini ve dayanışmasının önemini farkettiklerini; hemen her dönemde enternasyonal alanda örgütlenmenin yollarını aradıklarını, örgütlendiklerini görüyoruz.

"İşçilerin vatanı yoktur. (...) Eylem birliği, en azından uygar ülkelerinki, proletaryanın kurtuluşunun ilk koşullarından biridir." diyordu Marx ve Engels, Komünist Partisi Manifestosu'nda... (İnter Yayınları, Aralık 1998 İstanbul, sayfa 59) "İşçilerin vatanı yoktur." doğru tespitinden hareket edenlerin dünya işçi sınıfına çağrısı, yine Komünist Partisi Manifestosu'nun son cümlesinde ifadesini buluyordu. Bu "Bütün ülkelerin işçileri birleşin!" çağrısıydı.

Ekim Devrimi ertesinde kurulan Komünist Enternasyonal, değişik ülkelerdeki komünist partilerin dünya partisidir. Komünist Entermasyonal öncesinde de işçi sınıfının iki enternasyonal örgütü, Birinci ve İkinci Enternasyonal vardır.

Marx ve Engels döneminin enternasyonal örgütü Birinci Enternasyonal'di. Resmi adı "Uluslararası İşçi Birliği" olan bu örgütlenme ile özellikle merkezi Avrupa'da yaşanan ekonomik darboğaz ortamında Fransız ve İngiliz kapitalistlerinin iki ülkenin işçilerini karşı karşıya getirme, bu yolla grevleri kırma ve işçilerin taleplerini bastırma çabalarını önlemek, uluslararası işçi sınıfının dayanışmasını sağlamak ve kapitalizme karşı ortak mücadeleyi örgütlemek amacıyla 28 Eylül 1864'te Londra'da kurulmuştu. Uluslararası işçi sınıfının bu ilk örgütlenmesi ile işçi sınıfının sosyalizm uğruna mücadelesinin uluslararası temelleri atıldı; kendisini "sol" içinde gören, birçok ülkeden siyasi parti ve örgütler bu örgütlenme içinde yer aldı. Birinci Enternasyonal "Bütün ülkelerin işçileri birleşin!" şiarına uygun olarak çalıştı; işçi eylemlerine önderlik etti, işçi grevlerine, sendikalara destek verdi, sekiz saatlik işgünü mücadelesini yürüttü. Yine Birinci Enternasyonal İrlanda örneğinde olduğu gibi sömürgeciliğe karşı; Amerika'da yürüyen iç savaşta köleliğe karşı, İngiltere'de oy hakkı için... mücadele edenlerin yanında yeraldı.

Uluslararası işçi sınıfının bu ilk ortak örgütlenmesi Komün'ün yenilmesinin hemen ardından devrim düşüncesinden uzaklaşanların ayrılması sonucu zayıfladı. Marksistlerle anarşistlerin tartışmaları sonucu 1872'de bölünme yaşandı ve daha sonra her iki örgütlenme de dağıldı.

Dünya işçi sınıfı hareketinin ikinci dünya örgütlenmesi 1889 yılında kuruldu. İkinci Enternasyonal 1889 yılında 1 Mayıs'ı "İşçi Sınıfının Uluslara-

rası Birlik, Mücadele ve Dayanışma Günü"; 1910 yılında 8 Mart'ı "Dünya Emekçi Kadınlar Günü" (1910) olarak ilan etmiştir.

Dünya işçi sınıfı hareketinin bu ikinci örgütlenmesi, içinde yeralan kimi partilerin Birinci Dünya Savaşı'nda kendi burjuvalarının ve hükümetlerinin peşine takılmaları, bazı ülkelerde savaş hükümetinde yer almaları, hatta savaşa karşı çıkan, devrim mücadelesini sürdüren, ayaklanan komünistlerin, işçi hareketinin bastırılması noktasında görev almaları... bu örgütlenmenin sonunun geldiğini işaret ediyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın patlaması aynı zamanda İkinci Enternasyonal'in çöküşü oldu.

2 Üçüncü Enternasyonal - Güçlü bir dünya komünist partisi...

Rusya'da 1917 "Ekim Devrimi" yalnızca Rusya işçi sınıfı için değil, dünya işçi sınıfı ve emekçileri açısından büyük bir zaferdi. "Buz kırılıp yol açılmıştı". Dünyada, Paris Komünü sırasındaki 72 günlük proletarya iktidarı dışta tutulduğunda, ilk kez işçi sınıfı burjuva iktidarı yıkıp kendi iktidarını kuruyordu. Ancak gerçekleşen devrimi korumak ve işçi iktidarını emperyalistlerin ve onların Rusya içindeki işbirlikçilerinin saldırılarına karşı korumak, Rusya'da işçi iktidarını tam olarak sağlama görevleri duruyordu. Bu görevlerle içiçe, yanyana duran bir görev daha vardı: Rusya'yı dünya proleter devriminin bir üssü olarak kullanmak, bütün ülkelerde işçi partilerinin/örgütlerinin kurulmasına, güçlenmesine, yeni devrim/ler/e katkıda bulunmaktı. Uluslararası alanda da Bolşevizmin zaferinin uluslararası komünist/Bolşevik bir örgütlenme yaratılarak garantilenmesi gerekiyordu.

Rusya'da gerçekleşen Ekim Devrimi birçok ülke işçi sınıfına ilham kaynağı oluyor, Ekim Devrimi'nin etkisiyle tek tek ülkelerde komünist grupların oluşması, gelişmesi, güçlenmesi büyük hız kazanıyordu.

Birçok ülkede devrimci bir yükseliş vardı. Bu koşullarda uluslararası işçi sınıfının uluslararası birliğini kurmak büyük önemdeydi. Ve bu birlik muzaffer Rusya Komünist Partisi'nin (Bolşevikler) öncülüğünde 2 Mart 1919 tarihinde yapılan kongrede kuruldu. Kısa adı "Komintern" olan Üçüncü Enternasyonal'in kuruluş kongresine 22 ülkeden 35 komünist ve işçi partisi/örgütü 52 delege ile temsil edildi. Temsil edilen partilerden başta Rusya Komünist Partisi olmak üzere bir bölümü işçi sınıfının öncü kesimini kazanmış durumdaydı. Diğer partilerin bir bölümü henüz yeni kurulmuş durumdaydı; bir bölümü ise parti kurulmasının ön hazırlıklarını yapan gruplar durumundaydı.

Ancak ortam komünist grupların/partilerin kısa zamanda güçlenip kitleselleşmesine yol açabilecek, devrimci kaynaşmanın olduğu bir ortamdı. Her şeyden önce de şimdi bir ülkede proletarya iktidarda idi.

Nitekim Komintern'in İkinci Kongresi'ne (1920) 37 ülkeden, 67 örgütten 218 delege katıldı. 1921'de yapılan Üçüncü Kongre'ye ise daha yoğun bir katılım oldu: 52 ülkeden 103 örgütü temsilen 605 delege kongreye katıldı. 48 ülkeden komünist partileri yanında, 28 ülkeden komünist gençlik örgütü temsilcileri vardı. Üçüncü Kongre o zamana kadar yapılan en geniş katılımlı kongreydi ve dünya çapında komünist hareketin örgütsel olarak da büyüdüğünün açık göstergesiydi.

Komintern proletarya diktatörlüğünün ortaya çıkan sorunları, "Doğu Sorunu" olarak da adlandırılan ezilen halkların mücadelesi, faşizme karşı mücadelenin örgütlenmesi, revizyonizme ve her türden oportünizme karşı mücadelede... ve daha sınıf mücadelesinin diğer birçok alanında (örneğin sendikal alanda, gençliğin mücadelesi... vd.) bir dünya partisi olarak görevini yerine getirdi; dünya işçi sınıfına ve ezilen halklara önderlik etti.

8 Haziran 1943'de, Komintern'in dağıtıldığı resmen açıklandığında, bütün dünyada antifaşist mücadelede en ön saflarda mücadele eden kitlesel komünist partileri vardı. Bu partilerin elinde Komintern'in kongrelerinde formüle edilmiş doğru, komünist bir mücadele çizgisi vardı.

3 Tanıdık bir desen...

Üçüncü Enternasyonal, gerek dünya işçi sınıfı arasındaki bağı güçlendirmek, sınıfsız sömürüsüz bir dünya hedefini geniş kitlelere ulaştırmak; gerekse üyesi olan işçi ve komünist partileri arasındaki işbirliğini ve dayanışmayı örgütlemek/geliştirmek, bilgi ve deneyim aktarımını sağlamak, farklı görüşlerin tartışılması için bir kürsü oluşturmak... amacıyla çeşitli yayınlar çıkardı.

Bunlar: "Komünist Enternasyonal" (Komintern'in aylık dergisi), "INPREKORR - Internationale Presse-Korrespondenz" (Enternasyonal Basın Haberleri dergisi, Komintern tarafından haftada birkaç kez yayınlanan organ) ve "Rundschau" (Görünüm) idi.

"Komünist Enternasyonal" dergisinin Almanca dilinde yayınlanan ilk sayısının kapağı

"Komünist Enternasyonal" Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu (KEYK) tarafından Mayıs 1919'dan itibaren Komintern'in yayın organı olarak yayınlanmaya başlandı. Başlangıçta Rusça, Almanca, İngilizce, Fransızca olarak yayınlanan "Komünist Enternasyonal", daha sonraki yıllarda İspanyolca ve Çince de yayınlandı.

Komintern çerçevesinde yürütülen komünist basın-yayın faaliyetiyle dünyanın çeşitli bölgelerindeki mücadeleleri dayanışma ruhuyla bir hedefte birleştirmeye ve deneyim aktarımını sağlamaya önem veriliyordu. Komünist basın-yayın faaliyetiyle yepyeni türde bir yazar-gazeteci-ressam ve sanatçıların yetişmesinin olanakları sağlanmış oluyordu. Bu dönemde işçi sınıfının saflarından çıkıp kendini geliştiren çok sayıda muhabir, foto muhabiri, yazar, ressam... vb. vardır ve bunlar bugüne kadar dünya işçi sınıfı mücadelesinin mirasının bir parçası olarak yerlerini korumuştur. Nâzım Hikmet, Majakovski, Brecht, Pablo Neruda gibi şairleri, Tina Modotti gibi foto-muhabirleri, Eisenstein gibi sinemacıları, Tatlin ve arkadaşları gibi mimarları ve daha nice edebiyat ve sanatçıyı yetiştiren, onlara ilham ve alan veren Komintern'di, Komintern'in önderlik ettiği gelişmiş devrim ve sınıf mücadelesinin coşkusuydu. Onlar proleter kültür cephesinde yeraldılar ve her biri kendi dalında, eski burjuva sanatın çerçevesini kırarak, sanatı içerikte ve biçimde yenilediler, devrimcileştirdiler.

"Komünist Enternasyonal" dergisiyle ilgili bir not: Komintern denildiğinde ilk akla gelen resimlerden birisi bir işçinin dünyayı zincirlerinden kurtarmak için balyozla zincirleri kırdığı resimdir ve bu resim Komünist Enternasyonal dergisinin kapağında kullandığı desendir. Sol hareketin özellikle 1 Mayıs çalışmalarında sıklıkla kullandığı bu desenin çizeri belli değildir. Bu desen işçi sınıfının uluslararası hedefini (bana göre) oldukça iyi anlatan ve çok bilinen ve yaygın kullanılan desenlerden birisidir. Bu desen bugün de enternasyonal işçi sınıfının mücadelesini anlatırken görsel olarak yer yer kullanılmaktadır. Bu desenin bir eksik yanı kadın işçi/ler/in desende yer almamasıdır. Bu desenin yaratıldığı koşullarda, "zamanın ruhuna" göre belki rahatsızlık uyandırmayan bu desen bugün için fazla "erkeksi"dir.

4 Ve "Üçüncü Enternasyonal" denildiğinde akla ilk gelen şeylerden birisi; Tatlin'in "Üçüncü Enternasyonal Kulesi"...

Komintern denildiğinde sanat alanında akla gelen ilk eserlerden birisi (ve en önemlisi) Tatlin'in "Üçüncü Enternasyonal Kulesi"'dir. Öyle ki, Üçüncü Enternasyonal hakkında yazarken/tartışırken sıkça atıfta bulunulan bu eser olmaktadır. Bu bir yanıyla olumludur. Çünkü bir tarafta Üçüncü Enternasyonal'in dünya işçi sınıfına yaptığı önderlik, kazanımları, hataları siyasi platformda tartışılırken diğer yandan Tatlin'in bu eseri üzerinden dönemin sanat anlayışı, yapılanlar ya da yapılamayanlar; sanat alanındaki ilerlemeler (ve tabii yanlışlar da) gündeme geliyor. Tatlin'in kulesi tartıştırıyor...

Peki nedir Tatlin Kulesi? Önemi, özellikleri neydi?

Tatlin'e ve eserine geçmeden kısa bazı bilgileri hatırlatmak faydalı olacaktır diye düşünüyorum...

On dokuzuncu yüzyılın sonları... Dönem kapitalizmin hızla geliştiği bir dönem... Kapitalizmin hızla gelişmesi sanatta da bu gelişmeye denk düşen bir ilerlemeyi beraberinde getirecekti. Paris'te başlayan ve giderek bütün Avrupa'yı saran 1848 Devrimi'nin etkisiyle ilerici düşünceler filizleniyor, sanat alanında da yeni bir toplum yaratılması düşüncesi gelişiyordu. Eski dünya ile birlikte onun sanatı da son demlerini yaşıyordu.

Rusya'da da eğilim bu yöndeydi. Çarlığın eski rejimine başkaldıran ve ama onun biçimlerinden kendisini kurtaramayan bir sanat akımı ("Gezginciler"/"Peredvijniki") vardı. Ancak bu akım ve artçıları da ("İlerici Gezgin Ressamlar Birliği" gibi) konularını daha çok din, doğa ya da köy yaşantısından alıyor, makinalaşma temelinde gelişen toplumsal dönüşümün sanatının uzağında kalıyorlardı. Biçimde eski klasik tarzı benimseyen bu akım içerisinde 18. yüzyılın sonlarına doğru sosyal konulara eğilen sanatçılar da çıkmıştı (Nesterov, Korovin, Serov gibi ressamlar vd.) ve ama bunların sanattaki etkileri de sosyal ve toplumsal gelişmenin gerisinde kalıyordu.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Rusya'da ve çevre ülkelerde (Ukrayna, Beyaz Rusya) bir başka sanatsal akım daha kendisini hissettirmeye başladı. Bu sanat dalgası "avant-garde" olarak adlandırıldı. Kübizm, Fütürizm, Fovizm, Konstrüktivizm, Süprematizm... vd. akımlar bu sanat dalgası içinde, birbirleriyle etkileşim hâlinde kendilerini gösterdiler. Avangardlar sanata karşı çıkıyorlardı. Onlara göre eskinin sanatı tüm kurum ve kuruluşlarıyla (müzeler, sanat akademileri vb.) yıkılmalıydı. Sanatın sonuna gelinmişti; eskinin sanatsal formları yerine yaşamın formları, bunlar içinde de "makina" geçirilmeliydi. Avangardlara göre işçi sınıfı sanatsal etkinlikler çevresinde örgütlenebilir, herkes sanatçı olabilirdi. Dahası gündelik yaşam sanata dönüştürülmeliydi.

1910'ların sonu ile 1920'lere kadar kültür, sanat ve mimarlıkta önemli bir ağırlığı olan avangardlar ilericiydiler, işçilerin ve emekçilerin sanatını yapıyor, biçimde yeniliğin peşinde koşuyor, sanatsal üretimde kolektivizmi temel alıyorlardı.

Onlar 1917 Devriminin yanında yeraldılar, devrim döneminde ve iç savaş döneminde propaganda çalışmaları (örneğin "Rosta Pencereleri") ile kitlelerin eğitilmesinde önemli rol oynadılar. Bu çalışmaları Avangardların bir bölümüne Sovyet iktidarı altında kültür siyasetinin belirlenmesi ve uygulanması konusunda bir alan açtı: Devrimden sonra Halk Eğitim Komiserliği'ne getirilen Anatoli Lunaçarski sanatın devrimci örgütlenmesini Avangardlara, bunlar içinde de Süprematistlere (Maleviç) ve konstrüktivistlere (Tatlin) bıraktı.

Tatlin Kulesi'nin yaratım süreci de bu döneme denk düşer.

Sovyetler Birliği 1918'de "Anıtsal Propaganda Planı" hazırlar. Ancak Tatlin'in önderliğinde hazırlanan bu proje istenildiği gibi yürümez. Daha sonra Halk Eğitim Komiserliği Güzel Sanatlar Bölümü 1919 yılında sanatçı Tatlin'den Üçüncü Enternasyonal için bir anıt tasarlamasını ister. Tatlin yaptığı bir tasarımı bir sanatçı kolektifi ile detaylandırıp anıtın maketini yapar.

Ressam Sofia Dimşitz-Tolstaya, Tatlin ve Punin, maketin yapımı sırasında, Petrograd 1920

Tatlin'in tasarladığı kule 400 metre yüksekliğinde olacak, Petrograd (1924-1991 yılları arasında Leningrad) kentinde Neva nehri üzerinde, ayakları nehrin her iki yakasına basacak şekilde inşa edilecekti.

Uluslararası sosyalizmin birliğine adanan kule, batılı emperyalist dünyanın simgelerinden birisi olan Eyfel kulesine (300 metre yüksekliğinde) karşı sosyalizmin, komünizmin modern bir simgesi olacaktı.

Anıt, teknik, sanatsal ve işlevsel açıdan birçok özelliğe sahipti. Tatlin'in arkadaşı ve meslektaşı olan 1918'de Halk Eğitim Komiserliği Görsel Sanat Bölümü Petrograd Şubesi Başkanlığı görevini yürüten sanat tarihçisi ve eleştirmeni Nikolay Punin

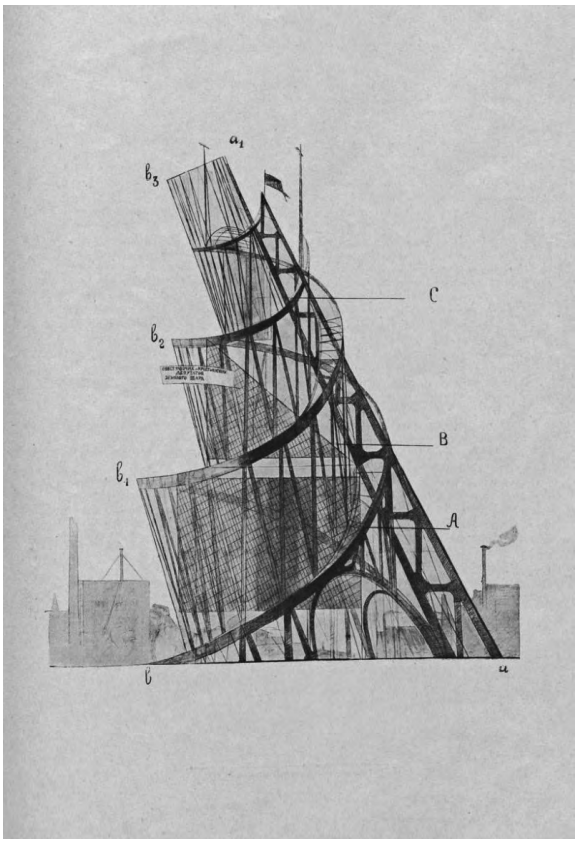

Tatlin'in "Üçüncü Enternasyonal Kulesi" çizimlerinden

Vladimir Yevgrafoviç Tatlin

proje hakkında şunları yazar:

"Anıtın ana fikri, mimarlık, heykel ve resme ilişkin ilkelerin organik bir sentezine dayanıyor. Amacı, saf yaratıcı formu işlevsel formla kendinde birleştiren yeni bir tür anıtsal yapı yaratmak. Bu fikir doğrultusunda, anıtın tasarımı üç büyük cam strüktürle, onları taşıyan düşey dikmeler ve spirallerden ibaret karmaşık bir sistemden oluşuyor. Farklı ama uyumlu formlardaki strüktürler birbirinin üzerine oturuyor. Özel bir mekanizma sayesinde ayrı ayrı hızlarda hareket ediyorlar. Kendi ekseni etrafında bir yılda dönen, en alttaki küp şeklinde strüktürün (A), yasamayla ilgili toplantıları barındırması planlanıyor. Burada Enternasyonal'in konferansları, uluslararası kongreleri ve genel anlamda yasamaya dair başka toplantılar düzenlenecek... Bir sonraki strüktür (B) piramit formunda ve kendi ekseni etrafında tam bir dönüşü bir ayda tamamlıyor. Yürütme işlevi için tasarlanmış (Enternasyonal'in icra komitesi, sekreterliği, diğer idari birimleri). Nihayet, günde bir devir yapacak hızla dönen en üstteki silindirde (C) kaynakların toplandığı bir merkezin bulunması düşünülmüş: bir enformasyon ofisi; bir gazete; bildirilerin, broşürlerin, manifestoların basılacağı bir matbaa; kısacası, dünya proletaryasını bilgilendirmek için kullanılabilecek tüm araçlar ve özellikle bir telgraf düzeneği; projeksiyon için küre biçimindeki bölümün ekseninde (a1 –B3) yer alacak bir büyük perde ve anteni anıtın tepesinde yükselecek bir radyo istasyonu. Bu strüktürleri donatıp düzenlemenin getireceği müthiş imkânları anlatmaya bile gerek yok. Tasarımın ayrıntıları henüz çözülmüş değil; sonraki aşamalarda anıtın iç düzeni belirlendikçe tartışılıp halledilebilir. Eklemek gerekir ki, sanatçı Tatlin'in düşüncesine göre cam strüktürlerin duvarları âdeta termos gibi, içi boşluklu olarak inşa edilecek. Böylece binanın içinde belirli bir sıcaklığı korumak mümkün olacak. Anıtın farklı parçalarının birbirlerine ve zemine bağlantısı sadece elektrikle çalışan ve her bir strüktürün dönüş hızına göre ayarlanmış karmaşık düzenekli asansörlerle sağlanacak. Projenin teknik nitelikleri böyle." (Punin, "Art in Theory 1900-1990 An Anthology of Changing Ideas", Oxford: Blackwell, 1992, s. 311-315; Çeviren: Nur Altınyıldız Artun. Belgenin tamamına www.e-skop.com internet sayfasından ulaşılabilir.)

Kendisini "sanat konusunda bir yere kadar ehil

sayan" Punin projenin sanatsal önemi konusunda ise şunları yazar:

"Kendi başına toplumsal devrim, sanatsal formların değişmesine neden olmaz fakat ağır ağır dönüşmeleri için bir temel oluşturur. Anıtsal propaganda fikri, ne heykeli değiştirdi ne de heykeltıraşı. Ama burjuva dünyasına hâkim olan, estetik görünüşün önceliği ilkesine darbe vurdu. Plastik sanatlarda Rönesans ilkelerinin hâlâ modernmiş gibi görünmesi, kapitalist devletlerin feodal ve burjuva kökenlerinin imha edilememesi, yerli yerinde duruyor olması sayesindedir. Rönesans çoktan iflas etti fakat bitap Avrupa'nın harabeleri ancak şimdi kaldırılıyor.

Doğrusunu söylemek gerekirse, komünist hükümetler, Yunan ve İtalyan klasik stillerine sadık kalan figüratif anıtları bir süre daha anıtsal propagandanın araçları olarak kullanacaklar. Ama bu tıpkı devrim öncesi ekollere mensup uzmanları kullanmak zorunda kalmalarına benziyor. (Yunan ve İtalyan) figüratif anıtlar iki yönleriyle çağdaş gerçekliğe ters düşüyor. Bireysel kahramanlık mitlerini besliyorlar ve tarihle çelişiyorlar: kahramanların (ve tanrıların) gövdeleriyle başları tarihin çağdaş yorumuyla bağdaşmıyor. Proleterlerin kilometreler boyunca sıralandığı mekânlar için formları fazlasıyla mahrem kalıyor. En iyi ihtimalle, bir kahramanın kişiliğini, duygularını ve düşüncelerini yansıtıyorlar; peki binlerce insanın kolektif duygularının gerilimini ve düşüncelerini kim ifade ediyor? Bir tip olabilir mi? Fakat bir tip, kitleyi somutlaştırır, sınırlandırır ve eşitler. Oysa kitle daha zengin, daha canlı, daha karmaşık ve organiktir.

Figüratif anıtlar bir tipi tasvir etmiş bile olsalar, ifade araçlarının sınırlamaları ve statik nitelikleri dolayısıyla gerçeklikle çelişirler. Sokakların gürültüsü, hareketliliği ve ölçüleri içinde böyle anıtların ajitasyon etkisi fevkalade zayıf kalır. Granit kaideler üzerindeki düşünürler belki etrafı iyi görürler ama onları gören pek olmaz. Gemilerin yelkenli olduğu, nakliyenin katırlarla yapıldığı ve taş güllelerle savaşıldığı dönemlerde ortaya çıkmış formları onları sınırlar. (...)

Anıt dediğiniz, şehrin toplumsal ve siyasal hayatını yaşamalı, şehir de anıtta yaşamalı. Anıt gerekli ve dinamik olmalı ki modern olsun. Çağdaş, ajitasyon işlevi taşıyan plastik sanatlara özgü formlar, insanı birey olarak tasvir etmenin ötesine geçmeli. O formları bulan, Rönesans'ın feodal ve burjuva gelenekleriyle sakatlanmamış, çağdaş plastik anlayışa özgü malzeme, konstrüksiyon ve hacmin birliği için bir işçi gibi emek vermiş sanatçı olacak. Malzeme, konstrüksiyon ve hacimle uğraşan Tatlin, anıtsal yaratı dünyasında yeni olan bir form ortaya çıkardı. Bu form, Üçüncü Enternasyonal Anıtı.

İşçilerin ve köylülerin Rusya'sındaki bu en iyi sanatçıya (hayatı, emekçi kitlelerle bağının kanıtı) bir yıl önce Üçüncü Enternasyonal için bir anıt tasarımı sipariş edildi. Tasarlanan anıt çağdaş sanat hayatının bütünüyle sıradışı bir tezahürü olmakla kalmıyor, aynı zamanda bugünün çürümeye yüz tutmuş ve yozlaşmış sanatının öldürücü çemberini kırıyor. Sanat yirminci yüzyılı kuşatıyor; tüm yönleriyle yaratıcı faaliyetin gelişeceği alanları tarif ediyor. Bana kalırsa, ki bir yere kadar sanat konusunda ehil sayılırım, bu proje sanat dünyasında uluslararası ölçekte bir hadise.

En karmaşık kültürel sorunlardan birisi gözlerimizin önünde çözüme kavuşuyor: İşlevsel bir form, saf yaratıcı bir form görünümüne bürünüyor. Bir kez daha yeni bir klasizm mümkün oluyor; bir rönesans olarak değil, bir icat olarak. Uluslararası işçi hareketinin teorisyenleri çoktandır sosyalist kültür için klasik bir içerik arayışındalar. İşte burada. Biz iddia ediyoruz ki, mevcut proje ilk devrimci sanat eseri; bunun ötesinde, Avrupa'ya yollayabileceğimiz bir eser." (Punin, agy.)

Tatlin'in hazırladığı anıtın maketi ilk olarak 1920'de Tatlin'in atölyesinde sergilendi. Daha sonra Moskova'ya taşınarak sergilenmiştir. Komünist Enternasyonal'in Üçüncü Kongresi sırasında (1921) ve sonrasındaki yıl sergilenen maket daha sonra kaybolmuştur. Daha sonra eserin resimlerinden/çizimlerinden Güzel Sanatlar öğrencileri tarafından yeni bir maket yapılmış 1925'te sergilenmiştir.

Tatlin'in kulesi tasarım olarak, gerçekleşememiş bir proje olarak kalmıştır. Bunun nedenlerinden birisi dönemin ekonomik koşullarıdır. Diğer bir neden ise 1919'da kültür-sanat alanında sorumluluk verilen, plan ve projeler üretmesi istenen, kitleleri harekete geçiren işleri yapan... Avangardlara, Tatlin ve anıtı somutunda Konstrüktivistlerin, sanat alanında silinmesi, yeni sanat akımlarına karşı takınılan yasakçı tutumdur. İçerikte devrimci, biçimde yenilikçi olan yeni sanat akımlarına kapıyı kapatan; onlara ve eserlerine yaşam hakkı tanımayan; bunun yerine içerikte sosyalist gerçekçi,

biçimde klasik realizmin sosyalist devletin sanat anlayışı olarak dayatılmasıdır.

Bu politika 1924 Proletkült'ün yasaklanması ile başlamış, 1934'te resmi devlet politikası hâline gelmiştir.

Sosyalist gerçekçiliğin proleter devletin resmi sanat anlayışı olarak formüle edilmesi doğru olmasına rağmen sosyalist gerçekçiliğin uygulanması ve egemen kılınmasında hatalar yapılmıştır. Sosyalist gerçekçiliğin uygulanmasında içerikte sınır, genelde partinin içeriğini doldurduğu biçimde olumlu kahramanları konu edinen eserlerle çizilip, çizilen bu oldukça dar sınır içinde olmayan eserlere hemen hiçbir yaşam hakkı tanımayarak hataya düşülmüştür. Tatlin ve konstrüktivistler örneğinde olduğu gibi yasakçı yöntemlere başvurulmuş, "olumsuza" karşı mücadele içinde de olumlunun, doğrunun kavratılması yöntemi fazla kullanılmamıştır. Biçimde klasik dışında kalan akımlar "halkın bunları anlamadığı" gerekçesiyle zararlı ilan edilerek sosyalist gerçekçilik belirli sınırlar içine hapsedilmiştir. Böylelikle yeniyi, daha iyiyi aramaya, yeni biçimlerin halkın hizmetine sunulma imkânlarının araştırılması engellenmiştir. Sosyalist sanat belli kalıplar içinde kendini yineleyen fakat yenilemeyen bir sanata doğru evrimlenmiştir.

5 Yine yine yeniden...

Yukarıda da değindiğimiz gibi komünizm bilimsel bir öğreti olarak formüle edildiğinden bu yana, işçi sınıfının mücadele birliği düşüncesini pratiğe geçirmek için değişik biçimlerde bir dizi enternasyonal örgüt kuruldu, dağıldı, yenileri kuruldu.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de proleter devrimler "biçim olarak" tek tek ulusal devletlerde, o ülkenin egemenlerinin devletine karşı gelişmek durumundadır. Proleter dünya devrimi, tek tek ülkelerdeki proletarya önderliğindeki devrimlerin birbirini desteklemesi sonucu gelişen bir süreçtir. Bugün bu düşüncenin yerine dünya devrimini bütün ülkelerde hemen hemen aynı zaman dilimindeki bir ortak kalkışma sonucu gerçekleşeceğini savunanlar da vardır ve ama bu düşünce dünya gerçekliğinden uzaktır.

Bugün dünyada burjuvazi hiçbir zaman olmadığı kadar "enternasyonal" örgütlü ve işçi sınıfı ve emekçileri sömürmede değişik ülkelerin burjuvazileri (aralarındaki çelişmelere rağmen) her zamankinden daha sıkı bir işbirliği içinde hareket ediyor.

İşçi sınıfı da artık yalnızca düşünce olarak değil, pratik olarak da giderek daha fazla "enternasyonal" hâle geliyor. Öyle ki; aynı emperyalist tekellerin değişik ülkelerdeki işletmelerinde çalışan milyonlarca işçi, aynı patronların işçisi. Bu gerçeklik bile değişik uluslardan işçi sınıfının gerçekten enternasyonal bir tek sınıf olarak hareket etmesi gerekliliğini dayatıyor. Ulusal sınırları aşan eşzamanlı eylemler için de objektif şartlar her zamankinden daha olgun.

Buradan çıkarılacak sonuç; 100. yılında Üçüncü Enternasyonal'den de öğrenerek işçi sınıfının ve emekçilerinin, yalnızca kendi ülkelerinde değil, aynı zamanda enternasyonal olarak da örgütlenmelerini savunmak, yaşama geçirmektir. Bu görev elbette öncelikle ve özellikle işçi sınıfı partileri ve örgütlerinin görevidir.

Bizim ama işçi sınıfının tarihinden öğrenme, sahiplenme, yanlışlarından dersler çıkarma, işçi sınıfının ve ezilenlerin devrim mücadelesine katkı sunma... görevlerimiz vardır.

6 Yeni Tatlin'ler çıkacaktır, yeni eserler yaratılacaktır...

Tatlin'in "Üçüncü Enternasyonal Kulesi" yukarıda değindiğimiz nedenlerden dolayı gerçekleştirilemedi. Ancak devrimin ileri döneminde dünya işçi sınıfının övünebileceği, sahiplendiği birçok değer, birçok eser yaratıldı.

Bize düşen görev, geçmişten öğrenmek ve proteleryanın sanat ve kültürünü geliştirmek için bugünden elimizden gelenin en fazlasını yapmaya çalışmaktır. Bugün de, dünya işçi sınıfının ve ezilen halkların kendi içlerinden çıkan, kendi yaşamlarını ve mücadelelerini anlatan muhabirlere, yazarlara, fotoğraf sanatçılarına, ressamlara, sinemacılara vb. ihtiyacı vardır. Dünya işçi sınıfı ve tüm ezilenlerinin mücadelesi geliştiği ölçüde onların yanında saf tutan sanat insanları da şüphesiz çoğalacak ve yeni ve daha güçlü eserler yaratacaklardır.

Ama işçilerin, emekçilerin en büyük eseri "Herkese yeteneğine göre - herkese ihtiyacı kadar" düşü gerçekleştirildiğinde yaratılacaktır.

10 Haziran 2019 ■

tan doğan

şart/nâme

altüst olması şart dünya'nın
insanlığın nefes alma 'zaman'ı şimdi
bozguna **uğramış her 'değer' çerçöp**
gönül de akıl denli *bullak*
yıkılmış her 'ev'de gözyaşı *küf*
ölülere ağıt gerek övgü değil
her *savaş* kirlidir kutsalı dâhil
kötü **kâbilelerin kölesi** *'insan'*
barbarlığın çağcıl hâlidir **şu hâl**
vazgeçmişlik beter zayıflıktan
umut değil 'hayat' olmalı yeni serüven
ölgünlüğün gururunu duymak *ayıp*
her bakışa sinmeli 'aşk'ın büyüsü
yumruk da haykırmak da 'direnç' sayılmaz
hangi *acı* sonsuza dek sürer ki
bambaşka tarzı olmalı 'yürüme'nin
tarih'ten ve tanrı'dan medet ummak *utanç*
kurtarıcı beklemek ömre ziyândır
akıntıya kapılan *ruh* da *his* kadar *yenik*
size *uyumayın* diyorum anlasanıza
her vaat bir 'yalancı işi'dir
zulme **mârûz kalmak revâ mı 'can'a**
her korkak bir kurban 'çağ'ında
ezene el vermesin gayrı kimse
kendinizi ayartın *sessizlik keder*
kader'i değiştirmek 'yürek işi'dir

ELEŞTİREL ARABESK HİKÂYESİ

■ TEMEL DEMİRER

"Antik dünyanın kapısına
'kendini bil' yazıldı.
Yeni dünyanın kapısına da
'kendin ol' yazılsın." [1]

Bir şey ne kadar göklere çıkarılıp, parlatılırsa parlatılsın; kendi hesabıma ben de "Eleştiri kamunun bir davranış modu olarak var," [2] diyenlerdenim. Çünkü eleştiriden muaf tutulmak istenen her şeyin, iktidar/ve hegemonya yani resmî ideolojiyle ilintili olduğunu düşünür ve eklerim: Eleştiri, hayata karşı duruşumuza mündemiçtir.

Eleştirisiz bir hayat, teslim alınmış, boyun eğdirilmiş, diz çöktürülmüş bir arabeskten başka bir şey değildir.

Coğrafyamızda uzun süredir, eleştirisiz soylulaştırıcılıkla paketlenerek, "isyandır" diye sunulan şeylerden birisi de arabeskti.

Duruşunu kavramak yerine, [3] methiyelerle yüceltilen arabesk sorunlu bir alana denk düşerken; Friedrich Nietzsche'nin, "Dupduru bakan ve dürüst konuşan her şeyi seviyorum," vurgusundaki sorumlulukla değerlendirmesi de ilerletici olacaktır.

Çünkü "Arabesk müzik halk dili, sokak dili, bağrımızdan kopan isyanın dile gelmiş şarkılaştırılmış hâli. Çünkü sözlere bakarsanız hem protest yanı da var, isyankâr bir yanı var," [4] türünde ucuz klişelerin dillerden düşürülmediği tabloda; arabesk savunusunda ile eleştirisinde iki uç değerlendirmeyle aramıza mesafe koymak gerek.

İlki Fazıl Say'ın "Arabesk yavşaklıktır"a varan elitist yaklaşımı; diğeri de Can Gox'un, "Arabesk isyanın dilidir" söylemi…

F. Say: "Arabesk yavşaklıktır!", C. Gox: "Arabesk isyanın dilidir!"

Her ikisi de yanlış ve karşılıksız!

Ne isyanıymış? Ya da hangi isyan? "Batsın bu dünya!" deyip yan cebini açanların isyanı mı?

Can Gox'a hatırlatalım: Müziği yazanların/üretenlerin üzerinden görmemiz gereken bir konudur arabesk, dinleyenlerin değil. (Ayrıca ezilenlerin, düşenlerin, tekmelenenlerin yanında diye gördüğünüz ama öyle olmayıp herkesi kazıkladıklarını anladıklarımızın –Orhan Gencebay, Müslüm Gürses gibi!– peşine takılmaktan vazgeçilmeli artık.)

Dedim ya, *Naim Dilmener de ifade ettiği gibi, "Arabeski üretenlerin üzerinden görmeliyiz, dinleyenlerin değil"!* [5]

"Arabesk" deyince; birçok soyut tanımlamaya müracaat edilebilir; elbette edilmelidir de… Ancak, somut gerçeğin kendini nasıl tarif ettiği de görmezden gelinmemelidir:

Ali Tekintüre'nin, milyonlarca insanın "kendini jiletleyerek" dinlediği arabesk şarkıların söz yazarı olduğunu bilmeyen çoktur. Yani şarkıları seslendirenler kadar tanınmazken o, bu "gölge yazarlık" durumunu, "Çok mücadele ettim. Bu kadar tanınmam bile büyük çaba sonucu. Adımız anılıyor şu anda en azından. Bazen toplu taşımada tanıyorlar hayret ediyorum. 70'lerde binsem yine tanımazlardı. Resmimi gören yok. Görse inanmazlar zaten," biçiminde değerlendirir…

Peki Ali Tekintüre'nin siyasi görüşü ne? Kendisinden dinleyelim: "Bana beni soranlara, 'Milliyetçi, dindar, sosyalist kendi hâlinde şair' diyorum. Sosyalist ol adaletli ol, dindar ol çünkü Müslüman ülkeyiz, milliyetçi olacaksın vatanı seveceksin. Geçmişte akımlar varmış ama dünya bir yere oturdu. Artık fikirler birleşmeli."

Ayrıca eklemeden de geçmeyelim: "Kendisi zamanında sol düşüncedeymiş"! [6]

Velhasıl işte arabeskin hâl-i pür melali budur, böyledir.

O hâlde tam da burada bir parantez açıp, Sibel Öz'ün, "Tekrar düşünelim: Arabeskle mi barışıyoruz, popüler kültürle mi, vasatlığımız ve taşramızla mı?" [7] biçiminde formüle ettiği önemli uyarısını anımsatmadan geçmeyelim.

ÖN ÇERÇEVE

Baruch Spinoza'nın, "Önemli olan yargılamak değil, anlamaktır," diye ifade ettiği pencereden baktığım arabesk bana hep, "Cennet o kadar ucuz değil, cehennem de lüzumsuz değil!" diyen Miguel de Cervantes Saavedra'nın 'Don Kişot'daki saptamasını anımsatır!

Bu konuda bir ön çerçeve çizilmesi gerekirse, yanıtı

Ersoy Soydan'ın satırlarına bırakmak gerekir:

"Arabesk müzik ortaya çıktığı andan itibaren kültürümüzü ve müziğimizi yozlaştırdığı gerekçesiyle eleştirilmiş, hatta devletin radyo ve televizyonlarında bu gerekçeyle yasaklanmıştır. 1980 sonrasında kente yeni göçen burjuvaların estetik tercihi olmaya başlamış, gazinolara, tavernalara ve gece kulüplerine girmiş, bu eğlence mekânlarında kentli orta sınıf da arabeskle tanışmıştır. İlk ortaya çıktığı yıllarda popüler kültür alanına ait bir alt kültür niteliği gösteren arabesk müzik, farklı toplumsal kesimlerin estetik tercihlerinin etkileşime girdiği eğlence mekânları sayesinde merkezle tanışmaya başlamıştır. Alt kültür kimliği kente uyumsuzluktan kaynaklanan düzene karşı muhalefetini arabesk müzik ile dile getirmekteydi.

Ünsal Oskay'ın da belirttiği gibi reel yaşamın sürdürülmesini ve toplumsal realiteye uyum sağlamayı kolaylaştıran popüler kültür başka türlü bir yaşam olabileceğini düşünmeyi engelleyerek varolanı benimsemenin acısını, utancını hafifletmektedir. Geniş yığınlara gündelik yaşamda ayakta kalabilme gücü sağlayan arabesk müzik popüler kültürün karakterine uygun bir şekilde hem rıza hem de isyan içermekteydi. Ancak arabeskin isyanı sistemin rahatça başa çıkabildiği ve ona hiç de ters düşmeyen bir karşı çıkış olarak kalmıştır.

Arabesk müzik 1980'lerden itibaren yeniden düzenlenerek orta sınıfın dinleyebileceği şekilde, düzenle uyumlu yeni formatlar içinde yapılmaya başlanmış, ancak öte yandan da isyankâr özünü yitirmiştir. Arabesk müzik, alt kültürü tüketerek ve kendisini yaratan grupları aşarak, genelleşmiş ve böylece sistem içinde evcilleştirilmiştir. Arabesk yeniden yapılandırılırken farklılıkları törpülenmiş, evcilleşerek dönüştürülürken egemen kültürel yapının belirleyiciliği altında melez bir karakter edinmiştir.

Müzik endüstrisi başka ülkelerde de farklı olanı egemen orta sınıf söylemi içine katıp evcilleştirerek, direncini kırmaktadır. Örneğin Amerika'da caz ve blues gibi siyahlara ait müzikler başlangıçta Beyazlar tarafından reddedilmiş, ancak zaman içinde evcilleştirilerek, Amerika ve Avrupa'da Beyazlarca da sevilen ve dinlenen müzik türlerine dönüşmüştür. Günümüzde Türkiye'de kentlerin varoşlarında rap dışında direnç gösteren ve isyankâr ruhunu koruyan bir müzik türünün kalmadığı söylenebilir.

1990'lara kadar devletin radyo ve televizyonlarında yasaklı olduğu için minibüslere ve tamirhanelere sıkışan arabesk müzik özel radyo ve televizyonların ortaya çıkışıyla birlikte ülkenin en ücra köşesine kadar yayılmıştır. Televizyon kanalları büyük bir izleyici potansiyeline sahip olduğunu bildikleri arabesk müzik sanatçılarına rating kaygısı nedeniyle daha fazla yer vermiştir. Eskiden yalnızca belli kesimlere seslenebilen alt kültürlerin ikonları özel televizyonların yayına başlamasıyla birlikte daha görünür olmuş ve geniş kitlelerce tüketilmeye başlanmıştır. Bu durum varoşlarla merkez arasındaki etkileşimi de hızlandırmıştır.

Bunun sonucunda arabesk müzik poplaşırken, pop müzik de arabeskleşmiş, merkezle bütünleşen arabesk soylulaşmıştır. Bir zamanlar yasaklı olan arabesk müzik sanatçılarının soylulaşırken gerek hayranlarını gerekse de isyankâr tarzlarını değiştirdikleri görülmektedir.

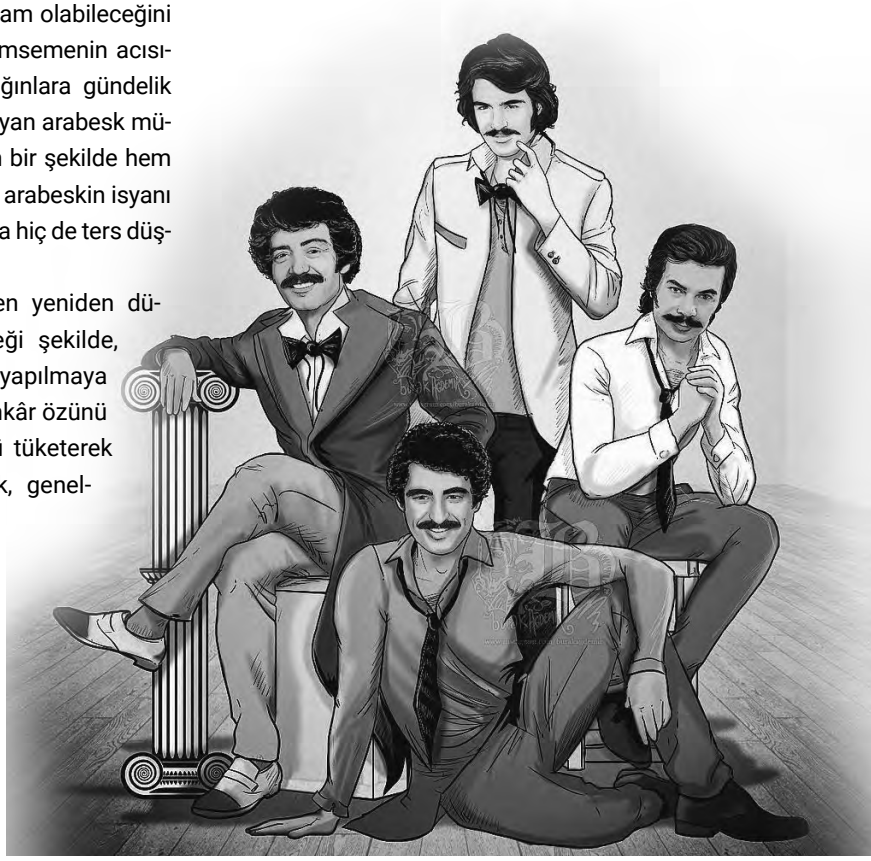

Müslüm Gürses, Ferdi Tayfur, Orhan Gencebay, İbrahim Tatlıses (Desen: Burak Ağdemir)

Arabesk müziğin kurucuları arasında olan Orhan Gencebay Türkiye'nin modernleşmesine direnen ve radikal bir potansiyel barındıran tarzını değiştirerek entelektüel müzik otoritesine dönüşmüştür. Yine kendine özgü bir hayran kitlesine sahip olan arabesk müziğin kült isimlerinden Müslüm Gürses de merkeze doğru

yol alırken hayranlarını incitmemeye çalışmış, ancak onları çevresinden de uzaklaştırmıştır. Bir yandan da isyankâr tarzını değiştirerek evcilleşmiş, yalnızca alt kültürün değil daha büyük bir kesimin sevgisini kazanmayı tercih etmiştir." [8]

Arabesk, Müslüm Gürses, Orhan Gencebay vs. deyince "anlatılanlar"ı anlamak kolay olmuyor!

Örneğin "Varoş, sığ, düşüncesiz, kaba, kıro, cahil, halk diye nitelendirilenlerdiler. Halk küçümsendi, ezildi, dışlandı, hor görüldü, ezildi, hakkı yendi. Bugün kendini aydın ilan edenler bilmiyorlar ki o halk olmazsa kendileri bir hiç. Gün gelir kazanlar devrilir elbette," [9] türünde hayatı halk-aydın dikotomisi çerçevesinde kavrayan kendinden menkul (ve mülhem) "teoriler"den hareketle; "Müslümcüler, diğer arabesk müzik dinleyenlerden ayrı bir noktada durmuşlar ve kendi içlerine kapalı bir yapı oluşturmuşlardır. Müslüm Gürses neredeyse bir

ikon muamelesi görmüştür 'Baba' tanımlaması onu aile büyüğü gibi kabul etmeleri sonucu olarak ortaya çıkmıştır," [10] deyip; ardından da "Müslümcüler paraya değil duyguya önem veren, dostluğu ve sevgiyi en kutsal değer olarak kabul eden bu duruşlarından dolayı "cahil" olarak suçlanarak maddiyatı önemsemeyen bir anlayışa sahip oldular," [11] türünde "iddialar"a sarılan Caner Işık ile Nuran Erol Işık'ın kotarmaya çalıştığı Müslüm Gürses "efsanesi"ni anlamak da, anlamlandırmak da bir hayli güçtür! [12]

Burada, "Türkiye'nin en büyük müzisyeni Orhan Gencebay'dır," [13] notunu düşenler için bir parantez açarak soralım: "Orhan Gencebay arabeskinin izini sürerken Afro-Amerikan kökenli 'blues'da da Elvis Presley 'rock'n roll'unda da teşhis edilebilecek 'kültürel' dinamiklere rastlamak mümkün" [14] türünden saptamalar; çubuğu fazla büken aşırılıklar değil midir?

Veya "Orhan Gencebay; arabeskin dar müzikal kalıpları içinde sıkışmak yerine işin içine çokseslilik boyutunu katmış, birçok sanatçıyı etkilemiş bir müzisyen. Kitlelerce sevilmesinin, çok satmasının, bu denli saygı görmesinin, tez konusu olmasının temel nedeni bu... pop, rock, fantezi gibi ayrımlar yapma ihtiyacı duyuyoruz ya; aslında hiç gerek yok. Dinlediğimiz şeylerin yüzde 90'ı özü, sound'u itibariyle 'arabesktir'," [15] ifadesindeki toptancılık ne kadar gerçektir?

Ya da "Günümüz arabeski Orhan Gencebay'ın müziğine hiç benzemez. Çünkü ne Gencebay'ın dertleri ele alış tarzındaki nihilizan anlamda bütünsel bir derinliğine sahiptir. Ne de Gencebay'ın müziğinde olduğu gibi olmazsa olmaz biçimde insani değerlere koşullanmıştır. Ayrıca Orhan Gencebay'ın şarkıları sadece sözleri itibariyle değil müzikal olarak da kendinde sonra türleşen arabesk akımından oldukça farklıdır,"[16] ifadesi?!

Görüldüğü gibi herkesin niyetine göre bir Orhan Gencebay karmaşası (kokteyli mi desek?!) var ortada! Soru(n) da bu zaten...

Oysa kendi ifadesiyle O; "Arkamdan halkım 'Bir Orhan baba vardı, bize sevgiyi, aşkı ve paylaşmayı önerdi. Akılla, gönlü ters düşürmeyin, gönlünüzle olun ama aklınızla onu onaylayın, paylaşmaktan vazgeçmeyin, herkesin hakkına saygı duyun derdi ve var gücüyle hakları korumaya çalıştı' desinler yeter.

Önümüzdeki albüm için yazdığım 'Bedensiz Aşk' isimli bir şarkım var. Onun sözlerini ilk kez size okuyayım. İşte halkım baba böyle derdi desinler: "Aşkın zirvesine varmak istersen/Bedensiz sevgiyi kavraman lazım/Asıl adım insan, sanma her şeyim/En zordan daha zor, kıldan inceyim/Gencebay dedi ki, hiçten zerreyim/Hakk'a aşksız varılmaz, Hakk'a aşk lazım/Yolumuz Hak yoludur, bize Hak lazım," [17] diyen bir ikbal avcısıdır...

Siz bakmayın "Orhan Gencebay'ın müziğini 'Arabesk' olarak değerlendirmek onun müzikte yapmak istediğini kavrayamamak, aynı zamanda onun müzik birikimine haksızlık etmek demektir. (...) Zaten Gencebay da müziğini 'Gencebay Tarzı' ve 'Türk Müziğinde Serbest Çalışmalar' olarak adlandırmakta, müzikteki amacını 'Ben Türk müziğinin devamıyım. Çağdaşlığın ve teknolojinin imkânlarını özgürce kullanarak ülkemin tüm değerlerini zenginleştirmeye çalışan bir sanatçıyım' şeklinde anlatmaktadır," [18] diyen manipülasyonlara! Dün "Batsın bu dünya!" haykırışıyla "68'li olduğundan"(?!) dem vuran O; bugünün AKP'lisi Orhan Gencebay'dır... [19]

Siz aldırmayın kimilerinin, "Orhan Gencebay şarkı-

ları denince aklıma 'sabır, adalet, hasret, Tanrı'ya hem sığınma hem isyan ve koşulsuz sevgi' temaları geliyor," [20] zırvalarına; M. Barış Gümüşbaş'ın müthiş ifadesiyle, "... 'Genç Werther'in Acıları'nın yazarı Goethe ne kadar arabeskse, Orhan Gencebay da bir o kadar romantiktir"! [21]

ARABESK NEDİR?

"Arabesk nedir" mi?

Türk Dil Kurumu'nca, "Arap müziğini andıran, genellikle karamsarlığı konu edinen bir müzik türü."

Cumhuriyet politikalarının ürünü kuluçka dönemi bir yana, arabesk türüyle 60'ların sonunda tanıştık, 70'lerde kendisiyle hemhâl olduk. 80'lere doğru pop dâhil her şeyi etkisi altına aldı, 12 Eylül darbesi sonrasında zirveye çıktı. 90'larda kendi kabuğuna çekilip, daha sonra da (itiraz ifratından vazgeçerek) iktidara eklemlendi...

Elitist/despotik cumhuriyet politikalarının yıllarca arabeskin yok sayması, bu türün gelişimini doğrudan etkiledi.

Bilenler bilir: TRT tek kanalken arabesk söyleyen şarkıcılar ekrana çık(a)mazdı. Ancak bu dönemde arabesk plaklar memleket sathında çok satıyordu. Bu yasağa rağmen, daha sonraları her yılbaşının ağır topu (bir lütuf gibi) Orhan Gencebay olurdu. Kibariye'nin "Kimbilir"le (üstelik arabeskin en 'tu-kaka' zamanında) bir yılbaşı gecesi TRT ekranlarında parladığını unutmayalım.

Yani Arabesk-devlet ilişkisi "tuhaftı", 80'den sonra bu tuhaflık ortadan iktidar tarafından normalleştirilerek, kaldırıldı.

"Arabesk söylem, yaşamaya değer olmayan bir dünyada gelişmeden, savaşmadan uyuşukluk içinde yuvarlanıp gitmenin simgesi oldu," diyen Evin İlyasoğlu'na göre, "Arabesk bir müzik biçemi değildir. 60'lı yıllarda başlayan köyden kente göç eden kesimin yalnızlığını, Almanya'daki Türk işçilerinin bunalımını ve genelde yaşama küskünlüğü dile getiren şarkılardır. Arabeski asla blues gibi toplumun acısını derinden dile getiren bir türle karşılaştıramayız." [22]

Bu bağlamda 1980 darbesi akabinde 12 Eylül yerini Turgut Özal iktidarına devrettiği tabloda; iktidarın açık sempatisinden nasiplenen "mağduriyetin sesi arabesk", popüler kitle kültürü katına yükseltildi.

Böylece, 1980'lerde göçün neden olduğu "varoş kentliliği" olarak tanımlanan arabesk, yalnızca lümpenlerin, işsizlerin, toplumun kıyısında kalmışların değil, aydın sayılanların da katılımıyla "kent-merkezli" bir yeni moda niteliği kazandı.

Doksanlı yıllarda Türkiye çok yönlü bir dönüşüm ve değişime sahne olurken küresel sermayenin popüler politikalarının ve kültür pazarının da saldırısına uğradı. İnsanlar kendilerine sunulan "tek tip" film, müzik, kitap ürünlerini hızla tüketmekle yükümlü oldular. Ye–iç–seviş, düşünme!, anlayışı gelişti. Bu apolitik tutuma paralel olarak arabeskin sözleri ve melankolik müziği yerini aşk-meşk temalarına bıraktı.

Bütün şarkıların ve şarkıcıların birbirine benzediği çokseslileği bastırıp yok eden bu tek tip müzik, tek tip insanlar üretirken, üstüne bir de "fantezi" denen acayiplik eklendi.

Denilebilir ki "1980'lerden itibaren, arabesk sadece bir müzik türü değil, bir yaşam tarzının da adı oldu. Kitleselleşen iç göçün etkisiyle giderek büyük şehirlerin tümü varoşlaşırken, arabesk Beyaz Türklerin ilgi alanına girdi. Bir yandan sosyologlar arabesk üzerine yazmaya başlarken, Beyaz Türklerin en has şarkıcısı Ajda Pekkan, 1980'de Eurovision'a Petrol adlı arabesk bir şarkıyla katıldı. (Ama kendi ifadesine göre yıllarca bunun utancını yaşadı.)...

Düsturu 'işini bilenin kısa yoldan köşeyi dönmesi' olan Özallı yılların yeni zenginleri, viski eşliğinde lahmacunlarını ve çiğ köftelerini yiyip Mezdeke ile göbek atmaya başlayınca şehirli eğitimli elitler, arabeskten biraz daha nefret eder oldular. Aslında bu kesimlerin ne bu müziği dinledikleri vardı ne de bu müziği doğuran sosyolojik gerçeklerin, aslında kendi ideolojilerinin ürünleri olduğunun farkındaydılar. Sadece 'arabesk kötüdür' deyip duruyorlardı. 'Niye kötüdür' diye sorulduğunda cevapları hazırdı: 'Kötüdür, çünkü dinleyenleri tembel, karamsar ve kaderci yapar!'...

1990'larda devletin PKK'yle savaş kapsamında Doğu ve Güneydoğu Anadolu coğrafyasındaki yerleşim yerlerinden zorla söküp attığı Kürt göçmenlerin büyük şehirleri alabora ettiği günlerde, arabesk yeni toplumsal dinamiklerin de sözcülüğüne soyundu. Bu bağlamda, 'Kürtçü', 'lümpen', 'milliyetçi', 'İslâmi', 'sol' (ve hatta 'pornografik') arabeskle tanıştık. Ayrıca, Belkıs Akkale, İzzet Altınmeşe, İbrahim Tatlıses, Selahattin Alpay gibi türkücüler arabeske yöneldiler. Özel televizyonların müzik kanalları, devletin arabesk düşmanı kesimlerinin ellerinin uzanamadığı birer vaha olarak arabeskin ülke-

nin en ücra köşesine kadar yayılmasını sağladı. Öyle ki, 1995'te devletten bandrol alan 38,3 milyon yerli kasetin yüzde 40-45'i, o günün parasıyla 11 trilyonluk pazarın yaklaşık 5 trilyonluk bölümü arabesk müziğe aitti.

Ancak, arabeskin entelektüel çevrelerde 'üzerine konuşulacak bir konu' olmaktan çıkışı da bu dönemde oldu. Çünkü artık pop çağına girilmişti. Pop çağında, arabesk müzik de poplaştı, işin içine davul, perküsyon, elektronik gitar gibi yeni aletler girdi, şarkılar orkestrasyona tâbi tutuldular. Ancak tersine bir süreç de yaşandı, pop müzik de arabeskleşti…

Bugün yaptığı müziğe 'serbest çalışma' adını veren Orhan Gencebay, giderek sağ-milliyetçi muhafazakârların sesi olurken, Anadolu sermayesinin merkeze yerleşmesi ile birlikte 'Mevsim bahar olunca, sevenler kavuşunca, yaşamak ne güzel!' diye haykırıyor. Müslüm Gürses 'lümpen proletarya'yı terk ediyor 'Beyaz Türkler'le flört ediyor. Küçük Emrah büyüyeli çok oldu, o da caz yapıyor. 'Mutena semtin' çocukları Mor ve Ötesi, Göksel veya Sertap Erener, albümlerine arabesk şarkılar alarak, Işın Karaca 'Arabesque 2010'; Şevval Sam 'Has Arabesk' albümleri ile Orhan Tekelioğlu'nun deyimiyle 'arabeski soylulaştırıyorlar.' Temsilcisi olduğu 'yüksek müzik' üzerine bence haklı saptamalar yapan Fazıl Say'ın gayet 'arabesk öfke patlaması' ise Beyaz Türklerin tarih ve sosyoloji biliminden nasibini almamış analizlerinin üzerine tüy dikiyor"du. [23]

Aslı sorulursa iki dünya arasında bînamazdı arabesk…

Yerli arabesk müzik, ezilenlerin feryadı/itirazı olarak gecekondu mahallelerinde doğdu. İlk yerli arabesk şarkı, 1964 yılında, Suat Sayın'ın 'Sevmek Günah mı?' adlı yapıtıyken; ilk yerli arabesk şarkıcı da onu okuyan Ahmet Sezgin oldu. Arabeskin "kralı" Orhan Gencebay da bu yıllarda sahneye çıktı. [24]

Arabesk müzik bir zamanlar varoşların, minibüs şoförlerinin müziği olarak tanındı. Ancak gel zaman git zaman iş değişti. Bir dönem çaresizlerin müziği olarak sükse yapan arabesk önce pop müziğe, ardından da rock'a sızdı. Ardından pop sanatçıları arabesk albümleri yapmaya başladı. Nişantaşı'nda Müslüm Gürses, Hakkı Bulut dinlemeyen kitle Şevval Sam'la, Işın Karaca ile arabeske selam durmaya başladı!

Burjuvazinin arabesk müziğe ilişkin düşünce ve tavrının –zorunlu olarak– dönüşüme uğraması, öyle sıradan bir şey değildi. Yıllarca aşağılanan bu müzik, amansızca çoğalan metaların değişim değerini gerçekleştirebileceği bâkir bir çöldü ve burjuvazi de bu sömürü ve hegemonya alanı boş bırakamazdı; bırakmadı da.

Kolay mı? Arabeskin tekabül ettiği alanlar, metalar için sınırsız bir pazar niteliği taşıyorken; yıllarca burun kıvırıp sırtını döndükleri arabeskle barışma yoluna gidildi.

Bu tamda kırk yıllık "Müslüm Baba"nın 'İtirazım Var'dan 'İhtiyacım Var'a yönel(til)diği bir başlangıçtı. Hatırlayanlar olacaktır: Müslüm Gürses, Akbank'ın reklamlarında oynamıştı. Hem de muazzam 'İsyanım Var' şarkısının sözlerini değiştirip 'İhtiyacım Var'a çevirerek…

"… 'Kurucu babalar' arabeskin merkezdekilerin eline geçmesine karşı koymak bir yana, 'şehirliden çok şehirli olmak' için parende atıyor"ken; [25] Tufan Türenç'in, "Arabesk müzik bir eksi kültürdür," [26] notunu düştüğü hikâyede olup-"biten" buydu; ancak bu kadar da değildi; bunların artısı Cumhuriyet'in toplum ve kültür mühendisliği politikalarıydı.

CUMHURİYETİN SORUMLULUĞU

Arabesk müzik kuşağını cumhuriyet, kendi elleriyle yetiştirdi.

Cumhuriyetin toplum ve kültür mühendislerine göre, müzikte de "inkılap yapmak" lazımdı. Doğu musikisi hem hasta hem gayri milliydi. Hâlbuki, "halk musikisi kendi kültürümüzün, Batı musikisi de medeniyetimizin musikisi"ydi. Milli musiki de bu ikisinin kaynaştırılmasından doğacaktı.

Müziği millileştirme mimarisi böyle başladı. Aslında, halk müziğini de beğenmiyorlardı. "Köylüydü, taşralıydı, avam kokuyor"du. Burun kıvırdıkları halk müziğimiz yıkılacak, yerine Batı'dan mülhem bir şehir müziği bina edilecekti.

Yeni müziğe ne isim koyacaklarını bilemediler önce. "Musiki" dediler, "muzika" dediler, bir ara "mızıka"da bile karar kıldılar.

Mızıkacıları ikiye ayırdılar sonra; bir bölümüne alafrangacı dediler, diğer bölümüne alaturkacı.

Aydınları ikiye ayırdılar; bir kısmı türkücü oldu, bir kısmı şarkıcı.

Şarkıcılar ve türkücüler bir çizgide buluştu nihayet; hepsi arabeskçi oldu. Bir kesimi türkücü arabeskçi, öbür kesimi şarkıcı arabeskçi…

Arabeski de kendi hâline bırakmayıp şöyle yaptılar: Ferdi Tayfur'un, Orhan Gencebay'ın acılı arabeskini yasakladılar, Hakkı Bulut marifetiyle acısız bir arabesk türetip yerine ikame etmek istediler.

Cumhuriyet elitleri, yeni bir ulus inşa edelim derken, 'Türkçülüğün Esasları'nı tayin ile yetinmedi. Müziğin esaslarını belirleme işine de el attılar.

"Klasik Türk Müziği" mi, "Türk Sanat Müziği" mi, "Osmanlı-Şark Müziği" mi? Daha ne diyeceklerine karar veremedikleri, o eski tarz müziği kestirmeden yasakladılar. Devletin radyolarında çaldırmadılar, konservatuvarında alaturka şubesini kapattılar.

Alafranga, çağdaş müzikti. Dede Efendi'nin, Itri'nin nağmelerini uyuşuk ve miskin feryatlar, uzun ve marazi iniltiler olarak mimlediler o yüzden.

Batılılaşmanın, modernleşmenin, çağdaşlaşmanın sembolüydü Beethoven'den, Mozart'tan senfonik soneler dinlemek. Anadolu'nun yerli müziğini Batı'nın ileri müzik teknikleriyle harmanlamak cumhuriyetçi aydın ve sanatçıların üzerine düşen bir vecibeydi. Onlar da görevlerini ifa ettiler.

Halk müziğini de kendi içinde çatışan alt gruplara parçaladılar. Bazısına "ilerici", bazısına "gerici müzik" dediler.

Sonunda bu curcunayla arabeskleşti müzik. İbrahim Tatlıses'in çıkış parçası 'Ayağında Kundura', şarkıcısından türkücüsüne bütün tarzları ortadan kesen bir payda oldu. Kapitalist pazarda popçusu, halk müzikçisi, sanat müzikçisi o seviyeye geldi.

Bedia Akartürk'ünden Müzeyyen Senar'ına, Zeki Müren'iyle vb'lerine divaları İbo'nun arabesk nağmelerini terennüm ederken bulduk.

Cumhuriyetin "Şehir Müziği" yenilgiye uğradı. Varoşların arabeski şehir müziğine benzeyecekken, şehirliyi de şehir müziğini de kendine benzetti; taşraya teslim oldu.

Ve kapitalist pazarda taşranın/varoşların arabeskini merkeze taşıyarak, ehlileştirdi.

Cumhuriyet, kendi elleriyle arabesk bir müzik nesli yetiştirdi. [27]

Yine "Nasıl" mı?

O hâlde cumhuriyetin ilk yıllarına gidelim. 1930-1960 arası devletin sanat politikalarına bakalım. Uğur Küçükkaplan'a göre, "Yeni bir ulus inşa etmek amacıyla yola çıkan ve bu süreçte çeşitli reformlar yapmayı hedefleyen cumhuriyetçi kadroların en önem verdiği alan, şüphesiz ideolojilerini meşru kılmaya çalıştıkları kültür sahası olmuş"tu. [28]

Dönemin en çok okunan sanat dergisi 'Ülkü'de, Ali Sami'nin kaleme aldığı 'Güzel Sanatları İnkılaba Nasıl Maledebiliriz?' başlıklı bir yazı mealen şöyle diyordu: "Bu yolculukta ulaşmağa savaşacağımız mühim merhaleler vardır. Her şuurlu vatandaşın bu savaşta kudreti kadar bir vazifesi, bir de mesuliyeti olduğunu hatırdan çıkarmamak lazımdır. Üzerine düşen vazifeyi yapamayan vatandaş, inkılâp teknesinin lüzumsuz bir safrasıdır."

Yani, sanat ne sanat içindir ne halk içindir. Sanat devlet içindir. İnkılaba yararı yoksa, boşa ıslık bile çalma, kapıyı dahi gıcırdatma…

Tabii bunun da bir öncesi vardı: Tanzimat Dönemi'nde yoldan geçen birini çevirip, "En sevdiğin grup ne?" diye sorsan, "Kulağıma hoş gelen her müziği dinliyorum azizim lakin çok seslinin yeri başka" diye cevap verdiği için geleneksel Türk müziği bestekârları tek tek Mısır'a göçüyor. Dede Zekâi Efendi, Veli Dede, Enderuni Ali Bey, Lavtacı Andon, Melekset Efendi, Tanburi notacı Aleksan, Şekerci Cemil Bey bunlardan bazıları… Müziğin sarayın dışına çıkmasının en önemli sonucu popülerleşmesi oluyor. Ondan önce müzik ancak saraya özgü bir şey…

1934'te radyoda Türk müziği çalmak yasaklanıyor. Halk da antenlerini Mısır radyolarına çeviriyor. Peyami Safa, Cumhuriyet gazetesindeki bir yazısında "Türk halkı Mısır Radyosu'ndan gelen Arap sesini kendi sesi zannetmeğe devam ediyor," diyerek konuyla ilgili rahatsızlığını dile getiriyordu.

Ancak yine Uğur Küçükkaplan'a göre, "Türkiye'de Arap müziği ile kurulan ilişkide, Klâsik Türk Müziği'nin yasaklandığı 1930'lu yılların ortalarında, dinleyicilerin Mısır Radyosu'na yönelmelerinin ve kendilerine tanıdık gelen ezgileri buradan dinlemelerinin önemli bir payı olmakla birlikte; söz konusu kültür ve müzikle kurulan ilişki sadece buradan hareketle açıklanamaz." Büyük etkilerden biri de Ümmü Gülsüm'lü, Asmahan'lı Mısır filmleridir. 30'ların ikinci yarısından itibaren ivme kazanan Mısır sineması Türkiye'de de çok sevilir. 1930-1950 yılları arasında Türkiye'de gösterilen Arap filmleri içerisinde Mısır kaynaklı olanların sayısının yüz ila yüz elli arasında olduğu düşünülüyordu.

Mısır filmlerine şarkı yapan bestekârların başında Sadettin Kaynak, Münir Nureddin Selçuk gelir. Sadi Işılay, Artaki Candan, Şerif İçli, Şükrü Tunar, Kadri Şençalar, Hüseyin Coşkuner, Mustafa Nafiz Irmak, Selahaddin Pınar vardı.

Meral Özbek'in deyişiyle, bu filmlerde ilginç olan nokta, yapılan müzikte resmi çevrelerce genel olarak "piyasa müziği" ya da "yoz müzik" adıyla nitelenen ve esas olarak radyo denetiminden geçmeyen şarkı ve yorumların hâkim olması. Dolayısıyla özellikle 1960 başında 45'lik plakların piyasaya çıkmasının ve bununla

birlikte canlanan plak pazarının öncesinde, şarkılı filmlerin Türk müzik hayatının niteliğinin belirlenmesinde çok önemli bir rolü olmuştu.

1950'lere kadarki süreçte, İstanbul'un seçkin eğlence anlayışını gazinolar temsil ediyor. Gazinolara gelen müşterilerin büyük bir bölümü dönemin politikacıları, sanatçıları ve Beyoğlu çevresinde oturan azınlıklar. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaysa ekonomik açıdan dengeler değişiyor. Bu değişimde, aynı yıllarda Türkiye'de çok partili döneme geçilmesiyle birlikte yeni bir politik sürecin başlamasının ve Demokrat Parti döneminde yaşanan göçle beraber, kırsal kesimden gelip İstanbul'a yerleşerek ekonomik açıdan güçlenen yeni bir sınıfın ortaya çıkmasının da önemli payı var.

1950'lerin sonlarından itibaren klasik Türk müziği dinlemek için gazinoya giden kitlenin hem değişen repertuvarlara hem de ekonomik nedenlere bağlı olarak gazinolardan uzaklaştığı görülüyor. Bu uzaklaşmanın ilk sebebi, kayıtlar ya da konserler vasıtasıyla müzik dinleme ihtiyaçlarının giderilebilmesi olsa da esas sebep, "halkın denize inmesiyle vatandaşın mağdur olması."

50'lerde başlayan göçle birlikte müzikte Anadolu etkisi hissedilmeye başlanıyor. 1960'lı yılların müzik ortamı için, yeniliklere açık ve farklı tarzları benimseyebilen bir çizgide seyrettiği söylenebilir. Kültür endüstrisinin gelişmesiyle yakından ilgili olan arabesk müziğin yaygınlaşmasında, yine aynı yıllarda piyasaya çıkan 45'lik plakların ve sektördeki firma sayısının artmasının büyük rolü var. Müzik teknolojisinin daha da geliştiği, stereo kayda geçilen 1970'li yıllarda da arabesk müziğin gelişen teknolojiyle doğru orantılı olarak yaygınlık kazanmaya devam ettiği görülüyor. Dolayısıyla arabesk, anlam dünyası bakımından ülkenin politik, ekonomik ve toplumsal şartlarından etkilenmekle birlikte onu teknik açıdan kısmen de olsa koruyan piyasa koşulları içerisinde hızla gelişimini sürdürüyor. Özellikle 1980'e kadar içinde bulunulan politik ve sosyal koşulların da etkisiyle, ilk yıllardaki dinleyici kitlesinin büyük bölümünü oluşturan gecekonduluların başkaldırısını ifade eden kültürel bir ürün olarak algılanıyor. 1980'li yıllara gelindiğinde değişen koşullarla beraber arabeskin toplumsal anlamı da değişiyor. Tüketici kitlesi genişliyor, hem kırsal alanda hem de kentsel orta ve altsınıflar arasında sevilen bir müzik türü hâline geliyor.

1980'lerin başına kadarki yaklaşık 20 yıllık süreçte TRT'nin bu müziğe karşı takındığı tutum çok sert. TRT, radyolarda ve televizyonda arabesk müziğin çalınmasını yasaklayarak bu müziğe karşı olduğunu net bir tavırla gösteriyor. Arabesk müzik şarkıcılarının rol aldıkları filmleri de kapsayan bu yasak ancak 1970'li yılların sonlarında esneklik kazanmaya başlıyor. TRT'nin bu ılımlı tavrı kısmen de olsa ilerleyen yıllarda da devam ediyor ve 1980'de yılbaşı programında Orhan Gencebay'ın Yarabbim isimli şarkısıyla televizyona çıkması bu yasağın kalktığını müjdeliyor.

Ne TRT ne Mısır etkisi... Türkiye'nin arabesk dönemi, gerçek arabesk dönemi, Turgut Özal, İbrahim Tatlıses'le çiğköfte partisi yaptıktan sonra başlıyor. Hatta, Anavatan Partisi, dönemin popüler şarkısı Seni Sevmeyen Ölsün'ü 1988 seçimlerinde kampanya müziği olarak kullanıyordu.[29]

"SON" KENAR NOTLARI

"Caz da arabesk gibi bir çığlıktır. Arabesk, Saadettin Kaynak ile başlar. Bazıları bilmeden konuştuğu için onları hoş görüyorum. Saygılı entelektüellere benim de saygım var ama gerisi zavallılık," [30] benzeri üst perdeden tiratlarla bazıları açık bir şekilde arabesk kültürden yana tavır alıp; "arabeskin babaları" olarak bilinen isimleri ve bunları dinleyen kitleleri referans gösterip; arabeski güzelleyerek, [31] "ezilenlerin isyanı" olduğunu ve "özgürleştirici yanı" olduğunu ileri sürmekteler.

Bunun kabul edilebilir bir yanı elbette yoktur ve olamaz da.

Arabesk kültürü, köy-kent, geleneksellik-modernlik çatışmalarında arada kalmışlığı ve geçiş kültürünü ifade ederken; içinde yozluğu, boyun eğmeyi, çaresizliği, kaderciliği, yılgınlığı, uyuşukluğu, acıya teslim olmayı taşır. Tüm bunları ise itiraz, karşı çıkış, protest sıfat ve niteliklerini yükledikleri arabesk ile ifade ederler.

Ancak burada "es" geçilmemesi gereken iktidarın, bekası için topluma sürekli olarak arabesk duygu ve düşünceler şırınga ettiği ve bundan da büyük bir yarar sağladığıdır. Tıpkı "din" gibi, arabesk de hem acıları ifade eder; hem de onları yatıştıracak acı çekenleri teskin eder.

O hâlde egemenlerin arabeskin doğası ve işlevine mündemiç esaslı bir itirazı yoktur; soru(n) sadece arabeskin merkeze çekilerek kontrolüdür.

Müslüm Gürses "arabeskin babası", İbrahim Tatlıses "arabeskin imparatoru" olarak tanımlanırken; Hakkı Bulut, Azer Bülbül, Küçük Emrah, Mahsun Kırmızıgül gibi isimlerin sanat hayatları 12 Mart ve 12 Eylül darbeleriyle kesişmektedir ki, bu da tesadüf falan değildi...

Öte yandan arabeskin hikâyesi metropolündeki demografik dönüşümün izdüşümü gibidir. "Feodaliteden kapitalizme doğru milyonlarcası ayağa kalkan, toprağını bırakan, motorize hareketlilikle kentleri çorbaya

çeviren bu insanların, acılarını, umutlarını, yoksunluklarını, sınıfsal farklılığın dayattığı ezilmişlik ve başkaldırı duygularını ifade edecekleri bir müzik türüne ihtiyaçları vardı, buna zorunluydular. Arabesk bu zorunluluğun biraz cevabıydı, biraz da onu hazır bulmuşlardı." [32]

Yani göçün aynı zamanda "kültürel beğenilerin" de göçü olduğu gerçeğinden hareketle yaklaşmak zorundayız meseleye. Ancak böyle bir perspektiften bakınca, şehrin çevresine hızla yerleşen ama birbirlerini pek de tanımadan karışmak zorunda kalan homojen kültür gruplarının yarattığı heterojen bir beğeniler toplamı olduğunu fark ederiz arabeskin.

Göçerlerin, yeni şehrin sakinlerinin bir "kültürel beğeniler salatası" olarak sabitleyip basitleştiremeyiz arabeski, aksine sosyolojik bir dönüşüm sürecinde bir kimliğin (çevre ya da "varoş" insanının) hem kültürel tercihler açısından bir dışavurumu hem de şehrin kültürüyle karışmasının hikâyesidir. Özetlemeye çalışırsak, varoştan doğan şehir kültürüyle karışarak melezleşen ve merkezileşmeye çalışan bir "kimlik müziği" olduğu söylenebilir. [33]

Ve kapitalizm de bu kimliği satın alıp; içselleştirdi.

Akbank'ın reklamlarında oynattığı Müslüm Gürses'i Nişantaşı'nda dinletip; Şevval Sam'la, Işın Karaca ile arabeske selam durdu!

Bunun neresi, nasıl isyan ola?!

9 Mayıs 2019, İstanbul ■

NOTLAR

[1] Oscar Wilde.

[2] Emmanuel Levinas, Sonsuza Tanıklık, Çev: Medar Atıcı -Melih Başaran, Metis Yay., 2003, s.59.

[3] Yaşamın hemen her alanında insan(lık) kendisini nasıl bir duruşa ikame etmişse, davranışı da ona göre biçimlenirken; Elias Canetti de, insan(lık)ın yaşam(ın)daki duruşuna dair şunları anımsatır: "Ayakta dik durabilmesiyle övünen insan, yerinden ayrılmadan oturabilir, uzanabilir, çömelebilir ve diz çökebilir. Bütün bu duruşların ve özellikle de bir duruştan diğerine geçişin özel anlamları vardır. Bu duruşlar günlük hayatımızda çok etkili ve anlamlıdır. Mevki ve iktidar geleneksel olarak belirli duruşlarla bağlantılanır... Bir de düşmek var. Düşmek hareketi kadar insanı daha fazla etkileyen başka hiçbir hareket yoktur; düşmeyle karşılaştırıldığında diğer bütün hareketler önemsiz ve ikincil görünür. Çok erken çağlardan itibaren düşmek insanın en çok korktuğu şeydir." (Elias Canetti, Kitle ve İktidar, çev: Gülşat Aygen, Ayrıntı Yay., 2014.)

[4] Öykü Özfırat, "Can Gox: Arabesk İsyanın Dilidir", Birgün, 16 Aralık 2018, s.15.

[5] İsmail Afacan, "Naim Dilmener: Arabeski Üretenlerin Üzerinden Görmeliyiz, Dinleyenlerin Değil", Evrensel, 16 Ocak 2019, s.10.

[6] Burak Kuru, "Ali Tekintüre: Korkmayın Arabesk Bitmez!", Radikal, 2 Eylül 2012, s.18-19.

[7] Sibel Öz, "Arabeskle mi Barışıyoruz Yoksa Popüler Kültürle mi?", Evrensel, 17 Ocak 2019, s.10.

[8] Ersoy Soydan, "Televizyonun Arabesk Müziğin Soylulaşmasındaki Rolü", Marmara İletişim Dergisi, Yıl: 2015, Sayı: 23, ss.61-73.

[9] Caner Işık-Nuran Erol Işık, Arabesk ve Müslüm Gürses, Ferfir Yay., 2013, s.93.

[10] yage, s.50.

[11] yage, s.104.

[12] Bkz: Temel Demirer, "İsyana Dönüş(eme)yen İtiraz veya Müslüm Gürses Hikâyesi (mi?)", Kaldıraç, No: 212, Mart 2019.

[13] Ömür Şahin, "Tayfun Zeytioğlu: Türkiye'nin Kendi Müziği Orhan Gencebay'dır", Radikal, 26 Mayıs 2009, s.20.

[14] Tayfun Atay, "Orhan Baba ve Elvis", Radikal, 8 Mart 2013, s.34.

[15] Elif Ekinci, "... 'Orhan Gencebay ile Bir Ömür' Törpüsü", Radikal, 30 Eylül 2012, s.38-39.

[16] Volkan Çağlayan, "... 'Orhan Baba'ya Saygı: Orhan Gencebay ile Bir Ömür", Evrensel Pazar, 4 Kasım 2012, s.8-9.

[17] Birsen Altuntaş, "Orhan Gencebay: Sesimin Olmadığı Çok Komik", Milliyet, 3 Kasım 2012, s.9.

[18] Ahmet Emre, "60 Yıl Sonra Hâlâ Gencebay", Evrensel, 26 Ekim 2012, s.12.

[19] Orhan Gencebay'ın başkanlıktan istifa etmesinin ardından, beş yönetim kurulu üyesi daha istifa ederken; MESAM Yönetim Kurulu üyesi Metin Karataş aslında her şeyin Gencebay'ın MESAM'ı istediği gibi yönetebileceği bir Yönetim Kurulu seçtirmek için yaptığını belirtip, "Bizim şu andaki Yönetim Kurulu'ndaki arkadaşlarımızın en kötüsünün 8 senelik deneyimi var ve yeri geldiğinde Orhan Gencebay'ın yaptığı şeylerin de yanlış olduğunu suratına söyleyebilecek yetkinlikte ve özgürlükte insanlardır. Orhan Gencebay tek başına aldığı kararları uygulamak, tek adam olmak istiyor. Yönetim Kurulu'nda başkan sadece söz verendir ve onun da herkes gibi tek bir oyu vardır," dedi.

[20] Onur Baştürk, "Led Zeppelin Efsanesi", Hürriyet, 6 Kasım 2012... http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/led-zeppelin-efsanesi-21854104

[21] M. Barış Gümüşbaş, "Arabesk, Kültür ve Referandum", Radikal İki, 26 Eylül 2010, s.5.

[22] Evin İlyasoğlu, "Arabesk Müzik ve Arabesk Yaşam", Cumhuriyet, 18 Ağustos 2010, s.17.

[23] Ayşe Hür, "Yine, Yeni, Yeniden Arabesk", Taraf, 29 Ağustos 2010, s.12.

[24] Rahime Sezgin, "Sen Neymişsin be Arabesk!", Zaman Pazar, 20 Haziran 2010, s.8.

[25] Orhan Tekelioğlu, "Bir Hâller Oldu Arabeske", Radikal İki, 7 Mart 2010, s.10.

[26] Tufan Türenç, "Arabesk Müzik Bir Eksi Kültürdür", Hürriyet, 31 Temmuz 2010, s.24.

[27] Bayram Bilge Tokel, Türküler Kalır, Kapı Yay., 2012, s.213.

[28] Uğur Küçükkaplan, Arabesk: Toplumsal ve Müzikal Analiz, Ayrıntı Yay., 2013.

[29] Elif Türkölmez, "Biz Arabeskin Acılısını Sevdik", Radikal Kitap, Yıl:11, No:623, 22 Şubat 2013, s.22-23.

[30] Ali Deniz Uslu, "Orhan Gencebay: Ben Müzik Yapmadım Yaşadım", Cumhuriyet Pazar, No:1336, 30 Ekim 2011, s.1-4.

[31] "Arabeskin, yoksulların ve garibanların malı olduğu zamanlardı. Her çağın kendi ruhu ve ifadesi varsa, kentlerde sığıntı gibi yaşayanların dili arabeskti. Geleceğe dair belirsizlik ve korku her yerdeydi. İnsanlar nasıl bir dünyaya doğduklarını bilemiyordu. Yapabildikleri tek şey, kendi hayatlarını hançereyi yakan seslere bırakmaktı. Bunun adı arabeskti, daha ilerisini göremiyorlardı... Arabeskin çölüne düşenler, bütün bir insanlığın acısını yüklenir. Bu çölün dehşet yalnızlığı evde, işte ve okulda herkesin koynunda durur. Sokaktaki her yüzde okunabilir. İnsanlar yoksul yaşar, kalabalıkta dolaşır, başka hayatların ihtişamına imrenirler. Basit düşünür, bulabildiklerini giyinirler. Onların müziği de yoksuldur, bulabildikleri giysilerine benzer. Yamalarla bezelidir. Bu yüzden şehrin temiz çocukları arabeske 'kötü' der, onu kenar mahallenin yoksul çocuğu gibi hırpalarlar. Şimdilerde bu yoksul müzik zenginlerin mahallesine girmiş olsa bile, bazen haddi bildirilir, geldiği yer suratına aşk edilen tokatla ona hatırlatılır. Piyasanın çeşnilerinden biri hâline gelmiş olması onun kökenini unutturmaz." (Burhan Sönmez, "Yoksulların Arabeski: Keder ve İsyan", Birgün, 7 Mart 2013, s.8.)

[32] Tan Oral, "Arabesque", Taraf, 16 Eylül 2010, s.16.

[33] Orhan Tekelioğlu, "Arabesk Dönmüyor, 'Soylulaşıyor'...", Radikal İki, 11 Temmuz 2010, s.9.

Özgür Kuş

■ **A. KADİR KONUK**

"Yeter be, yeteeer" diye bağırarak fırladım sandalyeden. "Her sabah, ama her sabah, daha saat 4 olmadan cik, cik, cik! Ne bok işin var gecenin bu karanlığında? Ulan bırakmıyorsun iki satır yazalım. İlhamı kaçırıyor, konsentreyi bozuyorsun!"

"Sus be yazar bozuntusu" dedi hemen Kuş, "Yıllardır hep aynı sayfadasın. Senin gibi boşa öldürmüyoruz biz zamanı, memlekete çocuk büyütüyoruz burada!"

'Çocuk' dediği de çocuk olsa.. Kocaman, gövdelerinin en az iki katı büyüklüğünde, kapkara birer kafa, kanatlarından uzun, sarı birer gaga... Karga desen değil, alacakarga hiç değil. Ne bok oldukları da zaten belli değil.

Bir tanesi öyle olsa neyse, üçü de öyle yavruların. Analarına çekmişler. Henüz notalı ötemiyor, notalı dürtemiyorlar insana. Gagalarını açıp acayip sesler çıkarıyorlar. Apartmanın duvarının dibinde gökyüzüne kazık çakmak istercesine uzanan ve üçüncü kattaki penceremin önüne kadar dallarını dağıtan ak kavak ağacının dalları arasında yuvaları. Yıllardır tanıyorum bunları ailece. Daha doğrusu bu kadını tanıyorum yıllardır. Yavrular büyüyünce anneleriyle birlikte oturmuyorlar. Eskiler gidiyor, yeniler geliyor her yıl. Hepsi bir arada yaşamaya kalkışsalardı aşiretleri bir hayli güçlü olurdu. Meclisi bile ele geçirebilirlerdi.

Kadının eski kocası maçonun tekiydi. Eski kocası diyorum, çünkü o herifin kanatlarında aklar vardı, yeni herifin kanatları kapkara. Belki göç yollarında kaldı eski herif, belki geçinemedi, ayrıldılar. Haspam da hemen yeni birini kafaladı yolda. Eski herif az gagalamamıştı çiftleşme döneminde eşini. Ama öyle yaralayıcı gagalama değildi bunlar. "Hadi gel, hadi gelsene" diyen cinsinden. Güpegündüz, milletin gözünün önünde, ağacın dallarının üzerinde, gözümün içine baka baka, defalarca çiftleşmişlerdi. Ne utanma vardı bunlarda ne arlanma. Olanı var, olmayanı var diye de düşünmemişlerdi.

Eski adamı maçoydu kuşun, ama delikanlıydı aynı zamanda. Ayrıca emansipe de olmuştu. Yavrular yumurtalardan başlarını gösterinceye kadar yiyecek taşıdı eşine. Eşinin yorulan bacaklarını biraz oynatabilmesi için de yuvada yumurtaların üzerine yattı arada bir. O zaman anne kuş aylarca havalandırmaya çıkarılmamış siyasi tutsak gibi voltaladı ağacın dallarında. Sonra da "Çekil git kendine kahveye" dercesine kocasına dürttü, yeniden oturdu yumurtaların üzerine. Yavrular başlarını çıkarıncaya kadar her gün böyle sürdü bu nöbetleşe kuluçka. Adam yok artık. Kimbilir hangi dalganın ardına takılıp gitti. Kanarya olsaydı, saka kuşu olsaydı bırakmazdı eşini. Tanıyorum kanaryaları, sakaları yakından. Ama onların da erkekleri "Seni ellere yar etmem" diyen hanzolar kadar kıskanç. Doğumdan hemen sonra kafesten alınmazlarsa öldürebilirler kendi çocuklarını.

"Kanaryalar tahliye olmazlar, müebbet yatarlar!"

Bu altın söz bana ait. Öylesine alışıklar kanaryalar hapisliğe ailecek. Serbest bırak, aynı gün ölürler dışarıda. Ama bu kuşlar kanarya değiller. Dışarıda yaşıyor, canları nasıl isterse öyle bağırıyor, uçuyor, geziyor, evine geliyor, dalların üzerinde sevişiyor, öpüşüyorlar. Anam bir öpüşüyorlar, beni bir kez olsun kimse öpmedi böylesine. Sonra da yorulup uyuyorlar kucak kucağa. Karışan yok, görüşen yok, özgür bir kadın, özgür bir herif kısaca.

Hem ne olacak, kira yok, elektrik parası yok, iş yerinde başına ekşiyen bir şefi, bir gün meşhur alacağım diyerek kitap yazmaya çalışmak gibi bir dertleri yok. Ekmek elden su gölden. Sevişmez de ne yapar insan böyle olanakları yakalayınca. Sonra da al sana her yıl üç-dört çocuk. Ben olsam beşiz bile yapardım. Ev sahibi de beni atardı hemen evden.

Ama onlar kuş, insan değiller ve özgür aşktan bir tek onlar anlıyorlar. Kuşlar insan olsalardı hemen aşk için devrim yaparlardı. Sökmez onlara öyle diktatörlük falan, bir gagaladılar mı...

Bu kez kılıbığın biri bizim kuş hanımın yanında. Yavrular yumartadan çıkalı çok oldu, ama adam hâlâ yiyecek taşıyor hanımefendiye. Yem getiriyor, yuvayı tamir ediyor, yuvadaki pislikleri temizliyor, üstelik kadının keyfini de unutmuyor. Bizimki de yavruların yanında bağır ha bağır. Çocukların yanında adama bağırılır mı, terbiyesiz. Feminist midir nedir?

Bu kuşun cinsini bilmiyorum. Tüm kitaplara baktım, benzerine rastlayamadım. Bu kuşa biraz benzeyenlere bizim oralarda 'Cayik' diyorlar. Kışları kayboluyor, baharda gelip aynı yuvaya konuyor yıllardır. Her bahar aynı tantana. O bağırmaya başlayınca ben de gecenin sabahı öpmeye başladığı saatlerde takım çalgıya girişiyorum.

"Her sabah neden bağırarak kalkıyorsunuz" diye soran komşuma kuşu şikayet ettim. Adamın gözleri iyi görmüyor, yanında konuşuyorum. Kulakları iyi duymuyor, ama her nasılsa benim bir kat yukarıdan kuşa bağırdığımı duyuyor. "Kuş" dedim, yaşlı komşuma, "Kuşşş! Her sabah böyle erkenden basıyor şamatayı çevreye!"

Saatlerce gidip gelip "Hangi kuş" diye sordu adam. Gösteriyorum, neredeyse sırtlayıp kavağa çıkaracağım o hâlâ "Hani nerede, ben kuş göremiyorum" diyor.

"Göremezsin elbette, senin kuşun yuvayı terkedeli çok oldu" dedim birinde, nasıl dediysem. Adam duydu ve gayet sakin; "Öyle, kuşlar uçmayı öğrenince yuvayı terkederler" dedi. "Seninki de uçtu mu" diye sordum inadına.

"Benim kuşum hiç olmadı!"

Niye güldüğümü anlayamadı. İnsanın bir kuşu yoksa neden güler öteki insanlar? Herkesin kuşu olmak zorunda değil ya.

Benimle aynı katta, yan dairede oturan dul kadının da yok kuşu örneğin. Sevmiyor kuşları. Kedisi var onun, bir de yüzü yüzüne benzeyen bir köpeği. Arada bir karşılaşıyoruz koridorda, kanatlarını şöyle bir açıyor kadın, bana gülümsüyor. Bir başka gülümsüyor, bir şeyler söyler gibi, ama ben sözcüklerden anlıyorum, gülümsemelerden değil.

"Neden güldünüz? Sizin de kuşunuz yok bildiğim kadarıyla" dedi komşum.

"Var" dedim.

"Hani nerede?"

Ona kuşumu sokağın ortasında gösteremezdim elbette. Ağaçtaki kuşu gösterdim, göremedi.

"İnsan yaşlanınca değişik sesler duyarmış" dedi, "Sizde de öyle olmasın?"

Yanıt vermedim. Onun yaşı benimkinin üç katı, kendini benimle özdeşleştirip, kendince gençleşiyor. Sosyete süslüsü olsa neyse, öğretmenlikten emekli.

Adam komşum bir gün "Kuşları sevmek gerek" dedi, "Onlar insanı dövmezler, insana sövmezler, karakola çekmezler, askere göndermezler, düşüncelerinden dolayı yargılamazlar, hapse atmazlar.."

Zaten biliyordum bu adamın suskunluğunun altında hinliğin yattığını. Körlük oynuyor ama elinden politik dergiler düşmüyor. Siyasi midir, nedir? Biz birkaç kuşla başa çıkamıyoruz, bu da götürüp bizi devlete bulaştıracak. Zaten arada bir; "Siz yalnız bir insansınız, kapı komşunuz da güzel bir kadın, hem o da yalnız, bir ziyaret etseniz" falan diyor, beni örgütlemeye çalışıyor. Benim kuş da onu duyunca, "Yalnızlıktan öldüm be, azıcık dışarıya çıksan, etrafa şöyle bir baksan" diye bağırıyor, ağaçtaki kuş aile kurma zevkiyle dört köşe, bu adam da beni örgütleyip kuştan ihtilal yaratma sevdasında.

Apartmanın en üst katında oturan ve izinli olduğu her gün eşine bol gözyaşlı hicaz şarkılar söyleten siyasi polis bir kapı önü sohbetimizde; "Elimize geçeni kuş gibi öttürmeden gönderiyorsak şerefsizim" demişti de, insan-

Vicdan işe girdi

■ ÖMER ÖZYURT

Geçen gün, vicdanla ilgili
bir yazı okumuştum;
vicdanlı bir şekilde:
Adam o duygusuna politik diyor
ve durmadan politize ediyordu o
duygusunu
çürümüş bir harç kullanıyordu onda
ve durmadan örüyordu o
düşünce duvarlarını
çalışkan bir adamdı
ve kan ter içinde kalmıştı
fakat gelgelelim ki kullandığı harc çürük;
tam anlayamadım ne demek istediğini
bana çok bulanık geliyordu adamın ifadesi
durulanmıyordu bu adam
düşünceleri çok bulanık akıyordu çok..
Sanırım oda emin değildi ya kendisinden.

Acaba vicdanın ideolojik bir rengi var mıdır
yoksa bu bir ekonomik model midir?
Mesela vicdan hangi ırk mensubudur
veya ırkçı mıdır vicdan...
Yoksa dindar mı;
ulusalcı da olabilir mi?
Hangi dinin kutsalıdır vicdan
hangi ideolojinin ana felsefesidir
ve vicdan, nereye kadar yürür ki acaba
mesela uzak bir acıya kadar yürür mü
bu vicdan;
bir çocuğun acısına mesela
çaresiz kalan bir babaya
yüreği yanan bir anneye
kanadı kırık bir kuşa
dalında incinmiş bir tomurcuğa;
varır mı onlara acaba vicdan...
Yoksa ona uzak mı gelir onlar
peki kime yakındır ki bu vicdan
kimin akrabasıdır
ve kime yakındırki;
mesela kimin malıdır bu vicdan
bilen var mı aranızda?
Nerelidir mesele vicdan
Afrikalı olabilir mi
ya Avrupalı
evet nerelidir ki acaba
bilen var mı aranızda
"yok efendim ben doğuştan vicdanlıyım"
diyen var mı aranızda!
Mutlaka vardır
dilin kemiği yok ki!

Benim bildiğim vicdan, bir işe girmiş
artık onun işleri de kurumsallaşmış
duydum ki bu aralar çok resmi çalışıyor
vergisini veriyor, kirasını da ödüyor
duydum ki vicdan dürüst bir yurttaş olmuş
devlet ne diyorsa oda onu yapıyor.

Not: "Burada yazılanlar, birilerine vicdan
dersi vermek için değildi, gerçeği henüz
o dersten de geçebilen pek yoktu, o dersi
geçebilmek için, çoğumuz torpil peşinde."

ları neden ille de kuş gibi öttürmeye çalıştıklarını bir türlü anlayamamıştım. İnsan gibi konuştursalardı ya...

Kuş susmuyor! Saat dört otuz... Komşum derin uykuda. Polis komşum evde karısını dövdükten sonra merkezde öttürme mesaisine gideli çok oluyor. Yazamıyorum. Pencereyi açtım, "Bırak uyusun çocuk, ne yaygara yapıyorsun" diye bağırdım kuşa.

"Sen ne anlarsın çocuk büyütmekten asosyal herif" dedi kuş, "Kahvaltısını yapması gerek. Kahvaltı yapmazsa gelişip güçlenemez. Çocuklar mutlaka kahvaltı yapmalılar. Ama yemiyorlar işte. En güzel solucanları bulup getiriyorum, yine de yemiyorlar."

"Çikolata ver" dedim gırgırla.

"Onu sizin gibi salaklar yaparlar" dedi.

"Terbiyeli ol" diye bağırdım. "Biz yeşil soğan ve çökelekle büyümüş insanız. Kahvaltıda bol bol patates de yemiştik küçükken. Bir zeytini üç kez ısırırdık biz hanımefendi. Ekmek zaten boldu."

"O yüzden ekmek kafalısınız hepiniz. Çocuklar et

yemeli mutlaka."

"Tamam yedir ne yedirirsen, ama bağırma" diye bağırdım. "Bırak önlerine, acıkınca yerler. Annem öyle derdi, çocuklar nazlanınca üstelememek gerekirmiş. Acıkınca it gibi gelip yerlermiş yemeklerini."

"Hastir" dedi kuş.

"Anam sen de Kasımpaşalı'mısın nesin" dedim, "Ulan enine boyuna bakmıyor bir de dayılanıyorsun. Bir gelirsem yanına.."

"Sıkıysa gel" dedi, çocuklarından birinin krater gibi açılmış ağzına solucanı sokmaya çalışırken. Vay be, kadına bak. Ben şimdi çıkmaz mıyım o ağacın tepesine, geçirmez miyim yuvanı başına...

Don-gömlek acele çıktım sokağa. Ağaç ağaç değil, Süleymaniye Camisi'nin minaresi. Ama bir kez kabullendik düelloyu, çıkılacak bu ağaca, başka yolu yok. Eğitimliyim, iyi tırmanırım ağaçlara, yuvaya yaklaştım iyice. Pencereden odamın içine bile bakabiliyorum. Bir başka görünüyor buradan odam, darmadağınık, pis, tam yazar odası...

Yuvaya elimi uzattım, birden tepemde belirdi erkek kuş, "Bize mi ulan" diye bağırdı ve bir gaga indi alnımın ortasına. "Kurşun gelmiş kaşlarının üstüne" türküsünü söyleyerek inişe geçtim. Gözümü açtığımda beyazlar giyinmiş biri; "İyi misiniz" diye sordu. Bilmiyorum, her yanım ağrıyor, özellikle kuşum. Üzerine düşmüşüm. Daha bir kez içinden yavru çıkaramadığım yumurtalarım ağaç dallarına çarparken ezilmiş biraz.

"Neden çıkmak istediniz ağaca" diye sordu ziyaretime gelen yaşlı komşum. "Kuş" dedim, "O kuş var ya.."

Güldü adam, "Başkasının kuşuyla uğraşacağınıza kendi kuşunuza dikkat etseydiniz ya" dedi, "Az kalsın öldürüyormuşsunuz onu. Hem hayvanları sevmek gerek. Ne yaptı zavallı kuş size?"

"Bağırıyor her sabah!"

"Kuşlar bağırmazlar, öterler. Ötme özgürlüğü var kuşların. Anayasalarında yazar böyle. Yani insanların konuşma özgürlükleri olduğu gibi."

Bu "Özgürlük" sözcüğünün tehlikeli bir sözcük olduğunu bilecek kadar yaşamışım ben bu ülkede. "Hürriyet" dese neyse. Sesimi çıkarmadım. Komşum uzun uzun söz etti özgürlüklerden ama ne zaman hemşireler gelse hemen kesti sesini. Kuş kadar değil bu adam, hem özgürlüğü savun, hem de biri yanına gelince tışş!

Hastahaneden çıktığım zaman kuşlar yoktu yuvalarında. Kimse ötmüyordu sabahları, kimse beni uyandırmıyordu. Kocaman bir boşluğun içine düşmüştüm. O kadın kuş hâliyle yavrularını büyütmüş, uçurmuştu yuvadan. Kendisi de başka bir ülkeye turist olarak tatile gitmişti. Ben o güne kadar bir tek yavru uçuramamıştım. Belki de bu yüzden tatile gidemiyordum.

Kış bizim yaşlı komşunun torunu geldi bir aylığına dedesine bakmaya. Nasıl oldu, nasıl becerdim, bilemiyorum, ona "Cik" dedim, iki kez de kanatlarına sürtündüm merdivenlerde. O kış evlendik onunla yıldırım nikahıyla. Dedesi çok sevindi torunu hep yanında kalacak diye. Torunundan önce o taşındı benim daireye. Birden üç kişilik ailem oldu. Dede, ben ve kuş karım.

Karım; kanarya, bülbül..Kuğu boyunlu, güvercin bakışlı, serçe gezişli, keklik dilli, kartal kanatlı, kuzgun ısırışlı... Birazcık feministçe ama olacak o ka-

dar. Yıllarca okumuş okullarda, mürekkep yalamış. Ayrıca biraz da utanmaz, beni sokağın ortasında inadına öpüyor. Felsefemi bile değiştirdi; "Kuşları sevmek gerekli... Kuşları mutlu etmek gerekli.."

Bahar geldi, ağaçtaki yuva yine şenlendi yeniden. Bizim seyyar kuş başladı yine bağırmaya, yanında yine başka bir herif... Benim kuş hanımım bayılıyor onun bağırtısına, ben de bayılıyorum artık.

Bir yıl sonra yine gördüm o kuşu bir sabah penceremin önünde. Epeyce yaşlanmıştı, tüyleri eski parlaklıklarını yitirmişti. Artık kirli olmayan odamın bir köşesinde, beşikte yatan çocuğumu gösterip; "İyi bak o kuşa" dedi, "Et yemesi gerekir!" Sonra da kendi çocukları için solucan toplamaya gitti.

Eşimle karar verdik, onun yavrularıyla birlikte bizim çocuk da biraz büyüyünce ortak koro kurduracağız onlara. Bizim kuş çocuk solucanı sevmiyor, ama olsun. ■

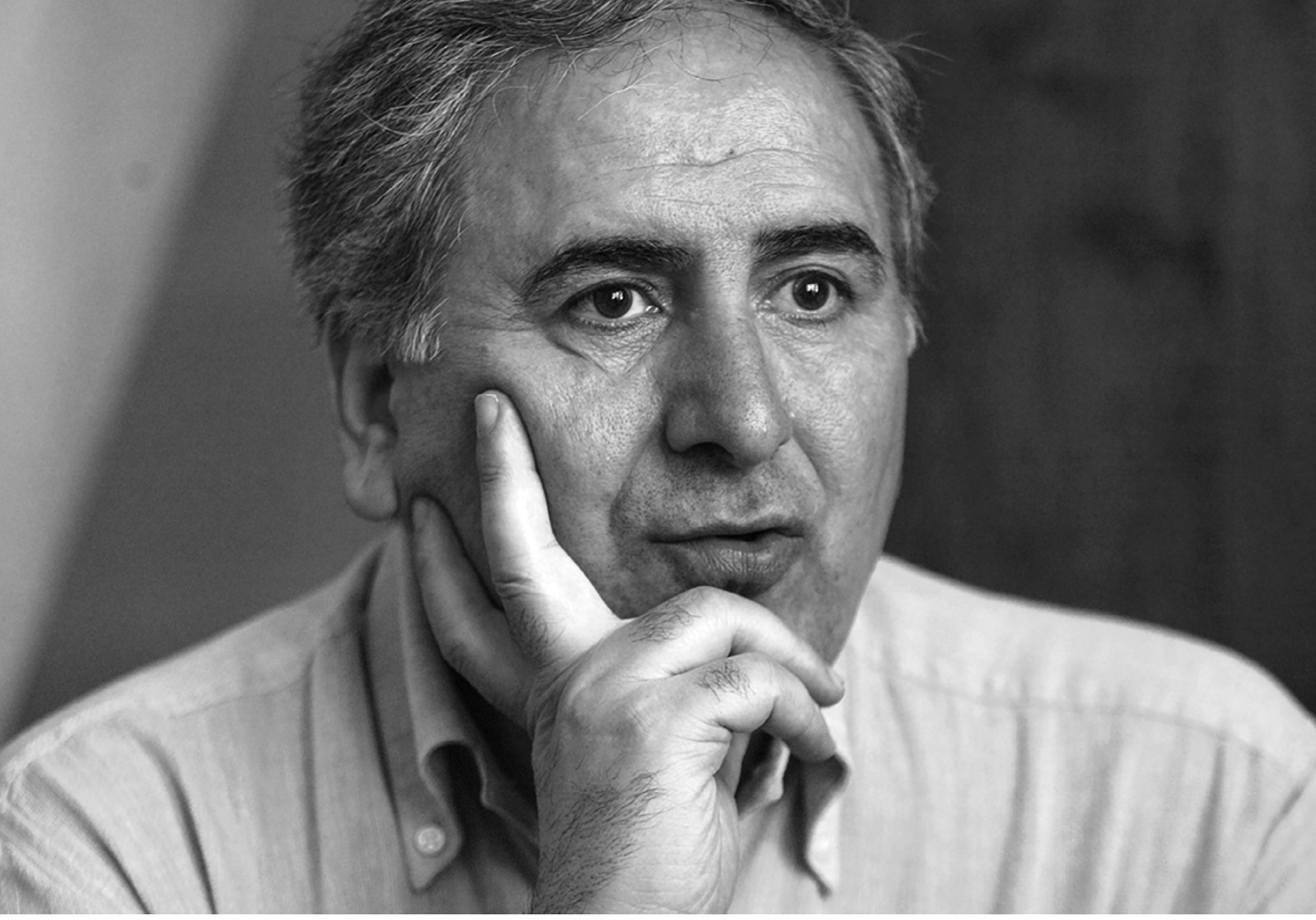

YASAKLI BİR DİLİN YAZARI
MEHMED UZUN

MEHMET DESDE

Bu sayıda Güney okurlarına Mehmed Uzun'u kısaca tanıtmak istiyorum.

Yaşar Kemal, Mehmed Uzun'un cenaze töreninde yaptığı konuşmada *"Mehmed modern Kürt romanını yaratmış bir ustadır. Roman ne demektir, bir uygarlık demektir. Bizim Kürtçenin romanını Mehmed yarattı. Ben Kürt asıllıyım ancak Kürt yazarı değilim. Mehmed bir Kürt yazarıdır. İşini her şeyden iyi görmüştür. Kürt romanının dilinin dikenli yolunu açmıştır"* der. [http://www.radikal.com.tr/turkiye/yasar-kemal-baris-gelecek-mehmed-rahat-edecek-828606/] Yaşar Kemal'in bu değerlendirmesi doğrudur. Kürtçe yedi roman yazan Mehmed Uzun'un romanları başta Türkçe olmak üzere birçok dile çevrildi. Denemeleri de çeşitli dergi ve gazetelerde yirmiye yakın dilde yayınlandı. Mehmed Uzun, 'Aşk Gibi Aydınlık-Ölüm Gibi Karanlık' romanı ve 'Nar Çiçekleri' adlı deneme kitabı ile ilgili olarak 2001'de yargılandı ve beraat etti. 2001'de Türkiye Yayıncılar Birliği'nin her yıl verdiği Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü'nü, roman sanatına ilişkin belirleyici katkılarından dolayı Berlin Kürt Enstitüsü'nün Edebiyat Ödülü'nü, yarattığı edebiyat ve sözün özgürlüğüne ilişkin duruşundan dolayı İskandinavya'nın en önemli ödüllerinden Torgny Segerstedt Özgürlük Kalemi Ödülü'nü, 2002'de İsveç kültür yaşamına sunduğu değerli katkılarından dolayı İsveç Akademisi'nin Stina-Erik Lundeberg Ödülü'nü, 2005 yılında ise Irak Kürdistan Bölgesi Onur Ödülü'nü ve Diyarbakır Belediyeleri Onur Ödülü'nü aldı.

Nar bahçelerinde bir çocuk

1953'te Urfa'nın Siverek ilçesinde yaşama gözlerini açtı. Siverek'te aşiret evinin bahçesindeki nar ağaçları O'nun için âdeta bir simge idi. Nar ağaçlarıyla olan bağı da yaşamında ayrı bir yer tuttu. Çünkü çocukluğu, bü-

yük ölçüde nar ağaçları içinde geçti. O, bunu şöyle anlatır: *"… Gözlerimi onlarla açtım; zamana, sürekli bizimle birlikte olan, bizi bir gölge gibi izleyen…"* ["Nar Çiçekleri", s.15, İthaki Yayınları, Aralık 2018, İstanbul] Nar ağaçlarının O'nun üzerinde bıraktığı etkiyi *"…Uzun süre ağaçların yapraklarına, tomurcuklarına, artık boy vermeye başlayan çiçeklere bakardım. Her gün yeni bir değişikliğe, gelişime tanık olurdum. (…) O dallar, yapraklar, tomurcuklar, çiçekler, renkler, her şey ama her şey, tüm farklılıklarına rağmen, müthiş bir uyum içinde…"* [Age. s.17] şeklinde dile getirir. Mehmed Uzun, farklılıkların bir zenginlik olarak kavranmasını ve halkların kardeşçe yaşamasını savundu. O, halkların çok kültürlü ve çok dilli bir yapıyla başarıya ulaşacağına inandı ve bunun için mücadele etti.

Mehmed Uzun, 11 Ekim 2007'de yaşamını yitirdiğinde 54 yaşındaydı. Daha yapacağı çok işi vardı. Kısacık yaşamında birçok ürüne imza attı. Yaşama erken veda etmesinin ve amansız hastalığa yakalanmasında, yaşadığı koşullar, hapishane şartları ve sistemin baskılarının önemli bir payı vardı.

Mehmed Uzun, ilk ve orta öğrenimini Siverek'te tamamladı. 1968 öğrenci gençlik hareketinden etkilendi. 1968 Hareketi aynı zamanda ülkelerimizde Kürt hareketinin yeniden şekillenmesinde bir manivela rolü oynadı. 12 Mart 1971 askeri muhtırası döneminde duvarlara slogan yazdığı için, yasadışı örgüt üyesi olduğu suçlamasıyla tutuklandı. Hapishanede, Musa Anter ve kuzeni Ferit Uzun'dan ilk Kürtçe derslerini aldı ve anadilinde okuma/yazmayı öğrendi. Yükseköğrenim için gittiği Ankara'da siyasi faaliyetlerine devam etti. 1976'da Komal Yayınevi bünyesinde çıkarmaya başladıkları Rizgari (Kurtuluş) adlı Kürtçe derginin yayın yönetmeni oldu. İlk Kürtçe yazı ve şiirlerini bu dergide yayınladı. 1971, devrimcilere karşı sürek avının başladığı, öğrenci gençlik liderlerinin öldürüldüğü, İstanbul'da evlerin "Balyoz Harekâtı" adı verilen bir operasyonla tek tek arandığı yıldır. Basılı yayınlarda Kürtçe yazmak yasaktır. Mehmed Uzun, Rizgari dergisinde Kürtçenin yasak olduğunu bilerek yazdı. Bu yüzden dergi toplatıldı ve Mehmed Uzun'a yeniden hapishane yolu gözüktü. Hapishaneden çıktıktan sonra, hakkında açılmış davalar devam ediyordu. Bu nedenle, 1977'de yurtdışına çıkma kararı aldı. İsveç'te mülteci yaşamına başladı. 1981'de Türkiye vatandaşlığından çıkarıldı.

Yasaklanmış bir dilde yazmak

İsveç'te Kürtçe roman yazmaya karar verdi. 1985'ten başlayarak Kürtçe kaleme aldığı romanları ancak 1995'te Türkçe de yayınlanmaya başlandı. Mehmed Uzun, yazarlık hayatı boyunca pek çok kitabıyla ilgili olarak DGM'de yargılandı, kitapları hakkında toplatma kararları çıkarıldı. Bu davalarla ilgili olarak uluslararası kamuoyunda Mehmed Uzun'la dayanışma komiteleri kuruldu. Tüm bu davalardan beraat etti.

Mehmed Uzun, yasak bir dilde ve tanınmayan bir kimlikle edebi ürün vermeye çalışan bir yazardır.

Kürt diye bir şeyin olmadığı, Kürtlerin dağ Türkleri olduğu, Kürt kelimesinin karda yürürken çıkan "kart-kurt" seslerinden türetilmiş olduğu, Kürtçe diye bir dil olmadığı tezlerinin on yıllarca devletin resmi söylemi olduğu bir ülkede Kürtçe roman yazan ilk yazar oldu! Birçok Kürt gibi Mehmed Uzun da ilkokula başladığında Kürtçe konuştuğu, Türkçe bilmediği için dayak yedi. Bu anlatılanlara belki birçok insan açısından bu kadar da olmaz denilebilir. Ancak ben de her Kürt gibi Türkçeyi öğrenmek için çok dayak yedim. Ne yazık ki öğretmenimiz de Kürt idi. Türkçeyi ancak ilkokul üçüncü sınıfta öğrenebildim. Okul dışında Kürtçe konuşmamız da yasaktı. Öğretmenimiz her mezradan bir temsilci seçmişti. Temsilcinin görevi, mezrada Kürtçe konuşan öğrencileri öğretmene şikâyet etmekti. Bizim mezrada temsilci bendim. Kürtçe konuşanların numaralarını yazıp ertesi gün öğretmene veriyordum. Öğretmen, Kürtçe konuşanları tahtaya kaldırıp sıra dayağına çekiyordu. O günleri hatırladığımda hep büyük bir acı çekiyorum, utanç duyuyorum.

Mehmed Uzun yasak bir dilde yazdığı için sürekli sistem tarafından potansiyel bir tehdit olarak görüldü. Yazarlık deneyiminin kendisi baştan sona politik bir mücadele hâline geldi. Bu nedenle, Mehmed Uzun ya-

Mehmed Uzun'un yazarlığı, sözlü ve yazılı geleneklere kök saldığı kadar batı ve doğu edebiyatları arasında köprüler kurmaya da çalışır. Kürt kimliği ve edebiyatı için kurucu bir pozisyonda olduğu kadar, kendini sürgün edebiyatı içinde konumlandırarak kendi yersiz-yurtsuzluğunun da altını çizer. Bir yandan bir ulusal anlatım oluşturma yönünde bir yazarlık kurarken, bir yandan da en genel anlamıyla dünya edebiyatıyla yaratıcı bir diyalog tutturmayı başarır.

zarlığında bir kimlik politikasına da önemli bir yer verdi. Mehmet Uzun için edebiyatın ayrılmaz parçası olan bu kimlik politikası, politik bir edebi söylem kurmak amacıyla seçilmiş bir yol değildi. Kendi seçimiyle politik bir yazar olmaya karar vermedi. Yasaklı anadilinde yazmayı seçmiş olması bile, onun yazarlığına politik bir içerik kazandırdı. Bu noktada, Mehmed Uzun'un yazarlık deneyimi, kendi kimliğiyle yazarlık yapabileceği bir ortama sahip olmak için zorunlu bir duruş hâline geldi.

Kürtçe yasaklı olduğu için doğal gelişme dinamiklerinden de yoksun bırakılmış bir dildir. Bir dil işlendiği sürece gelişir ve anlaşma aracı olarak halkı birbirine kenetler. Mehmed Uzun'un yazarlığa başladığı tarihlerde, ülkelerimizde Kürtçe bir yazı dili olarak kullanılmamaktadır. Yerleşmiş ve standartlaşmış dilbilgisi ya da yazım kuralları yoktur. Mehmed Uzun'un yazarlığı; yazdığı dile ait çalışmalar yürüten Türk Dil Kurumu gibi kurumların, enstitülerin, okulların, üniversitelerin, kurumsal bir bilimsel çalışmanın olmadığı bir deneyimdir. Mehmet Uzun yasaklanan bir dil konusunda şunları söyler: *"Bireyin dilini, dinini ve kimliğini yasaklamak ya da yok etmek için çalışmak bölücülüktür. Sadece bölücülük değil bir insanlık suçudur da."* ["Zincirlenmiş Zamanlar, Zincirlenmiş Sözcükler", s.165, İthaki Yayınları, Mayıs 2008, İstanbul] Mehmed Uzun, dağların ve buzulların diyarı olan İsveç'te gerçekleri haykırıp durdu. O, halkların ve dillerin kardeşliğini savundu. Hiçbir şey, onu toprağının insanlarına öfkelendiremedi. O, sadece halkların kardeşliğine düşman olanlara yazdıkları ile cevap verdi.

Mehmed Uzun, Kürtçe yazmaya başladığında elinde ne bir sözlük ne de geniş bir yazım kılavuzu vardı. Anadili olarak bildiği yalnızca günlük konuşma diliydi ve bu dil de kısıtlı bir kelime dağarcığına sahipti. Bu nedenle, ilk romanı "Tu"yu (Sen) yazarken, ilk elli sayfanın sonunda dilinin yeterli gelmediğini düşünerek yazmayı bıraktı.

Mehmed Uzun, büyük bir emek gerektiren bir dil çalışmasına girişti. *"İstisnasız her gün, ağır bir işçi gibi oturup çalıştım."* ["Bir Dil Yaratmak", s.68, İthaki Yayınları, 2006 İstanbul] sözleriyle bu durumu ifade etti. Suriye'ye giderek köy köy gezdi ve dengbejleri dinleyip anlatılarını kasetlere kaydederek, kullanılmamaktan dolayı unutulmaya yüz tutmuş kelimeleri, deyimleri ve atasözlerini toplamaya başladı. [Age. s.68] Kürtçenin Kurmanci lehçesini kullandığı hâlde, kelime dağarcığı için diğer lehçelerden de (Sorani ve Zazaki) yararlandı. [Age. s.139] Bu yaptığı çalışma sayesinde yerel ağzı aşan, standartlaşmaya doğru gelişim olanakları sunan bir dile ve anlatıma ulaştı.

Kürtçe, zengin bir sözlü geleneğe ve klasik edebiyata sahip olmasına rağmen, yazı dili olarak yıllarca yasaklı olduğu için modern bir roman geleneğine sahip olamadı. Birçok Kürt yazar kendilerini egemen dillerde ifade etmeye çalıştı! Farklı dillerde yazan Kürt yazarların edebi üretimi de Kürt edebiyatı olarak düşünülebilir. Ancak Kürt roman geleneğinden söz edebilmek için Kürtçe yazılmış romanlar olması gerektiği bir gerçektir. Kimlik kadar dil de roman türü için gereklidir. Kürt diliyle yazılmış romanlar göz önünde bulundurulduğunda, Kürt romanının ilk temsilcisi Mehmed Uzun değildir. Basılı ilk Kürt romanı, 1935'te Sovyetler Birliği'nde, Kürtlerin kültürel faaliyetlerini destekleyen tek sosyalist devlet olan Sovyetler Birliği'nde Ereb Şemo tarafından yazılan "Şiwane Kurd" (Kürt Çobanı)'dur. 1990'lara kadar yazılan Kürtçe roman sayısı yirmi civarındadır. 1990'lardan sonra Kürtçe yazılan roman sayısının yüzü geçtiği tahmin edilmektedir. Yedi romana sahip Mehmed Uzun, en faal Kürt romancısı olarak dikkat çekmektedir.

Mehmed Uzun romanlarında sadece nicelik olarak değil, nitelik olarak da kendine özgü bir tarz, bir roman dili geliştirme ve romanlarında değişik teknikler kullanarak bir yenilik getirme anlamında Kürt romanında farklılık yarattı.

Mehmed Uzun, bir yandan bir edebi tür yaratımında kurucu bir rol üstlenirken, bir yandan da kendine bir gelenek yaratmasıyla farklı bir yazarlık deneyimine işaret etmektedir. Mehmed Uzun, Kürt dilini, kimliğini ve dolayısıyla edebiyatını inkâr eden egemen söylem karşısında, tüm söyleşilerinde bir Kürt yazarı olarak kendi pozisyonunu açıklama gereği duymaktadır.

Bu söyleşilerde, Kürt sözlü geleneğine, yani dengbej anlatısına, klasik Kürt edebiyatına ve yirminci yüzyıl başında çıkan Kürt edebiyat dergilerine bir gelenek olarak ne kadar bağlı olduğundan bahseder. Fakat anlatımda bir modernleşme arayışı içinde olan Mehmed Uzun için bu gelenekler aynı zamanda modernize edeceği, bir kopuş yaşayacağı bağlardır.

Sözlü gelenek

Kürdistan'da toplumun küçük bir bölümü okuryazardır. Okuryazarlığın fazla gelişmemesi sonucu toplumun geneli sözlü bir anlatım geleneğine sahiptir. Daha sonraki süreçte okuryazarlık gelişmeye başlamasına rağmen, Kürt kimliği ve dili üzerindeki baskı ve yasaklar nedeni ile Kürtçe eğitim ya da yazılı bir edebiyat dili olamadı. Kürtçe ancak gündelik dil ve sözlü kültür alanında gelişebildi. Gündelik dil, egemen ve resmi dillerin (Türkçe/Farsça/Arapça) gölgesinde kaldı. Kürtçe, gelişim dinamiklerinden mahrum bırakıldığı için pek çok özelliği, örneğin kelime dağarcığının önemli bir kısmı kullanımdan

düştü veya unutulmaya yüz tuttu. Kürtler yazılı bir edebiyata sahip olmalarına rağmen, Kürt edebiyatı birincil olarak sözlü kültüre dayanmaktadır.

Kürt coğrafyasına kitle iletişim araçlarının geç ulaştığı ortak kabul gören bir yaklaşımdır. Sözlü gelenek Kürdistan'da nesilden nesile aktarılmıştır. Kuşaktan kuşağa aktarım ile Kürt dili korunduğu gibi, gelişen sözlü bir edebiyat geleneğini de ortaya çıkmıştır. Dilin sözlü niteliği hep ön planda olmuş ve bu durum Mehmed Uzun'u da etkilemiştir.

Kürtlerde sözlü geleneğin temsilcileri dengbejlerdir. "Dengbêjlerim" adlı deneme kitabında, Mehmed Uzun dengbeji şöyle tanımlar:

"Anadilim Kürtçede deng sestir. Bêj ise sese biçim verendir, sesi söyleyendir. Sese ruh kazandıran, sesi canlı hâle getirendir. Sesi meslek edinmiş usta, mekânı ses olmuş insandır. Dengbêj, sese nefes ve yaşam verendir. Dengbêj, sesi kelam, kelamı kılam, türkü hâline getirendir. Dengbêj, söyleyendir, anlatandır.Tıpkı yazılı edebiyatın ilk dengbêji Homeros gibi. Tıpkı ilk söz ustası Homeros'un Ilyada'ya başlarken söylediği gibi." ["Dengebejlerim", s.11-12, İthaki Yayınları, Şubat 2008, İstanbul]

Dengbejler, ya bir beyin özel hizmetinde çalışan, onun için kılamlarını söyleyen, başka dengbejlerle karşılıklı atışan; ya da kimsenin hizmetine girmeyendir. Dengebejler, zaman zaman civar köyleri dolaşarak misafir edildiği konaklarda toplanan köy halkına, özellikle de soğuk kış geceleri boyunca anlatan, maddi bir karşılık talep etmemekle birlikte köylülerin verdikleriyle geçimini sağlayan kişilere verilen addır. Mehmed Uzun hem konu hem de dil, tarz, biçim gibi teknik özellikler bakımından çoğu eserlerinde dengbejlerin anlatımlarından faydalanır.

Mehmed Uzun "Dengbêjlerim" denemesinde; *"Dengbejler artık ölüyor"* der ve bunu çağın tüketim ruhuna bağlar: *"Zaman, para, pazar, reklam için devamlı üretilen, pompalanan yapay sözün zamanı. Bu tür söz tarafından rehin alındığımız, bu tür sözün yaşamımıza yön verdiği bir zaman. Elbette bu zamanda dengbejlere yer yok. (...) Zaman içi boşaltılmış, anlamını, gücünü ve saygınlığını yitirmiş kelamın egemen olduğu bir zaman."* [Age. s.120] Mehmed Uzun, yok olmakta olan bir hikâye anlatma geleneği içine doğmuş, ruhunu dengebej anlatılarıyla ter-

biye etmiş bir kuşağa mensuptur. Mehmed Uzun'a göre, "söz" yitirilemeyecek bir hazinedir.

Mehmed Uzun'a göre; *"Dengbejlerin sayesinde Kürtler bugün bir dil, tarih ve hafızaya sahiptirler."* ["Bir Dil Yaratmak", s.27, İthaki Yayınları, 2006 İstanbul] Çünkü temel ihtiyaçların giderilmesi dışında kullanılamayan dil, egemen dillerin gölgesi altında kalmış, gelişmemiştir. *"Dilin yaşayan ruhu"* dengbej anlatımlarıdır. Dengbejler, dili yasaklanmış bir halkın, yasaklara karşı içgüdüsel olarak direnen kültür elçileri olarak tanımlanıyor.

Dengbej anlatısı Mehmed Uzun için dilinin olanaklarını gösteren, kültürünün köklerine inmesine imkân veren ve romancılığını kurarken referans noktasını oluşturan en önemli gelenektir. O, yazarlık yaşamı boyunca köy köy dolaşıp dengbejleri dinler, onların anlatılarını bir araya getirerek çocukluğunda biriktirdiği hikâyeleri kendi yazarlığında bir deneyim aktarımına dönüştürür.

Kürt edebiyatının büyük ölçüde sözlü gelenek üzerinde yükselmesi, Mehmed Uzun'un da genelde bir dengbej olarak algılanması sonucunu doğurur. Birçok röportajda Mehmed Uzun'a bir dengbej olup olmadığı sorulur. ["Küllerinden Doğan Dil ve Roman" s. 271, İthaki Yayınları, 2005 İstanbul, "Ölüm Meleğiyle Randevu" s. 186, İthaki Yayınları, 2008 İstanbul] Mehmed Uzun, bu soruyu yanıtlarken, sözlü geleneğin kendi yazınında baskın bir izi, nefesi olduğunu, ancak romancılığın ayrı bir tür olduğunu, bu anlamda da farklı bir yazın deneyimi anlamına geldiğini vurgular. O, dengbejleri Kürt kültüründe, dilin, kültürün ve edebiyatın en önemli taşıyıcıları olarak görür. Modern edebiyata yeni açılımlar sağlaya-

Mehmet Uzun yasaklanan bir dil konusunda şunları söyler: "Bireyin dilini, dinini ve kimliğini yasaklamak ya da yok etmek için çalışmak bölücülüktür. Sadece bölücülük değil bir insanlık suçudur da."

bileceğine inandığını belirten yazar, dengbejlerin geleneğini korumak yönünde özel bir çabası olduğunu, bu nedenle de dengbej anlatısını modern roman sanatı içinde yeniden kurgulamak gibi bir çabası olduğunu söyler. ["Bir Dil Yaratmak", s.28, İthaki Yayınları, 2006 İstanbul] Mehmed Uzun kendi yazarlığını *"modern bir dengbejlik"* olarak nitelendirir. ["Küllerinden Doğan Dil ve Roman" s. 139, İthaki Yayınları, 2005 İstanbul] O, sözlü geleneğin zenginliğinden etkilenir. Kürtçenin olanaklarını kanıtlayan sözlü gelenek, aynı zamanda bir edebiyat dili olarak da yeterliliğini gösterir ve Mehmed Uzun için bir nevi sözlük olmanın yanı sıra bir roman dili kurmanın da temelini oluşturur.

Mehmed Uzun'un "Rojek Ji Rojên Evdalê Zeynikê" ["Abdalın Bir Günü", İthaki Yayınları, 2005 İstanbul] adlı kitabı başlı başına sözlü geleneği konu alan bir romandır.

Sürgün edebiyatı

1977'de ülkesinden ayrılan Mehmet Uzun'un sürgün yaşamı, tüm yaşamına damgasını vuran baskın bir deneyimdir. Mehmed Uzun'un romanlarında, denemelerinde bir konu olarak sürgün ön plandadır. Sürgün teması tüm eserlerinde işlenmesine rağmen bazı romanlarında ön plana çıkar. "Welatê Xerîbiyê" (Bir Hüzündür Ayrılık), "Siya Evîne" (Yitik Bir Aşkın Gölgesinde), "Bîra Qederê" (Kader Kuyusu) ve "Hawara Dîcleyê" (Dicle'nin Sesi). Yazarın çeşitli makale ve söyleşilerinde bahsettiği son roman projesi olan, ancak bitiremediği "Hêviya Auerbach" (Auerbach'ın Umudu) adlı romanı Erich Auerbach'ın İstanbul'daki sürgün yıllarını konu alır.

Burada bir parantez açıp Erich Auerbach'ın kim olduğunu kısaca anımsamak gerekir. Erich Auerbach, 9 Kasım 1892'de Berlin'de, Yahudi bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelir. 13 Ekim 1957'de 65 yaşında Wallingford'ta yaşamını yitirir. Erich Auerbach, 1935'de Nazi Almanya'sının politikaları nedeniyle, Yahudi olan bir grup bilim adamı ile birlikte Almanya'dan (1935–1947) yaşayacağı İstanbul'a göç eder. Bu süre içerisinde İstanbul Üniversitesi Romanoloji Bölümü'nde hem ders verir hem de yöneticilik yapar. 1947'de Amerika'ya gider ve Amerika'da Pennsylvania Devlet Princeton ve Yale üniversitelerinde akademik çalışmalarını sürdürür.

"Siya Evîne" ve "Bîra Qederê"de sırasıyla yirminci yüzyıl başında Kürt entelektüelleri Memduh Selim ve Celadet Ali Bedirxan'ın sürgünle biçimlenmiş yaşamlarını konu alır. "Hêviya Auerbach" da benzer bir şekilde, ancak bu kez doğuya göçmek zorunda kalan Batılı bir entelektüel olan Erich Auerbach'ın öyküsünü anlatır. Bunlardan daha farklı bir kurgusu olan, yine tarihi kişiliklere yer vermekle birlikte ana kahramanı Memduh Selim ya da Celadet Bedirxan gibi Kürtlerin entelektüel tarihinde önemli bir yere sahip bir kişilik yerine, kurgusal bir karakter olan "Hawara Dîcleyê"de yine sürgün konusunu o dönemin entelektüel figürü olarak görülebilecek, bir dengbejin cephesinden anlatır. Mehmed Uzun'da kendi deneyimini içerecek bir şekilde "entelektüelin sürgünü" konusu yer alır.

Mehmed Uzun, sürgünün acılarını yaşayan ve yazan bir Kürt romancı olarak aynı deneyimi paylaşan, sürgün edilmiş ve sürgünü anlatmış olan yazarlarla kendisi arasında bir bağ kurar. Bu yazarların deneyimlerinden yola çıkarak kendi konumunu anlamlandırma yolunu seçer. Kendisinden "bir sürgün yazarı" olarak bahseder. Yazar, modern roman sanatına ilişkin bir dil kurma çabasındadır. Kendi durumunun özgünlüğünü de koruyarak sürgün edebiyatı geleneği olarak tanımladığı alana yönelir. "Welatê Xerîbiyê"de sürgünü şöyle tanımlar: *"Sürgün bir ayrılıktır, bir hüzündür. İnsani olmayan, ağır bir cezadır. Yaşanmış, çok iyi bilinen uzun bir zaman kesitini, daha doğrusu bir yaşamı geride bırakmaktır. İstemeyerek, zorlanarak..."* ["Nar Çiçekleri", s.65, İthaki Yayınları, Aralık 2018, İstanbul]

Mehmed Uzun, sürgünün Kürtlerin yüz elli yıllık tarihi olduğunu ve İstanbul, Şam, Tahran, Paris, Londra ve son dönemlerde Stockholm gibi kentlerin Kürtler için bir sürgün yeri olmanın yanı sıra, *"entelektüel, kültürel çalışmalarının merkezi"* olduğunu ifade eder. Yazara göre, *"bu yüz elli yıllık uzun dönemde, kayda değer, önemli çalışma ve ürünlerin neredeyse tümü sürgün merkezlerinde yaratılmıştır."* ["Bir Dil Yaratmak", s.228-229, İthaki Yayınları, 2006 İstanbul] "Welatê Xerîbiyê" adlı denemesinde de sürgün diyarı anlamında kullandığı "Welatê Xerîbiyê"nin *"Kürtler için, ne yazık ki, entelektüel ve kültürel çalışmanın merkezi, anayurdu"* ["Nar Çiçekleri", s.75, İthaki Yayınları, Aralık 2018, İstanbul] olduğunu söyler. "Welatê Xerîbiyê", çocukluğunda kendisine masallar anlatan ninesinden duyduğu sözdür. "Welatê Xerîbiyê", *"yabancı ülke ya da yabancılık ülkesi"* [Age. s.60] anlamına gelir ve *"görülmemiş yaşanmamış diyarları"* anlatmaktadır. Yazar şöyle der:

"Tıpkı Yahudiler ve Ermeniler gibi, Kürtler de welatê xerîbiyê'yi bir olanak, dilin, edebiyatın, sanatın ve kültürün korunabileceği, geliştirilebileceği bir merkez olarak yaşamışlardır. İlk gazetelerini, ilk dergilerini, ilk modern kitaplarını, ilk modern kuruluşlarını sürgünde yayınlamış, oluşturmuş bir halkın evladı olarak ben de welatê xerîbiyê'yi hem bir hüzün hem de bir sığınak olarak yaşadım." ["Nar Çiçekleri", s.76, İthaki Yayınları, Aralık 2018, İstanbul]

Bu bağlamda bir parantez açarak yazarın bahsettiği sürgünde ilk çıkarılan Kürt gazetesinin hangisi olduğu ve Kürt edebiyatının ilk nüveleri hakkında bilgi verelim. Kürt edebiyatına yer veren ilk süreli yayın Miktad Mithad Bedirxan tarafından 1898'de, Kahire'de çıkarılan Kurdistan gazetesidir. İlk kez Kürdistan gazetesinde, Ehmedê Xanî'nin Mem û Zin eseri, yirmi bir sayı boyunca art arda yayınlanır. 1913'te yayınlanmaya başlayan Rojî Kurd isimli bir dergide ilk kez bir Kürt öyküsüne yer verilir. 1918'de İstanbul'da, Kürt Teali Cemiyeti'nin gayri resmi yayın organı olarak çıkarılan Jîn (Yaşam) isimli dergide, Ehmedê Xanî'nin yanı sıra Melayê Cizîrî, Siyahpoş, Nalî, Hacî Kadirê Koyî gibi klasik yazar ve şairlerin yapıtları yayınlanır. Mehmed Uzun'u esas olarak etkileyen Hawar (Haykırış) dergisidir. Hawar, Celadet Ali Bedirxan tarafından 1932-1943 yılları arasında Şam'da çıkarılan bir dergidir. Celadet Ali Bedirxan ve kardeşi Kamuran Bedirxan, Hawar'ın devamı niteliğinde olan Ronahi (Aydınlık, 1942-1945) ve Roja Nû (Yeni Gün, 1943-1946) adlı dergileri de çıkarırlar. Çıkarılan Kürt dergileri içinde Hawar, gerek çıkış nedeni gerekse içeriğiyle farklıdır. Öncelikle, Kürtçede ilk kez bu dergide Latin alfabesi kullanılır.

Mehmed Uzun için sürgün bir ilham kaynağıdır. Memduh Selim gibi unutulan Kürt entelektüellerini diriltir, Kürtler için en önemli sürgün merkezi hâline gelen Şam'ı anlatır. Yazar, ulusal anlatım çerçevesinde sürgünü yeniden üretir. Mehmed Uzun'un yazarlığında sürgün önemli bir dayanak noktasıdır. Sürgün, her şeyden önce yerinden yurdundan edilme, ait olduğu dünyadan koparılmadır. Mehmed Uzun şöyle der: *"Kendi anayurtlarını, kendi anadillerini, kendi hatıralarını dile taşımışlardır. Ve dilde bir anayurt oluşturmuşlardır."* ["Bir Dil Yaratmak", s.175, İthaki Yayınları, 2006 İstanbul]

Yazar, gerçekten de anayurdunu dilde yaratır, romanlarında bir ulus hikâyesi inşa eder. Diğer taraftan, sürgün, Mehmed Uzun için dil ile ve özellikle de anadili ile kurduğu ilişkiyi yeniden biçimlendiren bir deneyimdir. Kürtçe yazarlık kararını sürgündeyken alır ve yasaklı da olsa bu dilin konuşulduğu, yaşadığı ülkesinden binlerce kilometre uzakta, Kürtçeyi yeniden inşa eder. Bir roman dili yaratmak bağlamında, sözlü gelenek, klasik edebiyat ve yirminci yüzyılın başında çıkan dergileri kaynak almasının yanı sıra, sürgün ülkesinin dili ve edebiyatı, batı dilleri ve edebiyatı da çıkış noktaları olur. Kürt dilini, roman türüne uygun modern bir dil hâline getirir.

Modern Kürt Romanı

Mehmed Uzun'un romancılığı Kürt sözlü geleneği, yazılı edebiyatı ve sürgün edebiyatı olmak üzere üç sütun üzerinde yükselir. Bu zemin üzerinde modern bir edebiyat geliştirir. Mehmed Uzun modern Kürt romanı türünün öncü yazarlarındandır. Yazar, *"Yaşamda, düşüncede, geleneksel yaşamda, dilde, edebiyatta, felsefe ve sanatta topyekûn bir modernleşme gerekli"* ["Küllerinden Doğan Dil Ve Roman", s. 131, İthaki Yayınları, 2005 İstanbul] diyerek kendi yaratımı için modernleşmeye dikkat çeker.

Mehmed Uzun'un romancılığı yalnızca çağdaş edebiyat olduğu için değil, modernitenin bir ürünü olan roman geleneğine ait olduğu, kültürel yaşamda bir modernleşme eğilimine denk düştüğü ve Kürt yazın geleneğini modernize ettiği için "modern Kürt romanı" olarak nitelenmektedir.

Yazar, Kürt dilinde modern bir romancılık oluşturmayı hedeflemiş ve bu amacına ulaşmıştır. Anadilini tercih etmiş olmasını "etik bir zorunluluk" olarak nitelendirir. Yazar, bu yolla yasaklanmış anadiline karşı görevini yerine getirmiştir. Fakat bu etik tercih, aynı zamanda, Kürtlerin kendi anadillerini kazanma hareketinin de bir parçasıdır. Mehmed Uzun'un romancılığı ulusal bilincin gelişmesine de katkıda bulunmuştur.

Modern Kürt edebiyatının ulusal Kürt hareketine paralel bir gelişim seyri izlemesi tesadüfî değildir. Özellikle Türkiye'de uzun yıllar boyunca Kürt dilinin devlet tarafından tanınmaması, yazı dili ve eğitim dili olarak yasaklı olması bu alanda bir edebiyatın gelişebileceği bir özgürlük alanını da ortadan kaldırmıştı. Bu anlamıyla, Kürt dilini

Mehmet Uzun için edebiyatın ayrılmaz parçası olan kimlik politikası, politik bir edebi söylem kurmak amacıyla seçilmiş bir yol değildi. Kendi seçimiyle politik bir yazar olmaya karar vermedi. Yasaklı anadilinde yazmayı seçmiş olması bile, onun yazarlığına politik bir içerik kazandırdı.

geliştirmenin ve bu dilde bir edebiyat yaratmanın kendisi politik bir mücadele hâline geldi. Mehmed Uzun, yazdığı romanlar ile Kürt dilinin gelişmesine katkıda bulundu.

Mehmed Uzun'un romanları, Kürt kimliğini yeniden üretmek anlamında bir yöntem izler. Uzun, romanlarında, bir bütün olarak egemen tarih anlayışına karşı alternatif olarak Kürtlerin yakın tarihini ele alır, Kürt kimliği etrafında süren mücadeleyi konu edinir. Örneğin, Osmanlı'ya başkaldıran Mir Bedirxan, onun Kürt dilini geliştiren ve ulusal mücadelesini sürdüren torunu Celadet Bedirxan ve Celadet Bey'in Ağrı isyanına katılan mücadele arkadaşı Memduh Selim gibi önde gelen Kürt isimlerinin romanlarını yazar.

Mehmed Uzun, Bedirxanilere yönelmesindeki amacının *"Kürtlerin tarihini öğrenmek ve sonra sanatı aracılığıyla okuyuculara öğretmek"* olduğunu ifade eder. ["Bir Dil Yaratmak", s.205, İthaki Yayınları, 2006 İstanbul] Ayrıca, "Ronî Mîna", Evînê Tarî Mîna Mirinê"de alegorik bir anlatım ile Kürtlerin son yüzyılını anlatır.

Mehmet Uzun, klasik Kürt edebiyatını da tarihsel bir gelenek olarak benimser. Ancak klasik Kürt edebiyatı ile arasına önemli bir mesafe koyar. Hiçbir romanında klasik Kürt edebiyatının anlatım biçimlerini bir anlatım tarzı hâline getirmez. Fakat romanlarında birçok kez klasik edebiyattan alıntılara yer verir. "Hawara Dîcleyê"de kahramanını bu klasik dönemin üretildiği medreselere göndererek yine bu edebiyatı bir gelenek olarak kapsadığının altını çizer. Ancak, klasik edebiyatla organik bir ilişki içine giren bir anlatımı benimsemeyerek gelenek ile kopuşunu da ilan etmiş olur. Uzun'un bu gelenekten bir kopuşu ifade etmesi, onun modernleşmeci yaklaşımı ile bağlantılıdır.

Mehmet Uzun'un yazınını temellendirdiği sürgün edebiyatı geleneği sözkonusudur. Bu gelenek, büyük oranda modern bir gelenektir. Sürgün edebiyatını yukarda açıklamaya çalıştım. Modernizm bağlamında Uzun'un bu gelenekten kopuşu değil, bu geleneği benimseyerek ve bu çerçevede modern bir anlatı inşa etmesi sözkonusudur. Modernizm, yenileştirmek söylemiyle ortaya çıkan bir akıma verilen bir addır.

Mehmet Uzun, yeni anlatım tekniklerine ulaşmayı hedefler, bu anlamda Kürt geleneğinden kopuş özelliği

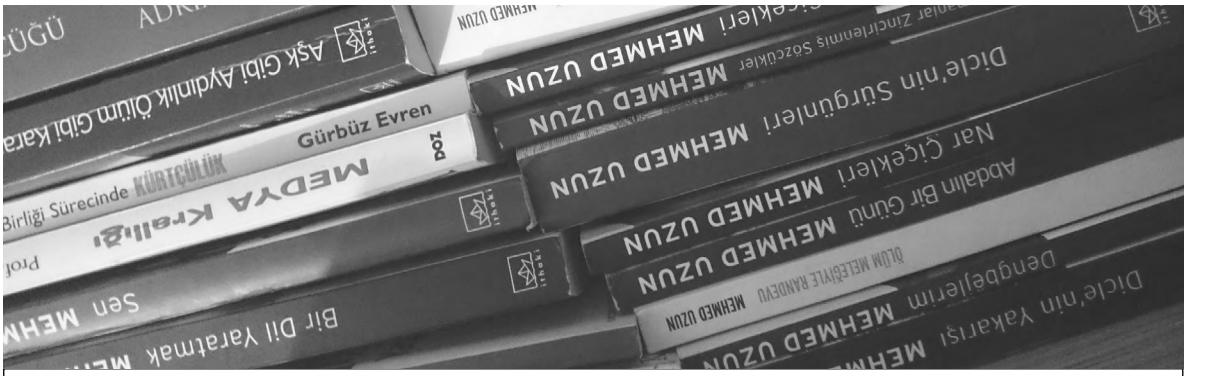

Mehmed Uzun'un Yapıtları:

Tu (Sen), Roman, 1985; **Mirina Kalekî Rind** (Yaşlı Rind'in Ölümü), Roman, 1987; **Siya Evîne** (Yitik Bir Aşkın Gölgesinde), Roman, 1989; **Rojek Ji Rojên Evdalê Zeynikê** (Abdal'ın Bir Günü), Roman, 1991; **Destpêka Edebiyata Kurdî** (Kürt Edebiyatına Giriş), İnceleme, 1992; **Hêz û Bedewiya Pênûsê** (Kalemin Gücü ve Görkemi), Denemeler, 1993; **Mirina Egîdekî** (Bir Yiğidin Destanı), Destan-Ağıt, 1993; **Världen i Sverige** (Tüm Dünya İsveç'te), Edebiyat Antolojisi, M. Grive ile Birlikte, 1995; **Antolojiya Edebiyata Kurdî** (Kürt Edebiyatı Antolojisi), Antoloji, iki cilt, 1995; **Bîra Qederê** (Kader Kuyusu), Roman, 1995; **Nar Çiçekleri**, Deneme, 1996; Ziman û Roman (Dil ve Roman), Söyleşiler, 1997; **Bir Dil Yaratmak**, Söyleşiler, 1997; Dengbêjlerim, Deneme, 1998; **Ronî Mîna Evînê-Tarî Mîna Mirinê** (Aşk Gibi Aydınlık-Ölüm Gibi Karanlık), Roman, 1998; **Zincirlenmiş Zamanlar Zincirlenmiş Sözcükler**, Deneme, 2002; **Dicle'nin Sesi I - Hawara Dîcleyê** (Dicle'nin Yakarışı), Roman, 2002; **Dicle'nin Sesi II** - (Dicle'nin Sürgünleri), Roman, 2003; **Ruhun Gökkuşağı**, Anlatı, 2005; **Küllerinden Doğan Dil Ve Roman**, Söyleşi, 2005; **Bir Romanın Hatıra Defteri**, Günlük, 2007.

taşır. Romanlarında, tarihsel Kürt mitolojik motiflerine kurucu roller verir. Bireyin parçalanmış gerçekliğini yansıtmayı hedeflemesi açısından modernist özellikler taşır. Fakat Mehmed Uzun için dil hâlâ güvenilir bir iletişim aracıdır. Modern dünyada anlam yitimine uğrayan söz karşısında, modernleşme sürecini yaşamamıştır.

Ve bu anlamda Uzun bakir kalmış Kürtçenin anlam zenginliğini savunur. ["Küllerinden Doğan Dil Ve Roman", s.48, İthaki Yayınları, 2005 İstanbul] Mehmed Uzun için özellikle de ulusal bir anlatı inşa etme noktasında bir bütünlük arayışı ve iddiası sözkonusudur. Mehmet Uzun'un, birçok önemli noktalarda bir akım olarak Batı Modernizmi ile çok farklı olduğu görülmektedir.

Mehmed Uzun, Kürtçe romanı, Kürtlerin kendilerini tanımaları ve birleşmelerini sağlamak yolunda gerekli bir araç olarak, bilerek yazdığını kabul etmektedir. Uzun, geçmişin kayıp mirasını yeniden canlandırmanın ve bunları Kürtlerin tarihinde bir süreklilik yaratmak için şimdiye bağlamanın bir aracı olarak romana bir işlev yüklemektedir. Kürtlerin tarihini yeniden kurarak bir Kürt kimliği oluşturmayı amaçlamıştır. Düşünceme göre Mehmed Uzun, bu amaca giden yolda bir başarı yakalamıştır.

Sonuç

Mehmed Uzun Kürt edebiyatı içinde yeni bir tür yarattığı için edebiyatı yenilemek, kendi okuyucu kitlesini yaratmak ve bağlamından mahrum bırakılmış bir yazar olarak kendi geleneklerini kendisi tespit etmek anlamında kurucu bir role sahiptir. Yazar üç geleneği yazın hayatında temel almıştır. Kürt yazını, Kürt sözlü kültürü ve yazarın sürgün deneyimi etrafında şekillenen sürgün edebiyatıdır. Mehmed Uzun'un, üç gelenekten yola çıkarak modern bir yazarlık deneyimi oluşturma noktasında, bu geleneklerle kimi zaman bağ kurma, kimi zaman bir kopuş yaşama yoluyla yeni bir anlatıma ulaştığı görülmektedir.

Mehmed Uzun daha çok konuştuğu Kuzey Kurmanci lehçesinde üretilen yazılı edebiyattan etkilenir. 13. ve 19. yüzyıllar arası dönemi kapsayan klasik Kürt Edebiyatı'nın "Kuzey Kurmanci Ekolü" olarak nitelendirilen Elî Herîrî, Mela Ehmedê Bateyî, Melayê Cizîrî, Feqiyê Teyran, Ehmedê Xanî gibi şairler, Mehmed Uzun için öncelikle duygusal olarak bağlı olduğu bir gelenek teşkil eder. Bunların içinde Ehmedê Xanî'nin Mehmed Uzun'un edebiyatında özel bir yeri vardır. Ehmedê Xanî de birçok olanaktan yoksun olan ve edebiyat dili olarak kullanılmayan anadilinde yazma eğilimini benimsemiş, dili yenilemiş, sözlü kültüre eğilmiş, ulusal duyguları harekete geçirmiş ve güncel sorunlara ve ulusal soruna dair bir söz üretmiştir. Mehmed Uzun'un da yıllar sonra yaptığı tıpkı Ehmedê Xanî'nin yaptığı çalışmaya benzer bir çalışmadır. Ancak anlatım biçimleri açısından Mehmed Uzun, Ehmedê Xanî'den farklıdır. Mehmed Uzun, klasik Kürt edebiyatını kendisine edebiyat tarihi bağlamında süreklilik sağlayan bir gelenek olarak benimsemesine rağmen, bu geleneği sürdürmek yerine modernleşme ekseninde gelenekten kopma yolunu benimsemiştir.

Mehmed Uzun, modern bir edebi dil yaratma anlamında, yirminci yüzyılın başında Kürtlerin sürgünde çıkardığı edebi dergilerden etkilenir. Bu dergiler içinde özellikle Celadet Ali Bedirxan tarafından çıkarılan Hawar, Mehmed Uzun için yazarlık deneyimini mümkün kılan bir gelenek yaratması anlamında öne çıkar. Celadet Ali Bedirxan, ilk kez Hawar'da Kürtçe'yi Latin alfabesiyle yazar ve bir imla kılavuzu oluşturur. Mehmed Uzun, Kürt dili üzerine dilbilim çalışmalarına yer verir, dengbej anlatısını yazılı hâle getirir. Kürt klasiklerini tanıtır ve yeni edebi ürünler verilmesini destekler. Hawar gibi edebiyat dergileri, Uzun'un yazarlığı için bir okul görevi görür. Uzun, romanlarında bu dergileri çıkaran entelektüelleri konu alır, onların emeğini, çabalarını görünür kılmaya çalışır. Onların sürgündeki edebi çalışmaları ile kendi yazarlık deneyimi arasında bağ kurarak bir geleneği devam ettirme durumunun altını çizer.

Mehmed Uzun, Kürt kimlik mücadelesiyle paralel bir seyir izler ve bir ulusal anlatım inşa etmek anlamında bu kimlik mücadelesinin bir parçası olarak öne çıkar. Romanlarında bir ulusun hikâyesini anlatır, ulusa kendi tarihini gösterir. Bugünün politik tartışmalarına dair bir söylem kurar. Hem modern edebiyatı kurma noktasında hem de Kürt kimliğini geliştirme noktasında kurucu bir yazar konumuna ulaşır.

Mehmed Uzun'un yazarlığı, sözlü ve yazılı geleneklere kök saldığı kadar batı ve doğu edebiyatları arasında köprüler kurmaya da çalışır. Kürt kimliği ve edebiyatı için kurucu bir pozisyonda olduğu kadar, kendini sürgün edebiyatı içinde konumlandırarak kendi yersiz-yurtsuzluğunun da altını çizer. Mehmed Uzun, bir yandan bir ulusal anlatım oluşturma yönünde bir yazarlık kurarken, bir yandan da en genel anlamıyla dünya edebiyatıyla yaratıcı bir diyalog tutturmayı başarır.

54 yıllık yaşamına birçok şey sığdırdı. Erken ayrıldı aramızdan. Kürtçe, Türkçe, İsveççe yazdığı kitapları yirmiye yakın dile çevrildi. 1981'de Türk vatandaşlığından çıkarılan Mehmed Uzun, 1992'ye kadar ülkesine adım atamadı. Bedeller ödedi, sürgünde bir ömür geçirdi ama yılmadı. Mide kanseri nedeniyle 11 Ekim 2007'de Diyarbakır'da yaşamını yitirdi. Mehmed Uzun'u ölümünün 12. yılında saygıyla anıyorum. ■

Yaşamak her gün

■ **GANİME GÜLMEZ**

“Işıklı günlerinde düşün \ memleketini, dostlarını, sevgilini,\ onlarla kal, dinlen \ bırak kendinden bir şeyler, bir mağlup akşamın mahzunluğu \ silinsin gözlerinden.\ Bir kavga sonunu unut.\ Sen maceralar peşinde değil,\ umutsuz bir yolculukta değilsin.\ Yaşamak sadece sevmektir, inan bana.\ Sevmeyenler dünyamızda yaşamıyor.\ Yaşamak suda, toprakta, insanlarda görünerek;\ bir zeytin ağacı gibi.\ Bir zeytin ağacı gibi, ne güzel \ denize yakın olacaksın,\ uzayan dallarında, yapraklarında ışık \ ta derinlerde köklerin.\ Bir zeytin ağacı gibi, bin yıl severek \ Yaşamak her gün....” –Arif Damar– [https://siir.gen.tr/siir/a/arif_damar/her_gun_yasamak.htm]

***

Bilim adamları sürekli “üç sacayağı” incelemelerini açıklamakta. Geniş kesimler bunları takip etsin ya da etmesin, bu konular hakkındaki arayışlar-buluşlar sürekli kitaplar, romanlar, televizyon-radyo programları olarak yayınlanmakta.

Nedir bu “üç sacayağı”: İnsan doğasındaki değişimler, insan beyninin geçirdiği evrim süreci, pozitif egoistlik.

Birinci sacayağı, yani insan doğasının değiştiği, hep değişeceği, değişimlerin bilgisi hep vardır. *“İnsan doğası hakkında tek gerçek bilgimiz onun değiştiğidir”*, der Oscar Wilde, Sosyalizm ve İnsan Ruhu adlı makalesinde.

İkinci sacayağı, yani insan beyninin evrimi ise kabaca; insanın aletler üretmesi ve kullanmasıyla başlayan, okuma-yazma-konuşma üçlüsüyle ilerleyen, bu ihtisaslaşma arttıkça, yani yaşam koşulları farklılaştırıldıkça, beyindeki görev hücrelerinde sürekli yeni yeni yetkinleşme alanlarının belirmesidir. Beyne ait keşifler ise, yaşam koşullarına ve teknolojik gelişime paralel sürekli devam etmektedir.

Üçüncü sacayağı, yani pozitif egoistlik ise; sosyalizm deneyimleri öncesi ve sonrasındaki araştırma-inceleme ve deneyimlerden çıkarılanları süzme faaliyetlerinin modern çağa, özellikle modern psikolojiye uyarlanmış bir kopyasıdır neredeyse.

***

Toplumsal yaşamda, ya da kolektif faaliyetlerde karşımıza çıkan ezber; “insanın insana muhtaçlığı”dır. İnsanın doğasının değiştiğini açıklayanlar, yine de sürekli “hasta ziyaretlerine, cenazelere koşturmayı” tembihlerler. Acı paylaşılmalıdır. Acıya acımalıdır herkes. İnsanlık tarihi, ardında yüzlerce yıl da bıraksa bu hep böyle kalmalıdır. Başarılar ve sevinçler, rekabet dünyasının bir parçası olarak kalmalıdır. Başarılar, sevinilecek değil kıskanılacak bir kavram olarak kalmalıdır. Sevinçler, paylaşılacak değil bir an önce üzüntüye çevrilecek bir kavram olarak kalmalıdır. Kapitalizmin “insan doğası” haritasının özü budur. Bu haritada dağlar, ovalar, nehirlerin yerleri değiştirilse de yolun sonunun çıkması gereken noktalar sağlam tutulmalıdır.

“Özel mülkiyet çerçevesinde şeyler, ters bir anlam kazanırlar. Herkes bir başkasına yeni bir gereksinme yaratıp onu yeni bir bağımlılığa sokmaya, yeni fedakârlıklara sürüklemeye, yeni bir doyum yoluna alıştırmaya, herkes başkasının üzerinde dışsal bir egemenlik kurup kendi bencil gereksinimlerini doyurmaya bakar. Her yeni ürün, karşılıklı dolandırıcılık ve karşılıklı soyguncululukta yeni bir potansiyeli temsil eder. İnsan, insan

Bir dizide-filmde, sokakta-markette, doktorda-eczanede, sinemada-kitapçıda önümüze çıkan, yani farkında olmasak dahi kültürel olarak bize sürekli enjekte edilen ÜÇ SACAYAĞININ altı neyle harlanmakta, üstünde ne kavrulmakta! Artık aklın sınırlarını zorlayacak zehirli enjeksiyonlarla, şüphelerle harlanmakta; SEVGİ, besin değeri kalmayana, canı çıkarılana dek kavrulup, kömürleştirilmekte... “YAŞAMAK SADECE SEVMEKTİR!”; hayata dört elle sarılmak sevgi üretir.

olarak yoksullaşır", der Marx. ["1844 El Yazmaları, Ekonomi Politik ve Felsefe", Karl Marx, s.185, Sol Yayınları, 4. Baskı, Nisan 2011, Ankara]

***

Şimdi; evrim denen şey, üç günde, üç yılda, otuz yılda gerçekleşen bir döngü değildir.

Daha ortaokulda öğrendiğimiz, Pavlov'un köpekleri-şartlı refleks kuramı; bugün katbekat ilerletilmiştir. İnsan beynine dair keşifler, insan tüketimini de ihtiyaca göre değil, "şartlı refleks"e göre yönlendirmeyi başarmıştır. Gıda tüketiminden, giysi vs.ye, teknik ihtiyaçlarımıza dek hepsi böyledir.

Aynı şekilde oyun bağımlılıkları, internetle kurulan ilişki-bir ilerki adımı olan bağımlılık; beyinde keşfedilen "hadi hadi" algıları ve ona uygun ürünlerin icadıdır. İcadı da yetmiyormuş gibi, sürekli bu "hadi hadi"leri daha yoğun yaşatacak ürünlerin piyasaya sürülmesidir.

Beynimizin evrimi; masa başında geçirdiğimiz vakit ve hareketsizlikle gerekçelendirilmektedir.

Şartlı refleksin icadındaki çanlara koşan köpek olmayan insanın iradesi, çok farklı-boyutlu-sistemli olarak teslim alınmıştır.

Şimdi; insanın doğasının değişmesi denen şey, dış etkiler olmadan gerçekleşmez. Dış etkilere baktığımızda ne soluduğumuz hava ne yediğimiz ekmek bundan bir yirmi yıl öncesiyle dahi aynı değildir. Alerjik reaksiyonlardan grip salgınının hortlamasına, obeziteye dek hepsi birer tesadüf değildir. Doğanın bir parçası olan insanın, doğa içerisinde doğasının değişmesi değildir. Doğamızda gerçekleşen reaksiyonların ağırlıklı bir bölümü, doğayı katleden insana doğanın verdiği reaksiyonların ürünüdür.

Kısaca; bütün bunlara panzehir olarak sunulan reçetelerin hepsi de insanlığı raflara koşturup "hadi, hadi" dedirtip, para harcatmayı hedefleyen, ucu bucağı olmayan reçetelerdir.

Şimdi; pozitif egoistliğe gelelim. Hayvanlardan farklı olarak, insanın insana ihtiyacı; henüz bir bebeğin süt emmesinden tutun da kendi kendine barınma-beslenme dönemine geçene dek anneye ihtiyacıyla başlar. Analığın-babalığın sabitleştirilmesi, kutsallaştırılması kapitalizmin vazgeçmek istemediği inşa süreçlerinden biri olarak sürekli devam etmektedir. Marx'ın bu kadar az öz ifade ettiği gibi; başkaları için yaşamanın kaynağı, kapitalizmin üretim ilişkileridir. Ve bu kaynak, bulunduğumuz yüzyılda kökü kurutulmak bir yana, midemizin kaldıramayacağı boyutlara getirilmiştir. "Pozitif egoistlik"; modern psikolojinin "kendini sev, kendini sevmeyen başkalarını sevemez, kendin için çiçek al, kendin için..." empozelerinden ibaret değildir. Sosyalizm deneyimlerinde kurutulmaya çalışılmaya başlayan bir yaradır, "başkaları için yaşa, ihtiyaç ilişkileri kur". Aksine parola; "bireyci olma, ama bireyselliğini geliştir. Başkaları için değil, başkalarıyla yaşamayı ortak sevinç hâline getir"dir. Tabii o zamanlar bu parolanın en ortak, itici sevinci "bağımsız bir ülke ol, kârı ortadan kaldır" olabilmiştir.

Unutmayalım ki, tekeller çağında bilimsel çalışma yapanların ve çalışmalarını bu kadar geniş bir arenada insanlığa sunabilme olanağı verilenlerin hepsi; tarihi süreçleri didik didik inceleyen, bu süreçlerden ihtiyaçları olan şeyleri öğrenen, bulundukları tarihlere uyarlamayı beceren ve bunları, küt diye gökten düşmemiş olan "insan" denen canlıya nasıl sunması gerektiği merkezi olarak dikte edilenlerdir. Bilimsel bilgiler ve onun bize sunuluşu; ağırlıklı olarak politik manipülasyonlar toplamıdır.

***

Beynimiz mi evrim geçirmekte, algılarımız mı bozulmakta!

Doğamız mı değişmekte, "daha çok kâr" denilerek, doğamızın canına mı okunmakta!

Gerçek anlamıyla pozitif egoizm mi işlenmekte, "pozitif ego" denilen her sayfanın sonu, üretime değil de tüketime mi sürüklemekte!

Bir dizide-filmde, sokakta-markette, doktorda-eczanede, sinemada-kitapçıda önümüze çıkan, yani farkında olmasak dahi kültürel olarak bize sürekli enjekte edilen bu ÜÇ SACAYAĞININ altı neyle harlanmakta, üstünde ne kavrulmakta! Artık aklın sınırlarını zorlayacak zehirli enjeksiyonlarla, şüphelerle harlanmakta; SEVGİ, besin değeri kalmayana, canı çıkarılana dek kavrulup, kömürleştirilmekte...

"YAŞAMAK SADECE SEVMEKTİR!"; hayata dört elle sarılmak sevgi üretir.

Hayata dört elle sarılalım ve hep sevgiyle kalalım... insanın insan olarak yoksullaştığı bu evrende, insani zenginliklere kulaç atmaktan yorulmayalım... birimiz diğerimiz için değil, hep birlikte yüzmek için çaba gösterelim...

Bu asırda bunlar mümkün mü? Değil desinler! Biz umutlarımızın peşinde koşmaya, insanlaşmaya devam edelim... ■

İyi ki Temel Demirer'ler var bu dünyada

■ **ADİL OKAY**

"Yaşamım boyunca defalarca yargılandım. Kaç kez oldu? Hatırlayamıyorum…

DGM hâkimi Mehmet Orhan Karadeniz tarafından da yargılandım; herkese, "İyi hâkimler, kötü ve zararlı kanunları yontarak düzeltirler," diyen Fransız özdeyişini anımsatan hâkim Remzi Şirin'i de bilirim…

Jean Paul Sartre'nin, "Beni ben yapan özgürlüğümdür"; Edward Said'in, "Entelektüelin tek dayanağı ödünsüz düşünce ve ifade özgürlüğüdür: Bu özgürlüğü savunma hattını gevşetmek veya dayandığı temellerden herhangi birinin kurcalanmasına göz yummak entelektüelin işine ihanet etmesi demektir"; Selçuk Kozağaçlı'nın, "Zordur sosyalisti yargılamak"; Ahmet Şık'ın, "Savunma yapmıyorum, itham ediyorum"; Platon'un, "İyice bilin ki, bir değil bin kez ölmem gerekse de, doğru bildiğimi yapmaktan vazgeçmeyeceğim," uyarılarına sadık, yapıtları uluslararası kütüphanelerde yer edinmiş komünist bir yazarım.

Düşünmek, ifade etmek her yazar gibi, benim de "olmazsa olmaz"ım; karşınızda bir kez daha olmamın "nedeni" de bu!" diyor, dostum, sürgündaşım Temel Demirer, 13 Mart'ta son yargılanması esnasında yaptığı savunmada. Aslında yargılanmıyor, yargılıyor Temel. Daha önce de yaptığı gibi.

* * *

Kimdir Temel Demirer? Bir 68'li, bir 78'li, bir 90'lı. Türkiyeli. Filistinli. Fransız. Türk. Kürt. Arap. O bir dünyalı. Kimimizin yolu onunla 1970'lerde Ankara'da bir nümayişte kesişmiştir. Kimimizin Lübnan'da Filistinlilerle dayanışmada. Benim yolum onunla Paris'te sürgün mektebinde kesişti. Elindeki bir tomar zarfa pul yapıştırırken tanıdım onu. 12 Eylül tutsaklarına, Türkiye'nin tüm cezaevlerine bıkmadan, usanmadan moral mektupları yazarken postalarken. Kimi zaman pul parası bulamadığına tanık oldum. Kimi zaman da benim gibi, Paris'in, o renkli, o sözüm ona zengin kentin ortasında yiyecek ekmek bulamaz hâlde. Tuvaleti, banyosu olmayan çatı katı odalarında kesişti onunla yolum. 16 metre karede en az dört kişi yattığımız günlerde.

Cuntanın idamlarına karşı kamuoyu oluşturmak için yapılan eylemlerde Fransız polisinden cop yerken de birlikteydik. Paris'in bit pazarında eski elbise ararken de. Ahmet Arif'ten, Mayakovski'den, Nâzım'dan kavga şiirleri okurken de birlikteydik. Aşk şiirleri okurken de.

Ve Temel Demirer 12 Eylül dosyaları kapanır kapanmaz Avrupa'nız sizin olsun deyip, bir ömür geçirdiği, her sokağında bir anısı olduğu, aşklar yaşadığı bu renkli kenti, Paris'i terk etti. Ülkeye döndü. Döner dönmez mücadeleye bıraktığı yerden başladı. Eskilerden kimileri ticarete soyunurken, kimisi Eylül fobi hastalığından kurtulamazken, kimisi de ev-iş-eş-çocuk-dershane-hafta sonları da batak partileri- 'mutlu-mesut' yaşarken, Temel'in ve Temel gibi aydınların kitapları el yakar diye dokunmaya korkarken, o daha iyi bir dünya şiarıyla politikaya devam etti. Okudu. Konuştu. Tartıştı. Örgütlü mücadeleye girdi. Kitaplar yazdı. Yazdığı kitapları üst üste koyduğumda boyumu geçmeye başladı.

Yıllar sonra Temel Demirer'le ülkede kesişti yolum. Benim de 12 Eylül dosyalarım kapanmış ve ben de yarım bıraktığım mücadeleye devam kararıyla ülkeye dönmüştüm. Bıraktığımız yerden devam etti dostluğumuz, yoldaşlığımız. Onun ve hayat arkadaşı Sibel'in kitapları başucu kaynaklarım oldu (Temel Demirer Türkiye'nin saygın bilim kadınlarından antropolog-yazar Sibel Özbudun'un eşidir).

* * *

Türkiye'ye döndükten sonra defalarca gözaltına alındı Temel. Defalarca yargılandı. Öyle ya o boş durmaz iken egemenler de boş durmuyor habire hak hukuk adalet diyenleri fişliyorlardı. Temel de sınıf mücadelesi derken, kimlik mücadelesini de, çevre mücadelesini de ihmal etmeyen, egemenleri rahatsız eden bir aydın, yazar, militan ve şairdi.

Velhasıl iyi ki Temel'ler, Sibel'ler var bu dünyada. Bize yalnız olmadığımızı hissettiren, muhalif aydın nasıl olunur gösteren insanlar.

"Temel Demirer ve düşüncelerinden ve eylemlerinden ötürü yargılanan, engellenen, işkence gören, hapsedilen, katledilenlere borcumuz var. Özgürlük ve demokrasi için mücadele ettikleri için rejimin hışmına uğrayan dostlarımızla dayanışmak, rejimi teşhir etmek, bu amaçla mücadele etmekte kararlı olan biz aşağıda ismi ve imzası bulunanlar, herkesi bu saldırılar karşısında tavır almaya, bir şeyler yapmaya

Temel Demirer, Sibel Özbudun ve Adil Okay

çağırıyoruz. Unutulmasın ki "*özgürlük başkasının özgürlüğüdür"* ve *düşünmek hayır demektir"*... Ve unutulmasın ki, *orada söz konusu olan bizim haysiyetimiz, yaşamımız ve geleceğimizdir*... Haysiyetli yaşamanın yolu her zaman mücadeleden geçiyor. Bu sefil oyunu bozmak bizim irademizi aşan bir şey değildir ve asıl sorun da potansiyel gücümüzün farkında olmak, mücadele gücümüzü ve potansiyelimizi hafife almamak, küçümsememektir. Velhasıl elimizin armut toplamadığını gösterebildiğimiz ölçüde, birilerinin de köpeksiz köyde değneksiz gezmesi kolay olmayacak. Eğer gerçekten umudumuzu büyütmek istiyorsak, mücadeleyi büyütmekten başka çare yok" (Temel Demirer'le Dayanışma Girişiminin 'çağrı' metninden.)

Günün birinde ders kitaplarına girebilecek savunmasından bir bölüm daha aktararak sonsözü yine Temel Demirer'e veriyorum:

"Sokrates'in, "Cesaret adını verdiğimiz erdem, başıboş bir kahramanlık, anlamsız bir atılganlık ve cüretkârlık, her tehlikeyi düşüncesizce göğüsleme olmayıp; neden korkulup neden korkulmayacağına, neyin göğüslenmeye değer olup neden kaçınmanın iyi olacağına ilişkin bilgiden başka bir şey değildir"...

Eduardo Galeano'nun, "Bugün Van Gogh; ona yemek vermeyecek restoranların duvarlarını, onu akıl hastanesine kapatacak doktorların muayenehanelerini ve onu hapse tıktıracak avukatların yazıhanelerini süslüyor," sözlerini ruhumun derinliklerinde hisseden birisi olarak; Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şu dizelerini de dilimden hiç düşürmem:

"Savcı, nedir düşündün mü?
Yazıları suçlu kılan?
Usla, yürekle büyümüş, gündüzler
geceye karşı,
Ama nedir çağlar üzre,
beni senden güçlü kılan?"

Son bir şey daha: "Hükmün açıklanmasının ertelenmesi'nden de 'faydalanmak' istemiyorum; çünkü ne ben suçluyum; ne de bu maddeden 'faydalanmamı' gerektiren bir hâl söz konusu..." (13 Mart 2019, İstanbul.)

25. 05. 2019 ■ *okayadil@hotmail.com*

Yakılan Kitaplar

■ ERİCH KÄSTNER

Yazıldığı zamanlardan beri yakılır kitaplar. İlk insan varolduğundan beri, kini açıklayan bir yanıt bulunur. Yani zihniyet, inanç ve hüner asla ve hiçbir şey karşılığında satılamadığından, Kabil Ays olacak, Yakup Habil olarak ölecektir. Hiçbir yol bulamayan kıskançlık, tek bir çıkış yoluna yönelecektir: Cinayete! Artemis Tapınağı'nı inşa edemeyen –doğuştan acizdir ve bu yüzden güneşin altında Efes Tapınağı olarak parıldar–, meşaleyi kapar ve tapınağı ateşe verir. Ancak her şeyi anlamak, asla her şeyi affetmek anlamına gelmeyecektir! Ve işte orada, cürümlere karşılık olan cezalar ceza kanunnamesinde yeralsa bile, işlenen cürümlerin tarih kitaplarında yeralışı, gelecek açısından bunların uygun bir şekilde örtbas edilmesi olarak düşünülmek zorundadır. İşte mesele budur. Bugün açısından bakıldığında ise, ahlaki (ya da ahlaka aykırı) disiplinlerin toplamı hâline gelmiş olan doğa bilimleri de tamamen gereksiz bir şekilde, politika ve tarih içerisindeki ahlaka aykırılıkları doğa olayları olarak kabullenmektedir.

Zihniyet ve inanç tarihi, aynı zamanda kötü zihniyet ve batıl inanç tarihidir. Edebiyat ve sanat tarihi, aynı zamanda bir kin ve kıskançlık tarihidir. Özgürlük tarihi, aynı solukta atan odun yığınlarının muharebe odağı ve onun zulmünün tarihsel kesitidir. Müsamahasızlık göğü kararttığında, obskürantizm[1] odunları ateşler ve geceyi bayrama çevirir. Alevler ve tüten dumanlar içerisinde, rehin alınan edebiyatın öldürülme anı vuku bulur. Sonra bu "İrade-i Cüz'iyye"den, "İrade-i Külliye"ye dönüp durdurulacaktır.

Yazıldığı zamanlardan beri yakılır kitaplar. Bir axiomun[2] geçerliliği ve parçalanamazlığına sahiptir bu gaddar tümce. Bu tümce; Roma İmparatorluğu ve Kubilay Kaan zamanlarında, Cormwell ve istilacı askerler zamanında, Savonarola, Calvin ve Jacop Stuart zamanında, Cizvitler, Dominikler ve Puritler zamanında, Çin ve Roma zamanında, Fransa, İspanya, İngiltere, İrlanda ve Almanya zamanında, Petersburg, Boston ve Oklahoma City zamanlarında hep geçerlidir. Alevler tekrar tekrar şiddetli bir açlıkla yalar. Alevlerin yalayacağı şeyler tekrar tekrar en hasıyla ve yeterince mevcut olur. Yalayıp yutar alevler; Ovid'den ve Properz'den, Dante'den, Boccaccio, Marlowe, Erasmus, Luther, Paskal, Defoe, Swift, Voltaire ve Rousseau'dan olan eserleri. Bazen yazarları ya da ikramiye olarak kitap basanları yalayıp yutar. Ya da ışık saçar çokça; cellatlar suçluların kulaklarını daha iyi koparabilsin, sağ ellerini rahat kesebilsin ve burun direklerini kolayca kırabilsin diye.

Bir kitaptan okuyacağım birkaç cümleyi dinleyin ve bunu kimin, ne zaman yazmış olabileceğini çıkarmaya çalışın lütfen! "Sadece yazarlara karşı kin güdülmedi. Zihinsel ürünleri olan en değerli başların kitapları özel komiserler görevlendirilip uluorta yakılarak, onların kitaplarına karşı da kin güdüldü. Tabii ki bu ateş içerisinde halkın sesi, özgürlük ve vicdanın da öldürülebildiği düşünüldü. Bunlar da yetmiyormuş gibi, büyük filozoflar sınırdışı edildi, unvan sahibi ve onurlu başlar yapılanlar hakkında hiçbir zaman tanıklık edip, suçlamalarda bulunamasınlar diye; gerçek sanat ve bilim sürgün edildi... On beş yıl boyunca... Zihinsel canlılığı olanlar, kumandanın kiniyle öldürüldü, çok azaldık şimdi. Sadece diğer hayatta kalanlar değil, biz de dâhiliz buna. Çünkü ömrümüzün tam orta yerinden, gençliğimizden yaşlılığımıza dek olan yıllarımız çalındı; bu yıllarda sessizliğe mahkûm edilendik." Terör estiren İmparator Domitian'ın ardından Tacitus[3]'un, İÖ. 96 yılında öldürülen Tacitus'un yazdığı satırlardır bunlar. 18 yüzyıl öncesindeki bu satırlar üzerinden geçen zaman, âdeta bir gün ve bir gece nöbeti gibi. Ve Heinrich Heine'nin "Almansor""dan satırları: "Kitapların yakıldığı yerde, getirilen insanın da sonudur". İspanya'daki Autodaféler[4] için de bu geçerlidir ve buna rağmen kehanet olarak kabul edilmiştir.

Odun yığınlarındaki kan kırmızısı her daim tazedir.

* * *

Bu odun yığınlarından birini, yanarken çıplak gözlerimizle gördük. O gün, bundan tam çeyrek yüzyıl öncesiydi ve bugün bu sebeple burada toplandık. İbadet edilen anlar vardır ve ibadet anları gibi, bu anlardan daha az önemli ve daha az vahim olmayan hafıza tazeleme anları da olmalıdır. Biz, bu hafıza tazeleme anı için biraraya gelmiş bulunuyoruz.

Politika, bizzat kendi yaşadığımız tarihlerdir ve önemli-keskin anlarda bunu hissedişimiz, Goethe'nin Valmy önünde hissettiklerinden daha az değildir. 10 Mayıs 1933'te, Alman üniversite öğrencilerinin bütün üniversite şehirlerinde tonlarca kitabımızı ateşe attıklarında hissettik, farkettik ki: Orada politika icra edilmekteydi, orada

tarih vuku bulmaktaydı. Bu politik kundakçıların alevleri söndürülmek istenmedi. Ve Almanya, tüm Avrupa yanan topraklara dönüşmedikçe, bu ateşi tekrar yakarak harlamaya devam etti. Bunun olması istendi ve bu oldu. Bütün bu olanlar, şeylerin doğasına aykırıydı.

Yığınla iktidar fişekçisi, meşalelerini alevlere çevirdi. Ateşleme Meclis Binası'nda başlatıldı ve Almanya Şansölyesi'nde bitirildi. Fener alaylarıyla başlatılan, ölüleri yakmakla bitirildi. Meclis Binası'nın yakılmasıyla kitapların yakılması arasındaki zaman içerisinde, yani 27 Şubat ve 10 Mayıs 1933 arasında, hiç benzin ve kibrit kullanmadan özgürce çalıştılar. Cesetlerden zift ve kükürt biriktirdiler. Evet, böyle oldu. Mareşal ve Almanya Başkanı, Potsdam Kilise Garnizonluğu'nda teslim oldu. Tarih 21 Mart'tı. İki gün sonra, Sosyal Demokratlar hariç tüm partiler Krolloper'da teslim odu. Bir hafta sonra ise, tüm eyaletler "birleştirildi". 1 Nisan'da sahnelenen oyun Yahudi Boykotu'ydu. Başarısız bir sahneleyişti ve bu kanlı sahne geçici olarak kaldırıldı. 7 Nisan'da, Nazi Valiliği Almanya Valiliği olarak donatıldı. 2 Mayıs'ta tüm sendikalar mühürlendi. Tereyağından kıl çeker gibi, iki ay boyunca ipek kırbaçlarla işaret verildi. Ancak Mayıs'ın 10'una gelindiğinde yine ateş gerekmekteydi. Artık bu ateş kitaplar içindi.

* * *

Bu ahlâksız insan ve başarısız yazar, bu kusursuz Autodafé'nin orgütleyicisi; Le Sage'nın Küçük Topal Şeytan'ından değil, aksine Reihnland'daki Rheydt bölgesinden çıkıp geldi. Münih gazetelerinden biri, 5 Mayıs'ta şunları yazdı: "Almanya'nın tüm üniversite şehirlerinde tam aynı saatte, kötü zihniyetlerin idamı gerçekleştirilmekte. Gece saat 11 ile 12 arasında, Alman radyoları sekiz şehirden ve Münih'ten de olmak üzere değişik, sayısız röportaj yayınladılar. Alman Öğrenci Birlikleri ve her şeyden önce halk, kitap yığınlarını kamuoyu önünde ateşte idam etti. Bundan yüz yıl önce Wartburg'da 28 harf ateşin öfkesinde yandı, ... kendini üç kuruşa satan hizmetliler ve mızrakları, yobaz ve köle zihniyetliler harfleri oydular. Ve bugün mahkemeler yeniden onlara karşı canlanmakta ve öğrenciler onları kademelendirerek yeniden ateşte imha etmekte.".

Wartburg'da 1817'de olanlara paralel, Prusya polisinin bir talimatıyla Kotzebue'nin ve Schmalz'ın ciltlerinin yakılmasının kıyaslanışı, bir satire olarak "Alman kötü zihniyeti" değil, aksine benzeri olmayan bir küstahlığa sahip Alman zihniyetidir. O zamanlar gerçekleşenlerin anlamı; "Yalancının mumu yadsıya kadar yanar"dı. Heinrich ve Thomas Mann'dan, Döblin ve Leonhard Frank'tan, Werfel ve Wassermann'dan, Brecht ve Renn'den, Alfred Neumann ve Polgar'dan, Stefan Zweig ve Lernet-Holenia'dan, Heuss ve Rathenau'dan, Sigmund Freud ve Lindsay'dan, Sinclair'in çevirilen kitapları, Barbusse ve Gorki'den, Wells, Jack London, Dos Passos, Hasek, Hemingway ve James Joyce'nin kitaplarına dek hesabı olan, Prusya polisinin talimatları değil de yobaz ve köle zihniyetliler miydi? Kitapları yakılan yazarların sayıları yüzlercedir. Bunlardan biri şu anda aramızdadır. Bizler miydik mızrakçı ve kendini üç kuruşa satanlar?

Yalancı, alçaklığının farkındaydı. Öfkesini ve kıskançlı-

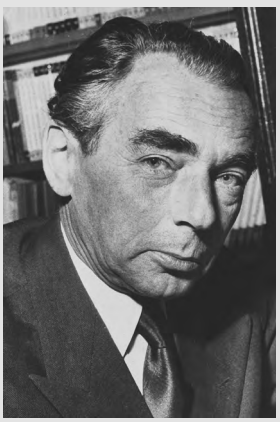

Erich Kästner (23 Şubat 1899 Dresden — 29 Temmuz 1974 Münih)
Alman yazar, gazeteci, oyun ve kabare yazarı. Gazetecilik kariyeri, Weimar Cumhuriyeti döneminde yaptığı toplumsal değerlendirmeler ve anti-militarist şiirlerle başlar. 1933, Nazilerin iktidarda olduğu dönemde çok az yazar ve entelektüel Almanya'da kalabilir. O, kitapları yasaklanmasına rağmen ülkeyi terketmez. Kitapları yakılır. Buna rağmen çalışmalarına ara vermez. Yazdığı oyun ve kabareler, mizahi olarak ifadelendirdiği sohbetler dizisi başka ülkelerde değerlendirilir, sahnelenir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde, 1945'in ortalarında bağımsız bir gazeteci olarak çalışması mümkün olur. 1951'den 1962'ye dek PEN'in Batı Almanya Bürosu Başkanlığını yapar. Bu yıllarda Adenauer'a karşı oluşan hareketlerden atom silahlarına karşı organize olan hareketlere dek, sistem karşıtı birçok harekete pasif olarak destek verir. "Emil und Detektive" (1929) ile birlikte çocuk kitapları yazarlığında tanınmaya başlar. Ve çocuk kitapları yazmaya devam eder. 1965 yılında edebiyat çalışmalarını neredeyse tamamen sonlandırır. Ölümünden kısa bir süre önce, adına vakfedilen Erich Kästner Çocuk Köyü'ne resmi olarak izin verilir. Yemek borusu kanseri sebebiyle bulunduğu hastahanede hayatını kaybeder. Kendisi ve hayat arkadaşı gazeteci–yazar Luiselotte Enderle'nin vasiyeti üzerine; 1990'ların başında, Schweinfurt yakınlarındaki Oberschwarzach'ta bulunan Erich Kästner Çocuk Köyü'ne, kendi özel kitaplığında bulunan 8200 kitap ziyaretçilere açık tutularak yerleştirilir.

ğını akıllıca sıralamak için çaba sarfedişi sadece tek bir defalık değildi ve bunda haklıydı. Çünkü "Alman öğrencisi imha ateşini kademelere ayırdı", ne kadar anlamlı, işte o kadar. 5 Mayıs 1933'te Münih gazetesinde tekrar yeraldı bunlar: "Sadece öğrencilerin kitaplıklarını temizleme talepleri değil, halkın da kütüphanelerdeki ve halk kitaplıklarındaki kitapları temizleme çağrısı olduğu için, bu kararlı adım tekrarlanabilir. Ve halk kitaplığı güçlü bir takviye beklemektedir. Bugün bu sebeple üniversite öğrencileri için yük vagonları yüklendi. Öğrenciler yazınları yoketmek üzere bir fişek firması ile irtibata geçti. Bu öğle sonrası fişek istifleme depoları hemen inşa edilecek. Ateş, yeterli bir zaman zarfında beslenebileceği kaynağı buldu!". Yeterli bir zaman zarfında! Bu, Almanya ve dünya için hiç de yeterli bir zaman olmadı.

Ateşler harlandı. Berlin'de Opernplatz'ta. Münih'te Königsplatz'da. Breslau'da Schlossplatz'ta. Dresden'de Bismarcksäule önlerinde. Frankfurt'ta Römeberg'de. Her üniversite şehri alevlendi. Üniversite öğrencileri saygı nöbeti tutan askerlere has kahverengi üniformalar içerisindelerdi. Akademik çeneleri sakandırıklarla[5] bağlıydı. Berlin'deki üniversite ve kütüphane önlerinde dikelip, odun yığınlarına yüzlerini ve kendi "Alma mater"larına[6] sırtlarını çevirdiler. Ve nizamiye kapısındaki kardeş Humboldt'un nişane heykeline. Cesurca önlerine baktılar, öğrenciler! "Kutudan çıkan küçük şeytan"ın haykırdığı ve jestler yaptığı, tahsil arkadaşlarının kitapları kürekleyerek ateşe fırlattığı tarafa yöneldiler. Ben bu olanların daha tehlikelilerini, hatta daha ölümcül olanlarını yaşadıysam da bu denli soysuzcasını asla!

Aşağılık kompleksini temsilen haykırıldı Rheydt'ten: "Bir devrimci her şeyi başarabilir!". "O, değerli şeylerin yaratılışındaki gibi, değersiz şeylerin yıkılışında da büyük olmak zorundadır". Ve Frankfurt Gazetesi 11 Mayıs'ta şunları bildirecekti: "Hiçbir zaman –haykıran bunu kastederek–, genç erkeklerin Ulrich von Hutten'le[7] birlikte haykırmaya bu denli hakları olmamıştı: "Ah yüzyıl, ah bilimler! Yaşamak büyük bir keyif doğrusu!".

* * *

Bu gaddar oyun dışında, o akşam başka neler gerçekleşti? Braunau'nun cani onbaşıları ve evsizleri, bu defa da haykıranlar içerisindeler miydi? Hayır. Kitapları ateşe atanlar, onların çulsuzları ve ayaktakımları mıydı? Hayır. Çok daha kötüsü ve çok daha akıl almaz olanıydı yaşananlar. Üniversite öğrencilerine Alman zihniyetinin en yetkin olanlarını ateşe verme çağrısını yapanlar, bir felsefe doktoru ve bir Gundolf öğrencisiydi. Bu, aynı zamanda gerçekleşen bir cinayet ve intihardı. Almanya zihniyeti kendini ve Alman zihniyetini öldürdü. Ve bizzat bunu tertip edenin bunu formüle etme görevini gerçekleştirdiği gibi, olanlar bir "işçi alınteri"ydi. Bu sadece bir cinayet değildi, sadece bir intihar değildi; bir imha olarak cinayetti. Matematiksel ifadelendirişle, kitle katliamının ve intiharının küpüydü.

Artık hiçbir şeyin hükmü kalmamıştı. Sonrasında ise, aynı yılın Kasım ayında, bu "her şeyi hükümsüzleştiren" doktor; Freiburg Üniversitesi Rektörlüğü adına üniversite öğrencileri önünde yapılan konuşmada "yüzyılımızın en büyük Alman filozofu" ilan edilecekti. Konuşmada "dogmalar ve fikirler, sizin kurallarınız değildir" denilerek, Yahudi bilginlerden birinin öğrencisi de onure edilecekti. Bugünkü ve gelecekteki gerçeklik, bu gerçekliğin yasası; bizzat kumandanın kendisi ve sadece kendisiydi. Kumandan; şanlı şerefli yüzyılımızın en büyük filozofunun o doktor olmasını ve böyle kalmasını istedi! İnanıyor ve diliyorum ki, günün birinde ona, ilâhlar tapınağındaki Sokrates ve Seneca, Spinoza ve Kant el dahi vermeyeceklerdir.

Durum buyken, gerçek bir hayranlık ve saygıyla başka bir filozofu anmak istiyorum: Leipzig'deki öğretmenlerimden biri, bizim PEN üyemiz olduğunu öğrenemeyecek olan Eduard Spranger ve hepimizin bildiği gibi yiğit bir adam. Berlin profesörlüğünden meydan okuyarak istifa etti ve bu istifayı bir Basın Konferansı öncesinde gerekçelendirdi. PEN Centrumu'nun yapıcılarından biri olan ve şimdi hayatta olmayan Alfred Weber'i de üzülerek, sonsuz bir saygıyla anabiliriz.

Kaldı ki, ayrıntılardaki şan-şöhret hissi ve isyan işe yaramadı bile. İntihar ve profesörün sürülmesi de faydasızdı. Katleden, sapıtmış kompartıman gayet mutluydu. Bizzat kendi kendisini ele verendi. Yeni Yehuda, mümkünâtsız şeyleri hortlattı: Kalabalığın ve atanmış hafiyelerin gözleri önünde kendi kendisini öptü.

* * *

Bir anma saati, bir hafıza tazeleme ve daha fazlası olmalıdır. Bir anma saati, sadece kötü zamanları hatırlayıp kendi tutumumuzu hatırlamadan geçirildiğinde, bize ne faydası olabilir ki? Yani şimdi burada benim için, kendi tutumumu hatırlamanın önemi hiç de az değildir. Diğer örneklerin yanısıra ben de sadece bir örneğim. Ancak kendimi diğerlerinden daha fazla tanıdığım için, yaptığım konuşmanın içerisinde biraz da kendimden bahsetmeliyim.

O zamanlar ve sonrasında da kendime bazen şu soruyu yönelttim: "Neden 10 Mayıs 1933'te, Berlin Opernplatz'ta protesto eden değildin? Son derece kurnaz olan o herif, mikrofonu eline alıp herkesin ve senin adına haykırdığında, cevabını ağzına yapıştıramaz mıydın?". Burada, şu anda konumuz bu olmasa da sadece bir kez değil, sü-

rekli bu soruyu yöneltmenin faydasızlığı tartışmaya açıktır. Kahramanlar ve şehitler böylesi soruları yöneltmezler. Carl von Ossietzky'i[8], kendisini sisli bir gecede sınırı geçmeye davet ettiğimizde –ki her şey hazırlanmıştı–, biraz düşündükten sonra: "Burada kalmam sizin için hiç de hoş bir şey değil" dedi ve kaldı. Sınıf arkadaşım, oyuncu Hans Otto[9], Prinz Albrecht Straße'de, katili onu pencereden dışarıya fırlatmadan önce, ölümcül yumruklarla yüzü gözü kanlar içerisinde bırakılmışken şöyle dedi: "Bu benim, hayatımda oynadığım en güzel rol". O, sadece sahnede jandarmalar ortasında kalan genç kahraman olmakla kalmadı. Bu iki adamı minnetle anıyoruz! Ve kendimize soruyoruz, onların yaptıklarını yapar mıydık!

Berlin spor sahasındaki amatör boksör turnuvasında seyirci olarak otururken ve her müsabakadan sonra kazanan boksör seyirciler karşısında kollarını havaya kaldırıp, seyircilerle ortak bir şekilde haykırırken, oturan ve sessizliğini koruyan sadece bendim. Yüzlerce insan bana tehditkârca bakmaya başladı. Her müsabakadan sonra, bana daha büyük bir ilgiyle bakmaya başladılar. Buna rağmen, akşam turnuvaları ve spor sahası arasından paçamı kurtararak sıvışabildim. Orada ne yaptıysam, daha doğrusu ne yapmadıysam, kesinlikle bir kahramanlık sayılmadı. Sadece tiksindim. Pasif kalmıştım. O zamanlar ve o zamanlar da kitaplarımız yakıldığı zaman da. Odun alevleri karşısında bağırmadım. Yumruğumu kaldırmadım. Sadece kitapları çantama tıktım. Neden bunu anlatıyorum? Neden bu itirafları yapmaya kalkışıyorum? Çünkü geçmişten bahsedildiğinde, bahsedilen daima gelecektir de. Çünkü aramızdan hiç kimse ve kesinlikle hiç kimse; kendisine gerçekleşmeyecek taleplerde bulunulmadan önce, cesaret sorusunu yanıtlayamaz. Hiçkimse, kendisinin tam da gereken bir anda kahraman formuna girip giremeyecek bir malzemeden oluşup oluşmadığını bilemez. Hiçbir halk, hiçbir elit; iş ciddiye bindiğinde, en ciddi olaylar gerçekleştiği anda elini kolunu bağlayıp, yeterince kahramanlaşacağını umudetmeye başlamaz.

Tek tek kahramanlar olarak binlerce insana, söz ve eylem başvurusu yaptığınızda da geç kalmış olursunuz. Modern, anti-demokratik devletler yapısı içerisinde, kahramanlık tarihe aykırıdır. Kahraman; mikrofon ve gazete haberlerinin yankısı olmadan, trajik bir şaklabana dönüştürülür. Onun yiğit, büyük insan olma isteğinin hiçbir politik tesiri yoktur. Şehit düşecektir. Resmi olaraksa akciğer kanserinden öldüğü açıklanacaktır. İsimsiz bir cenaze ilanı olacaktır.

1933'ten 1945'e dek yaşanan hadiselerle, en geç 1928'e dek savaşılmış olması gerekirdi. Sonrası, geç kalınmışlıktı. Bir özgürlük savaşı, vatana ihanet olarak nitelendirilene dek beklenilemez. Bir kar topunun çığa dönüşmesi beklenilemez. Yuvarlanan kartopu, yuvarlanırken ezilmelidir. Çığ asla durmaz. Ta ki her şeyi, ama her şeyi altında gömene dek.

Bizim 1933'te yaşadıklarımızın nihai sonucu bu öğretidir. Sonuç olarak deneyimlerimizden çıkarmamız gerekenler ve benim konuşmamın da sonu böyledir. Baskıcı diktatörlükler, sadece iktidarı ele geçirene dek savaşırlar. Bu; kahramanlık değil, tarihi günler davasıdır. Ovid "Principiis obsta!"yı kaleme aldığında ve "Başlangıca Savaş!" çağrısını yaptığında, düşündüğü şey dostane bir konu ile ilgiliydi. Ve yine devamında: "Sero medicina paratur!", yani "geciken yardımdan merhem olmaz!" dediğinde düşündüğü, politika ve diktatörlük değildi. Buna rağmen onun uyarısı, her olay ve bizim şahsımızda da geçerlidir. Buna rağmen bu uyarı, burada ve bugün için de geçerlidir. Buna rağmen bu uyarı, daima ve her yerde geçerlidir. ■

Bu yazı, Erich Kästner'in 10 Mayıs 1958'de PEN Hamburg Kongresi'nde yaptığı konuşmadır.
Kaynak: *Droemer Knaur tarafından toparlanan; Erich Kästner'in Yetişkinler İçin Yazıları, Cilt 8, s.277-285, Alm.*

Çeviri: **Ganime Gülmez**

DİPNOTLAR

1 Obskürantizm: Egemen güçlerin kendi hoş görmedikleri kavramlara, kişilere, topluluklara ilişkin bilgi erişimini sistematik olarak kısıtlama çabası. (ÇN)
2 Aksiom: Matematikte kullanılan "belit" kavramı. Belitler doğru olduğu farzedilen kuramlardır. Bu kuramların matematiksel olarak yanlışlığı kanıtlanınca, yeni elde edilen kuram yeni bir belittir. Kitap yoketme ise, tarihte hep geçerli bir belit olarak kalır. (ÇN)
3 Tacitus: Romalı tarihçi, senatör. (ÇN)
4 Autodafé: İspanya tarihinde, suçlu görülen insanların atıldığı "inanç ateşi". (ÇN)
5 Sakandırık: Resmi ya da askeri şapkaların çene altından bağlanan şeritleri. (ÇN)
6 Alma mater: Üniversite. (ÇN.)
7 Ulrich von Hutten: 1900'lerin başında tanınan bir doğa araştırma bilimleri uzmanı. (ÇN)
8 Carl von Ossietzky: 1889-1938; İmparatorluğun silahlanmasına ilişkin bilgileri haberleştiren gazeteci Ossietzky, 1933'te ispiyoncu ilan edilerek tutuklanır. Hapishaneden firar eder. 1938'de verem hastalığından hayata veda eder. (ÇN)
9 Hans Otto: 1900-1933; 1924'ten itibaren KPD üyesi olan tiyatro oyuncusu Otto, oyuncu sendikaları sözcülüğünü de yapandır. 14 Kasım 1933'te tutuklanır. 24 Kasım 1933'te, tutuklu olduğu halde bir binanın 3. katından atılıp, Berlin Polis Hastahanesi'nde hayatını kaybettiği duyulur. İntihar süsü verilmeye çalışılır. Mezarının nerede olduğu bildirilmez, cenazesine katılmak yasaklanır. Ta ki 2018'e gelindiğinde, eserleri öldürülemediğinden adına bir anıt mezar yapılır. (ÇN)

24. İZMİR KİTAP FUARI'nda

■ **GÜLSEN GÜLBEYAZ**

Gençlerle...

Neredeyse otuz yıldır Hamburg'da yaşıyorum. En son 2005'te İstanbul Kitap Fuarı'nı ziyaretimden bu yana Türkiye'de kitap fuarlarına bir türlü denk gelemedim. Ama bu yıl tatilimi bir Kitap Fuarı'na denk getirmeyi becerdim. İzmir Kitap Fuarı mutlaka gitmek istediğim bir fuardı. Bu yıl Güney Dergisi'nin sağladığı olanakla Dönüşüm Yayınları standına kitaplarımla misafirdim.

Hem okur hem de yazar olarak üç gün ziyaret ettiğim fuarda edindiğim izlenimleri, bilgileri sizlerle paylaşıyorum.

6 - 14 Nisan 2019 tarihleri arasında Tüyap Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş. tarafından, Türkiye Yazarlar Birliği işbirliğinde hazırlanan 24. İzmir Kitap Fuarı her zamanki yerinde Uluslararası Fuar Alanı'nda (Kültürpark'ta) düzenlendi. Fuar süresince yağan yağmura, esen rüzgâra rağmen kitapseverlerin fuar girişinde uzun kuyruklar oluşturmasından İzmirlilerin okumayı sevdiği belli oluyordu. En çok etkilendiğim şey; ailesiyle, okulla, arkadaş gruplarıyla birlikte gelen çocuklar ve gençlerdi. Fuar alanı kapalı, yağmurlu havalara rağmen onlarla rengârenk, ışıl ışıl, cıvıl cıvıldı.

Onları keyifle seyrederken bir yığın gerçekle de yüzyüzeydim. Bir toplumu değiştirmenin en kolay yolu gençlerin ütopyalarını yitirmesini ve hiçbir şeyi sorgulamadan itaatkâr yetişmelerini sağlamaktır. Gerici; eğitimi, kültürü, sanatı, düşünce özgürlüğünü, halkların özgürlüğünü, çok kültürlü toplumu göz ardı eden, politik ve siyasi kararlara tepki gösteren, itaat etmeyenleri cezaevi, açlık, işsizlikle tehdit ederek her türlü hak ve hukuktan men etmeyle çocuklara ve gençlere gelecek için nasıl umut verilecek ki?..

Hızla gelişmeye devam eden sınırsız teknoloji ile ortaya çıkan toplumsal değişim ve dönüşümlerin etkileri de ilk yeni nesile yan-

sıtmakta. Bunun günümüzdeki en bilinen örneklerinin başında; internet oyunlarına, sanal sosyal netlere bağımlılık, bununla birlikte gerçek hayatta sosyal çevreye uyumsuzluk, insanlar arası duygudaşlık eksikliği, asosyallik, annebabalar ve çocuklar arası çatışmalar, kontrolsüz tüketim vs. gibi problemler sıralanabilir. Bu etkenlerle okumayan, araştırmayan, sosyal ve kültürel hiçbir şeyi sorgulamayan yeni bir neslin gelişmesine zemin hazırlanmakta.

Fuar tarihlerinde, ülke genelinde olduğu gibi İzmir'de de 31 Mart'ta yapılan, netleşmeyen İstanbul Belediye Başkanlığı seçim sonuçları ve verilmeyen "Mazbata" konuşuluyordu. Nereye gidilse; radyoda dinlenen, televizyonda izlenen, sanal dünyada, her yerde tek konuydu. Yüksek Seçim Kurulu aşağı, Mazbata yukarı..

Senelerdir süren politik, siyasi kirli savaşlarda maddi, manevi en büyük zararı geleceği temsil eden çocuklar ve gençler görmekte. Nüfusunun yarısı yirmi beş yaşın altında olan bir ülkede bunun ne anlama geldiğini sanırım herkes biliyordur. Bilmiyorsa da bilmelidir.

Bu düşüncelerle gittiğim İzmir Kitap Fuarı Alanı; Kültürpark'a ellerinde kitap listeleriyle gelen, kitap dolu poşetlerle çıkan çocukları, gençleri izlemek hem sevindirici hem de çok umut vericiydi.

Dokuz gün süren, girişin ücretsiz olduğu Fuar her gün 11:00 - 20:00, fuarın son günü 14 Nisan Pazar 11:00 – 19:00 saatleri arasında ziyaret edilebildi. Fuarın ardından yapılan resmi açıklamalarda bu yıl okullarıyla birlikte ziyaret eden öğrenci sayısının geçen yıla oranla yaklaşık %53 artış göstererek 48.548'e ulaştığı bildirildi. Bu yıl, geçen yıla oranla rekor sayıda ziyaretçiye ulaşan Kitap Fuarı'nı 512.743 okurun ziyaret ettiği açıklandı.

457 yayınevi ve sivil toplum kuruluşunun katılımıyla gerçekleşen 24. İzmir Kitap Fuarı 114 kültür etkinliğine de ev sahibliği yaptı. Etkinliklerde, imza günlerinde yüzlerce yazar okurlarıyla buluşma fırsatı yakaladı.

Fuar'ın Onur Konuğu Yazar Hidayet Karakuş

24. İzmir Kitap Fuarı'nın Onur Konuğu şair, yazar Hidayet Karakuş'tu.

H. Karakuş, 6 Eylül 1946'da Isparta'nın Yalvaç ilçesinde dünyaya gelir. İlkokulu Yalvaç'ta tamamlar, 1964'te Gönen İlköğretmen Okulundan, 1966'da da Selçuk Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nden mezun olur. Uzun yıllar Adana, Manisa, İzmir'de Türkçe öğretmeni olarak çalışır. TRT İzmir Bölge Radyosu için "Ege'yi Yazanlar" adlı programı hazırlayıp sunar.

PEN Yazarlar Derneği ve Edebiyatçılar Derneği üyesi olan Hidayet Karakuş'un ilk şiir kitabı "Günaydın Gül Yaprağı", 1979'da yayımlanır. 1981'de yayımladığı "Yağmurlar Nereye Yağar" adlı ilk romanı aynı yıl Mehmet Ali Yalçın Ödülü üçüncülüğü, "Hangi Leylasın Sen" adlı şiir kitabıyla 1982 Nevzat Üstün Şiir Başarı Ödülü, "Uykusu Derin Şehir" kitabıyla 1991 Ferit Oğuz Bayır Roman Ödülü, "Sesini Bana Bırak" ile 1993 Ceyhun Atuf Kansu Şiir Ödülü, 1997'de TÖMER tarafından en başarılı on çocuk kitabı yazarından biri seçilerek Altın Kalem ödülü, yine 1997'de Almanya'nın Sesi Radyosunun Türkçe Edebiyat Yarışmasında "Şeyh-i Sanan'ın Aşkı" oyunuyla Radyo Oyunu dalında birincilik Ödülü, 2003 İzmir 2. Türkçe Günleri'nde Türkçeye Emek Ödüllerinde Özel Ödülü ve 2004'te Karşıyaka Belediyesince her yıl verilen Homeros Emek Ödülü verilir.

1992'de emekli olan ve yaşamını İzmir'de sürdürdüren Hidayet Karakuş'un şiirleri, düzyazıları Çağrı, Şölen, Ilgaz, Forum, Varlık, Yelken, Dönemeç, Yarın, Somut, Yazko Edebiyat, Gösteri, Düşlem dergileri ve Cumhuriyet gazetesinde yayımlanır. Eserlerini toplumcu gerçekçi bir sanat anlayışı ile yazdığını belirten Hidayet Karakuş, şiir ve romanlarının yanı sıra kaleme aldığı çocuk kitapları ve radyo oyunlarıyla da tanınır. Bazı eserleri yabancı dillere çevrilir.

1993 yılında Sivas Katliamı'ndan eşi ile birlikte kıl payı kurtulur. Bu katliamın toplumdaki, bireylerin yaşamındaki etkilerini anlatan „Şeytan Minareleri" adlı romanına Türkiye'nin en önemli edebiyat ödüllerinden olan 'Orhan Kemal Roman Armağanı' verilir. Ardından 2010 Dil Derneği Ömer Asım Aksoy Roman Ödülü'nü kazanır. Bu romanın en bilinen özelliği yazarın "ve" bağlacını hiç kullanmamasıdır.

Fuar süresince düzenlenen çeşitli panel ve söyleşilere Hidayet Karakuş'un edebiyatı, eserleri ve yaşamı ele alındı.

Dönüşüm Yayınlarında 4 Adet Roman 10 Lira...

10 ve 11 Nisan tarihlerinde Dönüşüm ve İnter Yayınları standına kitaplarımla konuktum. Beni en sıcak ve dostane hâlleriyle karşılayan, standlarına konuk eden yayınevi temsilcileri; emekçileriyle tanıştım.

Standı ziyaret eden Güney Dergisi okurlarıyla buluşma olanağı da buldum. En yoğun ilgi yine genç okurlardandı. Derginin son sayısında çıkan "Derwiş Anlatıyor"- Aret Aleksanyan yazıma imzalar atmak çok özeldi. Genç okurlarla sabırla, sevgiyle, bilgiyle ilgilenen Dönüşüm Yayınları'nın sahibi Bektaş Kızılocak

Dönüşüm Yayınları'nın sahibi Bektaş Kızılocak (sağda)

eşliğinde gençlerle birlikte şiirler okundu, kitap önerileri, sohbetler yapıldı.

Bektaş Kızılocak ile ben de Kitap Fuarı ve yayınevleri üzerine sohbet etme fırsatı buldum:

"Fuarda metrekareye göre ödenen stand ücretleri küçük yayınevleri için çok ağır. Fuara katılımın çok yoğun olduğu doğru ama kitap satışlarının çok iyi olduğu söylenemez. Belki de ancak stand ve katılım masraflarımızı kapatabileceğiz. İnsanların alım gücü zayıf, tercihlerini kitaptan yana yapmayanlar çoğunlukta. Her şeye rağmen bu yıl özellikle gençlerin standımıza, kitaplarımıza gösterdiği yoğun ilgiden çok memnunuz. Bunu yaşamak çok güzel. Bu bizim için fuarın en sevindirici yanıydı.", diyen Bektaş Kızılocak, ayrıca: *"Fuar'a olan yoğun ilginin en önemli sebeblerinden biri de fuar alanının kentin merkezinde olması ve ulaşım kolaylığı."*, dedi.

Standımızda sıcak atmosferin yanısıra en çok göze çarpan şey; duvar panosundaki duyuruydu:

"4 Adet Roman 10 Lira"

Bu detayı, fuar ile ilgili sosyal nette yayınladığım fotoğrafta gören Hamburglu bir gazeteci: *"Hamburglu ünlü yazar Gülsen Gülbeyaz kitabını mütevazı bir şekilde imzalarken gayet sevinçli ve mutlu görünüyor.. Gençler ise, yazarın neler yazdığını görebilmek için pürdikkat.. Kimi de sıra bekliyor.. Masa üstünde her çeşit seçkin kitaplar.. Yandaki levhada "4 Roman 10 TL" duyurusu.. Resim galiba biraz eski, ama edebiyat dünyası için her zaman ve her ortamda arzulanan muhteşem bir manzara.."* yorumları yapmıştı.

Yıl 2019 ve bu indirim gerçekten şaşırtıcıydı ama satılan kitap olunca çok mutlu ediciydi. İndirimden faydalanarak ben de 20 adet birbirinden değerli kitabı 100 liraya, yaklaşık 15 avroya aldım. Bence onlar hediyeydi...

Bu indirimlerin başka yayınevleri tarafından da sunulması okurlar için ne güzel olur. Okuru desteklemenin en güzel yolu kitabı ulaşılır kılmak değil mi? Fuarda konuştuğum genç, yaşlı, her yaştan insan yayınevlerinin sunduğu indirimlere rağmen ekonomik nedenlerle az kitap almak zorunda kaldıklarını dile getirdiler.

Özellikle alım gücü zor olan, ama okuma isteği ile dopdolu gençler: *"En azından yılda bir kere, mesela bu kitap fuarında sadece öğrenci kimliğini göstererek yüzde elli indirim hakkımız olmalıdır."*, dediler.

Görüştüğüm diğer yayınevleri de fuara katılımın, yoğun ilginin satışlara yansımadığından şikayetçiydi:

"Fiyatların, ülke ekonomisine bağlı olarak kâğıda gelen zamlarla yükselmesi yayıncıların üretim maliyetlerini de önemli ölçüde yükseltmekte. Yayıncıların bu nedenle kitaplarına zam yapmak zorunda kalmasıyla hem satışta hem de basılan kitap sayısında düşüş meydana gelmekte. İnsanların geliri artmadığı için genel ihtiyaçlarda alım gücü azaltılmış, kitap alımı da daha düşmüştür."

İzmir'den Hamburg'a dönerken içi kitap dolu valizim, el ve sırt çantamla otuz kiloluk bagaj ve sekiz kiloluk el bagajı hakkımı çoktan aşmıştım. Gümrük kontrollerinden geçerken valiz ve çantaları indirip, kaldırmaktan belimi incitsem de eve yeni kitaplarla dönmek çok güzeldi.

Şimdi daha çok okumak, daha çok yazmak zamanı...

Sevgilerimle... ■

Her yol ayrılır mı

■ YEŞİM AKIN ÇELİKER

Şimdiyi unutmakta dünlerin ezberi
Bilim bir tek insanların beynindeki pisliği keşfedemedi
Hangi harfle bağırsan aynı çığlık değilmi
Yeni doğmuş dönerlerde yarınları kazıdım
Valizimi döktüm silgiler kayıp
Metal balıklara ağlıyorum asılmış raflarda
Erken söndürüyorlar o bütün ışıkları
Evet desem fuhuş yapıyorum sanki
Hayır desem siyaset
Her kelimeyi aldatıyorlar insan sıffatından
yayılan muskalarda
Hep bilseler istedim

Önsözlerde kendimi asıyorum artık iplere
Protez okunuşlarda kıvranan dalgınlığım vuruyor dibine
Topluyorum dökülmüş sırlarımı
Mümkün olan her şey günah!
Cahilliği hazmedemiyor artık miğdem
Irkı değiştirilmiş bir hayvan gibi çiçekler
Diken gidip gülü ısırıyor dişimse çürük
Parmaklarınız uyuşuyor kendi yalanlarınızdan
Bazen aldanıyorum
Tırnaklarımı söküyorum size inanıp

Çift camlı süslü pencerelerden dünyaya
bakanlarla buluşmadı gözlerim hiç
Kapatıyorum gözlerimi
Moloz taşlarına
Sence niye delirdik biz?
Tek tek kırıldık kırışmış bir beste ortasında
Sadece yürüdüğünü görürler lacivert gözyaşın
üç noktalarda Sen beni anlarsın aslında aşk
Tahtalar dikiyorum dilime
Dilim dilim kesip marangozda ne fiyakalı yanarız oysa
Tanıdık her yüzde yabancı gülüşler
Ezberlediğim dizeleri mi unutuyorum

İlaçlar
Fiyatlar
Yastıklar
Bu ayaz
Ağrılı tünemiş kuşların sızısı ruhumdaki en ağır ülke
Başakların alerjiside beni bulur ya
Meğer sadece ağaçların kabuğu yokmuş
Soyunuyorum siz konuştukça
Sabırsızım çöplüğümü karıştırmada
Sonumu sadece ben bulurum bu gökyüzü masum
Sözü geçirmek de ne?
Hatta nereme!

Sabır kötü beslenmek kadar sakıncalı
Hani gözlerin nerede?
Herkesin hatası yükleniyor içimdeki çocuğa
Teşhisi konuşmayan her yalanda

Bütün çıktığınız yaş günü kadar ufalıyor gölgem
Kendi şiirlerime tecavüz ediyorum
Başka türlü görmüyor tütün sarılmış sokaklar
Ne kadar da alışmışım kendi ellerime düşmeye

Her terslik gayri meşru doğuruyor beni
Göç kağıtlarını yırtıyorum tren istasyonunda
Baktığım sefer volta atıp duruyor
Çay parasını çalıyor öykülerin sonunda kahveci
Avutuyor cevapları sorular başlayınca
Yoldan çekilmiyen kazık boylu putlar!
Parantez içinde o yorulmuş heceler

Aklıyla dans edenlerin sınırında
Ah o kuşlar şarkı söylerken
İçeriye süzülüyorlar korkakça aynı şeyleri taşıyor
otobüs şoförü
Hevesleri para kadar yok
Yok oluyor ahşap çökmüş damlarda güvercinler
Toplayıp kirpikleri mi kuş yapıyorum
Anne bana darılma

Duraklarda dönüyor telefonlara sıkıştırılmış hayatlar
Yanı başımızdaki sızıyor mezara
Göz yaşını silemiyor oksijenli su
Artık televizyonda haberleri seyretmiyorum
Ahşap bir kente düşüyor içim düşüm ağır çekemiyorum
Bütün dünyayı aydınlatacak kadar oysa yanıyorum
Yılanlar uyanıyor sonra kanat çırpan her sese
Cesetler uçuyor ortalıkta
Ölümü aramak için sessizce sürünüyorum
Analar çocuk öldürmesin diye
haykırmaya geldim ben dünyaya
Uyuyamıyorum
Uyanamıyorum
Günlerden ne
Saat kaç
Sanki titresem ayıp beni virgülle ayırıyorlar
Oysa yemek lekesiydi o dudağımın kenarındaki renk

Biliyormusun yine biz vurulduk dünyanın
bütün masallarında!
Ayakları kokmuş bir gecede yarım yalan endişeye
kaygıyı dayıyorlar
Sırrını veremiyorsun hiçbir sırta
Soluduğumuz havayı yakıyorlar içten içe tutuşuyoruz
Köpeklerin yuhalandığı bir sabaha uyanıyoruz yine
"et tu, brute?"

İçimden geçenlerin önünü kestiyorum
Yara aynı dil ayrı
Şu kapının gölgesinde
Bak ayrı gör aynı
Tozu dumana atıp
Baştan ateş ettiler
Son aynı yol ayrı
Kırmızı çekilmiş mora
Ruh ayrı can aynı
Memleket şarkıları dinliyorum
Yara aynı merhem ayrı
"Komple nöbetlerinde"

İmgelerle Duvarları Delen Mahpuslar

■ **ADİL OKAY**

Hapishaneler kimilerine göre "modern" dünyanın ayıbı, kimilerine göre ise aynasıdır. "Suç ve suçlu" tanımı da "Adalet" gibi göreceli dir. Özcan Yaman'ın dediği gibi, özellikle son çeyrek yüzyılda, "Dışarıda beyni, içeride ise bedeni tutsak bir toplumsal yapının adım adım örüldüğünü görüyoruz. Oysa düşünen insan nerede olursa olsun "özgürdür". Maddi hayatlarının kısıtlanması, onların soyut düşünme yetilerini yok edememişse, hâlâ umut var demektir..."

İşte bu umudu mahpus mektuplarında, edebi çalışmalarında, resimlerinde, karikatürlerinde görmek/okumak mümkün.

Öte yandan özellikle belirtmeliyim ki politik mahpuslar sanat edimlerinde sadece zindanı değil dışarıyı da başarıyla betimlemektedirler. Zira onlar anı bohçalarını asıl olarak dışarıda doldurmuşlardır. Elbette bu birikimi, estetiği ihmal etmeden, sanatın olmazsa olmaz kurallarıyla işleyip ak kâğıda ya da tuvale aktarmak çetrefilli iştir. Sanatçı yoğunlaşmak için kimi zaman kalabalıklara karışmak, kimi zaman da yalnız kalmak ister. Bu bir lüks değil, üretim daha iyi üretim için zorunluluktur. Ama zindandaki yazar –şair–ressam–karikatürist–besteci dilediği zaman yalnız kalamaz veya kalabalıklara karışıp, dilediği gibi gözlem yapamaz. Bu açığını ancak düş gücüyle ve anı bohçasına başvurarak kapatır. Ve okuyarak. Bu anlamda onlar düş yolculuklarında kimi zaman bizden daha özgürdür.

Sonuç itibariyle zindanda, o betimlemesi zor koşullarda üretmek ve "sanat" yapmak ayrıca takdiri hak eder. Ten'e "Ceza"nın Tin'e "Eza"ya dönüştüğü zindan koşullarına direnmiş ve o koşullarda üretebilmiş mahpusların sayısı da büyük emek sonucu hazırladığımız, "Duvarları Delen Çizgiler" adlı bu sergide/kitapta göreceğiniz gibi az değildir.

Sayfaları çevirmeye başladığınız anda, mahpusların imgeleriyle sadece bir hapishaneden diğerine değil, dünyanın dört bir yanına doğru yolculuğa çıkacaksınız.

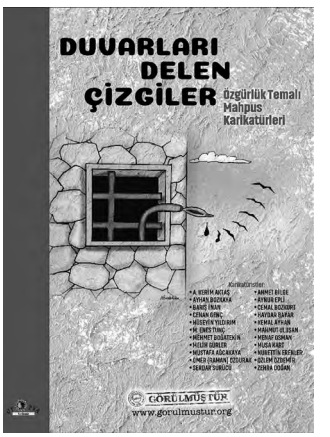

Duvarları Delen Çizgiler, Özgürlük Temalı Mahpus Karikatürleri, *Yayına Hazırlayan: Adil Okay, Ütopya Yayınevi, Ankara, Mayıs 2019.*

Kitapta Yer Alan Çizerler:

A. Kerim Aktaş, H Tipi Hapishane Gaziantep

Ahmet Bilge, E Tipi Kapalı Hapishane Elbistan–K. Maraş

Ayhan Bozkaya, 2 No'lu T Tipi Hapishane Şakran–Aliağa–İzmir

Aynur Epli, Şakran Kapalı Kadın Hapishanesi–Aliağa–İzmir

Barış İnan, 2 No'lu F Tipi Hapishane Kocaeli

Cemal Bozkurt, 2 No'lu F Tipi Hapishane Tekirdağ

Cenan Genç, 1 No'lu F Tipi Hapishane Kocaeli

Haydar Bayar, 1 No'lu F Tipi Hapishane Tekirdağ

Hüseyin Yıldırım, F Tipi Hapishane Bolu

Kemal Ayhan, 1 No'lu F Tipi Hapishane Tekirdağ

M. Enes Tunç, 1 No'lu T Tipi Hapishane Diyarbakır

Mahmut Ulusan, 2 No'lu F Tipi Hapishane Kocaeli

Mehmet Boğatekin T Tipi Hapishane Burhaniye–Balıkesir

Menaf Osman, 2 No'lu T Tipi Hapishane–Bandırma–Balıkesir

Melih Gürler, T Tipi Hapishane Beşikdüzü–Trabzon

Musa Kart, F Tipi Hapishane Kandıra–Kocaeli

Mustafa Ağcakaya, 2 No'lu T Tipi Hapishane–Bandırma–Balıkesir

Nurettin Erenler, F Tipi Hapishane Edirne

Ömer Raman (Özdurak), T Tipi Kapalı Hapishane Burhaniye- Balıkesir

Özlem Özdemir, Kadın Kapalı Hapishanesi Gebze

Serdar Sürücü, 1 No'lu F Tipi Hapishane Tekirdağ

Zehra Doğan (Tahliye Oldu). ■

Tarihi Aydınlatan Sinema

■ UTKU ŞENTÜRK

Sinema ile Tarih'in ilişkisi çok yönlü bir ilişki durumundadır. Bir yandan tarihsel koşulların film üretimindeki etkisi madalyonun bir yüzünü oluşturuyorken, diğer yandan sinemada tarih algısı madalyonun diğer yüzünü oluşturmaktadır. Sinemada tarih algısı, bugünden geçmişe bakarak tarihi kişilik, olay ve olguların bellekteki yansımaları, işaretleridir. Sinema'nın tarihe ilgisi günümüzde birçok dizi, film ve belgesel ile somutlaşmaktadır. Her dönemde bu ilginin varlığına tanık olunmaktadır. İnsanoğlu bugünden geçmişin dünyasını sinema aracılığı ile hayal etmektedir. Bu

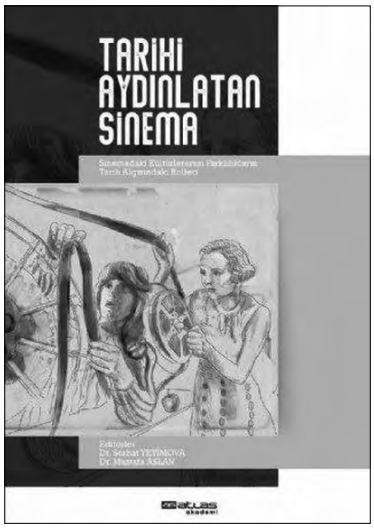

Tarihi Aydınlatan Sinema
Cilt Durumu : Ciltsiz
Yayınevi : Atlas Akademi
Basım Tarihi : Mart 2019
Basım Yeri : Türkiye/Ankara
Boyutlar : 16,00 x 24,00 cm
Basım Dili : Türkçe
Kâğıt Tipi : 2. Hamur
Sayfa Sayısı : 232
Barkod : 9786056497834

"Ermeni Soykırımı ve İslam"

Araştırmacı Yazar Denis Dreisbusch'un Ermenilere yönelik soykırıma değişik bir bakış açısıyla yaklaşan ve Soykırımda İslam'ın oynadığı rolü irdeleyen "Ermeni Soykırımı ve İslam (1870-1923) - Türkler, Kürtler Ve Çerkesler" isimli kitabı okurla buluştu. Özenli bir araştırmanın sonucu ortaya çıkan ve yüz yıl öncesine ışık tutan kitap Ermenilere yönelik soykırımla ilgili yapılan araştırmalara ve tartışmalara değişik bir bakış açısıyla katkı sunuyor.

Araştırmacı Yazar Denis Dreisbusch kitabın önsözünde kitabı hazırlarken nasıl bir metot izlediğini şöyle açıklıyor:

"Geçmişle şimdi arasında tarih isimli bir süreklilik akmaktadır. Bu süreklilik nasıl yansıtılırsa ve gerekçelendirilirse gerekçelendirilsin, geçmişte de şimdi olduğu gibi bütün ilişkiler, toplumsal realite üzerine kurulmak zorundadır. Dolayısıyla bu çalışma şimdiyi değil, bir buçuk asır önce başlayan ve geçmişi de sorunlu olan yakın İslami kitle psikolojisiyle gerekçelendirilmiştir. Özellikle Panislamizm etkisinde bir araya gelen Çerkesler, Kürtler ve daha uluslaşmamış Osmanlı Türki bilinçli hakları bir araya getiren etkenler açıklanmıştır. Bu etkenlerin başında, Hamidiye alaylarıyla başlayan ve bir asır öncesinde sona gelinen Ermenilerin kitlesel soykırımına aktif katılmış halkların sosyal, kültürel bilinçleri esas alınmak zorundadır. Bahsedilen etkenlerin hepsi, İslam kutsalı Kur'an aracılığı ile örneklendirilmiştir. Bu soykırımın aktif ulusal kimlikleri arasında fark gözetmeksizin Ermeni soykırımını analiz etmek, elbette sağlıklı sonuçlar doğuracaktır. Soykırım, önce etik bir insanlık suçudur. Bu bağlamda mesele, sadece soruna hangi açıdan bakıldığıdır. Bu çalışmada özellikle Türki ve Kürdi kaynaklar esas alınarak katliam, mezalim, tehcir ve hâlâ kabul edilmeyen soykırım kavramları, yaşandığı sürece önderlik eden geçmiş bilinciyle incelenmiştir. Tarih bilinci, aydınların kısır bilgiyle yazdıkları saplantı masallarını savunarak değil, bu saplantıları yıkmaya ve değiştirmeye hizmet etmelidir. Ermenilerin tarihini Osmanlı'da inceleyenler, günümüz gerçekleriyle tarihi şimdileştirme yöntemini kullanarak, yanlış geçmişten çıkar sağlama amacındadırlar. Halifeye ümmet olan toplumda, Kürtler veya Türklerin ulus olduğunu söylemek, sosyoloji tarihine ayıp olmazsa da yalan olarak geçecektir. İlişkilendirme örnekleriyle çalışma okuyucuya, ulus ve soykırım kavramlarını yaşanmış gerçeklerle somutlaştırma seçeneği sunacaktır. Bu şekilde de toplumların kültürel hafızasında devletlerin tarihsel gerçek adı altında yarattığı toplumsal saplantıların değişmesi mümkünleşecektir. (...)"

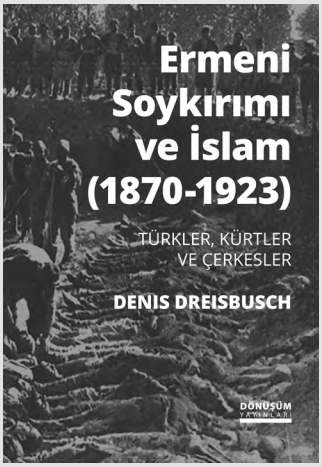

"Ermeni Soykırımı ve İslam" isimli kitap yazar Denis Dreisbusch'un ilk kitabı. Titiz bir araştırmanın ürünü olan kitap orta boy (17 cm x 24 cm) 512 sayfa ve karton kapaklı. (Barkod: 9789758286331) ■ **GÜNEY**

hayal kurma eylemi bugün de tüm canlılığını koruyarak ve zenginleşerek devam etmektedir.

Sinemanın tarihe bakışında sinemanın anlatı formları olan kurgu, animasyon, belgesel veya dizi formatlarının belirgin bir farkı ve her birinin sunduğu avantajlar farklıdır. Bu çalışmanın temel amacı bu formlardaki yansımalara bakarak Türkiye'de ve Dünyada tarih algısının nasıl seyrettiğini, nasıl bir somut form ortaya koyduğunu anlamak amacındadır. Türkiye'de gerek medyanın gerek sinemanın seyrine bakıldığında 1960 ile 1990 arası dönemin kamu yayıncılığı merkezinde bir medya anlayışının geliştiği 1990'lardan günümüze kadarki sürece bakıldığında ise ticari yayıncılığa evirilen bir dinamiğin etkin olduğu görülmektedir. Bu iki farklı dönemin geçmişe bakan sinema anlatıları birinde edebi, ideolojik veya milli kaygıları merkezine almışken günümüzde bu ilişki pragmatik bir yaklaşımla sürmektedir. Bunun en bilindik örneklerinden biri Aşk-ı Memnu dizisidir. Günümüz medya araçları ile tarihe bakıldığında dönemsel

"Dilek Taşı ve Bozok"

■ **ÖMER ÖZDURAK** (*)

"İpekten beyaz bir çarşaf gibi uzanan ova, irili ufaklı bahçeleriyle birbirine kenetlenmiş kocaman bir bahçeyi andırıyordu. Sürülmeyi bekleyen tarla ve ekinler bahçelerin arasında kaybolmuştu…"

Mahpus yazar Serdar Koç'un son romanı "Dilek Taşı ve Bozok" bu satırlarla başlar ve bizi 1980'lerin Malatya'sının bir ilçesine götürür. Çocukların Kara Şimşek dizisini seyrettiği, büyüklerin ekmek derdine düştüğü bir dönem. Bu küçücük yerde herkesin herkesi tanıdığı, kimi zaman küçük sürtüşmelerin yaşandığı, insan ilişkilerinin vahşi kapitalizmin pençesine daha düşmediği, yardımlaşmanın, paylaşmanın sevginin olduğu bir dünya. Her şeyiyle insan odaklı bir roman.

Romanı okuduğunuzda aklınıza hemen eski köy edebiyatı gelecek. Romanda her karakterin bir de lakabı var ve bu lakaplar da karakterlerin bir özelliğinden ya da kusurlarından doğmuş. İşte romanımızın baş kahramanı Deniz'e de kısa boyundan dolayı kendisine Bıdık lakabı takılmış. Bıdık yani Deniz daha bir çocuktur ve herkes tarafından olmasa da genelde sevilen biridir. Bazen yaramaz ve baş belası da olabiliyor çünkü. Öyleki kendinden büyük komşu çocuklarına bile kafa tutuyor, ama bu kafa tutma işi bir keresinde ona kötüye mal oluyor ve çok kötü dayak yiyor. Tabi sonrasında ise övgüye dönüşüyor bu kafa tutması. Roman bu tür köylü sürtüşmeleriyle sürüp gidiyor.

Gelelim Bozok adına. Bozok babasının Bıdık'a aldığı koçun adıdır. Bıdık nereye giderse Bozok'u da peşinden götürür. Bozok bir enik gibidir onun için. Zamanla Bıdık koça bağlanır, ama fakirlik Bozok'un satılmasına neden olur. İşte bunu öğrendikten sonra hayal kırıklığı yaşar Bıdık ve daha önce de yaptığı gibi yine evden kaçıp karanlıkta alır başını gider ve dağın başındaki ziyarete ulaşmak ister. Yolda derenin sularına düşer, ama suya kapılmaz. Sudan titreyerek çıkar ve yoluna devam eder. En sonunda ermişin ziyaretine ulaşır ve mezara sarılıp yakarmaya başlar, bir daha yaramazlık yapmayacağına dair. Roman bu şekilde son bulur.

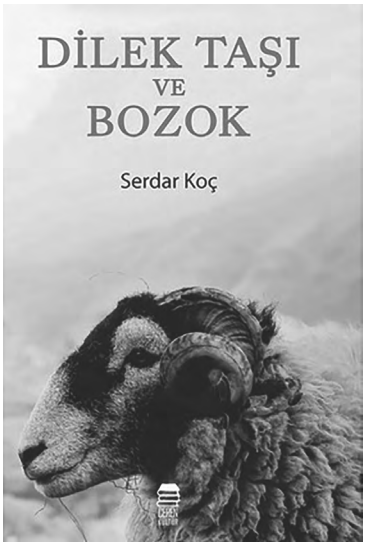

Yazar Serdar Koç bu romanıyla bizlere eski köy ve kasaba yaşamının sıcak bu küçük bir resmini sunuyor. Yazarın dili akıcı olduğundan, romanı bir solukta okudum diyebilirim. Tabi romanda daha birçok şey var, ama onu da meraklı okurlara bırakmak gerekir. Eğer bu tür romanları seviyorsanız, Dilek Taşı ve Bozok adlı romanı da keyifle okuyacaksınız.

10.02.2019 ■

(*) T Tipi Hapishane A-21
Burhaniye/Balıkesir

anlayış farklılıklarının dizinin tüm formatlarında kendini gösterdiği görülmektedir. 1970'lerdeki versiyonunun daha edebi-milli-ideolojik bir tutum sergilediği görülürken, günümüz versiyonunun tüketime yönelik bir tarihsel algı geliştirdiği görülmektedir. Nitekim bu Payitaht, Muhteşem Yüzyıl ve Diriliş Ertuğrul adlı dizilerde de görülebildiği gibi Esir Şehrin İnsanları, Küçük Ağa ve Kuruluş adlı dönem dizilerinde de kendini göstermektedir. İçinde bulunulan dönemin sosyolojik atmosferi bu tarihsel algının oluşumunda başat bir etken olabildiği gibi yönetmenin baskın kimliği ile deneyimleri de tarihe bakışta gerçekleşen çok yönlü algının bir diğer etkeni olabilmektedir.

Tarihe olan bakış açısında bu farklılıkların medya/sinema araçları üzerinden çalışılması tarihi olayların siyasi gelişmeler merkezinde değil, teknoloji, medya, iletişim ve görsel kültür gibi diğer araçlar üzerinden okunmasına aracılık edecektir. Çünkü askerlik, ekonomi veya siyaset gibi üst yapı kurumlarının oluşumunda teknolojik ve kültürel altyapı söz konusudur. Tarihsel algının sorgulanmasında böyle bir paradigma değişikliği tarihe bakışta oldukça zengin bir açılım ortaya koyacaktır. Tarihin yeniden ve çok farklı; interdisipliner ve kültürlerarası bir bakış açısıyla yorumlanması anlamına gelen böyle bir metodik farklılık resmin daha büyük bir şekilde görünüp yorumlanmasına da aracılık edecektir.

Bu çalışmada **Serhat Yetimova**, ***Farklı Kültürlerde Tarih Algısı: Fransa ve İngiltere'deki Sinema Tarihi Belgeselciliği Üzerine Kültürel Bir İnceleme*** başlıklı çalışması ile sinema tarihçiliğinin Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde nasıl işlendiğini ortaya koymaktadır. Her iki ülkede sinema tarihine bakışta toplumu anlamak temel başat bir amaç olarak ortaya çıkarken sinemanın tüm unsurları ile tarihsel süreçte incelendiği görülmektedir.

Soykırım (Holokost) sineması üzerinden tarih ile ilişkiyi inceleyen **Mehmet Utku Şentürk** de Bir Katharsis Olarak Holokost Sineması başlıklı çalışmasında ana akım ile birlikte alternatif tarihsel yaklaşımları bir arada değerlendirerek bütünlükçü bir bakış açısının oluşmasına katkı sunmuştur. İlgili bölümde Schindler'in Listesi (Schindler's List), Piyanist (The Pianist), Soysuzlar Çetesi (Inglourious Basterds), Saul'un Oğlu (Saul Fia), Hayat Güzeldir (La vita é bella), Hayat Treni (Train De Vie) adlı filmlerdeki tarih algısı karşılaştırmalı şekilde incelenmektedir

Hicabi Arslan'ın kaleme aldığı ***Medya Okuryazarlığı Kapsamında Osmanlı Tarihini Konu Alan Televizyon Dizilerinin Takipçi Üzerindeki Tarihsel Yönlendirici Etkisinin Analizi*** adlı bölümde ise tarihi gerçekliklerin yeniden ele alınarak görsel medya okuryazarlığı bağlamında yorumu yapılmıştır.

Mustafa Aslan'ın kaleme aldığı ***Türk Sinemasında Tarih Filmlerinin Genel Görünüşü: 2007-2017 Yılları Arasında Vizyona Giren Filmler Üzerinden Bir İnceleme*** adlı bölümde ise 2007-2017 yılları arasında Türkiye sinemalarında vizyona giren tüm tarihi filmlerin niceliksel verileri analiz edilmiştir.

Serkan Öztürk ile **Âdem Yücel**'in kaleme aldığı ***İran Sinemasında Toplumsal Belleğin Alegorik Yansıması: Iron Island Filmi*** adlı çalışma ise İran'daki tarihsel sürecin belleklere bıraktığı iz konu edilmiştir. Filmde başvurulan alegorik anlatımı sağlayan unsurlar ve bu unsurların filmsel evrendeki anlamsal karşılığı Ortadoğu'da yaşanmış ve yaşanmakta olan tarihi sorunları sembolize eder şekilde sıralanmıştır.

Sinema Tarihine Din ve toplum ilişkileri üzerinden bakan **Menderes Akdağ** ise ***Sosyal Gerçekçi Türk Sinemasında Din ve Din Adamı Temsiline Tarihi Perspektiften Bir Bakış*** *adlı çalışmasında* din olgusunun antik ve modern dünyadaki izdüşümlerinin kökenlerini vermekte sonra bunun Türk sinemasındaki karşılıklarını analiz etmektedir.

Aytekin Can ve **Erhan Yıldırım**'ın Dünya'da ve Türkiye'de kısa film türünün tarihsel gelişimine baktığı çalışması ***Kısa Filmin Doğuşu ve Gelişimi*** Türkiye'de bu alana yönelik son zamanlardaki artan ilgiyi açıklamaya çalıştı. Yazarların birlikte kaleme aldıkları ***Fransız Sinema Tarihi İçinde Yeni Dalga Akımına Estetik Açıdan Bir Bakış*** adlı bir başka çalışmada ise dönemi için yenilikçi ve özgün bir bakış açısı ortaya koymuş Yeni Dalga akımının, Fransız sinemasını dünyanın önde gelen bir sinema ülkesi hâline nasıl getirdiğini bizlere aktarmaktadır.

İletişim çalışmalarının doğası gereği alana çok farklı alt yapıdan gelen uzmanlar tarafından katkı sunulması iletişim alanındaki literatürün benzersiz bir şekilde zenginleşmesine imkân sunmaktadır. Tarihe bakış açısının farklılaşması ve çeşitlenmesi alternatif bakış açılarının oluşmasına kapı aralayacağı gibi tarihi mirasın günümüz dünyasında daha tartışılabilir olmasına da olanak sağlayacaktır. İletişim merkezli bir tarih algısı onun kültleşmiş olarak siyaset ile ilişkisini monotonluktan kurtarıp kültür odaklı bir zemine çekecektir. Bu da günümüz dünyasının tarihten ilham alır şekilde daha sağlam bir zemin üzerinde yaşanmasını mümkün hâle getirebilecektir. ■

‘İşgal’ Romanında **Gerçek ve Kurgu**

■ **GÖKSU BAYKAL**

78 yılı Aralık.
“İşgal var!” diye çınlayan sesle birlikte Adana Borsa Lisesi öğrencilerinin okul işgali başlıyordu. Gerçek bir olay ve olaya karışan kişilerin kendi isimleriyle belgesel nitelikle başlayan roman, kurgu olay ve kahramanlarıyla heyecanlı olaylar ve psikolojik çözümlemelerle akıp gidiyor. Roman; post modern, bireyci, yalnız ve bunalımlı karakterlerin görüldüğü edebiyatımıza bu özellikleriyle toplumsal gerçekçi bir soluk getiriyor.

Yazarın, romanın başında “M. Kemal’in 5 Şubat 1933’deki Bursa Nutku’nda sözünü ettiği gençlik olmak istiyorlardı” dediği on altı, on yedi yaşında çoğu kırsaldan gelmiş bu erkek çocuklarının kız arkadaşlarına bakışı korumacıydı. İlerleyen sayfalarda kızlar aralarında konuşurken: “kız, Cemal sana âşık mıydı yoksa?” “He âşıktı! Manyak manyak konuşma! O devrime âşıktı” “Devrimcilerin aşka ayıracakları zamanı yokmuş. En güzel aşk devrimden sonra yaşanırdı.” “Devrimciler hayata nişanlı, ölüme sözlüler.” Diyorlardı.

78 kuşağı gençlerinin trajedilerini bu cümlelerde bulmak mümkün. “Bacı” sözcüğü sağ kalanların hayatını etkileyecek pek çoğu yaşadıklarının geçmişte bastırdıkları cinsellik olduğunu fark edemeyip, belli yaşlara geldiklerinde ilk aşklarını anımsayıp ağlayacaklardı.

78 kuşağı gençlerini sorumlu tutmak yanlış belki ancak “Dünyanın en güzel, en etkili eylemi aşktır” diyen romandaki Nurettin gibi düşünebilselerdi toplumun bu gün geldiği nokta da farklı olurdu.

İşgal gününün ardından romanın kahramanı Huri’yi (Gülten) tanıyoruz. Yan karakterler sayıca çok. Yazar kısa anlatımlarla onları bize tanıtmakta zorluk çekmiyor.

Bu özelliği ile roman bana Hollandalı ressam Hieronymus Bosch’un çok figürlü tablolarını anımsattı. Bu da İşgal’i son zamanlarda yazılan romanlardan ayrı kılıyor. O, Pamuk’un son romanı Kırmızı Saçlı Kadın’ını okuduysanız ne demek istediğimi anlayacaksınız. Çağdaş yazarlar içinde en çok M. Oruçoğlu’yla benzeşlik var. Bir açıdan da iki yazarı aynı tutacağım epistemolojik kopuş.

Huri’ye gelen davetiye:
29 Ekim 2015
Yer: Yeni Baraj D.S.İ
Saat: 19.00
Haydi, Borsa Liseliler
Cumhuriyetimizin 92. yılını hep birlikte kutluyoruz.

383 sayfalık roman 3 bölüme ayrılmış. Aralarda başlıklar var. İşgal – Davet – Banyo – Şiir – Kürşat’a Uyarı – Kerim – Gülbin’in Doğumu – Paslı Çivi – Kır Atın Ölümü – Ayşe Hatun – Gülşah – Gülbeyaz – Kore Gazisi Şefik ve devam ediyor.

Bölümler okumayı ve kişileri tanımayı kolaylaştırıyor. “Bir Gün” romanında da gördüğümüz gibi düşünülerek kurgulanmış ve geçişler çok iyi.

Adı ‘İşgal’ olsa da aslında geniş bir aile ve dönem romanı. Tanrısal anlatımla başlıyor roman, Gülten’in günlüğünden ve onun ağzından öğreniyoruz kişileri ve olayları.

Bir de yazar ara sıra Ahmet Mithat Efendi’nin eserlerinde olduğu gibi araya girip okura sesleniyor. “Babasının Funda’ya anlatıp da anlatamadıklarını anlatayım ki romanımızın önemli kahramanlarından biri olan Funda’yı iyi tanısın, romanımız

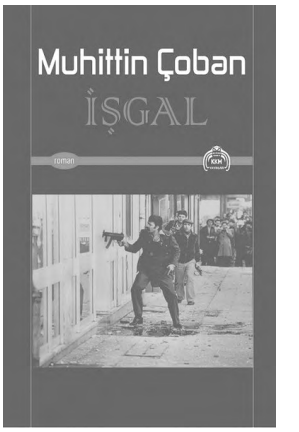

iğdiş kalmasın.”

Muhittin Çoban’ın anlatımı rahat, kolay okunuyor. Konuşma dilini arada yerel sözcüklerle besleyerek iyi kullanıyor.

Anlatılan, yaşanılan şehir Adana olunca okura aykırı gelmiyor. Örneğin: Çimmek, aşlama, gardaş, savan, ağzının kovası, düzdüğü, kattı, cırmalamak, gıcık, hoşşikçi, tuman v.s gibi…

Gülten ailesini tanıtırken Ermeni soykırımından, Dersim sürgünlerine, Kore Savaşı’na, yakın tarihin kıyımlarından, Gezi olaylarına kadar geniş bir zaman dilimine el atıyor. “Keşfetmek” başlığı altında yeni bir kavram olan queeri de es geçmiyor. “Queer cinsiyetsiz eğitimden yana, yeni bir yaşam modeli. Bir teori, bir felsefe. Homoseksüellik, lezbiyenlik ise sadece cinsel bir tercih, içinde felsefe yok.”

Roman, insan hayatının temeli olan cinsellik üzerinde ilerliyor. Örneğin Gülten devrimci bir kadın, Allahsız Kadir işkenceci polis. Toplumumuzda hâlâ yan yana gelmeleri düşünülemeyen iki insanın yaşadığı aşk, aşkın ve beraberliklerinin derinliği sarsıcı. Gülten’in günlüğünde şunlar yazıyor. “Belki insan yanıdır beni ona iten. Her insanın bir insan yanı vardır, bu insan en kötü insan olsa bile. Belki ben onun bu insan yanını yakaladım o insan yanını büyütmek için, belki ona yanlışlarını

Kurşunlar Ürkütmesin Serçeleri

■ MED REŞİYAN

"Kurşunlar Ürkütmesin Serçeleri" başlıklı ikinci şiir kitabım Name Yayınları'ndan Nisan 2019'da çıktı. Kitapta toplam 95 sayfa ve kitapta 68 şiir yer alıyor.

Globalleşen dünya piyasasının ağı genişledikçe büyük halk kitleleri üzerindeki sömürü mekanizmasının, eşitsizliğin, sınıfsal farkların insanları sefalete, yoksulluğa, açlığa sürüklediğini görmek mümkündür.

"Kurşunlar Ürkütmesin Serçeleri" kitabımın isminden de anlaşılacağı üzere silahın, savaşın, ölümün kapital sistemin gücüne güç katan totaliter yapıların, şovenist düşünce akımının, hegemonyacı mantığın sosyal, ekonomik, siyasal ve psikolojik dengeleri altüst ettiğini Kürt halkı ve mazlum dünya halklarını karanlık uçurumlarda zehirlediğine dikkat çeken ve bütün bunları sorgulayan bir kitaptır.

Günümüzde modernleşmiş kölelik adı altında işleyen sistem biçimleri olmakla beraber, kamusal alanda hizmet gören bir anlayış tamamen ortadan kaldırılmış, diktatoryal, baskıcı, şiddet yanlısı figüranların her yerde her bölgede cirit atmasına dünyaya hükmeden, tek renge boyayan tekçi zihniyetlerin mantar gibi üreyip, öfke, kin, nefret gibi duyguların perçinleşip dal vermesine neden olmuştur. Sevginin, hoşgörünün, demokrasinin, barışın, adaletin olmadığı bir yerde kaliteli bir yaşam düşünülemez. Her rengin dilin, kültürün kendine göre bir güzelliği bir zenginliği vardır. Yaşamı renkli ve anlamlı kılan da bir bütünsellik içinde birbirine zarar vermeden, dokunmadan sevgiyi, saygıyı içselleştirmek ve bütün farklılıklara kucak açmak daha geniş bir pencereden olayları değerlendirebilmek ufku görebilmek aydınlığa ışık tutabilmektir. "Kurşunlar Ürkütmesin Serçeleri" ikinci şiir kitabında acıyla yoğrulmuş bir coğrafyada, katliamlara, sürgünlere, zindanlara, faili belirsiz cinayetlere, isyanlara, toplu mezarlara tanıklık etmiş Kürt halkının, ezilenin, kayıp sevdaların, ağıtların gözü yaşlı anaların öldürülen çocukların, çığlık toprakların şiirsel bir dille dizelere döküldüğü, duygu yüklü lirik anlatımların edebi seslenişidir. Özgür bir ülkede barış ve huzur içinde yaşamak dileğiyle.

Güney dergisine sonsuz teşekkürler... Saygılar ■

göstermek için aldım hayatımın ortasına bilemiyorum." Belki'lerle devam ediyor, nokta koymuyor. "Aşk işgalle başlıyor, işgal diye ilgiyle, sevgiyle. Kadir de sabırla milim milim beni işgal etti."

Funda'nın, Suphi'nin ve Kürşat'ın bir arabada geçen anlarını da polisiye bir merakla okuyorsunuz. Veda ve Son Öpüş bölümlerini de.

Yazar en sonunda sürpriz yaparak romanın aslında Gülten'in tuttuğu notlar olduğunu açıklıyor. Gülten annesinin Ermeni, babasının Müslüman Sünni olduğunu yazıyor günlüğüne. Aile 1909'da Lapaşlı'dan (Osmaniye Örencik köyü) göç ediyor. Annesi Gülten'e sıkı sıkıya tembih ediyor kimseye söylememesi için. Ailenin Ermeni isimlerini de söylüyor tek tek. Şamiran, Arno, Hayganuş, Atıg, Aşhen, Şoger, Sarafian, Manigşag, Aruşan...

Mahalleler, mekânlar gerçekçi anlatılmış. Devrimci arkadaşlarının isimlerini yazarken kız arkadaşlarını da unutmuyor. Dönemin Valisi Hayri Kozakçıoğlu, Belediye Başkanı Selahattin Çolak, Halkevi Başkanı Hasan Çiçek. İşgale katılan öğrenciler: Sefa Döngel, Halim Tutaman, Cengiz Ayhan Teker, Adem Kütük, Tekin Koçak, Ali Yavuz, Serdar Sarıgül, Cengiz Ayhan, Cennet Bulutbeyaz, Zuhal Demir, Sevilay Sinirlioğlu.

Köyden şehre gelenlerin yapacakları işler belli. At arabacılığı bunlardan biri. Kendilerine bir yuva yapmaya çalışanlar az daha rahat yaşamak isteyenler, atlarını ne kadar sevseler de yeterince besleyemedikleri için hastalanıp ölmelerine engel olamıyorlar.

Çok çalışmak daha iyi yaşamalarını sağlamıyor. Vurularak, hapiste

yatarak, Kerim gibi inşaattan düşerek, Kürşat gibi intihar ederek, Funda ve Suphi gibi öldürülerek eksiliyorlardı. Sokakta dondurma yaladığı için kocası tarafından öldürülen kadınlar da vardı elbette.

Gülten'in iki ablasının da evlilikleri devam etmiyor. Birisinin kocası başka bir kadını seçiyor, öbürünün kocası ise çarşaf giymeye zorluyor.

Mahalle aralarında biberler temizlenip salça yapılıyor ev ekonomisine katkı olsun diye. Bütün ev halkı birlikte çalışıyor. Bir kısmı evde kullanılmak üzere ayrılırken, kalanı satılıyor. Bu gün bile Adana'nın yoksul mahallelerinde salça yapmaya devam ediyor aileler.

Ayşe Hatun'la inancın ve tevekkülün insanları ayakta tuttuğunu görüyoruz. "Hastalık, Allah'ın hatırlı kulunu hatırlayıp yolladığı selamdır." Diyor hastalandığında.

Muhittin Çoban romanlarında insan psikolojisini anlatırken cinselliğin önemine değinerek aşkın da en çok özgür cinsellikle var olabileceğini vurguluyor. "Bedensel Boşalmanın İşlevi" kitabında Wilhelm Reich bedensel boşalma işlevinde ortaya çıkan bir bozukluk insanın yaşam dengesini bozmakta, bir sürü hastalık belirtisinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır." Diyor.

Muhittin Çoban'ın düşüncesi de insanı ehlileştiren sevişmelerimiz, cinsel yaşamı güzel olan insanlar rahat insanlardır, hırçın değildirler, saldırganlıktan uzaktırlar."

Son sözü gençliğinde silahlı mücadeleden yana olan Muhittin Çoban'ın düşünceleriyle bitireceğim.

"Bir insanı dövebilirsin hatta öldürebilirsin de bu yenmek değildir, bir insanı yenmek beyinle olur, akılla olur." ■

"Kıyamam" diyeceklerinizden

■ RUHAN ODABAŞ

"Yapı'm"ın son sayfasına;

"Öyle ya / her şairin bir ahı var / kimse ölmesin / aşktan ölene kadar" adlı o upuzun, ucu açık ama insan olmanın, olabilmenin, yaşamın en güzel çiçeğinin aşk olduğunun, sevgi olduğunun dışında hiçbir biçimde yorumlanamayacak olan şiirini koymuş. Tam da benim tanıdığım, bildiğim Hayrettin Geçkin düşüncesini, tekniğini, duygusunu oturtmuş yerli yerine...

Yıllarını vermişti şiire, yazına. Vermeyi sürdürüyor gördüğüm kadarıyla ve doğduğu, çocukluğunu ve ilk gençliğini yaşadığı coğrafyadan getirdiklerinin üstüne Anadolu'nun başka güzelliklerini, yaşanmışlıklarını ekliyor. Şimdikilerin ***"şömine"*** dediği, bize ***"ocak"*** olarak öğretilen, ateşi koruyup bize ısı olarak yansıtan yapıyı sağlamlaştıran ***"ocak taşı"*** gibi güçlendiriyor düşlerini ve kalemini.

Yalnızca bizim ülkemizin değil, belki de dünyanın en güzel yerlerinden biri olan Şavşat'ı, Artvin'i buluyorsunuz parmak izlerinde, düş izlerinde...

Marmara'sıyla, Karadeniz'iyle, Sapanca Gölü'yle, Keltepe'siyle, adım attığınız her yerde tarih kokan Kocaeli'yi, Nikomedia'yı duyumsuyorsunuz gözlerinizi kapadığınızda...

Bağımsızlık adına verilen bir savaşta, bir avuç kahramanla yola çıkılıp, neredeyse tüm dünyaya kafa tutmanın en somut göstergesi olan Çanakkale'nin direnciyle buluşturuyorsunuz kendisini ve;

"Şiirin Seyit Onbaşı'sı desek mi ki" diye düşünmekten kendinizi alamıyorsunuz...

Herkes demeyeyim ama çok insan yazıyor ya da yazmaya çalışıyor. ***"Ekmek parası"*** diyen var, ***"boş zamanlarım"*** diyen var, bir de ***"ben yazarım"*** havasında olan var.

"Geriye ne kaldı ki" sorusu mu geliyor aklınıza?

İşte o, geriye kalanların hepsidir Hayrettin Geçkin ve yazıları, şiirleri.

"Sağlamlaşır / sağlamlaşmasına da / boyu kısalır ipin / her düğüm atışta" diyen, diyebilen, öncesinde düşünebilen insana yaşam ne öğretmiştir, ne bırakmıştır sizce?

O, Hayrettin Geçkin ne bırakmıştır, bırakma çabasındadır yaşama, insana?

Aslında çok karışık değil, açık, çok açık.

Diyelim ki bir şiir kitabı geçti elinize, okuyorsunuz. Daha ikinci ya da üçüncü şiirde teklemeler başlamışsa, insanı, doğayı, sevgiyi, aşkı, gerektiğinde kavgayı anlatan bir şeyler bulamamışsanız ve duygularınız tetiklenmemişse yeniden yaşam için, emeğe saygı adına kitaplığınızın bir yerine koyarsınız o kadar. Orada tozlanır kalır, kimseye kıyamadıklarınızın arasındaki yerini alamaz.

Yine mi anlatamadım?

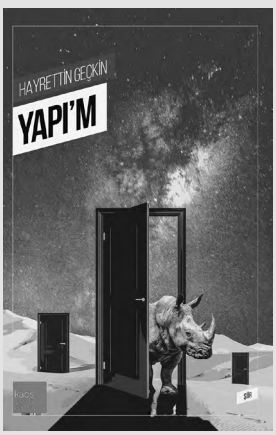

Hayrettin Geçkin'in "Yapı'm" adlı yapıtını alın ve okuyun, okumakla yetinmeyip inceleyin, irdeleyin lütfen. Bakın bakalım anlatmaya çalıştıklarımla nereleri çakışıyor, örtüşüyor, nereleri ayrışıyor.

"Kıyamam" diyeceklerinizin arasındaki yerini alacağından hiç kuşkum yok... ■

Mirin Ditirsiya

■ A. KARABAX

Bi nav in, bênav in ku tên sefandin
Sernav sond in, mirin ji me ditirsiya
em ketin pê, ji me direviya.

Ez mirî me, yekî li mirinê westayî
gelo mirî jî diwestin
ji derveyî welatan, ku ji welatan dûr
wek bi bask, ji yek alî diçim yek alî
mirî me, yekî ji yên zindiyan
wanî jî westayî li westgeha miriyan.

Şan û şerên wer li sertarên bênav in
Sernav sond in, mirin ji me ditirsiya
em ketin pê, ji me direviya.

Ez dijime, mirî dijin bi yên dijin re
gelo ev mirin jiyan in
ji derveyî goran, ku ji goristanan dûr
wek bigerim, ji gorekê diçim gorekê
sax im, yekî ji miriyên bênav
wanî jî bi tevger li wargeha zindiyan.

Sehar û sibe li wir hatine derandin
Sernav sond in, mirin ji me ditirsiya
em ketin pê, ji me direviya.

Di navbeyna xew û mirinên wisa de
gelo çend bêhn dibin
ji derveyî jiyanan, ku ji mirinan dûr
wek bifitilim, ji emrekî diçim emrekî
nemirî me, yekî ji yên çiyayîn
wanî jî li pê, li heşr û mehşera em-
ran.

Mirin çend tewr in: pêk tên, diqedin
Sernav sond in, mirin ji me ditirsiya
em ketin pê, ji me direviya.

Bîr û sîketinên wan li pişta çiyayan
çawa rast in ku mirin
ji derveyî mirinan, ku ji jiyanan dûr
wek lê bin ku bi mirin an ne bi mirin
bi dorveger... ji yên bêmirin
wanî jî bager li pelên mêjûya geliyan.

06.09.2018

Ölüm Korkuyordu

■ A. KARABAĞ

Bir isimleri vardır safında isimsizlerin
Kayıt verdik andına, ölüm korkuyordu
düştük peşine, bizden kaçıyordu.

Bir ölü müyüm nice ölümden yorulan
ölüler de mi yorulur
memleket aşırı, tüm ülkelerden ırak
uçar gibi, nereden nereye gidiyorum
ölü müyüm, dirilerden biri
ve öylece de yorgun, ölüm duraklarında.

İz ve isimleri zirvelerde kimliksiz kalan
Kayıt verdik andına, ölüm korkuyordu
düştük peşine, bizden kaçıyordu.

Yaşıyorum, ölüm de yaşar yaşayanlarla
yaşam mıdır onca ölüm
mezar aşırı, bütün mezarlıklardan ırak
ve kapıları çalar gibi mezardan mezara
sağ mıyım, isimsiz ölülerden biri
öylece de hareketli yaşayanlar nezdinde.

Seher ve sabahı vaktinden dışarılanan
Kayıt verdik andına, ölüm korkuyordu
düştük peşine, bizden kaçıyordu.

Böylece ölüm ve uykunun ara koşusunda
nefes nefese kaç adımdır
yaşam aşırı, ölümden ölüme ıraksanan
kanar konar gibi, sunulan ömürden ömre
ölümsüz, dağ gibi ölülerden biri
ve öylece de ayakta ömür mahşer yerinde.

Ölümün türlü rengi: kalkan, tutan, sinen
Kayıt verdik andına, ölüm korkuyordu
düştük peşine, bizden kaçıyordu

Anı ve izdüşümleri dağ belinde gidenlerin
nasıl bir gerçektir ki ölüm
ölüm aşırı, yaşamdan yaşama ıraksanan
varıp kalmak gibi, ölmek ya da ölmemek
döner devren... ölümsüz ölülerden
ve öylece de adları fırtına vadi günlüğünde.

06.09.2018

Güney okurları için Zehra Doğan ismi yabancı değil... Güney'in 87. sayısında "Banksy ve kapitalist sanat pazarının teşhiri" başlıklı yazıda sanatçı ve gazeteci Zehra Doğan'ın yaptığı bir resim gerekçe gösterilerek örgüt propagandası suçlamasıyla hapishaneye konulduğunu, Banksy'nin Zehra Doğan'ın tutuklanmasını protesto için New York'ta 25 metrelik bir duvar resmi yaparak dayanışmada bulunduğunu anlatmıştık. Zehra Doğan 24 Şubat'ta tahliye edildi. Sanatsal çalışmalarını "dışarıda" sürdüren Zehra Doğan, 21-25 Mayıs tarihleri arasında Londra Tate Modern'de "Ê Lı Dû Man – Geride Kalanlar" başlıklı oldukça ilgi gören bir sergi düzenledi.Gazeteci Naz Oke'nin Zehra Doğan ile yaptığı ve "www.kedistan.net" internet sitesinde yayınlanan söyleşiyi site yönetiminin izniyle okurlarımıza sunuyoruz.
— GÜNEY

"Yaşamın kendisidir sanat..."

ZEHRA DOĞAN'LA SANAT ÜZERİNE GECE SÖYLEŞİSİ

■ SÖYLEŞİ: NAZ OKE

Bir Londra gecesi, küçük yemek masasında, elimizde çaylarımız... Zehra karşımda, tabletinde, açlık grevini sürdüren Leyla Güven'i çiziyor. Ben Zehra'nın getirdiği ve yüzlerce eserin acilen çektiğimiz fotoğraflarının düzeltmelerini yapıyorum. Gözlerimiz işte, sohbet ediyoruz.

"Sen neden benimle röportaj yapmadın? Ben ilk röportajı Kedistan'a vermek istiyordum. Kızdım sana" diyor Zehra. *"Sen çıktığında birçok röportaj isteği geleceğini biliyorduk. Hatta sana yazmıştım... Gerçekten de öyle oldu. Artık nefes alamaz olduğunu göre göre bir de üstüne Kedistan'ı eklemeye kıyamadık sana Zehra. Yoksa istemez miyiz?"* diye itiraf ediyorum.

Hadi şimdi yapalım diye düşünüyor ve gülüyoruz. Ve gecenin dördünde sohbetimiz ses kaydı olarak koruduğumuz bir röportaja evriliyor...

45 dakikalık bu söyleşi oldukça uzun ama sanat çevresinde yoğunlaşan ve okumaya değer bir metin çıkardı ortaya. Zehra'nın resimleri ile, kiminizin asıllarını ya da baskılarını sergilerde görerek, kiminiz ise *"Gözler*

Dört Açık" isimli kitabın sayfalarında ya da internette tanıştınız. Cezaevi dönemi eserleri hem kullanılan malzeme ve tekniklerin kısıtlılığı hem de çizgilerin yakıcılığı açısından daha da vurucu ve etkileyici… Zehra Doğan'ın resimlerini daha derinden okumak istiyorsanız, sohbete davetlisiniz…

Zehra, senin uzun süredir bir düşündüğün, bize mektuplarında bahsettiğin bir projen vardı. Mardin'de bir sanat atölyesi… Çocukların sanat yapabilmesi için, hatta yalnızca çocuklar için de değil. Çıktığında bu proje çevresinde nasıl dönüşler aldın?

Evet, aslında tam olarak bir çocuk projesinden daha geniş bir düşünceydi bu. Şöyle anlatayım; bizim Diyarbakır'ın tarihi mahallesi Sur'da dört yıl boyunca yaşadığımız evde özel bir atmosfer vardı. Sur'daki arkadaşlarımız arasında çok sayıda ressam, heykeltraş ve farklı sanatçılar bulunuyordu ve birlikte bir ortam oluşturmuştuk. Sürekli yaratıcılığın, tartışmaların ve gerçek bir sanatsal dinamiğin olduğu bir evdi. Yurtdışından gelen sanatçılar bizde kalıyor ve bu dinamiği zenginleştiriyordu. Bu ortama sanat konusunda deneyimi olmayan kişiler de katılıyor ve hatta ilk kez sanat yapmaya başlıyordu. Resim yapmaya, şiir yazmaya, bir şeyler üretmeye çalışıyordu. Bu ev, atölye gibi bir sanatsal mekâna dönüşmüştü.

Komşular kapıyı çalıp, *"benim bir yakınım var, portresini yapar mısınız?"* diyebiliyordu. Etkinliklerimiz mahallede yaşayan insanlarda da merak ve saygı uyandırmıştı. Sabah akşam hatırımızı soranlar, *"bir eksiğiniz, ihtiyacınız var mı?"* diye soranlar… Kısacası çok güzel bir ortamdı. Ben de kendi kendime, *"neden aynı şey Mardin'de bir köyde oluşturulmasın?"* diye düşünüyordum sürekli. Yani kafamdaki proje, bu deneyimin devamı niteliğinde bir şeydi. Henüz tam olarak başlamış değil, bir de evet, yalnızca çocuklarla kısıtlı bir şey değil. Böyle bir ortam oluşmasına elveren, resim malzemelerinin bulunduğu, isteyen herkesin gelebileceği, üretebileceği, konuşmalara katılabileceği bir mekân…

Cezaevinden çıktıktan sonra, çocukların çok yoğun ve sevecen bir ilgisi ile karşılaştım. Yüzlerce çocuk benimle konuşmak, tanışmak istedi, fotoğraf çektirdi. Resimler yaptılar, heyecanla gösterdiler, *"bak ben resim yapıyorum"* diye. Resimlerini hediye ettiler. Aileleri ise, *"resim malzemeleri nereden alınır, çocuklarımızın sanat öğrenmesini, yapmasını nasıl sağlarız?"* diye soruyorlardı. "*Sen ne zaman atölyeni açacaksın?", "Bizim çocuklarımız da gelsin", "çocuğumu kaydet"* gibi şeyler söylüyorlardı. Sanki kayıt gerekliymiş gibi düşünenler oldu, yani öyle algılamışlardı… Oysa kapıları herkese açık bir yer hayal ediyordum. Bunlarla karşılaşmak çok güzeldi. Çocuklar genelde büyüyünce doktor, mühendis, avukat gibi meslekleri seçeceklerini söyler. Aileler de öyle. Sayısız çocuk *"ben büyüyünce sanatçı olacağım"* diyordu ve aileleri de onları destekliyordu. Bunlar bana sonsuz bir mutluluk verdi.

Defalarca sanatın halka ait olduğunu ifade ettin. Atölye kavramında herkese açık, ortak ve yaratıcı bir mekân görüyorsun ve çocukların ve ailelerin tepkisi de bu yönde. Bu gerçekten mutluluk verici.

Peki senin ailen? Sen tutsakken, cezaevinden bir şekilde çıkabilen resimlerin ailenin, yakınlarının ellerine ulaştığında neler hissetmişler, düşünmüşler? Çıktığında bunları konuştunuz mu? Bizimle paylaşır mısın?

İlk başta ailem resimlerime bu günkü kadar dikkat etmiyordu. Daha doğrusu, çocukluktan beri resimlerim beğeniliyordu ama sanat genelde bir meslek olarak algılanmadığı için, ressam olmamı istemiyorlardı. Yani, kesinlikle karşısında durmak, engel olmaya çalışmak değil de, ama her aile gibi onlar da çocuklarını doktor, avukat hayal ediyordu.

Cezaevinden çıkan resimlerim ilk gördükleri değildi tabii ki. Örneğin birkaç sene önce evin duvarına yaptığım bir tuvali asmıştım. Bir gün bir de baktım, annem tuvale dikiş iğneleri batırmış. Çok kızmıştım, *"neden resmimi iğnedenlik yaptın?"* demiştim anneme. O da bana *"Eee, iğnelerim kaybolsun daha mı iyi?"* diye cevap vermişti. Yıllar sonra, bir resim için mahkûm edilip cezaevine girmemle birlikte resimlerime gösterilen ilgi, eve gelen arkadaşların resimlerimi görmek istemesi ailemde farklı bir etki yarattı. Banksy'nin New York'ta yaptığı eserin üzerinde Nusaybin resmimi göstermesi de öyle. Sanırım, *"bizim kız demek ki güzel bir şey yapıyor"* dediler. Bir gün babam, evin duvarındaki tuvalin karşında durmuş, bakmış bakmış, "*ya aslında bu bir şaheser, yılladır biz anlamamışız bunu"* demiş. (Gülüyor) Doğruyu söylemek gerekirse, gerçekten de o kadar da müthiş bir resim değildi. Yani yıllardır gösterdikleri ilgi hakettiği yeterli ilgiydi. Sonradan yaptığın resimlere gösterilen ilginin farkına vardıktan sonra "şaheser" dediler, bu da ayrı. Komikti de yani biraz…

Tarsus cezaevindeyken babam bir gün şöyle dedi; *"yanlış anlama ama, senin resimlerin ne anlatıyor, ben çok merak ediyorum. Resimlerinde ne demek istiyorsun? Çıplak kadınlar var, büyük memeleri, büyük gözleri var…"*. Ben anlatmaya başlayınca, *"Ben de bunu algılamıştım ama yine de sana sormak istedim. Gözleri büyük, demek ki bir şeyler görüyor, bir tanıklığı, bir mesajı var, diye düşünmüştüm"* demişti. Çok yerinde değerlendirmiş olduğunu anladım.

Ailem, cezaevinden gelen her resmi, önce evde yere serip, üzerinde saatlerce yorumlar yapıyormuş. *"Şöyle yapmış, şunu demek istemiş. Burada bu rengi kullanmış, bunun nedeni şu olabilir..."* diye aralarında tartışmışlar. Annem üzerime şarkılar, ağıtlar yakmış. Yeğenlerim sürekli resim yapıyor. Benim 14 yeğenim var, hepsi *"ben büyüyünce ressam olacağım"* diyor. Bunlar güzel şeyler.

Zaten, Mardin sanatla büyüten bir yer. Yaşamın kendisi de aslında bir sanattır. Mardin, mutlu olmayı seven, şarkı söylemeyi seven insanların sohbet ederken bile içine masallar, deyişler karıştırıp zenginleştirdiği bir ortam sunar. Benim ısrarcılığım belki bir katkıda bulunup var olan bir şeyi biraz daha görünür kılmıştır...

Tarsus cezaevinde tahliye öncesi sergi. Zehra, Hülya ve Semal'in kızı Ayşe ile.

Demek ki senin anlatmak istediğin şeyleri doğru algılamışlar...

Aslında ben doğru ya da yanlış algılama gibi bir yaklaşıma katılmıyorum.

Şöyle söylersem daha iyi olacak: Anlatmak istediklerini hissetmişler.

Evet. Doğru yanlış diye bir şey yok... *"Artık sanattan anlıyorlar"* diyemeyiz... *"Onlar her zaman sanattan anlıyorlardı zaten, ama, daha farklı bir boyuta evrildi"* diyebiliriz.

Cezaevi mektuplarında oradaki sanat etkinliklerini anlatıyordun. İlk dönemlerde arkadaşlarına resim dersi verdiğini yazmıştın. Son derece alçak gönüllülükle *"kendimce sanatı sosyalleştirmeye çalışıyorum"* diye ifade etmiştin. Çok güzel resim yapan arkadaşların olduğunu da anlattın. Bir dönem sonra onlarla birlikte resim yapmaya başladın. Hatta cezaevinde gerçekleştirilmiş birçok resimde tüm emek verenlerin isimleri var. Kolektif çalışmalar yani... Bu sergilerinin, resimlerinin ve söylemlerinin ulaştığı ülkelerde çok etki yaptı.

Bence, yaşamın kendisi bir sanattır. Özellikle muhalif insanlar, bir şeyin karşısında duruyor, fikriyle, söylemiyle... Ve bir şey üretiyor. Üretimin kendisi sanattır. Bu şekilde üreten insanların hepsi bir bakıma sanatçıdır, çünkü yaşamı güzelleştirmeye çalışıyorlar. Yaşamı güzelleştirmenin de, bir estetik disiplini vardır. Bizim sanat okullarında öğrendiğimiz şeyin özü de budur. Okul sadece temel bir disiplin kazandırmaya çalışır...

Cezaevindeki birçok arkadaşım resimle çok ilgiliydi. Neredeyse imkânsız şartlarda resim yapıyordum. Örneğin ranzanın altındaki boşlukta, zor ışık ve görme şartları ile. Bununla bile ilgileniyorlardı. Sanırım sempatik ve inatçı buluyorlardı. Önce hepsi üzerime üşüşüyorlardı, nasıl yaptığıma bakıyorlardı. Sonra onlara ders vermeye çalıştım. *"Ders vermeye çalıştım"* derken, kendimce bir şeyler öğretmeye çalıştım. Öyle süper bir öğretim diyemem tabii ki. Yani herkes kendi bilgisini, deneyimini paylaşır, ben de kendi deneyimlerimi paylaştım. Öyle üstten gelen, "öğreten" bir şey olmadı. Bunu belirtiyorum, çünkü yanlış anlaşılmasını istemiyorum.

O süreç çok değişikti. Bir resme isim verirken, ya da numaralandırırken bile, her aşamasında arkadaşlarımın da payı vardı. Mesela biz her cuma günü, temizlik yaptıktan sonra havalandırmada çamaşırlarımızı yıkardık. Sonra, kahve keyfi yapardık. Her hafta bir tek kahve anımız oluyordu. Bu kahve keyfi sırasında, ben bir çarşaf, ya da bir gömlek yırtar, kumaşı seriyordum, ya da arkadaşlar hazırlıyordu. Bu kumaşa kahve baskı yapıyorduk. Fincanı ters çevirip yapıyorduk bunu. Bir motif belirdiğinde, ki bu kimi zaman yuvarlak formunu koruyor, kimi zaman yayılarak başka bir biçim oluşturuyordu, bunun oluşmasını izliyorduk. Zaten yaptığım hiçbir resmi sadece kendim yapmaya izin vermiyorlardı ki, *"dur dur böyle yap, şöyle yap"* diyorlardı. (Gülüşmeler). *"Bu iyi olmadı"*, *"bak burada benim attığım leke daha güzel oldu"* diye yorumluyorlardı. Gerçekten de öyle oluyordu. (Gülüyor yeniden).

Resim yaptığımda çamaşır teline asıyordum. Herkes karşısına oturuyordu ve yorumlar başlıyordu... Sigara, çay eşliğinde yorumlar; *"burası çok güzel olmuş"*, *"şurası şöyle olmuş"*... Oldukça uzun bir süre, karşısında oturup, kimi an ciddi, kimi an şakalaşarak, uzun uzun yorumluyorduk. Aslında bu anların her biri başlı başına bir sergiydi.

Şu anda hatırladım, bir gün cezaevini anlatan bir resim yapmıştım, havlu üzerine... Onu yine çamaşır teline asmıştım. Havlunun arkasına çay kullanarak biraz tonlama yapmak istedim. Yaptığım resmin biraz daha ön

plana çıkmasını istiyordum. Çayı hazırladım, süngeri batırdım, o anda, beni gören Zeyno ana hemen gelip elime vurdu *"dur dur! Mahvedeceksin! Sakın yapma!"*. Ben de izah etmeye çalışıyorum, daha güzel olacak diye. *"Yok yok !"* dedi, *"bozacaksın resmi, yazıktır..."*. Bir türlü beni bırakmadı. Bir süre sonra, baktım havalandırmada kitap okumaya dalmış. Gizli gizli resme yaklaşmaya başladım, fona leke atacağım ya... Bana kızdı *"Bak senin yüzünden rahat kitap okuyamıyorum, bu kız gelip bir şey yapacak diye"*. (Gülüyor) Sanki resme bir şey olmasın diye, bir küçük çocuğu kovalıyor. Ama bir yandan o resmi yapan benim... Yani o kadar içselleştirmiş ki... Her şeyi sorarak, konuşarak, kendim de öğrenerek yapıyorum ya, o resimde herkes kendini, kendi hakkını buluyor ve *"Mahvedeceksin, bir dur!"* diye elime vurabiliyor... Sonunda ertesi sabah, Zeyno ana kalkmadan önce, gizli gizli gittim yaptım.

Peki görünce ne dedi Zeyno ana?

Sabah kalkıp da görünce, *"eh fena olmamış, iyi iyi"* dedi. O resmi ben yapmışım ve o bunu unutuyor. Bunu unutması çok güzel bir şey. Unutuyorlar.... Yani sana *"aman da sanatçı"* diye bir paye vermiyor. Unutuyor. Sanki o resmi kendi yapmışçasına. Güzel olan da bu.

Mesela Elif... Elif gencecik bir kadın. Bir sabah uyandı dedi ki *"Ya Zehra, ben bir rüya gördüm"*. Bu arada, akşamdan bir çarşaf parçasına kahve lekelerini atmışız, kuruyacak ve sonra rötuşlar yapacağız. Elif rüyasını anlatıyor *"Gökyüzüne bakıyoruz. Gökyüzü böyle yıldızlarla dolu, ama yıldızlar aynı dün gece çarşafa yaptığımız lekeler"*. Yani rüyasında gökyüzünde o resim var. Çok etkilendim. Bana mutluluktan da büyük bir his veriyordu böyle şeyler. O resmi beraber yaptık ve arkasına da hikâyesini yazdım...

İnsanların içselleştirmesi, kendini görmesi, rüyalarına girmesi, çok ilginç ve güçlü, beni çok mutlu ediyordu... Sürekli yeni bir fikirle geliyorlardı. *"Bak bir fikrim var. Dün geceden beri kafama takıldı. Bunu çizsene"*, demeleri, *"bir de bunu yapsana"* demeleri... Her tahliye olan arkadaşa mutlaka bir resim yaptım. Kendim çıkacağım günün sabahı bile iki arkadaşa resim yaptım. Çıktığımda, Tarsus'taki koğuşumdaki bütün arkadaşlarıma resim yapmıştım. Tahliyemden önceki son iki, üç haftayı sadece onlara ayırdım ve resim yaptım. Son günlerde havalandırmada sergi yaptık ve fotoğraf çektirdik.

Benim ilk sergim de aslında Mardin cezaevinde çizdiklerimi Diyarbakır'da sergilediğim "141" değil. Gerçek anlamda ilk sergim Mardin cezaevinde gerçekleşti. Hayatımdaki ilk sergim... Ve gerçek bir sergi.

Oradaki arkadaşlar birçok hazırlık yaptı. Kokteyl bile yaptık. Mesela ekmeğin içini çıkarıp güneşte kurutuyorsun. Sonra bunu, içi boş bir yastık kılıfına doldurup, bardağın dibi ile iyice dövüyorsun. Böylece bir un elde ediyorsun. Buna semarverde eritilen çukulata, biraz yağ, biraz da sütü karıştırıyorsun. Her şey iyice karışınca, bir de pişirdik yine semaverde. Sonunda da misket büyüklüğünde yuvarlayıp, hindistan cevizine batırdık. Yanına içecek, bisküvi vesaire, serginin açılış kokteyli oldu... Koğuşun içinde resimleri ranzalara dayadık. Böyle bir sergi yaptık...

Gerçek bir sergi yani...

Evet! Mardin'deki sergi çok güzel olmuştu gerçekten.

Sanatın kolektifleşmesi de bunlar değil mi? Sen ayrı bir yerde, diğerleri ayrı bir yerde değil. Sen "sanatçı" denilerek, ayrı bir fanusun içinde değilsin. Sanatla uğraşıyorsun, sanat senin felsefen. Sadece bu kadar. Bu bir kimlik, bir ayrıcalık değil.

Sanat hayatın bir parçası konumunda...

Evet. Benim zaten en çok korktuğum şey de bu sadeliği kaybetmek. Dışarı çıktıktan sonra yoğun bir ilgi gördüm. Çok çok yoğun bir ilgi. Bu yoğun ilgi beni biraz da korkuttu. Çünkü ben her zaman şöyle düşünüyorum *"Zehra ne yapıyorsun? Şu an ne yapıyorsun? Sen gerçekten bu musun? Olumsuz şekilde etkileniyor olabilirsin"*... Bu yoğun ilgi içerisinde kaybolabilirim de... Kendimi bulamam. O zaman da mutlu olamam. İnsan kendine sadece sanatçı olarak bir üst kimlikle bakarsa, bu, bir süre sonra zarar verici olabilir. Yani benim için böyle. Bugüne kadar yaptığım her şeyde, nerede olursa olsun, Jinha'da, cezaevinde, beni seven insanlar beni hatamla, doğrumla, olduğum gibi kabul ederek sevdi. Ben de herkesi öyle sevdim ve seviyorum. Bir üst kimliğe bürünüldüğünde, hata yapmaya yer kalmaz. İnsan da insan olmaktan çıkar. Bir insanın kimliği, kişiliği denen şey, hatalarını da içerir. Yanlış şeyler yaparsın, öfkelenirsin... Birileri sana kızar... O kızmayı bile hazmetmen gerekir. Birilerinin seni eleştiriyor olması, kabul ve hazım gerektirir. Ama sen bir üst kimliğe bürünürsen, bu imkânsızlaşır.

Bugün hiç tanımadığım insanlar, hiç tahmin bile edemeyeceğim kişiler, ilgi ile yaklaşıyorlar bana. Ben hâlâ şaşkınlık içindeyim, ama çok güzel şeyler bunlar. Ama tüm bunları iyi anlayabilecek, yorumlayabilecek, alçakgönüllülüğe sahip miyim? Ya da her zaman kim olduğumu bilebilecek miyim? Bu yüzden sürekli bir terazinin olması gerekiyor. Yoksa olmaz...

Bugün ben saçma sapan bir şey söylediğimde Naz beni eleştirir, ben dinlerim. Ya da Naz'a kızdığımda ve bunu ifade ettiğimde Naz kabul eder, çünkü bildiği Zehra'dan gelen eleştirilerdir. Ama yarın havalara girersem, Naz'ın eleştirisini ben dinlemeyebilirim ya da benim

eleştirimi Naz kabul etmez, ben de mutsuz olurum. Belki de insani en çok bu hatalar mutsuz eder. Yoksa, yaşadığın şeyler, sahip olduğun konfor, göreceli şeyler değil... İnsan isterse güzel bir yatakta uyusun, ya da kaldırımda yatsın, o yürek aynıysa, insan da aynıdır. Ama yüreğinde, kafanda bir şeyleri büyütüp, ben ne oldum delisi olursan, sen o kaldırımda uyuyan bencil bir kişi de olabilirsin, o güzel yatakta da... Bu yüzden teraziyi kaybetmemek ve sürekli muhasebe yapmak gerekiyor.

Sanatta da öyle. İnsan beslendiği şeylere hiçbir zaman sırtını dönmemeli. Ben Kürdistan coğrafyasında doğdum. Kürdistan motifleri ile büyüdüm, yaşadım ve herşeyi bu zenginliklerle anlamlandırdım. Evet yaşadığımız haksızlıklar, katliamlar büyük bir şanssızlık, ama çok güzel şanslarımız da var. Avrupa'da birçok kişinin yaşayamayacağı, bir çocuğun içinde büyüyüp yoğrulamayacağı bir mücadele söz konusu. Kürt mücadelesi içinde büyümüş bir çocuk olma şansı. Bu da bir lüks aslında... Bunu da iyi yorumlamak ve değerlendirmek gerekiyor. Sırtını dönmek en büyük hata olur. Çünkü kendini bitirmiş olursun.

Eğer Londra'da Tate Modern müzesi bana bir sergi imkânı veriyorsa, İngiltere'de, Fransa'da, başka ülke ve kentlerde sergiler düzenleniyorsa, elbette gideceğim. Avrupa diyerek sırtımı ona da dönmeyeceğim. Var olan gerçekliği, kendi Kürt kimliğimle yoğurarak her yerde olmaya çalışacağım ve evrensel bakmaya çalışacağım. Sadece kendi topraklarıma odaklanıp, dışarıya sırtımı dönersem, halkımı, yaşanmışlıkları nasıl tanıtırım?

Ben bir yerde protest bir sanat yapmaya çalışıyorum. Çünkü benim söylemek istediklerim ve halkımın söylemek istedikleri var. Tüm açılan ifade alanlarını kullanmam gerek. Ama işte aynı kişi, hem bir Paris'te, hem de bir Rojava'da işler yapabiliyor mu? İşte yapmak istediğim bu.

Üstelik tüm bu imkânlar sadece kendi emeğimle ortaya çıkmış olsa neyse. Kendi kendime, yalnız ilerleyerek bir yerlere gelmiş olsam, bi paye çıkarmak istemem yine de anlaşılabilir bir şey olurdu. Hani, yalnız ilerlemiş ve burnu büyümüşleri yine de bir yere koyabilir, aşağı yukarı anlayabilirsin. Ama benim böyle bir şeye hakkım yok, çünkü ben Kürt mücadelesinin sağladığı imkânlarla varoldum. *"Zehra ne demek istiyor?"* diye kulak veren insanlar, aslında *"Kürt mücadelesi ne demek istiyor?"* diyor. Çünkü ben, o mücadeleden beslendim, *"böyle bir mücadele var, bu bir yol, al o yoldan yürü"* dediği yolu katettim. Bu nedenle ben değişemem, değişmeye hakkım yok.

Bir yandan da, Kedistan'dan, PEN'e, Af örgütünden daha sayamadığım birçok kuruluşun, Banksy, Ai Weiwei ve sayısız tanınmış ya da tanınmamış insanın kolektif desteği ile, ilgi gören bir konuma geldim. Biraz aklı başında bir insansan, tüm bunların sadece kendi çabanla gerçekleşmediğini de görürsün. Evet, varolan bir şey var, ama bir de bunu görünür kılan kolektif bir destek ve çaba var. Kendimi bu kolektif mücadelenin, bu bütünün bir parçası olarak görmem gerektiğini düşünüyorum.

Zehra'cığım, biliyor musun, sana hep söylemek istediklerimi kendi açından ifade ediyorsun aslında... Bunların bir bölümünü, zaman zaman mektuplarda yazdım. Ama yeri gelmişken bir kez daha söylemek istiyorum. Senin tutuklanmadan önceki dönemde de, cezaevi şartlarında imkânsızlıkları yaratıcılıkla aşarak yazdığın çizdiğin ve dışarı ulaşan her şey söylediklerini niteliklerini kaybetmeden bizlere taşıdı. Beş kıtada, söylemin, tanıklığın, tam da konumlandığın şekilde, yani kolektif ve evrensel olarak algılandı. Bu çok değerli bir şey. Biz bu algılamayı, sergilerinde olsun, metinlerinin, mektup alıntılarının, mesajlarının okunduğu etkinliklerde bire bir gözlemledik. İnan bana, Bunu seni seviyoruz diye yanılarak, ya da büyüterek söylemiyoruz. Gerçekten gözlemledik. Her seferinde aynı şeyi saptadık. Ki sen de artık dışardasın ve kendi gözlerinle izleyebileceksin...

Fırçanla ya da kaleminle taşıdığın tanıklık, sanat köprüsünü kullanarak insanlara ulaştığı için, aynı görüşleri paylaşan çoğu aktivist kesim dışında kalan çok farklı geniş kesimlere ait insanlara da dokundu. Resimlerinin gücü, bir sergiye sadece sanat kaygısı ile ayak basan insanları, sözcüklerinin çarpıcılığı söylemlerine kulak verenleri anında yüreklerinden yakaladı.

Sanatın akla giden yolu yürekten geçer değil mi? *"Bu genç kadın neden cezaevinde?"* gibi basit bir soruya cevap vererek başlayıp, tüm bir tarihin muhasebesi yapıldı, haksızlıkların, katliamların adı kondu... Her seferinde insanlar bir suçluluk duygusu anından geçti... *"Bunlar bugün ve gözlerimizin önünde oluyor, biz nasıl bilmiyoruz?"*... Bilgi ve haber eksikliğinin altı çizildiğinde, *"Şimdi biliyoruz, ne yapabiliriz?"* sorusu izledi. Konuşmalar, devlet kavramının eleştirisine ve alternatiflerin sorgulamasına kadar ulaştı. Gözler Rojava'ya döndü. Rojava'nın adını, hatta Kürdistan'ın coğrafi konumunu bilmeden bir sergiye giren insanların, birbirini tanımadan tesadüfen aynı anda orada bulunan insanların, kapının önünde uzun süre birbirleri ile konuştuğuna, bazılarının arkadaşları ile yeniden geldiğine tanık olduk...

Ve tam da "böyle olmalı" diye ifade ettiğin gibi, sen tanıklığını taşıdığın, sanatçı olarak, insan olarak, kendini ön planda tutmadığın için, çevrende bu denli güçlü

bir dayanışma oluştu. Bir tepeden aşağı kartopu atmak gibi… Tepeden yuvarlanan o top, aşağı inerken büyüyerek, kocaman bir çığa dönüştü.

Kısacası, sen beslendiğin ham maddeyi sanatsal bir tanıklığa dönüştürdün, bunu görerek, dinleyerek, anlayarak, hissederek, çevrende toplanan insanlar sadece tanıklığını kanatlandırarak, görünür kılmaya çalıştı, bir taşıyıcı rolü oynadı… Bunu tüm yürekleri ile yapmaları da hiç şaşırtıcı değil aslında. Evet, taşıdığın kolektif ve evrensel mesaja, tanıklığa, açılabilecek her ifade alanını değerlendirmeye çalışmak istemen çok anlaşılır ve onurlu. Nerede olursa olsun…

2018 Eylül Ekim aylarında senin sergin çevresinde gerçekleşen festivalde farklı konularda düzenlenen panellerin için de bir de sanat konulu bir panel vardı, biliyorsun. Panele katılan izleyicilerin bir çoğu sanatçıydı. Konuşmacılardan İsviçre'de siyasi mülteci ve Kürt bir sanatçı olan Niştiman Erdede çok önemli bir konu açtı. Hatırladığım kadarıyla özetleyeceğim. *"Bir sanatçıyı motive eden iki şey olduğunu düşünüyorum. Duygu ve güdü. Güdü kişinin kişisel ilerlemesini kaydeden bir motivasyon. Yani sanatçı olarak nereye ulaşacak, ne şekilde başarılı olacak… Duygu ise ait olduğu toplum, kültür, tarih gibi şeylerle ilgili. Kendim için konuşuyorum, duygu ile güdüyü yan yana koyduğumda duygu daha ağır basıyor. Sanatçı kendini güdüye bıraktığında kişisel olarak bir yerlere gelmeye çalışır. Geleceği yer ise, maalesef ki Batı'nın monopolünde olan sanat pazarıdır. Ben kendimi içinde büyüdüğüm coğrafya, kültür ve mücadelenin, yani bir bütünün sadece bir parçacığı olarak hissediyorum. Dolayısı ile beni motive eden duygu. Bana göre, sanatla yükselmesi gereken şey, beni besleyen kültür ve tarihin tanıklığı. Güdü ile hareket edip üstelik eleştirel baktığım sanat pazarlarının maymunu olmak istemiyorum"*. Bu ifadeler izleyici sanatçıların çok ilgisini çekti ve panelden sonra uzun süre konuşmalar devam etti. Çünkü sanatçıların "kariyerinde" her zaman bulunmayan o bahsettigin terazi söz konusu. Değerli bir terazi… Bu konumlama senin söylediklerin yönünde gidiyor gibi hissediyorum. Bir soru daha… Bak ezbere söylüyorum, resim malzemelerinin verilmediği Diyarbakır cezaevinden yazdığın ilk mektubunda şöyle diyordun: *"O kadar resmetmek istiyorum ki, duvarda dökülmüş bir boya gördüğümde bile ortaya çıkan şekilde resimler görüyorum"*. Bir hafta sonra, yeni bir mektupta; *"Resim çizmeye başladım. Meğer bütün imkânlar elimin altındaymış"* diyordun. Bu şekilde yemeklerden renk üreterek, atıkları kullanarak üretmeye başladın. Sonra resimlerin bize ulaştı. Ve biz o dönemde, malzeme seçeneğin olmadığı için, elindeki imkânları kullanarak üretmek senin sanatına bir yön verdi diye düşündük. Plastik arayışın bu malzemelerle yoğruldu. İçinde yaşadığın şartların düşünceleri, malzemeleri ve elverdiği teknikler seni sanatsal olarak bir yerlere götürdü. Biz böyle gözlemledik, yorumladık.

Yaptığın resimlerin bir çoğu bizi ilk mektubunda söz ettiğin duvardaki dökülmüş boya lekesine taşıdı. Kahve lekelerinden yola çıktıkların mesela… *"Zehra bir yandan o ilk lekenin plastik arayışını izliyor, geliştiriyor, bir yandan da cezaevinde performans yapıyor"* dedik… Bir resmin yapılış süreci de resmin bir parçası değil mi? Ne dersin, doğru mu hissetmişiz?

Evet… Çocukken de bulutlara bakar bir şeylere benzetmeye çalışırsın hani…

Hah işte o!

Çocuk yüreğini daha çok taşıyor olsan, yaşam aslında çok güzel. Sonra biz bunu kaybediyoruz. Bambaşka şeylere gidiyoruz, o yüreği unutuyoruz. Bazen de arada yeniden buluyoruz. Bazı şartlarda, örneğin cezaevinde… Biz küçükken sokaktaki mozaiklerde de bir şeyler bulurduk, görürdük. Ya da deniz kenarında otururken, elinde bir çubukla bir şeyler çizersin. Bu da sanattır. Yani bu kadar basit. Aslında sanat bu kadar basit. Çok yükseğe koyduğun bir şeye asla ulaşamazsın. Sonra artık ona tapınmaya başlarsın… Ama sanat böyle bir şey değil, senin yaptığındır. Basit bir eylemdir. Sanatı yükselten kişiler onu bir pazar haline getirmek isteyip, *"Siz yapamazsınız, yapabilecek belli kişiler var, onları biz belirleriz. Milyarlarca dolar harcayın ve sahip olun"* derler. Bu aslında bir oyundur. Bu oyuna kanmamak gerekiyor. Sen de bir kişi olarak, bir sanat eseri yapıp evine aşabilirsin. Çizdiğin bir çizgi bile olsa, o seni ifade ediyor, senin o an hissettiklerini ifade ediyor. Ve sana mutluluk veriyor. Neden duvarına asmaktan korkasın? Gazetecilikte de bir çoğumuza sarı basın kartı verilmiyor. O kartın senin cebinde olması mı gazeteci yapıyor seni, yoksa yaptığın iş mi? Bir kartı cebe atmakla gazeteci olunmuyor. Sanat da öyle. Birilerinin verdiği diploma ile, ya da belli kişilerin, kurumların seni onaylamasıyla sanatçı olunmuyor. Sen oturduğun yerde de bir sanatçısın. Bir toprak işçisiysen, verdiğin öğle molasında, toprağa parmaklarınla çizdiğin şey de sanattır. İnsan kendi değerinin farkında olmalı. Kimsenin onayına gerek yoktur ki. Birilerinin *"Bu sanattır, bu sanat değildir"* diyerek onay vermesi bir cürettir. Bu cüreti gösteren de zaten ahmaktır. Bunu bilmek gerek…

Bana gerçekten her şeyi Kürt mücadelesi öğretti. Örneğin Taybet Ana'nın elindeki beyaz bayrak yaptığı bez…

Belki bir atletti, belki bir yazmaydı, belki de başka bir işlevi olan bambaşka bir şeydi. Bedeni yedi gün yedi gece boyunca evinin önünde, sokakta kalan Taybet Ana'nın elindeki beyaz bir bayraktı. Biz onu nasıl gördük? Atlet olarak mı? Yazma olarak mı? Hayır, o bambaşka bir şeydi : *"Ben sivil bir kişiyim"* diyor. Ve sen ona bakarken, sözcüklere gerek yok. Taybet Ana konuşmuyor, haykırmıyor, hiçbir şey söylemiyor ama sen onu anlıyorsun. Atlet ya da yazma, her neyse, şu an hiçbirimiz onun ne olduğunu bilmiyoruz, ama hepimiz ne anlama geldiğini biliyoruz. Her şey bambaşka bir şeye dönüşebilir. Sanatta da öyle. Bir roka, bir kahve, bir adet kanı... Benim resimlerime bakan orada roka, kahve ya da adet kanı görmüyor. Ortaya çıkan sonucu görüyor... Bu kadar basit aslında. Bir yol izlersin ve devam edersin...

Bir de hükmetmemeyi öğreniyorsun. Mesela elinde boyalar çeşitlidir, sana seçenek sunar, sen de seçersin. *"Bu kadar alanda bunu kullanırım, bu şöyle bir doku verir"* dersin. Adeta bir tanrı gibi, yaratacağın şeyin kararlarını verip, ilave edersin ve ortaya bir şey çıkar. Dolayısıla tanrısaldır, uhrevi bakarsın. Cezaevinde yaptığım şey bu değildi.

Bir çarşafı ya da atleti kesiyordum, yere seriyordum. Her kumaşın emme kapasitesi farklıdır. Sonra buna, örneğin kan döküyorsun. Kumaş kanı emerken, nerede duracak bilmiyorsun. Yaratım senden çıkıp, malzemenin insafına kalıyor. Sonra durup, bezin ve kanın, birbirini kabul etme melodisini izliyorsun... Bu kez sen hükmetmiyorsun, bekliyorsun. İstediğin boyuta doğru gittiğinde heyecanlanıyorsun. İçinden *"Aman burda dursa"* diyorsun. Belki yayılmaya devam ediyor ve *"Tamam tamam, bu da güzel, bunu da yaparım!"* diye düşünüyorsun... Ne oluyor? Sen artık hükmetmiyorsun. Ve bu senin bütün yaşamına yansıyor. Çünkü bu deneyimi farkında olmadan içselleştiriyorsun ve arkadaşlık, aşk ilişkilerine bile yansıyor. Yani birbirini anlayarak, dinleyerek, ortaya çıkan şeyi değerlendirerek yaşamayı öğreniyorsun. Kumaş ve kan, karşılıklı eylemini bitirdikten sonra zaten sana diyor ki *"Buyur, sıra sende"*. Sen de yapmak istediğini uyguluyorsun. Onlar da sana izin veriyor. Bu şekilde dinleme, anlama, empati, kolektif, kavramlarını kazanıyorsun. Sanatla üretirken de bu ortaklık mümkün oluyor. Bu yüzden o lekelerin anlamları çok derin diye düşünüyorum.

Yani kullandığın malzeme, yüzey, senin performans gibi ve kolektif olarak gerçekleştirdiğin bir resmin katılımcılarından biri oluyor...

Evet aynen öyle... Ortaya bambaşka bir şey çıkıyor. Ve yaratıcısı ne bir tek ben oluyorum ne de bir tek onlar. Doğanın izin vererek ortaya çıkardığı bir bütün.

Biliyor musun, birçok resmin, örneğin lekeleyip yağmura bıraktığınız işlerin, sen şimdi bunları açıklayınca çok daha derin bir anlam kazandı...

Aslında o resimleri gerçekleşmesi şöyle oldu. *"Hadi yağmura bırakalım"* demedim. Her tesadüf sana bir şey öğretiyor, gerçekten... Semarverde nar kabuğu kaynatıp, suyundan bir renk elde etmiştim. Bu rengi kağıtlara döküp, ardından havalandırmadan kazıdığım yosunları üzerine eklemiştim ve kurusun diye tezgahın altına koymuştum. Bir süre sonra baktım ki yerdeki fayanslara leke yapmış. Tezgahın altında kirlenen yeri temizlemek için, onları havalandırmaya taşıdım. Ve ansızın yağmur

9 Aralık 2018, Tarsus cezaevi
Nar kabuğu, kara lahana, yosun, ve yağmur...

başladı. Ama ne yağmur! Arkadaşlar *"çıkıp resimleri içeri getirelim"* dedi ama o kadar kuvvetli bir yağmur yağıyordu ki, çok ıslanacaktık. *"Ne yapsak?"* diyerek bakarken, yağmurla resimlerin birbirleri ile buluşmasının çok güzel olduğunu farkettik. Ben dedim ki *"Bırakalım bu böyle kalsın. İzleyelim bakalım ortaya ne çıkacak"*. Arkadaşlar kızdı *"çok kötü olacak, resimler berbat olacak!"* diye. Ben de *"zaten lekeleri atarken de ben bir şey yapmadım, kuruduktan sonra sürpriz bir şey çıkacak, bırakalım"* dedim... Hepimiz oturduk ve pencereden izledik

öylece… Yağmur damlacıkları, resimlerin malzemeleri, birbirleri ile dansettiler, şarkı söylediler. Biz de bu manzaraya dalıp seyrettik, çay içtik, sohbet ettik. Gördüklerimizle ilgili birçok şey söyledik. O yağmur ve resimler sayesinde o günümüz çok güzel geçti. Çünkü tüm bunlar çok güzel bir ortam yarattı. Hiçbir galeride ya da müzede, dünyanın en gözde sanat mekânlarında bile böyle bir performans göremezsiniz. Bir cezaevinin dört duvarı arasında böyle bir performans görüyorsun, hatta katılıyorsun. Hayatı güzelleştirebiliyorsun, hayatın güzelliğini her yerde görebiliyorsun. Süper bir mekân süper şeyler olacak ve ben bunu görmek için saatlerce kuyrukta bekledikten sonra, dünyanın en pahalı biletini alıp gireceğim bile desen, bu performansı orada göremezsin.

Sen neye izin veriyorsun? Öncelikle bunu bilmen gerekiyor. Bu yüzden ben dört duvar arasında, dünyada hiç göremeyeceğim, bir tek bulunduğum yerde gerçekleşebilecek olan bir performansı görebildim. Şu an milyarlarca dolar harcasalar, hiçbir galeri ya da müze bunu yeniden gerçekleştiremez. Akıp giden zamanın içerisinde, akıp giden bir performans. Asla tekrarı olmayacak bir an. Böyle bir performansı görme şansına sahip olduk. Ben buna tanıklık edenlerden biriydim. Ve ortaya da çok güzel bir resim çıktı. Hayatımda hiç bu kadar güzel resim yapmamıştım.

İnsanların birbirini dinlemesi gerekiyor, doğayı dinlemesi gerekiyor. Önceden belirlediğimiz kabul ve red kriterleri vardır, ön yargılarımız vardır ya, *"resim böyle yapılır, şu fırçayla, şu boyayla yapılır"* gibi inançlar, falanca müzenin ya da kişinin sana onay vermesi gerekir gibi beklentiler, onaylı sanatçı olman gerekir gibi düşünceler… Aslında çerçevelenmiş kabul red ölçüleri içinde tutulabilecek bir şey değil sanat… Sanat gerçekten bu değil.

Hayat da bu değil aslında…

Evet aynen öyle…

Teşekkürler Zehra. Gerçekten söylediklerin yalnız sanata değil, birebir yaşama da dair… Bak *"her gün öğreniyorum senden"* demem boşuna değil. Alnından öpüyorum seni, bizleri düşündürdüğün için teşekkür ediyorum.

Ben sana teşekkür ederim, ayrıca en başından beri verdiğin destek için…

Yürekten… Hiç sözünü etmeye değmez. Yazmam bile ben bunu…

Ben özellikle yazmanı istiyorum. Bu herkesin bildiği bir şey. Her şeyden önce arkadaşım olarak verdiğin destek bu. Öyle üstten gelen bir destekten bahsetmiyorum. Ben cezaevine girmeden önce de arkadaştık. Tutsaklık dönemimde bana bir arkadaş olarak verdiğin büyük destekten dolayı çok teşekkür ederim. Bak yaz bunu… (gülüyor)

Zehra arı gibi çalışmaya devam ediyor. Mayıs sonuna doğru Londra'da Tate Modern'in konuğu olacak. Henüz proje aşamasında olan sergiler de yavaş yavaş yollarını izliyor. ■

Bu Güneş Bizim

■ MED REŞİYAN

Çocukluğumu aldılar benden
Gençliğimi, hayallerimi
Kim susturabilir söyle
İçimdeki isyanı,
Bu haykırışı
Umudun ve sevdanın habercisiyim
Namluya dizilmiş sevinçlerimi arıyorum bir bir
Yüzüm kavgaya dönük karanlıklar içinde
Sokaklarda ölü kuşlar, devriyeler
Eşkâl belirsiz hayatlar
Biz ki dağ yamaçlarında can vermişiz
Geçmişi yargılayıp
Sisli bulutların suretine yazmışız acıyı
Bu toprak bizim, güneş bizim
Barış için beşik sallamışız doğan güne
Yıldızlar sönmesin diye
En ücra köşelerde aramışız aşkı
Geceyi kuşanmış mavzer gibi
Baş kaldırmışız yasaklı dizelere
Düşünceler susmasın diye
Her fırtınada, her boranda
Yapraklar dökülürken gölgelerin ardına,
Çığlık çığlığa yakılırken derelerde insanlık
Mavi duvarlar örmüşüz puslu sokaklara
Her gün kanarken parmak uçlarımız
Aşktan yana şiirler yazmışız yangın sayfalara
Erguvan kokulu baharlardan toplamışız yarınları
Çocuklar ölmesin diye…

Newcîhan

■ SELAHATTİN ÇAM

Newcîhan Keçeke xweşik û bedew bû. Bejna wê dirêj mîna şitila rîhanê ku bayê lê dixist dirêhiliya, ruyê wê spî wek berfa çiyayê Hîmalayê paqij û mîna hîva çardehan ronîdar bû,poza wê nola noka firîg a nû ji qaşilê xwe derketibû, çavên wê di bin birûyên wê yên devdasok de mîna Behra Spîya serê sibê ya bêpêl sekan û asûde bû; hizûr û aramî didan mirov. Cotên kezîyên wî mîna du marên reş ji parda heta ber lingê wê dihatin xwarê. Devê wê yê xweşik mîna gula nûpişkivî bi rûja sor hatibû xemlandin. Mirov dibêje qey Melayê Cizîrî di helbesta xwe ya "Sabah ûl Xêr Xanima min." de rindiya wê aniye ziman. Diya wê jê re digot: "Keça min, delala diya xwe! Xwezî tu ew qas rind nebûya; lewra neyarê rindan pirin. Ez ditirsim ku rindîya te bibe bela serê te." Û paşê jî bazgurê xwedê dibû ku keça wê ji qeda û belan biparêze. Em karin bibêjin rindiya wê di nav bajêr û heta ku li bajarên nêz jî deng dabû. Xortên bajêr tev qayîl bûn ku li bejn û bala wê temaşe bikirana.

Lê wê paxav bi kesî nedikirin. Û tu kesî bala wê nedikişand. Ji ber vê sedemê hinekan digotin nêremê ye,hinekan digotin duzayendî ye, hinekan jî digotin lezbiyen e. Lewra wê ji mêran bêhtir ji jinan hes dikir û dost û hevalên wê tev hemcînsê wê bûn. Piştî derbasî dibistana navîn bû, keçikên hevalên wê tekilîya wan bi kuran re bûn; xortan bala wan dikişand û hevaltî bi wan re dikirin. Lê wê nedixwest hevaltiya kuran bike.Hevalên wê digotin tu ji me rintir î; tu jî yekî raya çavê xwe bike. Jiyana bê yar ne jîn e. Ev rindî û bedewîya te li me ba, me yê rojê deh xort ji rê derxistana. Gotinên hevalên wê qet bandor lê nedikirin. Û peyvên wan mîna tirên dehşikan di guhêkî wê re diketin serê wê , di guhê din re derdiketin.Van galegalên keçên hevalên wê jê re bê wate bûn. Wê tim û dayîm digot: " Heta yekî li gorî dilê xwe nebînim, bi kesî re nabim heval. Teqez ê rojek yekî bi dilê min, ê rastî min bê." Wê demê ez ê evîna heqîqî bijîm. Keçên hevalên wê jî digotin:" Em ditirsin ku tu negihîjî evîna xwe."

Wê guh nedabûn, pend û şîretên dê, xaltî û metan.Tim li gorî dilê xwe difikirîya û dixwest li dû dilê xwe here. Lewra wê li ber çavê xwe didît ku mêran li jinên xwe dixist û tehde li wan dikirin. Ji ber van raçavkirinên xwe bawerî bi wan nedaniya û ji wan hez nedikirin.

Taxa wan, ji navçe û gundên dora bajêr hatibûn. Û mirov karê bibêje ku tevahiya nişтecihên taxê koçber bûn.Mirovên vê taxê hemû feqîr û xîzan bûn. Xwendayê taxê kêm bûn. Nemaze jî keç nexwenda bûn. Bav û birayên keçan digotin; Keç bixwînin ê bibin çi? Dibistanên mezin jixwe tev ji vir dûr in. Em ê li van bajarên dûr, çawan xwedîtiyê li wan bikin. Zeman xerab e. Em nikarin li ber derî wan biparêzin . Bavê Newcîhanê jî di vê ferasetê bû. Tevî ku wê xwestibû bixwîne, bibe xwedîyê zanistiyê, dinê û alemê nas bike. Lê bavê wê digot:□□ Keç bila li cem diya xwe bin; kar û barê malê bikin. Çi karê wan li dibistanên dûr heye.□□ Wê jî li ber çavê xwe didîtin ku keçên nexwenda û nezan, bê dilê wan, bi zarokî û bi darê zorê wan dizewicînin. Wê jî ji ber van sedeman dixwset bixwîne. Û ji wan kevneşopiyan xwe xelas bike. Dibêjin "Mirov bi xwezîyan nagihîje keziyan." Xwezî û daxwazên wê jî bi cih nehatin.Ne xwend û ne jî bû xwedî vîna xwe.

Piştî ku dibistana navîn bi dawî kir, xewn û xeyalên wê nîvçe man û bi zora bav û biran dawî li xwendina wê hat.Êdî mecbûr bû li malê rûne û karê malê bike. Herçendî xwestibû li kargehekê bixebite jî, mêrên malê nehiştin bixebite.Bireyê wê yê mezin digot: "Keç û kargeh, ev jî adetên nû ne? Yê xelk û alem me li defê xe." Ew jî êdî bûbû keça malê. Di ber kar û barê malê re, pirtûkên ku diketin destê wê dixwendin. Ew pirtûk jî ne li gorî çi qas bixwîne bûn; pir hindik bûn. Ji bo ku pirtûkên di destê wê de ne neqedin û bê xwendin nemîne, tenê roja bîst rûpel dixwend.

Tevî ku qayîlê vê jiyana bi êş û jan û tengezar bûbû jî, dîsa derodorê rihetî nedidanê. Hinekan digot, tu yê heta kîngê nanê bavê bixwî ? Here ser qismetê xwe. Hinan digot, tu keç î ne bizina stewr î, te bikin qelî û bavêjin sindanan. Welhasil her yekî tiştek digotin û êdî têgihîşt ku

tehmê nadinê û dixwazin wê bi ser û guh bikin. Xwazgîniyan li deriyê bavê wê dixistin û qorî radibûn, qora din rûdiniya.Her kesê dixwestin wê ji xe re bikin bûk.

Êdî xwestekên qefle bi qefle dihatin û diçûn. Wê jî bê dil, bi zora bav û bireyan ew pêşwaz dikirin.Û ji wan re çay û qehwe çêdikirin. Carcaran digot, ez qehwê bi jar bikim û ez ji wan rizgar bibim.Lê qorek bimirim, ê dinan dîsa ê herin û bên min tengezar bikin.Xwe bi xwe digot, herî baş ez nigek zû qehwê bidim ber wan; bila herin û ez ji wan xilas bibim.Bi hêrs û bi kerb bi pêjgehê de baz didan.

Çend salên wê bi vî awayî derbas bûn. Di serî de bavê wê, paşê jî bireyên wê gotin, êdî bes e! Divê tu ji talibên xwe yekî hilbijêrî û herî ser qismetê xwe. Herçendî ku wê mêr nedixwest jî bi darê zorê û bê îrada wê ew dan yekî qelewê bêteşe yê ku Newcîhan mîna cinê ku ji hesin direviyan, jê direviya. Wê û diya wê jî li hemberî zordestiya, bav û birayan hêz di xwe de nedîtin, serê xwe tewandin û bêdeng man. Carcaran diya wê dixwest wê teselî bike û dil bidayê. Digot : " Keça min ! Şêrîna ber dilê dayika xwe. Qedereşa min. Qeder wiha hatiye nivîsi; em çawa bikin? Keç warê xelkê ne.Hêza me tune ku vê rêgezê biguherînin. Belkî tu ji mêrê xwe hez bikî û bibî diya zarokên xwe. " Piştî vê dildayîna diya xwe, wê li dûr dinêriya û wek ewrê giran ê ku bi ser Zixurê Embarê de dihatin xwarê. Rondikên wê bi ser dêmên wê yên sor û spî de dihatin xwarê û ruyên wê yê bi kul û keder dişûştin.

Piştî serogo û kirîna zêr û xişran, roja dawetê hat diyarkirin.Ev biryar dema ji Newcîhanê re hat gotin, mîna ku ji Kevirê Bizdayâyê re bê gotin, têkilî pê neanî, tu bertek nîşan neda.Diya wê ev diltengî, êş û jana wê hîs dikir û dilê wê jî jan didan. Lê ne xema bav û biran bûn; derdê wan qelin û pere bû, ew jî bidest xistibûn. Şahî û dîlan çi qas bê dilê Newcîhanê bû jî kesê guh nedayê û dest bi şahî û govendê kirin.Mala Eniz li ser kar bûn.Dengê def û zirnê taxa mala bavê wê dihejand. Erd dibin nigên xort û xaman de mîna hêlekanê diçû û dihat. Carnan Newcîhan jî li ser kursî didan rûniştin û strana bûkê delalê digotn û li dora wê didan lotikan. Tilîlîya jinan erd û ezman tije dikirin. Lê wê tu peyvendî û têkilî bi govendê û tilîlîyê nedianiya. Wek wê ber bi goristanê ve bibin dil bi kul û xemgîn bû. Ji hêrs û kerban dilê wê qefesa singê wê dikutand û dikir ku ji defa singê wê derketa.

Bi vê diltengiyê û xemgîniyê Newcîhan birin mala wê ya ku jê re ji dojehê xirabtir bû.Berbûkan ew di derî re kirin hundir; rênîşana wê Celîle li cem hiştin û her kes bi mala xwe de çû. Celîlê ji bo bibe jin, keçaniya wê jê bê sendin, jê re rêberî dikir. " Keça min! Em gişt wek te keç bûn; me keçaniya xwe bi destê mêrê xwe de berda û em bûn jin. Û em bûn xwedî zar û zêç. Bes dema ku perda keçaniyê diqete, mirov hinek êş û janê dikişîne. Paşê derbas dibe. Di vî warî de ji mêrê xwe re astengiyan dernexe." Wê li van şîret û gotinên rênîşana xwe guhdarî dikir. Lê di dilê xwe de digot: " Tu bêje, ez zanim ez ê çi bikim." Û kûr kûr li binê qatîyan dinêriya. Celîlê fam kiribû ku bûk guh nadê û ê mîna xwe bike.Êdî dem ber bi şevê diçû. Pend û şîretên xwe lê kir û derket çû mala xwe.

Ew bi tena serê xwe di oda bûkînîyê de bi cih kiribûn. Ji şeva tarî û ê ku bê zor û tehdê lê bike ditirsiya û ji kerban ricif ketibû canê wê. Di nav tirs û xofê de hew dît derî vebû û zava ket hundir. Zava di serî de bi nermî nêzîkî pê anî. Jê xwest ku bibe jina wî. Lê wê daxwaza wî qebûl nekir û nexwest xwe bi destê wî de berde.Zava heta destê sibê, di ber wê da û wê jî xwe parast. Mêrê wê fikirî, ku îşev keçaniya wê jê bibira û Newcîhan mecbûr bima wî bi mêrîtiyê bipejirîne. Zor dayê û li ser nivînan dirêj kir. Daw û delingê wê jê qeşitand; mîna gurekî birçî êrîşê wê kir. Newcîhanê jêr de pehneke xurt,li ser defa singê wî xist û ji ser xwe da alî. Derî li pey xwe girt û bi lez û bez bi derve de meşiya. Çi qas hêrs dibû di kerbiya ew qas lez didan meşa xwe. Di ber xwe de bi pilepil digot: " Ez ê êş, jan û birînên xwe bi destê xwe derman bikim. Nehêlim li benda tu kesê.Bê sedem negotine: Ê ku destan kiriye, Nekirîye dê û bavan."

rojê tîrojên xwe bi ser bajêr de dirişandin,ew jî di ber Camiya Minara Çarnig re ket nava Çarşiya Hesinkaran. Nepaxçî, çakûççî,hoste û paleyê ku li kar digeriyan mîna gurên birçîyên meha sibatê lê temaşe dikirin. Jinên eşêfçî jî êş û janên wê di dilê xwe de hîs dikirin û rondik dibarandin. Wê bi dilê xwe yê şikandî, bi çavên xwe yên sor destê xwe ji wan re li ba kir. Û tu paxav bi mêran nekir û bi Rojavayê bajêr de meşiya....

Mersîn, 11 Cotmeh 2017 ■

Malimo Kurd

■ **Dr. ÎSMET KONAK**

Tayîna yew malimê kurdî vejyena yew sûka Dêrsimî. Malim bajarê Amed ra yo û nameyê xwu Bedîrxan o. Hênî kêf û kelebut a sono Dêrsim. Nameyê sûka Dêrsimî Xozat o. Malimo kurd, miletê Dêrsimî zaf merax keno. Zano ke no wîlayet, dîroka kirmanco de xêylê mihîm o. Ûca de zaf serxildanî hasil bîyê.

Roje amê, malim Bedîrxan reşt lîseyê Xozat û dest pê tedrîsî kerd. Asme verd, di asmî vêrdî. Malim, zaf sas bî, çimanê xwu rê înam nêkerd. Xozat de cen û camerd, domanî pêro keyê xwu de ziwanê tirkî qesey kenê. Nameyê Ataturk rê îtibar kenê. Oxina ke dewleta Tirkîya miletê kirmanco asîmîli kerda. Pîr û kalikî dîrok, kultur û aslê xwu înkar kenê. Raya xwû danê partîya Ataturkîya ke serra 1938 de miletê kirmancî zordarîna qir kerda.

Midîrê lîseya ke malim ders dano yê Qonya yo. Ne raye ne Hêqî ne zî merdimî zano. Heq bikero ke telebe estî bî. Mabenê malimî be telebona roj bi roj rind bî. Dersa ke malim dano "dîroka tirko" bî. Labelê nê ders ra qet memnûn nêbî. Xizmetkarînê polîtîkayê asîmîlasyonê dewleta Tirkîya ci rê zaf giran amê. Qerar da, dest pê dîroka kurdano kerd. Teleborê vat "Na ra tepîya sima rê dîroka cedê sima ser o behs konê". Telebo taba fam nêkerd û teyna sereyê xwu sana ra.

Malim Bedîrxan, heşta bînî tayê kitabî xwu de arde mekteb. Roja yewine de menşeê qeseyê "kurd" ser o behs kerd. Ey gore nê mevzû ser o hîre fîqrîyan este. Fîqro yewin; kurdanî, serê koyan de vindetene, na rî ra ci rê "kurtîe" vatene. Fîqro dideyen; kurdanî ca bi ca bar kerdene, mûlxitê dormî ci rê "gord" vatene. Fîqro hîreyen; kurdano de ceseretê girs este bî, na semed ra persîyano înan rê "xirt" vatene.

Nê mûkadîmeyê kilmî ra tepîya malim, roja dideyîne de kitabanê Herodotî, Ksenofonî û Straboyî sereyê masaya wanegeh de kerdî ya. Nameyê prototîpan û welatanê verînê kurdano ser o qesey kerd, vat "Dîroknas Herodot kurdan rê 'paktîyan' vano. Ey ra tepîya Ksenofon sono herda kurdano. Xebata xwuya namedar de -nameyê xebati 'Anabasîs' o- qeseya 'kardukhoi' xebitneno. Bizanê ke nê wext de armenî, kurdan rê 'kordukh' vatene. Ksenofon teqez armenî yo ra mûso. Ksenofon ra tepîya erdnîgarnas Strabo, kurdano ser o malûmatê erjay dano. Strabo, Kurdîstanê bakûrî rê 'Gordyene' vano."

Telebeyê lîse, xêylê malûmatê newî mûsaye. Ruyê înan huyene. Malimo zanayî, heşta bînî xwu de kîtabanê dîroknasanê tirkî arde. Ravêr dest pê kitabê Şemsedîn Samî kerd. Nameyê kitabi Qamusul-Alem bî. Malim Bedîrxan, nê kitabi ser o vat, "No kitab dîroka tirkan de ensîklopedîyo yewin o. Şemsedîn Samî, cîldê poncîn de sînorê Kurdîstanî nûsneno û menşeê kurdano kilmek îzeh keno. Vano, sancaxa Dêrsimî wertê sînorê Kurdîstanî de ra."

Nê kitabî ra tepîya malimo kurd yew kitaba bînî arde wanegeh. Ser o Tarîx-i Ebul-Farûq nûşte yo. Nameyê nûskarê kitabî Mehmed Mûrad yan zî Mîzancî Mûrad o. Malim Bedîrxan, telebo rê vat "Mîzancî Mûrad nê xebata xwu ya erjaye de, serra 1514 de fetîhkerdîsê Kurdîstanî teswîr keno. Tayê mîreyanê Kurdîstanî (Cemşîd Beg, Melek Xelîl û Şeref Begî) û alimê kurdano Îdrîsê Bedlîsî piştî da sûltan Selîmê yewinî. Na rî ra Dewleta Osmanî Kurdîstan îlhaq kerd. Nê îlhaqî ser o, sereyê herra Kurdîstanî de tayê mîrnişînî hasil bîyî. Mîrnişînê Soran, Bohtan, Bedlîs, Baban, Erdelan, Hekarî û Badînan heta seserra newêsine hukim kerd. Nê mîrnişînî, binê seltenetê Dewleta Osmanî de mûxtarîyet girotîbî."

Telebe pira pira xwu da dersanê malimî. Roştîya çimanê înan de asneno ke nê dersi ra hes kene. Malimî, wertê nê hefte de yew kitabo bîn wxu de ard û sereyê masa de na ro. Nameyê kitabi Seyahatname bî. Ewlîya Çelebî nê kitabî de seyahetê xwu hîra-hîra teswîr keno. Malim Bedîrxan, ravêr cuyanê Ewlîya ser o qesey kerd û geyrayîsanê ey ser o vat, "Bêguman Çelebî wîlayetanê Kurdîstanî de zî fetelîno. Xebata xwu ya girse de herdê kurdano rê 'Diyar-ı Kürdistan' vano. Nameyê aşîranê miletê kurdî sancaq bi sancaq, qeza bi qeza îzeh keno. Sereyê koyan de û meydanê sûkan de sarê kurdî nêjdî ra vîneno."

Telebe roj bi roj, hefte bi hefte zanayîya xwu zednaye. Mekteb de çi mûsenê, sone kêy de ma û

pîyê xwu rê qesey kenê. Mûlxitê Xozatî, heyranê ceseretê malimê kurdî bî. Malimo Amedî, wertê bajarê Dêrsimî de zî xêylê nam da.

Heşta bînî malim Bedîrxan, taye kitabanê dîroknasanê kurdano xwu de arde wanegeh. Waşt ke telebe fîqrê dîroknasanê xwu bimûse. Helbet dîroka kurdan de xebata Şeref Xanî "Şerefname" zaf mihîm a. Malimî, mûkaddîmeyê kitabi kerd ya û rîvayetê bîyayîsê kurdano teswir kerd, vat "Gûnê verîne de yew qiral Dehhaq est bî. Sereyê hermanê ey de çibanî ke mende qanserî vecîyay bi. Mezgê domananê kurdano kerdî pi ra ke çibanî wes be. Tayê kurdanî zûlimê Dehhaq ra xwu reynene ra û remene sone koyan de ciwene. Ûca ra tepîya zêdîne. "

Telebo ra yew keneka çim girse destê xwu dard we, pers da "Mamoste çend dîyalektê ziwanê ma este?" Malim Bedîrxan, oncîna kitaba Şeref Xanî ra yew malûmat îktibas kerd, vat "Goreyê Şeref Xanî, ziwanê kurdano de çar dîyalektî este: kurmanckî, lorkî, kelhurkî, gorankî. Ez vana ke kirmanckî yan kirdkî û sorankî zî dîyalektanê ziwanê kurdano yo. Nê mane de Zazayanî zî kurdano ra cîya nêbenê."

Telebo ra yew lajeko rîwayîs becika xwu sane ra û qesey girot, vat "Tayê dîroknaşî vane ke ziwanê kurdano çîno. Nê ziwano ke ma qesey kenîme farskî yo. Ma kamî mi? Farsîyano ra cîayêrî mi yan ma miletê farskî ye mi?" Malimo sebirdar rind gos na ser û cewab da, "Dîroknasanê Tirkîya û siyasetkaranê tirkî ziwan û kulturê ma ser o propaxandayê bedî kenê. Her merdim zano ke kurdanî û farsîyanî derazanê yewbînî. Nê mevzû ser o yew kitaba nûskarê kurdî Mehmed Emîn Zekî Begî esta. Nameyê xwu 'Dîroka Kurdîstanî' yo. Nê kitabê gore kurdanî û farsîyanî yew çimi ra yêne. Ziwananê înan grûba Îranî ya famîlyaya hînd-ewropa ra yo. Înan pêro tede mensûbê nijadê aryanî ye. Labelê nê seserre de kurdkî û farskî cîya benê. Her ziwan qaydeyanê gramerê xwu teşmîl keno. Nê meyan de kurdkî ziwano xoser o."

Telebonê lîseyê Xozatî îdraq kerd ke maşîya wertê qawanozê awke qavana wertê deryayê girşî de asneberî kena. Fam kerdî ke dîroka sarê kurdî ser o qet taba nêzane. Goreyê telebo dîroka ke Tirkîya de mûsnenê, medhîyeyê padîşahan û mergistanê arîstokratana. Wertê nê dîsîplînê dîroke de ne kurdanî ne romî ne zî armenî estê. Înan zana ke nûstena dîroka Tirkîya, miletê tirkî ser o bîna bîya û dewleta Tirkîya zê gîyotînî ya, çik kût ver, birnena. Wazena ke herdê Kurdîstanî pêro tirk bo. Domanê kurdano ziwanê xwu bikerê xwuvîr ra.

Programê dersanê malim Bedîrxanî, şî gosê midîrê lîseyê Xozatî. Midîro leskilm û qafikqir, xêylê xûlî bî. Malim veng da odeyê xwu. Ci rê zê marê korî sey kerd. Tene vindet, vengê berzîya qesey kerd vat, "Na ra tepîya to rê emir konê, telebo rê dîroka kurdan o ser dersi mede. Eger ke nê dersi dana, to malimîyê ra erzone."

Malimo xişmin û mirozin midîrê qurreyinî rê vat: "Heqî merdimî pêro seypê arde dinya. Kurd zî yew qûlê Heqîyo. O zî wayirê yew ziwanî û welatîyo. Zora mûsnayena dîroka û ziwanê tirkî zerrê Heqî ra nêna."

Midîro nijadperest qet gos nênaser. Zê xenzîrê ke rim werdo, zirra û vat "Kam ke Tirkîya de meskûn o, tirk o. Yan tirk bo yan zî îta ra sêro. Kam ke ziwanê maya xwu de wendîs wazeno, terorîst o!"

Malim Bedîrxanî, vengê girşîya cewab da, vat "Ti ke nanî qesey kena, ez to re mîsal bidî. Tirkanê Azerbaycanî seba ziwan û welatê xwu qiyam kerd. Misilmanê Bosna Hersekî oncîna ziwanê maya xwu ser o qiyam kerd. Ûygûrî wazenê Çîn ra abirîyê. Nê pêro terorîst ê?"

Midîr vîçê bêveng mend. Zerrê xwu ant û malimî rê pê pirnikîya vat "Îta Tirkîyaya. Îta de qanûnê tirkan esto. Gereka her mûlxit ma rê îtaet bikero. Ti ke emiranê ma gore hereket nêkena, raygine so keyê xwu."

Malimo maxrûr ninge peyî ser nêeşt. Destê raştîya, da masaya midîrî ro. Ci rê vat "Ti gardîyanê zindana ke zalimo viraşto. Çimê mi de ti tûrabê ninga mûqtedîrana. Poxê sima ra birayînê mûlxitê Tirkîya zerar vînena. Nê raya sima, raya Heqî nîya. Sima pêro bîyê fasiq. Sima hawalê dîwanê Heqî kone. Emiranê sima zî say nêkone. Ez memûrînê bixwu ca verdone."

Telebonê lîse û sarê sûka Xozatî nê xebere ser o zaf muxul werd. Domanan wast ke malim Bedîrxan mekteb ra mesêro. Labelê malim, zaf qerardar bî. Vileyê xwu midîrî rê qet çewt nêkerd. Meydanê Xozatî de domano tedim tedim paç kerd û îstiranê xwu dismala kewîya pa kerd. Malimo mirozin nîst otobusa sipîya kane û gina raye. Domanan malimî dima hesirî kerdî war. Dest sana ra, ci rê vat, "Oxir bo." ■

Arşak, Anuş, Naira ve Göğce Bacı'nın Fırat'ın bozbulanık sularına karışan öyküsü

■ ALİ ADIGÜZEL

"Biz birbirimizi
derin yaralarımızın
izlerinden tanıdık..."
Mehmet Uzun

Şepik, yeni adı ile Yaylacık, Arapkir'e bağlı, Arguvan topraklarına yakın dağların eteğinde fakir bir köydü. Ama insanları mutluydu. İlle de sabahları hayatın başlamadan önce horozların canhıraş ötüşleri ve köpeklerin Sarı'ya doğru sürü hâlinde oradan oraya koşmalarını ve peşinden gelen eşek anırması ve mal böğürtüsü ile insanların cılga yollarda tarlalara, üzüm bağlarına doğru yola çıkmaları ile köyde bir canlılık başlardı. Hayat öyle güzel akardı ki Şepik'te, ille de güneşin doğması ile ilk ışıkları üst yandaki dağların tepesini bir ışık topu ile taçlandırması ve eteğindeki üzüm bağlarından sonra kuşluk vakti köy meydanına güneşin ışıkları ulaşınca köy apaydınlık olurdu. Bağ bozumundan sonra o dağlara hüzün çöker, dağ başı sislenmeye başlar, insanın sıcak nefesi sert dağ havasına çarpar, küçük bir bulut gibi o sise doğru koşardı. İlle de bu mevsimde Şepik köyünün alt tarafında Kozluk çayının uğultusu Çoban Düzünde yankılanırdı...

Arşak'ın Boz Bayır'da üzüm bağları vardı etrafı badem ağaçları ile çevrili kerpiçten bir bağdamı vardı. Öyle bereketliydi ki bağ iğdesinden, bademinden, ayvasından bir de parmak kadar ceylan gözünden daha kara üzümleri... Anuş, pestil yapardı, elleri çok hünerliydi. Gök mavisi gözleri, sıçankuyruğu belikleri, döşüne inmiş memeleri vardı. Gülünce yanağındaki gamzeler badem çiçeği kıvrımında şekil alır, ayrı bir güzellik katardı Anuş'a. Güzün hep bağ damında uğraşırdı, kocası Arşak hep seyrederdi Anuş'u...

O zamanlar Naira'ya hamileydi, yani iki canlıydı Anuş. Önceki kızı Egine kızamık hastalığından ateşler içinde yanarken tavuk gibi ses çıkararak kollarının arasında sabaha karşı ölmüştü...

O yıl bağlarda bir bereketliydi ki, Arşak hep ıslık çalarak çalışırdı bağda. Bu onun keyfinin yerinde olduğunu gösteriyordu. Bakıra çalan teni, geniş omuzları, tepesinde seyrek saçları dulunları şakağına kadar inmiş tombul yüzlü bir Ermeni genciydi. Lahuraki bir şalvarı vardı, deve yününden bir papağı ve bir de Navasard (At yarışı) dediklerinde kendinden geçerdi. Güzel yakışırdı at sırtına, kırbaç ve çizmeleri sırtında sako heybetli gösterirdi Arşak'ı.

Boz bayırda bağ bozum günleriydi. Anuş ile Arşak kan ter içinde kızgın güneşin altında telaşla üzüm toplarken komşu kızı Almast kendilerine doğru bağırarak geliyordu düşe kalka. Anuş duymadı, Arşak duydu, kızı elindeki sigarasını atıp Almaş'a doğru seslendi, kızın telaşından bir şeyler olduğunu anladı. "Hepinizi, hepinizi köy meydanına istiyorlar, müfrezeler geldi" deyince, Arşak ölümün kol gezdiği günlerde olduklarını zaten biliyorlardı.

Arşak müfrezeleri duyar duymaz katırına atladı, Kozluk çayına doğru sürdü. Tam boz bulanık çayı geçmek üzereydi ki katırın arka ayaklarının üzerine düşüşü ile kendini suyun içinde buldu. Omzundan akan kan bulanık suda hızla köpüklerin arasında uzun bir çizgi gibiydi. Sadece birkaç nefes alabildi ve çayın kenarında söğütlerin altında pusu kurmuş müfrezeleri gülerken gördü son nefesinde...

Anuş köy meydanına gelmişti, bakıra çalan teninden çizgi çizgi yanaklarında korku sarısı düşmüştü, Naire ise kucağında henüz üç yaşına yeni basmıştı. Onu öyle bir kucaklamıştı ki, buna dokunmayın alın canımı der gibi bir hâli vardı.

Müfreze komutanı, "Bizim dediklerimizi yapmayanı anında öldüreceğiz, düşün önümüze" dedi. On altı atlı müfreze mangası Kozluk Çayı, Sarıçiçek Yaylası, Deli Memetler, Çeki Dağının eteğinden Halincek Deresine, oradan Şatıruşağı Horumhan gediğinin altından şimdiki Gecekondu köyünün doğusunda küçük gölet olan yörenin Baz Gölü dedikleri yerde mola verdiklerinde tam kırk sekiz saattir açtı ve susuzdu Anuş, köylüleri ve akrabaları...

Gebüklü Sarı Yusup'un sabah sabah kulaklarına inleme ve feryat sesleri, at kişnemeleri geliyordu. Önde erkekler kendirle birbirlerine bağlanmış,

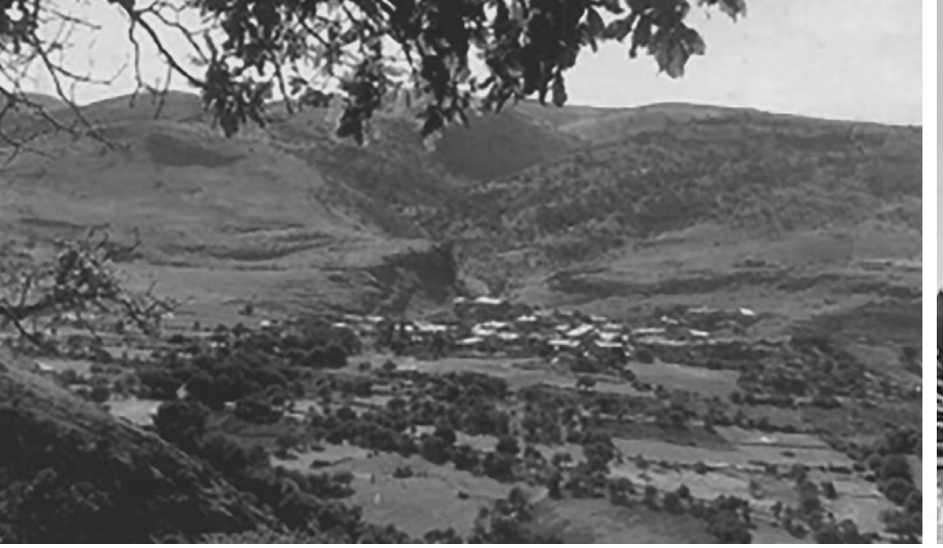

üstleri başları param parça, açlık susuzluk ve ölüm korkusundan benizleri betleri geçmiş, çoğu kadın ve erkek üç yüzün üzerinde bir kalabalığın Hasan ağanın konağının az ilerisinde idi. Takip ettiğinde kalabalığın Baz Gölünde mola verdiklerini gördü...

Karaca köyüne öküz satın almak için giden Güccük Aslan, Mekköğ, Manışların İsmail dönüşte Gırmaların Gediğe geldiklerinde kuşluk vaktiydi. Ellerini gözlerinin üstünde siper ederek Baz Gölüne baktıklarında mahşeri bir kalabalık gördüler. Müfrezeler azlıklarını açmış bir şeyler yiyorlarken atları kulakları düşmüş birbirine sokulmuş kuyruklarını sallıyor, kalabalık gölün tuzlu suyunun etrafında halka oluşturmuş avuçları ile bulanık sudan içmeye çalışıyorlardı.

Mekköğ, Manış'ın İsmail ve Güccük Aslan atlarını kalabalığa doğru sürüp müfreze kumandanına yalvarırcasına baktılar sadece, hiç konuşmadılar. Müfreze çavuşundan gülümsemeli yüz bulan Mekköğ göl kenarında bitkin çamurların içinde yarı baygın sıkı sıkıya kucağında tuttuğu Naira'yı at sırtından eğilerek çarpıp tekine aldı, almasıyla Anuş'un "Naira'm!" diye iniltisi duydu ve Baz gölünün çamurlu çorak suyunu içmek için eğilip öyle kalmış Anuş'un başı Baz Gölünün çamuruna düştü. Nazlı Mekköğ'ün terkinde çığlık ata ata anasına bakarken Hırın'ın gedikten aşmışlardı. Şaşkın gözleri kan çanağı...

Narin'i Manışlar büyütmüş, Peğyeri'ne gelin gitmişti. Ocak başında, yayık yayarken ikindi vakti duvar diplerinde kıtça hayal meyal anımsadığı çığlık atarak ayrıldığı Anuş'una ağıtlar yakmış. Göğce Bacı ana karnında bu ağıtlarla dünyaya gelmiş. Bir tatlı dili var, bir de ağıtları. "Ölem ölem ben ölem" der öykünür, hep yaşlıdır gözleri. Meyyitlerde mendil elinde, sallar mendili de yakar ağıtı. Yanar yüreği, kim görse "gurban olam" der, öksüz ve yetim sayar herkesi. Dili tatlı, yüreği yanıktır Göğce Bacının. Işıklar içinde yatasın emi köyün Göğce Bacısı...

Naria'ya Nazlı demişler ve büyütmüşler. O bizim Nazlı Halamızdı. Nazlı Hala 1988 yılında dünyadan göçüp gitti, hep öykündüğü ve hasretini çektiği Anuş'una doğru bir kelebek gibi gözden kayıp oldu. Yüzündeki izler derin acıların çizikleriydi, gök mavisine çalan gözleri, acı gülümsemeleri yanaklarındaki gamzeleri çocukluğundan kalanlardı. Rüzgârlı bir bahar gününde yolcu ettik Asırlık Nazlı bacıyı ve "Bu köyden öksüz ve yetim bir Ermeni kızı geçip gitti" diyemedik.

Nazlı hâlâ hayatında çok konuşmadı, hep hüzünlü ve suskundu Göğce bacım ise konuştu, hüznü, ağıtı, masum gülüşleri ile çok sevildi, dinlenildi, güldü ve güldürttü, ağlatı düşündürdü bizi. Yayık yayarken, ikindi vakti duvar dipleri sohbetlerinde ve acılı günlerimizde meyyitlerimizin başında.

İnsanın dünya üzerinde yalnız kaldığı anlar vardır. Böylesi anlarda, içini dökebileceği tek varlık bazen sadece yolu oraya düşmüş bir kelebektir. Yalnızlığın ve dışlanmışlığın acısı, sıradan bir kelebek de olsa bir dinleyici bulduğunda hafifler mi? Bir tatlıydı ki onun dili, meyyitlerde elinde buruşmuş mendili sallayarak ağlattı bizi, onun ağıtları insanın en asi duygularını ehlileştirdi, hüzünlendirdi ve sevdirdi herkese kendini. Anuş'unun kucağında iken Baz Gölünün çorak suyundan eline bulaşanları damla damla diline taşıyan Narin'in kızı Göğce Bacı acılarını böyle hafifletti.

Arşak, Anuş, Naira ve Göğce Bacı'nın Fırat'ın bozbulanık sularına karışan öyküsü böylece günümüze gelirken yaşanan acıları da beraberinde getirdi. ■

Sanatçı Ali İhsan Doğan:

“Halklar ve kültürler arasında oluşturulmuş yıkılması gereken duvarlar var!”

■ SÖYLEŞİ: **GÜNEY**

Güney: Ali İhsan Doğan Kimdir? Müziğe nasıl başladı, müziğe başlamanıza neden olan bir etken var mıydı?

Ali İhsan Doğan: 1972 yılında Dersim’in Hozat ilçesinde 7 çocuklu bir ailenin 5. çocuğu olarak dünyaya ‘merhaba’ demişim. Almanya’ya göç ettiğimiz 1980 tarihinden beri de Almanya’da yaşıyorum.

1983 yılında 11 yaşındayken Almanya’nın Aachen kentinde bir saz kursuna başladım. Müziğe adım atışım bu şekilde oldu. Küçük yaşta olmama rağmen geldiğim topraklara çok yoğun özlem duyuyor, âdeta hasret çekiyordum. Diyebilirim ki müziğe başlamamda da bu duyguların etkisi büyük oldu. Müzikle bir nevi o özlemi gidermeye çalıştım.

Güney: İlk sahneye çıkışınız nasıl oldu?

Ali İhsan Doğan: Sahneye ilk olarak devam ettiğim saz kursu bünyesinde çıktım. 1984 yılında, yani kursa başladıktan 1 sene sonra kursta oluşturulan koroda solist olarak yer aldım. Bu ilk sahne tecrübem oldu. Aklımda kaldığı kadarıyla “Dağlar seni delik delik delerim”, “Bir kurşun atacağım belindeki kuşağa” ve “Gelin Ayşe” türkülerini okudum.

Güney: Söz ve müziği size ait olan eserler var mı?

Ali İhsan Doğan: Söz ve müziği bana ait olan 10 eser var. Kirmanckî/Zazaca ve Türkçe dillerinde yazılmış eserler bunlar. Henüz tamamlamadığım, ancak ileride dinleyenlerimin beğenisine sunmayı arzu ettiğim eserlerim de var.

Güney: Müzik yaşantınızda şimdiye kadar çıkardığınız albümler var mı?

Ali İhsan Doğan: Şimdiye kadar 1995 ve 2003 yılları arasında olmak üzere toplam 3 albüm çalışmam oldu.

Güney: Müzik alanında sanırım şimdiye kadar

birçok çalışmalara imza attınız. Gecelere, TV programlarına katıldınız. En son Hasan Yükselir ile bir çalışmanız oldu. Bu çalışmalarınız hakkında kısaca bilgi verir misiniz?

Ali İhsan Doğan: Evet, pek çok ülke ve farklı kıtalarda Uluslararası Af Örgütü'nün de aralarında bulunduğu demokrasi, barış ve özgürlük mücadelesi veren birçok sivil toplum kuruluşunun etkinliklerine katıldım.

Aynı zamanda şan eğitmenim olan sanatçı Hasan Yükselir ile uzun bir aradan sonra bu sene 4 eserlik bir çalışma için tekrar bir araya geldik. Oldukça keyifli ve üretken bir çalışma oldu. Söz ve müziği bana ait olan 1 Kırmanckî/Zazaca ve 3 Türkçe eser ortaya çıktı.

Hasan Yükselir sadece bu çalışmaya değil, daha önceki albümlerime de büyük katkı sağladı ve destek verdi. Kendisine aranjör ve yönetmenliği için sizin aracılığınızla tekrar teşekkür etmek isterim.

Güney: Geleceğe ilişkin planlarınız, projeleriniz var mı?

Ali İhsan Doğan: Önümüzdeki dönemde öncelikli hedefim müzik çalışmalarımı yoğunlaştırmak, sözüyle müziğiyle yeni ürettiğim eserleri dinleyenlerimle paylaşmak olacak.

Güney: Müzik anlayışınız hakkında neler söylemek istersiniz?

Ali İhsan Doğan: -Benim albüm çalışmalarım aslında kafamdaki bir proje çerçevesinde şekillendi. Ben Türkiye'deki halkların ne yazık ki birbirlerini gerektiği gibi tanımadığını ve aralarında önyargı ve korkulardan oluşturulmuş, gerçeklikle alakası olmayan duvarlar bulunduğunu düşünüyorum. Oysa binlerce yıllık ortak yaşanmış bir tarih ve kültür mirası var. Buna bir şekilde güçlü sahip çıkılması gerekiyor. Ben de yaptığım müzikte Kürtçenin farklı lehçeleri ile Türkçe dillerini kullandım. Karadeniz'den ve Azerilerin yaşadığı bölgelerden de eserler seslendirdim. Yine Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan, Yunus Emre gibi halk ozanları ve Nâzım Hikmet, Enver Gökçe, Aram Tigran, Mahmut Baran, Şeyh Gazi gibi ustaların eserlerinden yararlandım. Bahsettiğim duvarları böylece yıkmaya, o da olamıyorsa en azından halklar ve kültürleri harcını notalar, dizeler ve ritimlerden oluşturduğum bir köprüyle birbirlerine yakınlaştırmayı denedim. Umarım bir nebze de olsa yüreklere dokunmuşumdur.

Güney: Yaşama, hayata dair söylemek istediğiniz başka şey var mı?

Ali İhsan Doğan: İnsanlarımızın huzuru, barışı, mutluluğu kendilerine çok görmemesi gerekiyor. Bu coğrafyada bir arada yaşamanın güzelliğini hatırladığımız, tıpkı Şeyh Bedrettin'in dediği gibi "yarin yanağından gayrı paylaşmak için her şeyi" cesaretimizi topladığımız ve tıpkı Nâzım Hikmet'in dizelerinde dile getirdiği gibi "bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine yaşamak" için birbirimize daha çok sarıldığımız zaman yaşam anlamını bulacak.

Güney: Güney Dergisi'nin 2014'te Köln'de yaptığı geceye katılarak dayanışmada bulundunuz. Son olarak Güney okurlarına ne söylemek istersiniz?

Ali İhsan Doğan: - Güney Dergisi'nin edebiyat ve sanat alanındaki ağırlığı ve yeri derginin organize ettiği geceye de yansımıştı. Bu kalitedeki bir derginin daha fazla okura, daha farklı kesimlere ulaşmasını isterim. Tabii bu noktada en büyük rol dergiyi hâlihazırda takip edenlere düşüyor. Çünkü belki de bir yaşam tarzının taşıyıcısı olan derginin değerini de en çok onlar biliyor. Bu aynı zamanda günümüzün tüketim dünyasında da bir karşı duruştur. Tüm okurlara bu bağlamda sevgi ve saygılarımı iletiyorum.

Güney: - Söyleşi için ve sorularımıza verdiğiniz samimi cevaplar için çok teşekkür ederim.

Ali İhsan Doğan: - Bu söyleşi aracılığıyla çalışmalarınızda başarılar diliyor, ben de teşekkür ediyorum.

Aachen, Nisan 2019 ■

Cengiz Usanmaz: Bir emekçinin yaşamı

■ **TURGAY USANMAZ**

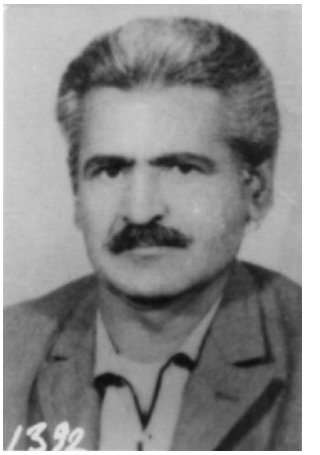

Posof ilçe merkezinde (Duğur) birçok sülale vardır. Soyadı kanunundan önce insanları tanımak için önce "kimlerden?" diye sorarlarmış. Soyadı kanunuyla Posof'ta "Kampurlar" sülalesine birkaç soyad verilmiş. Uğurlu, Ölçer, Dede ve Usanmaz soyadları "Kampurlar" sülalesinin soyadlarıdır.

Usanmaz kardeşlerden dedem Hamza Usanmaz'ın hayatta kalan sekiz çocuğu olmuş. İlk eşinden Peri, ikinci eşinden babam Cengiz Usanmaz 06-01-1936 yılında sekiz kardeşin (Peri, Sadettin, Süleyman, Sultan, Cemil, Celil, Cengiz, Cevri) yedincisi olarak doğmuş. Hamza dedeme "Hamza hoca" deseler de, o zamanlar birçok aile gibi, ailenin esas geliri çiftçilikten ve hayvancılıktan geliyormuş.

Zor yıllar. Ayağına yeni kara lastik satın alanın sevindiği yıllar... Dedemin evini zar zor hatırlarım. Ev kışları sıcak olsun diye ahıra bitişik bir oda. Ahırda bir inek ve onun sütü. Ayrıca tarlalardan gelen arpa-buğday. Böylesi yıllarda bunca çocuğu büyütmek de kolay olmamış elbet. Bazen ekmek bulmak bile sorun olurmuş. Yoksa yok, çocuklarına bazen ekmek yerine yabani armut kurusu (furuç) verirmiş Fadime ninem.

O zamanlar ilçe merkezinde yaşıyor olmanın avantajı vardı sanırım. Dedem hepsini okutamasa da, amcamların bazılarını okutabilmiş. Süleyman ve Celil amcam Susuz Cilavuz'u bitirerek öğretmen olmuşlar. En küçüğü Cevri amcam askerde astsubay olarak kalmış.

Cemil amcam baba evinde kalarak çiftçiliğe devam etmiş. En büyük amcam Sadettin berber olmuş. İlçe merkezindeki tek berber dükkânı onunmuş. Posof'ta herkes gibi onun da bir lakabı varmış: "Kukku"! (Guguk kuşunun ötüşünün Posofçasıdır "kukku".)

Babam da abileri gibi okumak istemiş. İlkokuldan sonra ortaokula gitmiş. Sınıfta çalışkan bir öğrenciymiş. Bir gün ödevleri beraber yapmak için, annesiyle yalnız yaşayan bir arkadaşının evine gitmiş. Orada odanın birinde 3-4 öğrenci ödevlerini yapmışlar. Ödevlerini yaptıktan sonra "bu ödev çok iyi oldu, bu ödeve 10 vermeyen öğretmenin ..." gibi laflar, hatta küfürler etmişler. İşin gırgırında alaycı laflar yani... Gel gör ki, küfürlü laflarla alay ettikleri öğretmen -tahminen- yan odada onları dinliyormuş.

Vay siz misiniz alay eden, gırgır geçen. Ertesi gün sınıfta öğretmen isimlerini tek tek okuyarak bu öğrencileri tahtaya kaldırmış. Hangi cümleleri kullandıklarını tek tek yüzlerine söylemiş, azarlamış.

Bizimkiler bin pişman, utanmış ve rezil olmuşlar. Bu nedenle de okulu terk etmişler, ertesi gün okula bir daha gitmemişler. Öğretmen pişman olmuş, yeter ki okula gelsinler diye "sorun değil, ben onları affettim, olayı unuttum." diye haber göndermiş. Diğer öğrenciler birkaç gün sonra okula dönmüşler ama babam bu olayı gurur yapmış ve dönmemiş.

En büyük abisi Sadettin "Madem okumuyorsun, gel yanımda dur ve meslek öğren" demiş. Babam abisinin yanında durarak berberliği öğrenmiş. Abisi genç yaşta kalp krizinden vefat edince, o meslek de, abisinin "kukku" lakabı da babama miras olarak kalmış.

Daha genç yaşta Süleyman abisinin baldızı Gülpaşa'ya gönlünü kaptırmış ve onunla evlenmiş. Evlendikten iki yıl sonra ben doğmuşum ama kısa süre sonra askerlik de gelmiş. İnsanın en güzel, en verimli yıllarından alınan iki uzun yıl. Bu babama da zor gelmiş. İzinden tekrar birliğine dönerken Kars'ta bacanağı Süleyman amcamın yanına uğramış. Orada bıraktığı 22-11-1961 tarihli "acı bir sitem" başlıklı bir şiirinde "... Arasam bulunmaz derdim dermanı / Katlimi fermanımı o Antep'e yazdılar" diyor ve devam ediyor:

"...
Cengiz burada sitem eyledi
Hayırlısını ol Hüda'dan diledi
Üç gün olmazdan yavrusunu özledi
On ay hasretliktir diye yazdılar"

Kardeş bu, aynı karında yatmışlar, büyürken bir ekmeği bölüşmüşler. Süleyman amcam da bu şiiri okuyunca "Cengiz'in Sitemine Karşılık" başlığı ile üç kıtalık bir cevap yazmış. Şiirinde önce "...Düşünerek gezme gurbet ellerde / Gurbette kalana kara yazdılar" diye tavsiyede bulunur, sonra da:

"...

Posof'tan ayrıldın zamanın geçti

Yavrun da kalbinde yara mı açtı

Gözlerin kızarmış alevi saçtı

Dinmeyen yaşına gurbet mi yazdılar?" diye şiirini bitirir.

Babam askerden döndükten sonra uzun yıllar Posof ilçe merkezinde tek berber olarak çalıştı. Kendine 50 m2 üzerine bir ev yaptı. Dört çocuğunu usturanın ucundan emeğiyle kazandığı üç beş kuruşla yetiştirdi, hepsini okuttu.

Ben de küçükken dükkânda ona çıraklık yaptım. Tıraş olanların elbisesinin üstündeki saç kırıklarını sözde fırça ile temizlemeye çalışırdım. Küçüktüm, boyum müşterilerin omuzlarına yetişmezdi. Çoğu zaman müşteriler fırçayı alırlar, kendileri saç kırıntılarını temizlerdi. Bazıları buna karşılık ya 10 kuruş ya da 25 kuruş bahşiş verirlerdi. (Paramızın sıfırlar atılmadan değerli olduğu zamanlardı.)

Dükkânda bir tarife asılıydı ama bu birçok müşteri için pahalıydı. Babama "Ne kadar?" diye soran her müşteriye "Ne verirsen ver!" derdi. Hiçbir zaman hiçbir kimseye bir fiyat söylemedi. Az çok demeden kim ne verirse onu aldı. Hiç parası olmayanları bile ücret almadan tıraş etti, saçlarını kesti.

Az da olsa böyle durumlarda babam müşteriyi bir iskemleye oturtur ve elle çalışan saç kesme makinasını bana verirdi. Ücretsiz olarak o kişinin saçlarını ben keserdim ama kolay olmazdı. Makinayı hareket ettirmekten elim çok yorulurdu. Elim yorulunca, hareket yavaşlar, bu durum saçın çekilmesine ve o kişinin canının yanmasına neden olurdu. Zavallının canının yandığını anlatan "au" sesleri arasında ben de saçların arasında dolaşan bitleri sayardım. :) Bazen babam bana yardım eder ve saç tıraşı biterdi. Karşılığı da "Allah razı olsun", "Babana anana rahmet" sözleri olurdu.

Babam sabahtan karanlık olana, geç vakitlere dek çalışırdı. İlçenin tek berber dükkânı olduğu için hiç boş kalmazdı. Böylesi yoğun bir çalışma karşılığında, sanırım çok değil ama ailemizi geçindirebilecek kadar para ancak kazanırdı. Ben gördüğüm bitlerden ve işin zorluğundan olacak ki, o mesleğe hiç ısınamadım. Okulda başarılı bir öğrenci olduğumdan babam bana mesleği zorla öğretme yoluna gitmedi. "Oğlum, mesleği öğren, melek cebinde olsun ama daha iyi işin varsa bunu yapmazsın" derdi. Ben ise inatçıydım, öğrenmedim ama diğer kardeşlerim öğrendi. Bu da onların daha sonraki yaşamlarında çok işlerine yaradı. Birkaçı halen bu işi yapmaktadır.

Babamın dükkânının unutulamayacak bir işlevi

Seni bulurum

■ NAİM YALÇINKAYA

Seni bulurum
hayata küsmüş çocukların gözlerinde
bir damla hayat koyarsın avuçlarına
Zemheri erir,
Umutsuz kış gecelerine
Ve
Bahar kokar saçların
Seni bulurum
bir dilencinin elindeki sadakada
Kursağında ki bir lokma ekmekte
Ve
Tenin buğday kokar
Seni bulurum
kara elmasın
kara ustasının inci tanesi dişlerinde
Ve
gözlerin güneş doğurur Zemheri ye
Seni bulurum
bir çocuğun ağlayan gözlerinde
Ve
gözlerin isyan doğurur
gök mavisine
Seni bulurum
Şehrin sokaklarına kurulmuş
Dar ağaçlarında ki urganda
hapishane önlerinde
Ve
sesin umut olur özgürlüğe
Seni bulurum
Bir öykünün gizlenmiş mısralarında
gülüşün konuk olur gözlerime
Ve
Aşk tadında okurum
param parça olmuş yüreğini

daha vardı. Birçok insanın sohbet için uğrak yeriydi. Sıra beklerken sohbet edenler, hatta bazen sadece sohbet için gelenler bile vardı. Dükkân; insancıl, sosyal ilişkilerin canlı olduğu bir yerdi. Sanırım Posof'un içinden ve köylerinden herkes babamı tanırdı. Onun gözünde küçük-büyük, şehirli-köylü, memur-çiftçi, Kürt-Türk, fakir-zengin herkes eşitti, herkes insandı. Belki de bu yüzden herkes tarafından sevilirdi.

Babamın en sevdiği deyimlerden biri şuydu: "Deveye demişler ki 'boynun neden eğri?' o da demiş ki 'Nerem düz ki!'" Kapitalizmin içeriğini anlatan ne kadar güzel bir deyim.

İşte o boynu eğrilerden biri olan Kenan Evren, bilindiği gibi 1980'de iktidarı ele geçirdi, faşizmin açık, iğrenç yüzünü halka gösterdi. Bu dönemde Posof'ta da evlere baskınlar yapılmış. Bizim evde bir kardeşimin okuduğu birkaç dergi bulmuşlar. "Dergiler kimin?" sorusuna babam oğlunu korumuş ve "benim" demiş. Dergilerin yasal olmasına aldırmadan babamı ve Posof'tan birkaç kişiyi sudan gerekçelerle tutuklayıp Erzurum Askeri Cezaevi'ne göndermişler. Babam orada üç ay hapis yatmış ve sonra tahliye edilmiş. Bu süre zarfında Posof'ta komşular ve halk annemle ve kardeşlerimle dayanışma içinde olmuşlar, onları maddi ve manevi desteklemişler.

Cezaevi olayından sonra yaşadıkları, ağır çalışma koşulları babamı yormuş. Bursa'ya yerleşmiş olan Süleyman amcamın yanına göç etme fikri daha da güçlenmiş. Ben Diyarbakır'da öğretmen iken ailemin 1983'ün yazında Bursa'ya göçecekleri haberini aldım. O yılın yaz tatilinde babamla Bursa Teleferik'te bir dükkân aradık ve bulduk. Posof'tan getirdiği "Halk Berberi" tabelasını dükkânın önüne astık. (O tabela ve dükkân hala berber dükkânı olarak Teleferik merkezindedir.)

Ben Diyarbakır'a döndükten sonra annem bana babamın çok mutlu olduğunu aktardı. Anneme "Kız buralara daha önceleri gelmeliymişiz" diyormuş. Çünkü dükkânda hem daha az çalışıyor hem de daha çok para kazanıyormuş. O müşterilere "Ne verirsen ver" dese de, onlar tarifeye göre ücret ödüyorlarmış.

Babam çok sigara içerdi. Daha kendisi hayattayken birkaç abisi kalp krizinden vefat etti. Sülalede genetik olarak bir kolesterol, damar tıkanıklığı sorunu vardı. Babam da bazı dönemler birkaç kez omuzlarında bazı ağrılar hissetmiş, ama gelir geçer diye düşünmüş. Benim tecrübelerim bizim sülalede sigara içenleri kalp hastalığı / damar tıkanıklığı kesinlikle genç yaşlarda yokladığıydı. O zamanlar "bypass", "stent yerleştirme"ler şimdiki gibi gelişmemişti. Babam sigaranın riski konuşul-

Pek Derin Bir Konu

NURSEL GÜLER

Derin bir konu bu
"Pek derin," denilir böyle durumlarda
Bu da öyle bir şey
"Bir gün anlatmayabilirim," dedim
Derinliği düşünerek
Bugün biraz bahsettim
Hâlâ derin
"Konu ne?" diye soran olursa
Mahcubiyetle söyleyebilirim
Konu kendimim
Kendimden bir parça tabi kastettiğim
Bir insanın kendisi üzerine
Bir açıklamada bulunması
Mahcubiyet gerektirir
O kadar mahcubum
Sözün kısası
Ben pek derin bir konuyu
Bugün inceledim

Dedikodu

■ **BİRGÜN TURAN**

Ayağındaki kırmızı terliğin
Fiyatını söylüyor
Bizim Saadet
Acıttığı yerden önce

Tek kişinin geçebileceği merdivenlerin
ucundaki gecekonduda yaşıyorlar
Kocası doğan
Belediyede işçi
Ordan çaldığı parke taşları
Evinin merdivenleri

Üç kız yaşıyor şu kiremitlikte
Büyüğü solaryumda kalmış
Kavruk
Okul arkadaşım
Leblebi tozu yerdik
Beş tenefüsün biri
Evlendi kendisinden yaşlı biriyle
Yalnız şimdi

Ortanca uzun ince
Evlendi o da kendi gibi ince uzun biriyle
Kaynanası kocasını kendinden çok seviyor
diye yakınıyor
Şimdi kaygılı

En küçüğü düştü motordan
Babasından gizli bindiği
Motor mahallenin gençlerinin
Kırdı bacağını beş yerinden
Merdivenlerin ucundan bakıyor
Sokağa şimdi

Onlardan önce ölür de
Şair olursam
Burdan öğrenecekler kendilerini

Bu parça parça evlerin üzerindeki gökyüzü
Başka türlü örülmüş
Çekiciliği var desem gülerler
Ya ne var bu gökte
Tüm ahlar ona gider
Gülerken de kafam gökte
Bizim kapının baktığı yamaçtaki
Top çam ağacı
Kafasını kaldırmış yukarı
Hayal kurar
Dikmiş dikenlerini göğe gider
Yusuf amca dikmişti
İnşaattan düştüğü sene
Ayağının birinde acı
Sonbahar da geldi
Soğuk, karlı bir otobüs
Yaşadığımız şehir
Neresine gitsek, üşürüz.
Soğuyacak evlerimizde
Kurulacak sobalarımızın
dumanı göğe gider
Söylediğimiz tüm türküler
orda toplanırmış meğer
"Bir ayrılık
bir yoksulluk
bir ölüm"
Yoksulluğu çağ atlamıyor buradakilerin

duğunda "Atın ölümü arpadan olsun!" derdi. Öyle de oldu. Teleferik'te damar tıkanıklığından dolayı kalp krizi geldiğinde taksi onu hastaneye yetiştirememiş. Kayıtlara vefat tarihi 20-01-1984 olarak geçti. Bursa'da çok sevdiği kardeşi Süleyman amcamın mezarı açıldı, onun yanına defnedildi.

Ölüm onu genç, 48 yaşında yakaladı. "İyiler erken ölür" derler. Bence teselli sözcükleridir bunlar. Kapitalizmde bunun doğrusu bence "yoksullar erken ölür"dür.

Ölüm adın kalleş olsun! Babamın ölümüne neden olan koşulları sorguluyorum.

Baba; annem, çocukların, yeğenlerin ve seni tanıyan seven bütün Posoflular seni özlüyoruz.

Seni; anılarımızda, öykülerimizde çocuklarımıza, gelecek nesillere aktaracağımıza; faşizme, kötülüğe, adaletsizliğe karşı mücadelemizde yaşatacağımıza söz veriyoruz.

Senin fotoğrafına bakarak, hayalimizde anıları seninle birlikte yaşıyor ve her fırsatta seni sevgiyle anıyoruz.

13.10.2018 ■

Kardeşim Osman

"İnsan, kendi kendisinin kardeşidir..."

■ **OSMAN AKYOL**

Matematik-Denklik Bağıntısı

Geçen gün Millet Caddesi'nde yürürken tam Çapa Tıp Fakültesi'nin önünde Kendikendim'le karşılaştım.

Baktım, uzaktan Çapa Kızılay Kan Merkezi'nin önünden elinde poşetler yüklü bir gemi gibi bir o yana bir bu yana yalpalayarak ağır ağır bana doğru geliyor.

O kadar dalmış ki kendi dünyasına, seslenmesem fark etmeyecek.

"Hoop birader..."

"Aaa sen miydin?"

Yaklaştım. Koltukaltları, sırtı ter içinde. Poşetleri yere bırakıp alnında biriken terleri sağ başparmağını kürek gibi yaparak küredi, yere silkeledi. Eskiden öz bakımına iyi kötü dikkat ederdi. En azından ayda bir saç-sakal tıraşı olurdu. Hiç olmadı cebinde selpak mendil ya da kâğıt havlu taşırdı. Bu sahaf işlerine bulaştıktan sonra iyice saldı kendini; yok yok adam olamayacak bu!

"Kötü görünüyorsun moruk?"

"Poşetler ağır da biraz..."

"Nereye böyle poşetleri sırtlamışsın?"

"Park Sahaf'a... Canlı müzayede var akşam..."

Konuşurken, yürümesini bilmeyen kalabalık bir Arap turist kafilesinin ortasında kaldık bir anda. Kolundan tutarak kenara çektim.

"Ortada durma gel şöyle... Vaktin varsa bir şeyler ısmarlayayım. Hem biraz laflarız. Kaçta müzayede?"

"Altıda..."

"Ohoo daha çok var, gel..."

Israrım üzerine yüzünü ekşitti.

"Çok sağ ol ama ayıptır söylemesi üzerimde kuruş yok..."

"Sana para soran oldu mu?"

Elindeki poşetlerden birkaçını zorla alıp başımla yolun karşısını işaret ettim. Masum bir çocuk edasıyla düştü önüme.

Işıklardan karşıya, oradan da elimizde ağır kitap dolu poşetler, meyhaneye kırdık dümeni.

Çok değil birkaç dakika sonra meyhanenin önündeydik.

Taş merdivenlerden ağır ağır inip asma çardağın altından geçerek meyhaneden içeri girdik; müşterilerin arasından geçip arka bahçede çiçeklerle çevrili özel müşteriler için ayrılmış masaya attık kendimizi.

"Burası eski konsept bir meyhane. Arada bir gelirim ben. Sahibi hemşerimiz..."

Ben konuşurken Kendikendim, düşmemesi için poşetleri birbirine çatarak masanın altına yerleştirmekle meşguldü.

Konuyu değiştirdim.

"Eee, öykü möykü var mı yeni bir şeyler?"

Kendikendim, başını kaldırıp tam soruma cevap verecekken mekânın sahibi Ahmet de geldi yanımıza, her zamanki gibi sağa sola emirler yağdırarak.

"Olum masayı bir güzel silin, örtüyü de değiştirin... Ortaya da karışık meyve... Hadi çabuk, fırlayın! Dostlarım gelmiş benim..."

Desenler: H. Yücedağ

Ahmet'i severim, iyi çocuk hoş çocuk, kaç yıldır da İstanbul'da fakat bu Adanalı tavırlarından bir türlü kurtaramadı kendini.

Kim bilir belki de bu yüzden buradaydık...

İki bir buçuk acılı Adana yanında da bir "büyük" söyledik başlangıç için...

"Bir öykü dosyası vardı zaten hazırda, onu gözden geçirip gönderdim birkaç yere, dönüş bekliyorum..."

"Dönen oldu mu bari?"

"Olumsuz dönüş oldu birkaç yerden..."

"Ölü sikici ibneler. Dönmezler... Yayınlamaları için Franz Kafka falan olman lazım. Ya da genel yayın yönetmeni karıyı götürmen..."

"Olmadı, ücretle bastırmayı düşünüyorum... Öyküler bir arada bulunsun..."

Kendikendim'i de severim; saf ve temiz kalpli bir çocuktur, damarına basılmadığı sürece de melek gibi bir insandır. Fakat bazen onu da anlamakta zorlanıyorum... Sen git hayallerimin peşinden gideceğim diyerek felsefe oku. Sonra iş bulama. Çok biliyormuş gibi git sahaf dükkânı aç. Batır. Sonra da elinde poşetler o sahaf benim bu sahaf senin canlı müzayede kovala... Yırtarım belki diyerek de biriktirdiğin birkaç kuruşu ölü sikici ibnelere kaptır. Bak bana... Mantıklı davranıp matematik okudum. Şimdi bir okulda müdürüm. Evlendim. Karım bir bankada şube müdürü. Kursu, dershanesi, özel dersi, avantası derken nerden baksan eve her ay en az on beş-yirmi bin lira para giriyor. Evim, yazlığım, altımda arabam her şeyim var çok şükür... Bankadaki bir milyon lira da cabası... Senin neyin var? Koskoca bir hiç... O boktan kitaplarınla öğün dur sen. 'Herşey gider geriye kitaplar kalır.'

"Boncuk teyze ne yapıyor görmeyeli?"

"Ne yapsın, evde mamasını yiyor. Hamile, doğurması yakın... Yoğunluktan bir aydır banyo yaptıramıyorum, koktu hayvan ya..."

Bu arada elinde tepeleme dolu büyük bir tepsiyle şef garson göründü kapıda. Adanaları, közlenmiş domatesleri, közlenmiş biberleri, soğan salatasını nam-ı diğer söğüşü, ezme salatayı, bulgur pilavını, lavaşı tek tek dizdi masaya. Sürahiye ve buz kabına yer kalmadı her zamanki gibi, boş bir sandalyeye emanet koyduk şimdilik.

Hemen ardından da bir başka tepside beyaz peynir, kavun, barbunya, humus, haydari ve cacık arz-ı endam etti masamıza.

Yetmişlik şişeyi açıp anason kokusunu derin derin burnuma çektim. Alışılmış hareketlerle bardaklara maşayla birer tane buz atıp üzerlerine rakı koydum, üzerine de su. İlk hareket benden...

"Şeref verdin Kendikendi'm..."

"Sağlığına kardeşim..."

Rakıdan sonra tam kebaba yumuluyordum ki, telefonum çaldı. Baktım benimki, yeni olan...

"... Hadi kapat! Yaaa... Önce sen kapat... Olmaz, önce sen! Eeee, kapasana hadi... Olmaz! O zaman üç deyince aynı anda kapayalım..."

Şu telefon denen illet yanımızdayken hiçbir yere kaçamıyoruz arkadaş. Şurada kendi kendimle baş başa iki tek atamayacak mıyım ben!

Telefonu kapattım, şaşkın bir yüz ifadesiyle bana bakan Kendikendim'e eğildim, kısık sesle, "Bu yenisi" dedim. Başını sağ yana eğip müstehzi bir ifadeyle gülümsedi.

Elim sigaraya uzanırken konuyu değiştirmek için öylesine sordum.

"Sahaf işleri nasıl?"

"Sahafı kapattım geçen ay. Mal sahibinin istediği parayı veremedim. İş yapamıyoruz eskisi gibi Osman. Nadir Kitap çıktı bizim işler öldü. Kimse sahafa gitmiyor artık, siparişi evinden internetten veriyor hop aradığı kitap kapısında..."

"On yıl sonra geldiğin nokta bu yani..."

Elimdeki paketi önce ona uzattım, acemi tavırlarla içinden bir dal sigara aldı, ağzına götürdü. Ardından bir dal da ben alıp yanmayı bekleyen sigaraları ateşlemek üzere, ayıptır söylemesi Kadıköy Akmar Pasajı'ndan 400 liraya aldığım, gümüş renkli İbelo M23'üme uzandım... İki elimle kavrayıp kayar yatağına üstten sertçe dokundum... Çıkan tok sesle birlikte ortalık bir anda kirli mavi bir dumana büründü.

"Yapacak bir şey yok, piyasa öldü..."

Elinde eğreti duran sigarasını özenle küllüğe bırakıp masanın altına eğildi poşetlerden birinin içinden bir kitap çıkardı, üzerinin tozunu elinin ayasıyla bastıra bastıra silip bana doğru uzattı kitabı.

"Al, hediyem olsun..."

Baktım. Mehdi ve Altınçağ adında bir kitap. Baskı tarihi: 1989. Yazarı: Harun Yahya. Sert kapaklı, ciltli bir kitap. Şöyle bir sayfalarını çevirdim. Pırıl pırıl kuşe kâğıt. Biraz daha çevirdim, o da ne? Sayfaların arasında bir not kâğıdı... Bizimki okurken notlar almış anlaşılan...

"Kıyamet takvimi... 1979'da Meh-

di zuhur edecek... 2018'de Mehdi ölecek... Zuhurundan itibaren kırk yıl yaşayacak... 2008'de İsa zuhur edecek... 2052'de ölecek... Zuhurundan itibaren 45 yıl yaşayacak... Bunun 10 yılı Mehdi ile beraber... Ölümünden sonra 2052-2076 arası Mehdi'nin talebeleri durumu/ Altınçağ'ı muhafaza edecekler... 2076-2173 arası bozulma dönemi... 2173 yılında da kıyamet kopacak...2076'dan sonra hiç Müslüman kalmayacağı için Müslümanlar kıyameti görmeyecek..."

Arka sayfayı çeviriyorum bir başka not...

"Benim ümmetimin ömrü 1500 yılı geçmeyecek... Hazreti Muhammed..."

"İlginçmiş okuyayım ben bunu..."

Kafa olarak pek uyuşmasak da seviyorum Kendikendim'i. Hiç olmadık yerlerde böyle güzel jestlerle hep şaşırtır beni adi. Ezoterik konulara ilgi duyduğumu unutmamış demek...

"Şu sıralar çocukluğumun Adanasını özlüyorum Osman. Dar sokaklarını, yüzdüğümüz o pis su kanallarını... Ne bileyim salaş kebapçılarını... Ya her şeyini özlüyorum işte! Çocukken kıymetini bilmediğimiz o küçücük, ufacık ayrıntılar..."

Gözleri doldu bir anda, sözlerinin sonunu getiremedi. Yıllardır yüreğinde biriken özlem, hüzün, acı ve keder ne varsa hepsi birden gözyaşı olup aktı göz pınarlarından.

Onun ağladığını görünce ben de dağıldım bir anda, aklımın ve mantığımın denetiminden çıkıp hiç olmak istemediğim yerlere savruldum...

"Çocukluğumuz peşimizi bırakmıyor moruk. Büyüdüğümüzde, kan davası güder gibi gelip buluyor bizi kuytu bir yerde ve intikamını alıyor, tıpkı şimdi olduğu gibi..."

Gözyaşlarını avucunun içiyle silerken acı acı güldü.

"Bunu sen mi söylüyorsun?"

"Niye oğlum söyleyemez miyim, benim bir kalbim yok mu? Not al istersen kullanırsın bir öyküde... Durma hadi, daha bir büyük duruyor. Sırada bir ufaklık var, bunun cilası var..."

İlk defa bu kadar sağlıklı bir açlık hissediyordum. Elimle kebaptan büyük bir parça koparıp yağlı lavaşın arasına yatırdım. Bir ısırık ondan, bir ısırık da közlenmiş domatesten aldım... Sırada daha közlenmiş biber var, ezme var, söğüş var... Ve tüm bu eşsiz lezzetlerin farklı farklı kombinasyonları var ikili, üçlü... Sahi kaç farklı lokma alabilirim? Kaç lezzet var? Bunların üçlü kombinasyonları... Neyse şimdi matematiğin zamanı değil... Bizimki rakı bardağının dibini yere vurup fondipledi. Ben de ona uyup kalan rakıyı aceleyle yuvarladım.

"Hadi moruk sağlığına..."

Bu orospu çocuğunu seviyorum ya, neden bilmiyorum ama bana iyi geliyor...

* * *

Aradan ne kadar zaman geçmiş hatırlamıyorum. Göz ucuyla baktım masaya; bir büyük, bir küçük devirmişiz. İkinci küçüğü açmışız. Bu arada masanın üzeri tam bir savaş alanı... Mezeler birbirine karışmış... Yer açmak için boşları bir tarafa yığmışız... Zekice... En son garsonları kovduğumuzu hatırlıyorum... Mutfağa da mı gittik ne! Ne bok yemeye gittik acaba? Ayıp oldu bizim hemşoya ya! Bizimki masada

yok. İster misin bu kafada müzayedeye gitsin? Yok ama poşetleri duruyor... Uzun bir külü geride bırakıp filtresi tutuşan sigarayı küllüğe bastırıp söndürdüm ve bitmek üzere olan pakete doğru uzandım...

* * *

"... Kusura bakma ama seninkisi tedavisiz bir hastalık abi!"

"... Bir türlü kendisi olmayan, sürekli doğu-batı arasında gidip gelen toplumumuzun modernleşme adı altında yaşadığı süreç, aslında bir tür kültürel yozlaşmadan başka bir şey değil..."

"... Cumhurbaşkanlığı kaynaklarından edinilen bilgiye göre, cumhurbaşkanı Erdoğan, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ile telefonda görüştü. Görüşmede, başta Irak ve Suriye olmak üzere bölgedeki son gelişmeler değerlendirildi..."

"... Ağır toplumsal baskı altında insanlar eşcinsel olduklarını bile ifade edemiyorlar..."

"...Bu gün öğleden sonra aniden bastıran sağanak yağmur İstanbul'da hayatı tam anlamıyla felç etti..."

"...Sana bir kız bulalım moruk. Yıllar çabuk geçer, bir de bakmışsın yaşlanmışsın..."

"... Bir yerde okudum moruk, beynimizin sadece yüzde onunu kullanabiliyormuşuz...

Karaca

■ **BEYZA OKUMUŞ**

Gecenin azizi, gönlümün güzeli
Ruhumun hırçın mevsimi Karaca
Baştan başa mayın döşeli bu dünyada
Yeşil çayırlar veremem sana

Dağın kalbi döverken göğsünü
Nabzın teklemez mi Karaca?
Esmer bir mezar mı belleğin?
Gez,göz,arpacığı hatmederken parmaklar
Vurulup düşen mi, tetiği çeken mi kahraman?

Nasıl paylaştıksa bir kör kurşunu
Bölüştükse nasıl yokluğu ve mahpusu
Görmeden daha dalda tomurcuğu
Ecel hepimize yetmez mi Karaca?

Bugünlerde gülmek
Utanç ağız dolusu Karaca
Çünkü savaşta hiçbir taraf
Diken sürüp şarjörüne
Gül sıkmıyor düşmanına

"... Borcumu ödemek isterim..."

"Borcun falan yok moruk, Boncuk'un doğumuna çağırırsın, biraz torun severiz olur biter..."

"... Türk solu ne yaptı bugüne kadar entelektüel zırvalıklardan başka?"

"... Onun da hepimiz gibi zaafları var... O zaafları kullanmak sana yakışmaz kardeşim..."

"... Kul hakkı yiyerek hal ve hareketleriyle Allah'ı inkâr eden bu sahtekârlardan bahsetme bana..."

"... Alıntıları sıralayıp aralarına kendi görüşlerinden parçalar serpiştirilerek yazar olunmaz..."

"... Hiçbir şey yok, her şey bir hayal..."

"... Vahşi kapitalizmin dayattığı modern yaşam daha nice Osman Akyollar, Mehmet Erteler üretir..."

"... Yağlıkara'nın otopsi raporunun sonucuna göre ölüm nedeni: 'boğularak ölüm'..."

"... İşkenceli sorgulardan geçtim ben Osman... Bu mücadeleyi inançla, karalılıkla sürdürmek zorundayız... Kapitalizm insan vicdanına aykırı bir sistem, biz göremeyeceğiz belki ama bu bozuk düzen bir gün elbet yıkılacak..."

"... Bir yol ayrımındasın kardeşim. Ya sevgilin ya karın..."

"Bir süreklilik yok hayatımızda moruk, geliştirici hiçbir yan yok... Varsa yoksa alışkanlıklarımız..."

"... Önemli olan çelişkilerimizi en aza indirmek..."

"... Sana bir masal anlatacağım Osmanım... Ama bu masal hüzünlü bir masal ne yazık ki..."

"... Bu yağma düzeniyle uyuşmaya hiç niyetim yok. Anladın mı?"

"Karıştırıyorsun moruk, sen bir yığın şeyi birbirine karıştırıyorsun..."

"... Ben kimsenin poposunu yalamadım şimdiye kadar..."

"... Bırak şimdi bu Aristo mantığını..."

"... Ne bekleyebilirsin ki halktan? Hangi pratik çözümü getirdiniz ona aydınlar olarak..."

"... Ne yani yanlışlarımızla mı övüneceğiz?"

"... Bölüne bölüne bölünemez hale geldik..."

"... Ahbap çavuş ilişkisiyle yürümez bu işler..."

"... Bazen küçük burjuva zaaflarına kapıldığımı düşünüyorum..."

"... Bu kitapları okuduktan sonra İslam'a samimi olarak inanamadım. Duygusal bir inatla bir süre daha ibadetlerimi yaptım, sohbetlere falan gittim fakat bir süre sonra daha fazla devam edemeyeceğimi anladım..."

"... Sayın abonemiz, 1024176929 hizmet numaralı Kablonet aboneliğinize ait 2018 Temmuz dönemi Adil Kullanım Kotanızı 07.07.2018 16:00.02 itibariyle aştığınızdan bağlantı hızınız 8 Mbps'e düşürülmüştür. Dönem sonunda normal tarife hızınızdan hizmet almaya devam edebilirsiniz. Kotanızı https://online.turksatkablo.com.tr adresinden takip edebilirsiniz..."

"... Tam tersine katlamalı, coşkulu, heyecanlı bir artışla faaliyetlerimiz devam ediyor..."

"... 'Tez ve antitez, sentezde varlıklarını daha zengin bir oluşum içinde sürdürür' diyor Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak kitabında..."

"... Sinirlerim çok bozuk, yorgunum. Söylenen her şeyi yanlış anlıyorum, her şeye öfkelenir oldum..."

17 Ağustos 2018, İstanbul ■

“Hayallerim bile mütevazıydı... acılarım şimdi mürekkep kokusu, hatıralarsa, hep naftalin...”

■ SEVGİ İSTIK

Yine bir fincan kahveye, gebe sigaram. Olmazsa olmazı sigaramın, kahve dumanı. Hiçbir şey yapamayıp bir kahve yaptım yine. Oturdum yazıyorum, aynı acıları... ayrılığını, bilmem kaçıncı kere. Ben yine yazıyorum, sense bir o kadar okuma yine... yine bir fincan kahveden ibaret, günümün huzuru. Hâlâ bir kahve içerken mutluyum... bir kahve içerken, elimde kalem, beyaz kağıt. Bu sahne bana hep tanıdık. Cümlenin sonuna nokta koyarken, göz kırpıyor bana adınla başladığım satır başlarım. Cümle arasındaki boşlukları, az mı gözyaşlarımla doldurdum? Az mı dağıldı mürekkep, seni yazarken... seni yazarken ıpıslak olmuş beyaz kağıt. Odundan olan kâğıt bile incilmiş. Sen hâlâ sapsağlam... senin hâlâ bağrında taş... sen hâlâ vicdansız. Acılarım şimdi mürekkep kokusu... sigara kokusu. Ne zaman sana yazamayıp, seni yazmaya başlasam, küllük dolmuş, kahve soğumuş, kâğıt ıpıslak... acılarım, mürekkep kokuyor. Ne zaman kelimeleri bir araya getirsem seninle... bir selsudur, gözlerim. Hayallerimin senli hâli, ne zaman hayalimi yaşarken bulacağım kendimi? Hayallerim bile mütevazıydı benim. *Mesela bir hayalim işte bu; elimizde bira, çıplak ayakla, üzerimde ince bir şal yürüyoruz sahil boyunu, ay yansımış denizin üzerine.* Hafif bir esinti var, sarı saçlarımı almış, omuzlarına savuruyor, kızamıyorum. İçimden teşekkür ediyorum, esintiye... saçlarım omuzlarında, daha ne isterim? Hayallerim bile mütevazıydı benim... acılarım şimdi mürekkep kokusu. Bir insanın hayalini gerçekleştirmek ister misin? Meselâ benim? Elimizde bira, çıplak ayakla yürüyoruz sahil boyunu, ay yansımış denizin üzerine. Bir gecede hem ayı görüyorum, hem de güneşi... güneş, günyüzünde. Bu kadar çok yazmamalıyım diyorum bu noktada işte... bu kadar çok yazmamalıyım, hiç yaşanmayacak senaryolar. Bu kadar yazmak, eksiltiyor, bir başkasına kuracağım aşk tabirlerini... Şimdi bir başkasıyla mı yaşayacağım bu hayali? Bir başkası... düşüncesi bile katlediyor, kalbimi. Nasıl olur başkası? Sen bana zaten, bambaşkasın. Ama olacak! diyor... bir gün yine seveceksin birini diyorlar. Nasıl sevilir?

Yine, yanılır mı böyle alev alev? Silbaştan... en baştan. Sevilir mi tekrar, biri parmak uçlarından, saç teline? Hatıralarımıza ne olacak pekâlâ? Hayallerim bile mütevazıydı... acılarım şimdi mürekkep kokusu... hatıralarımızsa... naftalin kokusu...

Başka bir ütopyaya taşınmak istiyorum sırt çantamı alıp...

Başka bir yere gitmeliyim. Başka bir yer... Başka bir ütopya istiyorum şimdi. Bu dünyada bize zulüm var. Bu dünyada, kıçı başı ayrı oynayan insanlar, kederler, kavgalar ve savaşlar var... Başka bir ütopyaya taşınmak istiyorum, sırt çantamı alıp... Sırt çantasıyla gezegen mi değiştirilir demeyin sakın... Çok olan herşey yorar... Zira yorgunum da zaten... Bir gezegen istiyorum, daha önce hiç kullanılmamış, yesyeni... Terketmek istiyorum, evimden başlayıp dünyaya kadar... *“Dünyalar kadar”* Dünyalar kadar sevmek... Kimseyi dünyalar kadar sevmeyin. Sevmeyin arkadaş... Sevince sevmiyorlar. Nasıl bir zamanlamadır ki bu, siz onu dünyalar kadar sevdiğiniz o an, bir çırpıda dünyayı içinize yıkıyorlar... Üstelik, yıkmakla olmaz deyip yakıyorlar. Yıkıp, yakıyorlar... Doğrulsanız, sönemiyorsunuz. Sönseniz, *doğrulamıyorsunuz... Kendimden biliyorum, çok denedim. İki yakası bir araya gelmiyor* ömürde karşılıksız sevenlerin “Karşılıksız sevmek” kalıbı da çok saçma değil mi? Sevmek dediğin zaten karşılıksız olmalı... Sevmenin karşılığı olmaz... Sevmek kasiyerin verdiği bozuk para değil ki, üstüne birşey alasın... Sevmek para üstü değil, bel altı hiç olmamalı zaten... Ne diyordum, *konu dağıldı. Başka bir ütopyaya taşınmak istiyorum, sırt çantamı alıp... Götüreceğim fazla* birşey yok benim, kahve, sigara ve su... Su kahve için, sigara da ruhum... Bu dünyada daha fazla yaşayamıyorum, yaşayamamakla kalsa keşke. Hergün sulamama rağmen solan bir saksıda menekşe var... Yaşa-

yamıyorum, yaşatamıyorum… Güneş ve sudan sonra, sevgiye ihtiyacı var menekşenin. Güneş tamam, su da tamam. Ama sevgi… İşte o yok bende… Adımın Sevgi oluşuna gelecek şimdi konu, hissettim. Ben Sevgi, ama bu sevgisizlikten ölmek üzere olduğum gerçeğini hiçbir zaman değiştirmedi… Diyeceğim o ki, hergün sulamama rağmen solan bir saksıda menekşe var şimdi, ona verebilecek sudan ve güneşli bir yerden başka hiçbirşeyim yok. Bundandır, kahroluyorum adımın Sevgi oluşuna kadar… *" Üzgünüm mor menekşe, bende sevgi bir tek adımda kaldı. "*

Bir bisiklet, sırtımızı yaslayacağımız bir ağaç, bir de şarap…

İlla gidecek misin? İlla gideceksen, gidelim o zaman… Bu şehir, bu dünya sarmadı beni zaten hiç. Yaşanılıcak bir yer biliyorum, oraya gidelim… Yaşar, gideriz… Madem gidesin var, benimle git, benden gitme. Bir bisiklet alalım, pedallıyalım mutluluğa. Bir şişe şarap alalım yolun üzerindeki bakkaldan. Kahve… Kahve bende var, evden alırım yanıma… Önce sarhoş oluruz, sonra ayık. Şansımız varsa, bisikletimizin selesi olur, şarabı koyarız… Daha da şanslıysak ki, bisikletimizin tekerleklerinde o hep küçükken, komşunun çocuklarından özendiğimiz takma yıldızlar olur… Bisiklette giderken, kayar gibi olur yıldızlar, birsürü senli dilek dilerim… İllaki biri olur, ne dersin… Nereye diye sormam söz, yeter ki gel de sen bana… Önce dik bir yokuş çıkarız, un çuvalı kadarsın der gülersin bana… Ben de şöyle derim işte, "yanlışın var, un çuvalından 2 eksiğim… " Sonra halka halka dağılır gülümsemen yüzüne… Ben yine "ne kadar güzel gülüyor be" diye iç geçiririm… Sonra yokuştan aşağı sallarız bisikletimizi… Pedal çevirmeyiz, ellerimizi iki yana açar, birbirimizin parmak uçlarından tutar, saçma salak, deli gibi, çığlıklar atarız… Sen arada bir bisikletimizin zilini çalarsın, ben de gördüğüm tüm arabalara "çekilin yoldan, geliyor kaptaaan" derim… Ne kadar ergence bir söz olduğunu umursamadan… Rüzgar saçlarımı dağıtır, belki ilk molada önüme düşen saçlarımı kaldırırsın yüzümden. Ellerini gezdirirsin yüzümde… Avuç içlerin hep sıcacık, yine öyle… Sonra otururuz bir tepenin kenarına. Bisikleti yan yatırırız… Açarız şarabımızı, sokulurum kolunun altına… Saklarım soğuktan başımı boynunda… "Oh be" derim, Oh be… Gel bunu bir düşün, sırtımızı yaslayacak bir ağaç, bir şarap, bir bisiklet… İşte mutlu olmak bu kadar basit… İlla gidecek misin? Gidelim o zaman… Kimsenin bizi bulamayacağı yerlere gidelim, bizi tanıyan kimsenin olmadığı yerlere… Yeni bir hayat kurmayız da, istersen kaldığımız yerden aslında hiç orda kalmamışız gibi devam ederiz. "Bu ayrılık yaşanmadı hiç… " der gibi… Gel bunu bir düşün, kapatırız telefonlarımızı… Hatta atarız yolun kenarında bir hendeğe… Kimseye şuraya gidiyorum, şundan dolayı gidiyorum demeyiz mesela… Bir sabah gün doğmadan, elektrik direklerinin söndüğü vakit, çıkarız yollara… Yol nereye giderse, oraya varırız… Mutluluk bize gelmez bu saatten sonra sevgilim, biz ona gitmeliyiz… Fazla eşya alıp yük yapmayız kendimize… Bakkaldan şarap alırız, bende yanıma kahve… Sen de yanına beni alırsın… Gideriz buralardan… Anlatınca benimde gidesim geldi, sokak direklerinin sönmesine 4 saat var, gidelim mi? Yaşar, gideriz… Bir bisiklet, sırtımızı yaslayacağımız bir ağaç, bir de şarap… Huzura gel sevgilim… Artık nolur, insafa gel… Bana gel… Benden beraber gideriz… "

Elma mı diyim armut mu diyim yar'a?

Şimdi herkese bir park lazım, tek başına ağlamalık… Şimdi yine yeniden sevmek lazım, sevilmeyişimizi sineye çekip… Bir daha sevebilir miyiz ki? Aşk kaç kere aşk? Kaçıncıda seviliriz? Kaçımız yeniden sevebiliriz? Ama severiz işte… Ama'dan sonrasında ölür ardından gelen cümle. Ama- severiz işte… Her defasında aynı ümit… bir öncekinin aynısı dejavular… Aynı kelimelerle başka bir ruha hitap eden insanlar bütünü aşk… Bir öncekinin, aynısı olmaya devam ediyor ilişkiler… Şimdi ben birini severim de, su'ya başka bir isim verebilir miyim? Suyun ismini ot yapabilir miyim mesela? Anlamıyorsunuz, hayır… Benim bir tane hayatım vardı, hayatım derken hürlüğümü ses tellerimde hissettiğim, bir tane hayatım vardı. . Şimdi ben aynı kelimeyle hitap mı edeceğim, başka bir ruha? Bu nasıl mümkün? Ben şimdi severim sevmesine de… Elma mı diyim, armut mu diyim yar'a? Garipsemeyin beni… Aynı kelimelerle seslenmek başka birine… Aynı ellerle, dokunmak başka bir bedene… Aynı gözlerle bakmak… Aynı dejavuları yaşamak hep… Bir türlü bitmeyen sayısız ilk, en az 5 insanla… Ben severim, sevmesine de… Yeni bir dil lazım, yeni bir tâbir… Bir farklı olmalı bu defa… Koca aradığımdan değil ha, ama evlenmeliyim o insanla… Son olmalı anlıyor musunuz? Sonsuz bir son… Mesela… İşte o zaman başka bir ruha, "kocacım" diye seslenebilirim… Yeni tâbiri olur aşkın… Bu güzel olur… ■

Ben

■ **HÜLYA ŞAHİN**

seviyor sevmiyora kurban edilmiş ben
beşinci sınıf pavyonların papatya gülüşlü sanatçısı "benli meryem"
hayata yenilen tebessümsüz insanlar kaybedenler kulübüne hoşgeldiniz
bütün köhne sokakları izbe meyhaneleri kaldıransız dolaştım tek tek
çatlak porselenlerden sızan ud taksimli içli şarkılar eşliğinde
tüm içkileri neştersiz tattım aç karnına
rengini unuttuğum yaşamlara süzgeçsiz süzülen tuzlu yaşlardan başka
hiçbir şey çıkmadı bahtıma
bir yanıp bir sönerken göz kamaştıran neon ışıklarında
hep sönen taraf düştü benim payıma
hep kirpiklerim düştü meze tabaklarına
küf kokulu masalarda karanlık yüzlüler vardı vicdan yoksunu
dar zamanlara sıkışan sevmeler sevişmeler
topuklu ayakkabılarda içilen şaraplar eşliğinde
kirli çarşaflarda sonlanan nevrotik intiharlar
hükümsüz köprü altı çocukları
dilini yutmuş dilenciler
kulakları sadistçe kesilmiş köpekler ve kuyuruğuna
teneke bağlanan aksak kediler çıktı yoluma
mevsimler değişip her kısır döngüde eksilirken yapraklar
turuncu bahar akşamlarına hiç rastlamadım
kışı yaşadım ben hep ömrümce
kaç gönüle girdim bilmiyorum
misafir diye kaç gönülü gönülsüzce aldım koynuma hatırlamıyorum
unuttum
gökkuşağının yedi renginde ipini koparan uçurtmaları unuttum ben
çiçeksiz kapıma gelenler hep bir parçamı alıp dolu dolu eksilterek gittiler
ne ölüme yetişebildim ne arsız yaşama tutunabildim
yine de etmedim kimseye şikayet yaradandan başka kimseye sızlanmadım
dönülmez yollarda morfinsiz geçti ömrüm
dert bendeydi sendeydi ondaydı oysa derman yoktu kimselerde
tuz bastılar merhem sürülecek yaralarıma hep acıttılar canımı
aşkın bayatlayan küllerini gördüm kanamalı düşlerde
kızıl gün doğumlarına gebe güneşli sabahlara hiç uyanmadım
ya da bir ihtimal bana denk gelmedi rastlaşmadık kendisiyle
yaşayan ölüler kervanında çok kişilik kontenjan hep vardı
karanlıklarda uykusuz ve çapaklı suretlere takılacak maskeler hep vardı
ihanetten arta kalan dalgınlığa gelen yaşamlarda
bir ben yoktum nedense
peki ben nerdeydim ki bunca sene

Âdem'den sonra

■ **MUSTAFA BİLGÜCÜ**

Adımın Âdem olduğunu biliyorum. Babam insan olduğum, bazı öncelikleri bünyemde barındırabileceğime inandığı, ilklerin arkasında ve adımın önünde bulunabileceğimi bildiği için bana bu ismi vermiş. Hayatım kısa bir film şeridinin, sinema salonunda doksan dakika boyunca uyuyan biletli seyircilerin kapalı gözlerinin arkasında ansızın akıvermesi kadar hızlı geçti. Burada nasıl yaşadığımı, kiminle evlendiğimi, ne iş yaptığımı, tahsil durumumu falan anlatmayacağım; çünkü kısalık ve azlık, bir bakıma yeterli saydığımız her şeyin geride bırakılmasını sağlıyor. Ne fark eder ki? Yani gerçekten Amerikan vatandaşı, bir doksanlık bir top modelle sevişmek, dünya kupası finalinde gol yiyen takımın kalecisinin arkasında küfür etmek, en yüksek gökdelenin haberleşme kulesinin tepesine çıkıp ayaklar altına aldığımız insan kalabalığının üzerine tükürmek neye yarar ki? Bunlar neyi değiştirir? En azından yazdıklarımda bir değişime neden olmaz.

Yazmak istediğim şey bazılarınızın aklınıza bile getirmek istemediği, dehşet verici bir şey. Kendi ölümümü yazacağım. Şu ana kadar düşündüklerim içinde somut gerçeklikten kaçındığım için nasıl öldüğüm hakkında yazıp yazmamak konusunda kaldığım kararsızlık da var. Nasıl öldüğümü yazsam mı? Değişen ne olacak? Bazılarınız ölüm şeklimden inançlı mı, zengin mi, yaşlı mı olduğum şeklinde binlerce yargıya varacak ve bazılarınız da akıllı mı deli mi, bilge mi cahil mi, önsezili mi yoksa bakar kör mü olduğumun sonucuna varacak. Bilmiyorum. Bunların hepsi de hiçbiri de olabilirim. Sonuçta öldüm. Hem de basbayağı öldüm. Ölümüm öyle böyle bir olay değildi.

Önce bendeki değişimlerden bahsetmek istiyorum. Üzerinde yaşadıkları dünyanın rutinine güvenen insanları anlamaya çalıştım. Yapamadım. Dünyanın bir anlığına durması, kıyamet denilen sahnenin perdelenmesi, birden göklerin kararması ve yıldızların atılması, yerin ortasından yırtılarak dağların yürümesi vs... Bunun gibi şeyleri düşündüm. Böyle bir son hazırda bekletilirken insan nasıl komşu kadınla dedikodu edebiliyordu, yan evdeki kızın memurluk sınavını kazanması hakkında iki lafın belini kırabiliyordu ya da yemek hazırlayabiliyordu.

Durmamın nedeni işte buydu. Tam anlamıyla durdum. Durmamla ölmem bir oldu. Korku duygum beynimde bir yerlerde ateşlendi, bedenimi kapladı, gözlerim ışığa kapandı. Sanki birileri bedenimle gerçeklik arasındaki boşluğu arttırmak için debriyaj pedalına basmıştı. Koptum. Kimse beni tanımıyordu. Seslerin arkamda yarattığı yoğunluk onların öncüsü olduğumu düşündürttü bana. Ayrılıp gitmeleri için ne yapabileceğimi bilmiyordum. Tam anlamıyla düşmüş gibiydim. Kendisini birden yerde bulan, acısı burnundan, sızısı incinmiş ve berelenmiş bacaklarından çıkan, o boşlukta olan biteni düşünmek bile istemeyen, sadece yasının ve kaybının derdine düşmüş biri gibi, geride bıraktığı her şeyi bir kenarda saklı tutan adamdım ben. Birden kopmuştum. Ve birden bitmişti.

Ölmeden önce neler düşündüğümü aklıma getirdim ve şok edici dehşetimin beni önceden uyarı sistemi olan bu duruma hazırlamak için bir şekilde dürttüğünü gördüm. Yanımdan bir insan geçmişti. Herkesin oruçlu olduğu bir ramazan gününde, dört

Karanlığın Kırbacı

■ **GÜLBİN SODAN**

— Nerelerde uçar şimdi doru at
— Yeşeren bir gözedir çoğalan toprak

— Kanlı ırmak akar durur mu hâlâ
— Nice şıvgın kapılır sularına

— Neden görünmez o ak güvercin
— Kül olmuştur ağzında zeytin dalıyla

— Işımaz mı göklerin sarı sultanı
— Eş oldu gecenin koyu isine

— Sürülür mü at anası ırak yollara
— Güç verir karanlığın kırbacı ona

tarafında dört musluk olan bir hayrat çeşmeden su içiyordum. Doktorum oruçlu olmamamı, sıcak ve bunaltıcı havada dışarıya çıkmamamı, aşırı efor gerektiren hareketlerden uzak durmamı istemişti. Bunu yapamıyordum. Kendimi ayın on dördünde, saat bir buçukta dışarı attım ve ağzım mühürlü olmamasına rağmen o hayrat çeşmeden su içtim, bez mendilimi yıkadım ve başımı meshettim. O arada biri daha yanaştı. Arkamda durdu ve çimenliğe dizleri üzerine uzanıp orta parmağını ağzına sokabildiği kadar batırıp kusmaya çalıştı. Toprağa dökülen sıvının çıkardığı sesleri saklamak için dört başlı çeşmenin ondan en uzakta olan musluğuna kaçmayı denedim ama bu sarhoş, kulaklarımı tırmalamak için elinden geleni yapıyordu.

Onun ölmesini işte başımı musluğun altına sokup mendilimi dörde katlayamadan önce istedim. Ölmesini isteme nedenim dini sorumluluklarını yerine getirmemesi, kusma seslerini duyurmak adına insan bolluğu içindeki bir mekânda parmağını ağzına sokması ya da sarhoşlukla gelen aldırmazlığı benim üzerimde denemesi değildi. Dikkatlice baktığımda onun balkonumu plastik doğramayla kaplattığım şirketteki usta olduğunu görmüştüm. İşi eline yüzüne bulaştırmıştı. Pencere tam anlamıyla yerine oturmuyordu, kolu zar zor dönüyor ve kilitlendiğinde ve açılması için uğraşıldığında yağ gibi kaymak yerine insan bir güç harcamak zorunda kalıyordu. Bu yüzden ölmesini istemiştim.

Ve ben birden öldüm. Durduğumda boşluktaydım, düşerken hareket etmiyordum. Falezin denize açılan yüksek kapısını kapatmayı unutmuşlardı, dengemi kaybetmiştim. Akdeniz, içine çektiği iki ayaklı bir insanı, bir zamanlar sudan toprağa tükürdüğü, evrimleşmiş ve ayaklanmış deniz canlılarına yaptığı gibi, ama bu kez tersten, geri çağırıyordu. Düşerken bir şey anlamadım. Düştüğümü bile bilmiyordum. Sadece ayağımın takıldığını, bir adım sonra yarım metre altımdaki kaya zemine ineceğimi sanıyordum. Ama olmadı. Arada neler olduğunu

Kadın, öfke, isyan

■ CÜNEYT KAYA

Cama yasladı yüzünü
Eli çene altında yumruk,
Yağmuru izledi
Bodrum katından,
Gözlerini kaldırıp göğe.
Dilinde bir türkü
Türküde bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm.

Vardiya değişir birazdan
Düşer yola yorgun ve battal elleriyle
Ömür yoldaşı.
Paydos eder okullar
Dizleriparamparça yamalı,
Üç numara traşlı çocuklar döner eve.

Kalktı
Yemeği koydu soba üstüne
Soğan koktu oda, salça koktu
Sobayı harladı,
Ateş oldu kökür.
Dilinde bir türkü,
Türküde bir yalancı dünya
Bir ah, bin günah

Sonra bir ateş düştü içine
Ateş oldu yüreği.
Yandı yaz sıcağında Kerbela gibi ciğeri.

Yorgun ve battal ellerinde batmıştı güneş.
Yedi kat yerin altında.

Kadın'ın gözleri bir yağmur deryasıydı
Acının ve ıssızlığın derinliğinde
Bu izbe bodrum katının betonları arasında
Yankılanan bekleyişleri dinledi

Köyünü
Köyünün dağlarını ve
Ak ovalarını düşledi.

Bir medet ulu dağlar
Bir medet ya Hüseyin !

Ne çare,
Ayrılık vaktidir artık.
Vakit yangın yeri.
Ak yemeniden çıkmış zülüf
Göğüste bağlanmış kınalı el
Bir çığlık, bir avaz

Bir isyandır vakit.

Urla

yazabilirim. Yaşam ile ölüm arasındaki farkındalığı kelimelere dökmek isteyen şairler bu durumu birçok şeye benzetmişlerdir. Bense bunu henüz tarif edemiyorum. Sadece şunu söylemek istiyorum. Daha fazla dünyaya bağlılık, kafa yorucu işlere olan yoğun ilgi, maddeyle son raddede haşır neşir olma durumu, az da olsa insanın ölüme yaklaştığı andaki karanlığı ışıklandırabiliyor. Plastik doğrama işlerini yaptırmaya çalışmam, basit bir ustaya küfretmem, mühürlü ağızların arasında tok dolaşmam, sürekli sarhoş ve kiralık insanlarla karşılaşmam bana bunu öğretti. Daha da fazlasını istedim. Güpegündüz insan düz yolda yürürken nasıl olur da önündeki boşluğu görmez. Bilerek atlamadım aşağı, hayata garezim de yoktu, kimseye kızıp kendimi cezalandırmak da istemedim. Tek yaptığım kendi halimde yürümek ve düşünmekti. Onun ölmesini isterken de, bir adım sonra öleceğimi düşünmeden o dar taş sıra üzerinde yürürken de, aklımın ucundan geçmezdi ölüm.

Bazı insanlar kavram eksilten medeniyetlerin insanı daha mutlu ettiğini düşünerek uzay uçuşuna kesilen biletleriyle uyuyorlar, o kadar mutlular ki, koyun koyuna yattıkları o kâğıt parçasını kendisine büyük ikramiye isabet etmiş bir piyango bileti gibi yanlarından ayırmıyorlar. Kavramlar, kelimeler ve durumlar olmasa ne değişir? Ne değişir? Yok olmayacaklar mı? Yok olma durumuna çiçeklenmek, boyanmak, yedirmek yahut kısılmak dense ne yazar? Kavramların ve kelimelerin olguları karşılamayışı insanı sadece zihnen mutlu edebilir. Ben bilmiyor muydum oralara göç etmeyi. O gezegenlerde sınırlı sayıdaki kavramla kolaya kaçarak kendimi bir şekilde kısıtlamak benim de işime gelmez miydi? Oralarda ölmenin olmadığını söylüyorlar. Peki ne var orada? Yukarıda saydıklarım var. Neyi değiştirir üçe beş demek, çiçeğe böcek demek, artıya eksi demek? Değişmeyen olgunun kendisi değilse, oradaki dönüşmüş zihinlerin yeniden adlandırma çabaları bir fayda verir mi?

Ölmüyorlarmış. Düşmüyorlarmış. Ezilmiyorlarmış. Bir falezden aşağı atladıklarında yok olmuyorlarmış. Önemli olan zihinmiş. Korkuyu akıldan silmek için onu düşünmemek gerekirmiş. Gerisini bilim adamlarına bırakmalıymışız. Zihinden ölüm kelimesiyle birlikte doğmuş tüm kavramları, olayları, durumları, soyut ya da somut algıları attığımızda, geriye kalanla yeni bir gerçeklik inşa edebilirmişiz. Tanrı vergisi bir şeymiş bu. İnsan tanrıya erişip ulaşmayı istedikçe bilim alanında açılan yeni kapılar onun imkânsızın sınırlarını zorlamasına olanak sağlıyormuş. Tanrı insanı öldükten sonra nasıl diriltiyorsa, şimdi de kendisine ulaşmaya çalışan yaratıkların, bazı imkânlarla, bilimin izin verdiği ölçüde, insan zihninin ölüm kavramından arındırılması için çalışmasına izin veriyormuş. Peki bu nasıl oluyormuş? 22 Ocak 2115 tarihli Pandoral (Pandora ile Pastoral kelimelerinin bir birleşimi) Gerçeklik adlı gazetedeki şu makaleden aldığım özet bunu açıklamama yardımcı olacaktır:

Olaylar hakkında hangi hükümlere varabiliriz? Büyük savaşlar niçin çıkmıştır? O savaşlara sebep olan güzel kadınlar niçin denk durmamışlardır? Yine o savaşlara sebep olan teröristler niçin intikam alınmasını gerektiren eylemlere kalkışmışlardır? Olaylar mı kelimelerin başlığıdır yoksa dille aramızdaki bağ mı bizi harekete sürükler? Bilim

Gecenin Kurşuni Koynunda

■ **RAHİME HENDEN**

I
Poyrazlı gecenin kurşuni koynunda,
    çekirgelerin aşk şarkısı...
Unutuşu yüreğin, ayrılığın acısını.
    Kararır dallarda zeytin
hasada durur Egeliler.
    Yanık türküleri süzülür gelir
delip de geceyi, kocaman karnından.
    Yüreğimin yangınında türkülerin hası...

II
Balıkçı motorları
    uğultusunda zifiri gecenin
bir şarkı tutturur kendince...
    Ağlar dolu dolu gelir
sabahın alacasında.
    Kıyıya nakış işler dalgalar.

III
Güneşin kızılı düşer ufuklara
    başlar akşam telaşı...
Tarlada kavun sararmış,
    dallarda nar kızarmıştır,
deniz börülcesinde iyot kokusu.
    Dalgaların coşkusuyla inliyor
Balıklıova koyu

03.10.2018, Balıklıova

adamlarımız zihnimizdeki hastalığın tedavisi için yeni bir reçete hazırladılar. Onlar bir zamanlar üç kelimeli, basit kaynaklı, özne, nesne ve yüklemden oluşan cümlelerle konuşmamızı istemişlerdi bizden. Böyle konuşursak hayatımızın daha basitleşeceğini ve işin içinden çıkılmaz durumlarla daha az karşılaşacağımızı öne sürmüşlerdi. Şimdi de ölüm gibi olumsuz, itici gelen, kaçmak istediğimiz durumlardan kurtulmak için zihnimizi yeniden biçimlendirmeye karar verdiler. Ölüm, sakatlık, acı, işsizlik, keder gibi bize kötü gibi gelen ve aslında da kaçınılması gereken kelimelerin zihnimizden atılmasıyla geriye dönük işleyen bir saati devreye sokan bilim adamları, insanın yaratılış evrimini geriye çevirerek onun bu olumsuzluklara karşı durmasının yolunu açabileceklerini iddia ediyorlar. Yani durum şundan ibaret sevgili Pandoral Gerçeklik okurları. Bu kelimeler aklınızdayken, zihniniz onların varlığını yok saymadan işliyor. Onlar varsa, buna göre bir işleyiş planı uyguluyor. Peki bu nasıl olacak? İş işten geçtikten, insan bu kelimelerin gerçekliğini canlı bir şekilde karşısında gördükten ve tadın acısını aldıktan sonra saatimiz geriye dönük olarak işlemeye nasıl başlayacak? Hiç ölmemiş mi olacağız? Yoksa ölüme başka anlamlar mı yükleyeceğiz? İkisi de mi yoksa hiçbiri de değil mi? Bilim adamlarımız aslında ölenin biz olmadığımızı söylüyorlar. 'Ölen zihninizdeki ölüm kelimesidir,' diyorlar. Artık ondan kurtuldunuz. Zaten hayatınız boyunca ondan kurtulmak istediniz. Bunun için, ölümden kaçmak için yollar aradınız. Bu durum balığın ağzına takılan olta iğnesinin zavallı hayvana verdiği acıya benzetilebilir. Ya da bir ayağınıza batan kıymığın verdiği acıya da benzetilebilir. Araştırmalarımıza göre, evlatlar babaları hakkında bu türden yaklaşımlar içinde bulunuyorlar. Babalarının ölümü onları korkutuyor, ama ölmelerini de istiyorlar. Çünkü bulundukları durum ağızlarına olta iğnesi ya da ellerine kıymık batmış bir hayvan yahut insanın durumuna benziyor. Ya kurtulmak ya da kurtuluşun olmayacağının söylenmesini istiyorlar. Ama ne çare ki bunun bir yolu yok. İnsan, içindeki ölüm kelimesini öldürmek için kendinden geçmek zorunda kalıyor. Siz öldüğünüzde içinizdeki ölüm kavramı ve onun çağrıştırdıkları, geride bıraktıkları, biriktirdikleri de ortadan kalkıyor. Ölümün ortadan kalktığı bir yerde hayat da olamaz. İnsan ölmüşken bir daha niçin ölüm kelimesiyle kendisini yorar? Yormaz. Bir ölünün lügatinde ölüm kelimesini aramak alçak bir teröristin evinde Kuran aramaya benzer. Kısaca özetlemek gerekirse öldüğünüzde aslında ortadan kaybolan siz olmazsınız. Bir şey olduğunda, bir durum gerçekleştiğinde o şey yine olmaz mı? Acıktınız, doydunuz. Yine acıkır ve yine doyarsınız. Acıktığınızda ve doyduğunuzda bu kelimeler belli sürekliğine yok olurlar. Bu şekilde olduğu gibi ve aynen, öldüğünüzde kısa bir süreliğine ölürsünüz, tabii buradaki kısa bir süreliğine, görecedir. Yine öleceksinizdir. Ölen sadece içinizden çıkan bu kıymık veyahut olta iğnesidir. Korkmanıza gerek yok. Zamanı dert etmeyin. Acıkmak yahut doymak kadar kısa süre içinde olmasa da bir zaman sonra yeniden ölmek isteyeceksiniz.' Bilim adamlarımız bunu başarmış durumdalar. İçinizde ölen kelimenin yeniden zihninizi esir alması için çalışmalara başlandı.

Bazıları "benden sonra tufan" diyor. Bense Âdem'den sonra olanları merak etmiyorum. Geriye dönmek istemiyorum. Yeniden doğmak istemiyorum. Kemiklerimin yeniden bitiştirilmesini, dokularımın toplanmasını, kaslarımın kutsal bir iple bir kere daha dikilmesini, iç organlarımın ait oldukları boşluğa düşmelerini hiç istemiyorum artık.■

Elbet Döneceğiz

■ DİRENCAN KUTANİS

Bir gideni olmalı insanın
İşlek bir vapur iskelesinde seçebilmeli
Geri dönmeyecek olanı.
Veyahut;
Tozlu dumanlı bir sanayii sitesinde
Eksilen bir uzvuna veda edebilmeli
Yaşından büyük çocuklar
Leningrat'ta hakim bir tepede
Yenik sayılmış hayallerine el sallayabilmeli
Zamanın en kızıl delikanlıları
Nihayet bütün varlığı sarmış olsa da
Kor gibi kalabilmeli
Hatır!
ve
Kulaktan kulağa yayabilmeli
Geçmişe duyulan özlemi.
dünya

Tüm Kuşların Arkadaşı

■ **HALİL YENİ**

I.
Tanık sandalyesinden bakarken hayata,
Sanık sandalyesinde oturanlar,
Hükmettiler dünyaya.

Bitti istikbal, gelmedi hürriyet,
Ölümüne özlem çektik,
Geberircesine hasret.
Ve tükenircesine sabır,
Bilenircesine öfke,
Dirilircesine cesaret.

Cemre yorgun argın toprakta,
Başak yaralı bereli kıtlıkta,
İsyan köşe bucak ayakta.
Taşa taşa halk,
Coşa coşa meydanlara,
Kaça kaça çocuk,
Gece gece ara sokaklara.
Pusu kurarken ölüm,
En körpe çağına,
"Korkacaksın,
Titreyeceksin,
Yıkılacaksın" oldu senin son sözün,
Emanet bıraktın yarına.

II.
Sen de kara haberlerle yaraladın kalbini,
Sen ki oğul ektin, ölüm yeşerdi toprakta.
Suçsuz olduklarını savunurken zalimler,
Dağ yarıldı kederinde de,
sen dimdik durdun ayakta.

Acılar hep sana düştü, hüzünler sana.
Uyanmak istemediğin sabahlar,
uykusuz geceler sana.
Tekmelenirken dokuz aylık sancın o çıkmaz sokakta,
Doyasıya saramamış,
Doyasıya bakamamıştın oğluna.

Doya doya ekmek,
Doya doya su,
Doya doya aşk,
Ayrılık acısı doya doya
yaşamamışken daha,
Tazecikken henüz ömrünün sıcaklığı,
Gözlerini kırpmadılar,
alırlarken Ali İsmail'in canını.

III.
Şimdi Eskişehir'de,
Başı dik bir heykel,
Ellerini açmış gökyüzüne,
Emel anne o ellere su döker.

Göçmekten yorgun düşmüş kanatlarıyla,
kaçarlarken sonbahardan,
İlkbahara kucak açan kuşlar,
Gelip su içecek çocuğunun avuçlarından.

Biliriz,
O su ki,
Akıttığın gözyaşıdır.
Ama tüm kuşlar da artık
Ali İsmail'in arkadaşıdır.

Cesur Bir İlk Film Denemesi

“Benden Hikâyesi”

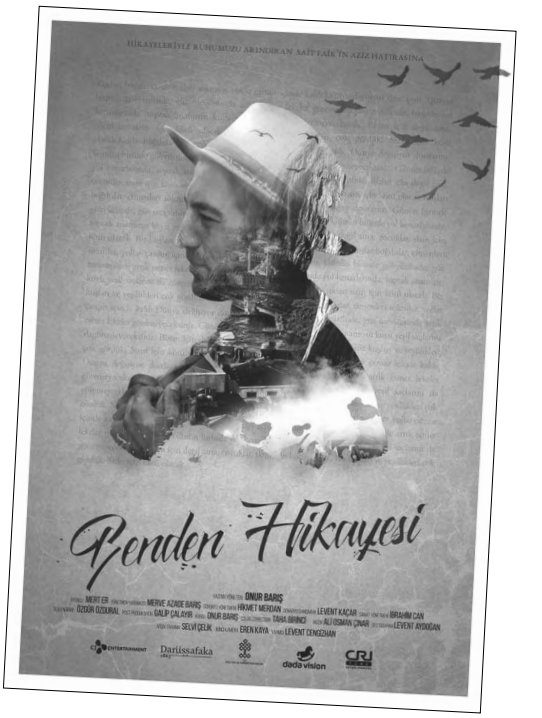

“Söz vermiştim kendi kendime; yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da hırstan başka neydi ki? Burada namuslu insanlar arasında sakin ölümü bekleyecektim. Hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koştum tütüncüye, kâğıt kalem aldım oturdum. Ada’nın tenha yollarında gezerken canım sıkılırsa küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım.” S. Faik

■ LEVENT KAÇAR

Bir toplumun belleği, geleceği düşlemesinde ona kılavuzluk eder. Yeter ki dert edinsin. İnsanlık ilk adım attığı yolculuğu boyunca, geçmişini sırtında taşır ister istemez. Bir kere öğrenmeye görsün, öğrendiklerinin değerine ve yaşamında bıraktığı ize göre, öğrendiklerini unutması zorlaşır. Sinema bir yanıyla bellek kurcalama sanatıdır. Diğer yanıyla da “zamana ve mekâna hükmetme sanatı”. Mekâna hükmederken kurgunun sihri vasıtasıyla dünyanın en uzak köşelerini aynı mekânın unsurları gibi göstermekte, zamana hükmederken ise yüz yılları bir saatlik bir zaman dilimine ya da tam tersine bir dakikayı üç saatlik bir zamana sığdırmakta asla zorluk yaşamaz. Beslendiği kaynaklar neredeyse sonsuzdur. Bu nedenle disiplinler üstü mucizevi yeteneği vardır sinemanın. Bu yeteneği keşfeden dehanın; devrim yıllarında genç Sovyetlerin tarihsel sinema serüvenine ya da Nazi Almanya’sı sinema tarihine bakarsanız sinemanın nelere kadir olduğunu anlamamız bakımından göreceğiniz ipuçları o tarihsel süreçte aklımızı şaşırtıcı derecede okşar. Sadede gelecek olursak, dönüştürücü, örgütleyici, eğlenceli, öğretici, duygulandırıcı, yaratıcı ve daha birçok yanıyla, eksi/artı, yığınla meziyete sahip özel alandır sinema.

Sinemayı keşfedenler ilk duygu itibarı ile keşfettiklerinin ne menem bir şey olduğunun farkında bile değilken, bugün geldiği noktayı tarif edebilmek bile zor. İnsanı bu denli kurmaca bir dünyaya inandırmak; yeri geldiğinde üzmek, güldürmek, öfkelendirmek veya düşündürebilmek hatta daha da ileri giderek dönüştürüp eğitebilmek, kendini kahramanların yerine koyup taraf tutabilmesini sağlayabilmek, onun özünde yatan sihirli gücün etkisiyle olsa gerek.

Bu meziyetlerin hepsine olmasa bile en azından bir kısmına sahip olduğunu düşündüğüm bir filmden söz edeceğim sizlere. Benim de ekibinde severek yer alıp senaryo danışmanlığını yaptığım, Onur Barış'ın yazıp yönettiği "Benden Hikâyesi" filmi. Kimine göre belgesel bir film, kimine göreyse kurmaca-belgesel tarzda değerlendirilebilecek özelliklere sahip Benden Hikâyesi. Dramaturjisi, görüntü ve kurgu kalitesi, oturtulduğu konsept göz önünde bulundurulunca hangi tür ve kategori içinde değerlendirilirse değerlendirilsin kıymetli bir sinema duygusuna sahip olduğu kesin. Amacı sadece bilgi vermek üzere tasarlanmış dokümanter filmlere hiç benzemiyor. Sadece nesnel kaygılar ön planda tutularak da çekilmemiş. Sevgili Onur, Sait Faik'in dünyasındaki gözlemleri, kendi düş dünyasından süzerek onun rengine, nezaketi asla elden bırakmadan, kendi karakterini de filme yedirmeyi becerebilmiş. Hatta bütün ekibi, özellikle de oyuncusu Mert Er'i Sait Faik'in dünyasına o denli sokmuş ki adeta aramızda geziniyor yazarın silueti. Filmde Sait Faik'in hikâyelerini seslendirerek çok önemli katkılar yapan, sınıf arkadaşım sinema ve tiyatro alanında birçok hünere sahip Özgür Özdural'ı ve müziğini yapan Ali Osman Çınar'ı, filmin her tuğlasında emeği olan Merve Azade Barış'ı, görüntüleri bir sihirbaz ustalığı ile kadraja sığdıran Hikmet Merdan'ı anmamak olmaz.

Benden Hikâyesi'ndeki Sait Faik ise kuşları, ağaçları, Burgaz Ada'yı, denizi, balıkları, en çok da insanları ve öykülerini edebiyat dünyasına o denli konuk etmiş ki; adeta hikâyelerde geçen her mekân, her canlı ve her insan bir çeşit Sait Faik olup bize sesleniyorlar. Sanki onlar bilcümle, içimizden, hayatımızdan ve günlük sohbetlerimizden biri gibi. Galiba Sait Faik'in edebiyat dünyasındaki dehası biraz da buradan geliyor. Bize, bizi ve çevremizi, etrafımızdaki insan hikâyelerini, kuşları, balıkları, kaldırımları ve denizi öyle bir sihirli ve yalın dille anlatıyor ki biz şaşırıyoruz kendi hikâyemize, ne de güzel yaşamışız diye. Kederi ve yalnızlığı anlattığında bile, bir kalenderlik, keyif aşılıyor bizlere. Filmin dili de bu yalınlığa, bu yalnızlığa ve bu şiirselliğe eşlik ederek atmosferinden asla geri kalmıyor. Bakkal Orhan Amca'nın içindeki samimi çocuk, Ara Güler'in görsel-şiirsel dehası, Selçuk Hoca'nın bilgeliği ve diğer konuşmacıların filme katkısı hiç de azımsanacak gibi değil. Filme öyle ya da böyle, katkı sunan hiç kimse yaptığı eylem nedeniyle mutsuz değil; bu öylesine kendisini hissettiriyor ki, Sait Faik'in yaşamından dostlarına, aile fertlerinden sevenlerine, yönetmeninden bütün film ekibine ve nihayetinde filmi izleyen seyirciye kadar uzanan olumlu bir içtenlik yayıyor etrafına. Dolayısıyla da Benden Hikâyesi çok önemli bir işlevi yerine getiriyor. Hiçbir rahatsızlık hissetmiyorsunuz filmin herhangi bir aşamasında serüvenine dâhil olmaktan.

Benden Hikâyesi'nin sinematografik kıymetine gelince; neredeyse sıfır bütçeyle ve yönetmenin özverili dehası, çekirdek bir ekibin çabasıyla ortaya çıkmış bir film. Sadece Kültür Bakanlığı'ndan komik denebilecek bir destekle ve imece usulüyle çekildi film. Yine de şartlarını en azami düzeye zorlayarak, ufak tefek sıkıntılarının dışında; görüntüsüyle, müziğiyle, içeriğiyle, mekân seçimi, renk tercihi ve oyuncu performansıyla maksimum derecede kendisini sinema kalitesi olarak belli bir düzeyin üzerine çıkarabilmesi bakımından, sinema yapan yeni kuşak için umut verici ve cesur bir film Benden Hikâyesi.

Mayıs 2019 ■

SİNEMA NOTLARI
Oscarlılar / 2019

■ ANUŞ PAZARCIYAN

EN İYİ FİLM

Green Book

(ABD, 2019) 131 dak.
(Yeşil Rehber)
Yönetmen: Peter Farrelly
Senaryo: Nick Vallelonga, Brian Hayes Currie, Peter Farrelly
Oyuncular ve rolleri: Viggo Mortensen: Tony "Lip" Vallelonga, Mahershala Ali: Don Shirley, Linda Cardellini: Dolores, Brian Stepanek: Graham Kindell, Dimiter D. Marinov: Oleg, Mike Hatton: George, Sebastian Maniscalco: Johnny Venere, Don Stark: Jules Podell, Iqbal Theba: Amit, Don'un hizmetçisi, Von Lewis: Bobby Rydell vd.

Bu yıl Oscar'larda En İyi Film ödülünün, her ikisi de 10 dalda adaylığı olan "The Favourite" ile "Roma"dan ikisinden birine gideceği bekleniyordu. Onların ardından "Bohemian Rhapsody" olası favoriler arasında sayılıyordu. Bu üç film dışında "En İyi Film" ödülünde adaylar arasında "BlacKkKlansman" "Black Panther" "A Star Is Born" "Vice" ve "Green Book" (Yeşil Rehber) Yeşil Rehber"in bu filmler arasından sıyrılıp "En İyi Film" ödülünü alması bu yılın Oscar Sürprizi oldu.

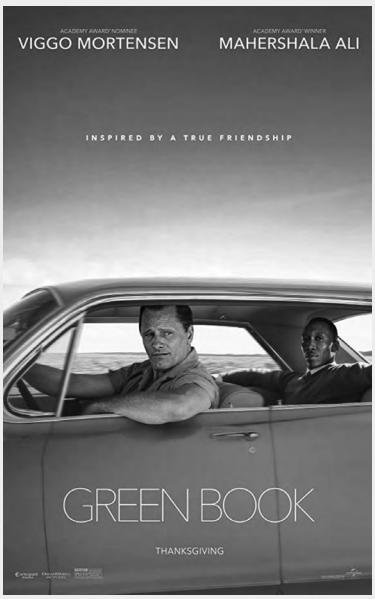

Film ismini 1960'lı yılların başında, ABD'de henüz beyaz ırkçılığın, öncelikle güney eyaletlerinde yasal ve kurumsal olarak egemen olduğu dönemde, siyahların hangi otellerde geceleyebileceği, hangi lokantalarda yemek yiyebilecekleri vb. bilgileri içeren seyahat rehberinden alıyor.

Yeşil Rehber 1962'de ABD'de New York'ta yaşayan, sınıfsal, kültürel ve derilerinin rengi itibariyle birbirinin zıttı olan iki genç adamın, beyaz ırkçılığın hüküm sürdüğü güney eyaletlerine yaptıkları bir konser dizisi yolculuğunun öyküsünü anlatıyor.

Relatif liberal New York'tan başlayan, güney eyaletlerini dolaşan ve New York'ta sonlanan bir yolculuk bu. Irkçı önyargılara, şiddete, cehalete, homofobiye ABD'nin 1962 gerçekliğine bir yolculuk bu.

Diğer yandan birbirinin zıttı iki insanın birbirlerini ve kendilerini, kendi önyargılarını tanıması, birbirlerinden öğrenmesi, yabancılıktan dostluğa yolculuğu.

Bu genç adamlardan biri, beyaz, işçi sınıfından gelen, okul eğitimi ortaokulda kesilmiş, Italo Amerikan Tony "Lip" Valelonga. Film zaten Tony'nin oğlu Nick tarafından yazılan biyografiye dayanıyor. Tony hayatını gece kulüplerinde kapı koruyuculuğu, Mafya şeflerine koruyuculuk ve arada günlük işlerle kazanan, çok sevdiği eşi Dolores'le evli, iki çocuklu, bir sürü akrabası New York'ta olan bir "büyük aile" insanı. Onun "yüksekokulu" dolu dolu yaşadığı hayatın kendisi. New York'un proleter semti Bronx'ta küçücük bir dairede oturuyor. İçinde yaşadığı ortama uygun olarak, gerektiğinde kaba kuvvet de kullanan, güçlü kuvvetli, kavgacı, küfürbaz biri. Çalıştığı gece kulübü birkaç aylığına kapandığı için işsiz. İş arıyor.

Diğeri Afro Amerikan siyah Don Shirley. Shirley o dönemde siyahlar açısından tipik olmayan bir kariyere sahip. Klasik müzik eğitimi görmüş, müthiş yetenekli ve ünlü bir piyanist. Beyaz yüksek sosyetenin kültürel faaliyet alanının bir siyah

süsü. Onu ve birlikte müzik yaptığı iki beyaz müzisyenin sanat icrasını zevkle izleyenlerin büyük bölümü için konser sonrasında siyah adamın "yalnızca beyazlara" ait tuvaleti kullanamaması sorun değil. Belki farkında bile değiller bunun. Shirley New York'un en ünlü konser salonu Carnegie Hall'un üzerinde Tony'nin evine göre saray denilebilecek bir evde oturuyor. Zengin ve sanatını icra ettiği ortamlarda saygın. Hindistan kökenli bir hizmetçisi var. Tony'nin tersine kibar mı kibar bir centilmen. Güney eyaletlerine yapacağı iki aylık bir konser dizisi seyahati için kendine bir şoför ve aynı zamanda bu seyahatte konaklama, yemek vb. işleri örgütleyecek birini arıyor.

Bu iki kişi birbirlerini bu şekilde buluyorlar. Sanatçı ve şoförü!

İki aylık seyahatte Shirley, seyahat sırasında sürekli arabanın radyosunu açan Tony üzerinden ABD'li siyahların kendine özgün müzikleri ile tanışıyor. Aretha Franklin, Little Richard vb. nin adını ve müziğini ilk defa bu seyahatte duyuyor müzik doktoru, klasik müzik piyano virtüözü Shirley. İlk kez – bütün olumsuz yanlarıyla da– taşra hayatını yakından görüyor. New York'taki, kuzeyin görece liberal büyük kentlerinin kendi içine kapanık kültür sosyetesi dışında 'normal' insanlarla karşılaşıyor. Siyahlara karşı –onlar ne kadar kültürlü olursa olsunlar ne kadar beyazdan daha beyaz olmaya çalışırlarsa çalışsınlar– var ve egemen olan beyaz ırkçılığın boyutlarını kendi somutunda yaşıyor. Homofobik, ırkçı polis saldırılarının hedefi oluyor. Sokaktan gelen Tony'den bu saldırılar karşısında direnme stratejilerini öğreniyor. Fast Food'un da lezzetli olabileceğini, yenebileceğini öğreniyor. Aile dayanışması diye bir şeyin varlığını öğreniyor. Bir okul oluyor bu yolculuk onun için.

Tony ise Shirley'den bağırıp çağırmadan, küfür etmeden de konuşulabileceğini, bazen bu yolla amaca daha kolay ulaşılabileceğini öğreniyor. Eşine sevgi dolu mektuplar yazmayı öğreniyor. Eşine mektuplarında seyahat üzerine bilgi verirken, çevresini, doğayı başka bir gözle izlemeyi öğreniyor. Irkçılığın boyutlarını, beyaz yüksek sosyete ile ilişkilerin bazen işe yarayabileceğini öğreniyor. Bir keresinde polis yine ırkçı bir tavırla arabayı çevirdiğinde ve konsere yetişme tehlikeye düştüğünde, örneğin Shirley'in Kennedy klanı ile tanışıklığı, Robert Kennedy'nin Vali'yi, valinin polisi araması olayı çözüyor. Klasik müziğin de dinlenebilir olduğunu öğreniyor Tony Shirley'den.

Turnenin son konser durağı Birmingham kenti. Bu kent Nat King Cole'ün bir konser ertesinde ırkçıların saldırısına uğrayıp ölesiye dövüldüğü kent. Konser öncesinde konser binasının restoranında Tony ve Shirley bir şeyler yemek istediklerinde, restoran manejeri özürler dileyerek, maalesef siyahların bu restoranda yemek yiyemeyeceğini açıklıyor. Orda yemek yiyen Birmingham beyaz sosyetesinin biraz sonra müziğini dinleyeceği siyah sanatçıya restoran yasak!

O zaman Tony ve Shirley birlikte karar alıyorlar. Konser iptal. Birlikte yakında bulunan çoğunlukla siyahların bulunduğu bir kulübe gidip orda yiyorlar yemeklerini. Ve Shirley orada önce klasik bir parça çaldıktan sonra, sahnedeki diğer siyah caz-soul müziği yapanlara piyanosuyla eşlik ediyor.

New York'a döndüklerinde artık onlar işçi ve patron, siyah ve beyaz değil, iki dostturlar.

Biraz idealize edilmiş, kitsch gibi geliyor bu öykü bana. Olmaz mı? Olur ama zor.

Sonuçta ortalamanın biraz üzerinde, iki saati aşkın süreye rağmen, seyri kolay ve keyifli olan bir Hollywood filmi Yeşil Rehber.

Yılın en iyi filmi mi? Bence kesinlikle değil. Aynı kategori içinde yer alan filmlerin her biri bence Yeşil Rehber'den daha fazla hak ediyor o ödülü.

Filmde Don Shirley'i canlandıran **Mahershala Ali** de **"En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu"** Oscarı'nı aldı. Aynı dalda aday olanlar ve oynadıkları filmler şöyle idi: Adam Driver (BlacKkKlansman); Sam Elliot (A Star Is Born); Richard E. Grant

(Can You Ever Forgive Me); Sam Rockwell (Vice). Bunlar içinde benim favorim Sam Rockwell'di.

Yeşil Rehber, bu iki Oscar dışında **En iyi Orijinal Senaryo** için Oscar'ı da aldı. Bu dalda aday diğer filmler The Favourite, First Reformed, Roma ve Vice idi.

Esasında bu ödül de biraz ayıp olmasın ödülü gibi görünüyor bana. Birkaç dalda en iyi olmayan bir filmin en iyi film olması mantıksız olurdu. Ya da çoğunluğu hâlâ beyaz yaşlı erkeklerden oluşan akademi üyeleri, filmin sonuçta siyaha hayatı öğreten, onu hayatın zorluklarına karşı koruyan iyi beyaz adam temasını sevdiler ve onu ödüllendirdiler.

EN İYİ YABANCI FİLM / EN İYİ YÖNETMEN / EN İYİ GÖRÜNTÜ YÖNETMENİ

Roma

(Meksika/ABD 2018) 135 dak.
Yönetmen&Senaryo&Kurgu& Kamera: Alfonso Cuaron
Oyuncular ve rolleri: Yalitza Aparicio: Cleo, Marina de Tavira: Sofia, Fernando Grediaga: Antonio, Jorge Antonio Guerrero: Fermín, Marco Graf: Pepe, Daniela Demesa: Sofi, Nancy García: Adela, Verónica García: Teresa, Sofia'nın annesi vd.

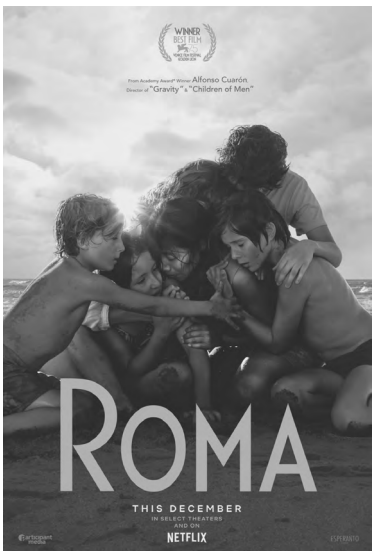

Bir Netflix yapımı olan Roma 10 dalda aday olarak bu yılki Oscar'larda en iddialı filmdi. Sonuçta "En İyi Yabancı (İngilizce olmayan) Film" Oscar'ı yanında, Alfonso Cuaron'un En İyi Yönetmen ve En iyi görüntü Yönetmeni Oscar'ları ile 3 ödülle çıktı yarışmadan.

En iyi Yönetmen için Oscar ödülüne Alfonso Cuaron dışında Spike Lee (BlacKkKlansman) (Bu film üzerine daha önce yazdım; Bkz. Güney sayı 86; s.87-89); Pawel Pawlikowski (Cold War) (Bu film üzerine de daha önce yazdım; Bkz. Güney sayı 87, s.89-91), Adam McKay (Vice) (Vice üzerine de daha önce yazdım; Bkz. Güney sayı 88, s.97), Yorgos Lanthimos (The Favourite) aday idi. Alfonso Cuaron'un Oscar'ı bence hak edilmiş bir Oscar.

Cuaron ikinci Oscar'ını **En iyi Görüntü Yönetimi** için aldı. Bu dalda onun dışında adaylar "Cold War", "The Favourite", "Never Look Away" ve "A Star Is Born" filmlerinin görüntü yönetmenleri idi. Roma'nın siyah beyaz görüntüleri gerçekten çok iyi idi.

En İyi Yabancı (İngilizce olmayan) **Film** dalında Roma'nın rakipleri Lübnan'dan "Capernaum", Polonya'dan "Cold War", Almanya'dan "Werk ohne Autor" ve Japonya'dan "Shoplifters" idi. Bence Lübnan'da anne/babasına karşı onu dünyaya getirdikleri için dava açan mülteci göçmen çocuğun gözünden anlatılan insanlık dramı, çok daha güncel, çok daha vurucu ve etkileyici idi. Lübnanlı genç bir kadın yönetmenin, Nadine Labaki'nin bu daldaki Oscar'ı alması benim açımdan çok daha doğru ve sevindirici olurdu. Venedig'te bu yıl Altın Aslan ödülünü de alan Roma'nın, bundan önceki filmi Gravity ile 2014'de hem en iyi yönetmen ve hem de en iyi görüntü yönetmeni (kamera) Oscar'ını alan Cuaron'un yeni bir ödüle ihtiyacı yoktu. Genç ve kadın sinemacılara destek açısından da konusunun güncelliği konusundan da "Capernaum" bence daha iyi tercih olurdu.

"Roma"da Alfonso Cuaron, 1970 li yılların başında Mexico City'de, Colonia Roma isimli semtteki, orta üst sınıfa ait evlerindeki 10-11 yaşındaki çocukluğuna geri dönüyor.

Siyah-Beyaz filmin girişinde kendini tekrarlayan köpüklü bir su akımı görüyoruz. Sahneye bütün perde boyunca giren köpüklü su gri, taş bir zemin üstünde akıp gidiyor. Arkasından yeni bir dalga geliyor. Sonra o da akıp gidiyor, sonra yenisi geliyor. Sonra o suya bir uçağın gölgesi düşüyor. O da su ile akıp gidiyor. Kamera geri çekildiğinde kendimizi bir evin giriş avlusunda buluyoruz. Akıp giden su, avluyu temizleyen evin iki hizmetçisinden biri olan Cleo'nun –diğer hizmetçi Adela, mutfakta yemek işleri ile uğraşıyor– kovadan boşaltıp süpürdüğü sabunlu su. Fakat filmin devamında bu sabunlu suyla yıkanan avluya evin köpeğinin pislediğini görüyoruz. Evin erkeği eve geldiğinde bu pislikten rahatsızlığını belli ediyor. Film boyunca bu biteviye yeknesak hep tekrarlanan avlu temizliği işini, bu arada Cleo'nun yaptığı başka ev işlerini –çamaşır, ütü, ev temizliği, yatakların yapılması, çocukların

okul için hazırlanması vb– defalarca görüyoruz. Ev işi denen şeyin ne kadar yeknesak ne kadar yorucu ne kadar bitmez bir iş olduğunu görüyoruz.

Cleo yalnızca bunları yapmıyor. O aynı zamanda çocuk bakımından da sorumlu. Onları sabahleyin uyandıran, kahvaltılarını hazırlayan, okula hazırlayan, okula götürüp getiren, akşam yatağa yatıran, uyutan da o. Çocuklar için ikinci anne Cleo. Buna rağmen, evin sahipleri ile ilişkisi yalnızca işi hakkında emir alma, işini yapma, hesap verme ile sınırlı. Konuşmuyor Cleo. Ancak soru sorulduğunda kısa cevaplar veriyor.

Hizmetçi sonunda. Orta burjuva konumunda bir ailenin yanında "sığınma". Patron/işçi ilişkisi var olan ilişki. Onun yanında bir başka handikapı daha var Cleo'nun. O bir Meksikalı yerli. Koyu deri rengi ile de sömürgecilerin devamı olan beyaz orta sınıftan ayrı, "alt" bir etnik grubun üyesi.

Cleo'ya önyargısız, çocuk saflığıyla yaklaşan, onu eşit insan olarak gören, onunla sırlarını paylaşan, onunla konuşan insanlar, yalnızca evin çocukları. Ve tabii birlikte kaldığı evin diğer hizmetçisi Adela. Yalnızca onunla birlikte olduğu bir ortamda şakalaşırken, gülerken görüyoruz Cleo'yu.

Cleo'nin hizmetçi/çocuk bakıcısı olarak çalıştığı ev, eve gelişini o temizlenmiş dar avluya geniş Amerikan arabası ile bir sürü manevra ile zar zor girişinde tanıdığımız Doktor Antonio ve onun eşi ev kadını Sofia'nın evi. Çiftin üçü daha küçük, biri 10-11 yaşlarında dört çocuğu var. Antonio ile Sofia'nın araları iyi değil. Onları hiçbir zaman birbiri ile sevgi dolu konuşurken görmüyoruz. Kavgalarını da görmüyoruz, ama görünen aynı evde birlikte değil, yan yana yaşadıkları. Çocukların da babaları ile bir ilişkisi yok gibi. Baba görünürde sürekli işte/yolda. Sofia'nın annesi de evin sakinlerinden biri.

Evin bütün işini yapanlar, ev işinin emekçileri için kocaman evde kalacakları yer yok. Onlar avlu/garajdan ayrı bir merdivenle çıkılan ve eve bitişik ayrı küçücük bir odada kalıyorlar.

Cuaron bu bölümlerde evdeki bu durum üzerinden aslında sınıf ve etnik çelişmeleri, hiç sorgulamadan, resimliyor.

Filmin gelişmesi içinde üç dramatik olay yaşanıyor.

Önce, evin maço erkeği, fazla açıklama yapmadan evi terk ediyor.

Terk edilen Sofia, bu terk edilmenin geçici olduğu umuduyla ve dışa karşı görüntüyü kurtarmak için hem çocuklara hem çevreye "baba"nın bir başka kente çalışmaya gittiği, bir süre sonra döneceği masallarını anlatıyor.

Sonra, Cleo oda ve sır arkadaşı, kendisi gibi hizmetçi Adela ile birlikte çıktığı hafta sonu izninde, yerli bir genç adamla tanışıyor. İsminin Fermin olduğunu öğrendiği doğu dövüş tekniklerini bildiğini gösteren, bu genç adamla yatıyor. Ve bu bir gecelik ilişkide gebe kalıyor. Bu onun için aslında tam bir felakettir. Çünkü gebe bir hizmetçi eninde sonunda evin sahib(e)leri tarafından işten çıkartılır, köyüne dönmek zorunda kalır. Cleo kendinden gebe kaldığı genç adamı arayıp bulduğunda, onun aslında dinci-faşist, para-militer bir grubun bir üyesi olduğunu, onun çocukları okula götürürken sokaklarda rastladığı o dönemde ayaklanan öğrenci hareketini bastıran, faşist terörist gruplar içinde olduğunu öğreniyor. Ve bu genç adam çocuk konusunda "bana ne!", "Ne yaparsan yap!" tavrı takınıyor.

Üçüncü dramatik gelişme, Sofia'nın, güya başka şehirde olan eşi Antonio'yu yolda tesadüfen yeni sevgilisi ile ele ele kolkola görmesidir. Bu olayla birlikte Cleo'nun yalan dünyası kendi içinde çöker. Cleo artık aldatılmış ve terk edilmiş bir kadındır. Artık insani zaaf olarak gördüğü duygularını açıkça gösterme ve yaşama önündeki frenler kalkar. Cleo ve çocuklar önünde de duygularını açıkça göstermeye başlar.

Ve ilk kez Cleo'nun da kendisi gibi insan ve hemcinsi bir insan olduğunu görür. Cleo kendi durumunu ona açtığında, Cleo'nun beklentilerinin tersine ona anlayışla yaklaşır. Sigortası olmayan Cleo'nun sağlık giderlerini karşılar. Annesi ve Sofia Cleo'ya âdeta evin üçüncü kadını olarak davranmaya başlarlar. Onların da yardımıyla Cleo çocuğunu dramatik olaylar sonrasında doğurur (Bebek beşiği almak için gittitkleri mağazaya faşistlerden kaçan ilerici gençler doluşur, onların arkasından faşistler girer mağazaya ve bir sürek avı başlar. Bu kaos içinde rahimden su gelmeye başlar. Cleo apar topar hastaneye yetiştirilir Sofia'nın annesi tarafından). Fakat çocuk ölü doğar. Aslında bu istenmeyen bir çocuk bağlamında hem anne hem çocuk hem de bu somutta Cleo'yu hizmetçi olarak kaybetmek istemeyen Sofia ve ailesi için en iyi "çözümdür".

Bir süre sonra Sofia'nın annesinin ısrarı ile biraz dinlenmek, kafa dinlemek, olanları unutmak için çocuklar ve Cleo ile birlikte deniz kıyısında tatile giderler. Cleo'nun bu tatildeki rolü tabii yine hizmetçilik, çocuk bakıcılığıdır. İlişki görünürde değişmiştir, artık sanki Cleo aile üyesidir. Fakat gerçekte patron-işçi ilişkisi, şimdi

daha soft bir biçimde sürmektedir. Bu tatilde Sofia büyük çocuklara babalarının şimdi bir başka kadınla yaşadığını açıklar. Sofia'nın büyüklerle kumsalda olmadığı bir sırada, kıyıda oynayan küçük çocuklardan biri dalgalara kapılır. Cleo yüzme bilmediği hâlde, kendi canını düşünmeden atılır dalgalara. Ve büyük zorluklarla çocuğu dalgaların elinden çekip alır. Cleo artık erkeksiz ailenin, en başta da herhâlde 10-11 yaşlarındaki Cuaron'un kahramanıdır.

"Roma"da Cuaron görünürde ona bu filmle bir anıt dikiyor.

Fakat gerçek anıt herhâlde ilişkinin bir sömürü ilişkisi olduğunun çok daha net bir şekilde gösterilmesi biçiminde olurdu. Cuaron'un anısındaki –çoğu üretilen efsane anlatılarına dayalı olduğu belli olan– idealist dünyanın sorgulanması biçiminde olurdu. "Benim sevgili Cleo'cuğum"un sömürüye karşı başkaldırmadığı için hep ezilen Cleo olduğunun anlatılması biçiminde olurdu.

Belki de çok şey bekliyorum Cuaron'dan. Ama ben sinema dilini çok iyi kullanan sanatçılardan hep ezilenlerden yana tavır takınmasını bekliyorum. Bunda da bir yanlışlık görmüyorum.

Sonuçta Roma sinema dili, oyunculuğu, kurgusu, kamerası, yönetimi ile mükemmel, içeriği itibarı ile sınıf çelişmelerinin üzerini sevgiyle, "sınıfsız", "iyilik"le vb. örten idealist bir film.

Filmde benim dikkatimi çeken bir şey de Meksika ile Türkiye toplumu arasındaki, ev işleri için hizmetçi kullanan orta sınıfın tavırları bağlamındaki, benzerlikler oldu.

Benzer öyküler Türk sinemasında da –eğer üstü örtülmemiş bir seks sahnesini dışta tutarsak– çokça anlatıldı, anlatılıyor.

EN İYİ KURGU / EN İYİ ERKEK OYUNCU / EN İYİ SES EFEKTİ / EN İYİ SES KURGUSU

Bohemian Rhapsody

(ABD/İngiltere 2018) 135 dak.
Yönetmen: Bryan Singer
Müzik: Queen (Şarkılar)
John Ottman (Film Müziği)
Kamera: Newton Thomas Sigel
Kurgu: John Ottman
Ses Efekti: Paul Massey,
Tim Cavagin ve John Casali
Ses kurgusu: John Warhurst ve Nina Hartstone
Oyuncular ve rolleri: Rami Malek: Freddie Mercury, Lucy Boynton: Mary Austin, Gwilym Lee: Brian May, Ben Hardy: Roger Taylor, Joseph Mazzello: John Deacon, Aidan

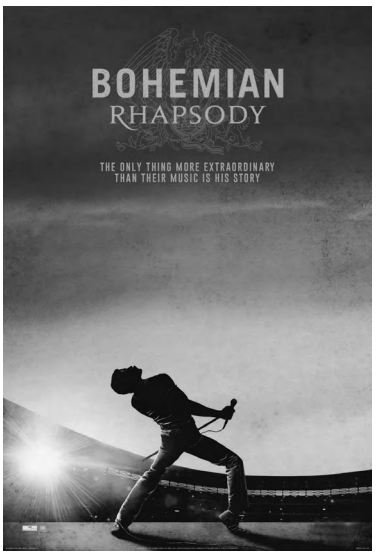

Gillen: John Reid, Tom Hollander: Jim "Miami" Beach, Allen Leech: Paul Prenter, Mike Myers: Ray Foster (yapımcı), Aaron McCusker: Jim Hutton, Meneka Das: Mercury'nin annesi, Ace Bhatti: Mercury'nin babası, Priya Blackburn: Mercury'nin kızkardeşi, vd.

Bohemian Rhapsody, Oscar adayları listesinde yer aldığı 5 daldan dördünde (beşincisi, En İyi Film dalıydı) Oscar'la çıktı bu yılki yarışmadan. Bununla yılın en başarılı filmlerinden biri kuşkusuz. Fakat bunun dışında o şimdiye kadar bütün zamanların en başarılı "biyografi filmi" olmasıyla da ticari açıdan çok başarılı bir film.

Bohemian Rhapsody'nin kazandığı Oscar'lar içinde en önemlisi kuşkusuz "**En İyi Kurgu**" Oscarı. Bu dalda yarıştığı aday filmlere bakıldığında bu çok daha net görülüyor: BlacKkKlansman, The Favourite, Green Book ve Vice.

Hepsi birbirinden iyi kurgulanmış filmler bunlar. Bunlar arasından sıyrılıp çıkmak kolay değil. Byrian Singer'in filmi bu zoru başardı. Hakkıyla.

En İyi Erkek Oyuncu dalında Freddy Mercury'i canlandıran Rami Malek'in rakipleri

Christian Bale – (Vice), Bradley Cooper – (A Star Is Born), Willem Dafoe – (At Eternity's Gate) ve Viggo Mortensen – (Green Book) idi. Bunlar içinde oynadığı her karakterin âdeta kendisi olan Christian Bale'in Vice'da çizdiği Dick Cheney portresi mükemmel bir oyunculuk örneği idi. Fakat buna rağmen Oscar'ın bayağı inandırıcı bir oyun çıkaran –filmin mit yaratma bölümlerinde oyuncunun payı yok, o iş senaristlere ait– Rami Malek'e verilmesi, Oscar'lıları çoğaltma açısından kötü olmadı.

En İyi Ses Efekti ve **En İyi Ses Kurgusu** Oscar'larının Bohemian Rhapsody'e gitmiş olmasının tartışılacak yanı yok bence. 2 saat 15 dakika sonrasında daha fazla Queen, daha fazla Mercury diyerek çıkıyorsunuz filmden.

Bohemian Rhapsody Freddie Mercury'nin hayatını Queen adlı Rock grubunun kurulmasından (1970) başlayarak, onun ölümünden altı yıl önce bu grupla Londra'da Wimbledon stadyumunda çıktığı son konsere, Afrika'daki açlık ölümlerine karşı yardım toplamak için yapılan, birçok sanatçının ve grubun ücret almadan çıktığı "Live Aid Konseri"ne (1985) kadar izleyen bir film.

Ben Queen ve Mercury konusunda uzman değilim. Herkesin dilinde olan şarkıları dışında tanımıyorum. Özel hayatları vb. hakkında pek bilgim yok. Fakat bu konuda uzman olanlar, film bir biyografi filmi olarak alındığında, içinde onlarca yanlış olduğunu kanıtları ile ortaya koydular. Beni bunlar aslında pek ilgilendirmiyor. Ben filmi Mercury'nin hayatını birebir anlatan bir belgesel olarak değil, iyi kurgulanmış, ilginç

bir hayat öyküsüne sahip bir sanatçıyı tanıtmaya ve sevdirmeye çalışan, onu anan bir müzik filmi olarak izledim. Sanırım Queen ve Freddie Mercury'yi yakından tanımayanlar için film onları daha yakından tanımak ve her şeyden önce onların müziğini dinlemek için iyi bir giriş olacaktır.

Görün, seveceksiniz.

VE DİĞERLERİ:

2019 Oscar ödülleri yarışmasından en başarılı çıkan filmlerden biri **En İyi Özgün Müzik, En İyi Kostüm Tasarımı, En İyi Yapım Tasarımı** dallarında Oscarları alan **Black Panther** adlı film oldu.

Black Panther

(ABD 2018) 135 dak.
Yönetmen: Ryan Coogler
Senaryo: Ryan Coogler, Joe Robert Cole
Müzik: Ludwig Göransson, Kendrick Lamar
Yapım Tasarımı: Hannah Beachler, Jay Hart
Kostüm: Ruth Carter
Oyuncular ve Rolleri: Chadwick Boseman: Kral T'Challa / Black Panther, Michael B. Jordan: N'Jadaka / Erik "Killmonger" Stevens, Danai Gurira: General Okoye, Lupita Nyong'o: Nakia, Letitia Wright: Prenses Shuri, Martin Freeman: Ajan Everett K. Ross, Andy Serkis: Ulysses Klaue / Klaw, Daniel Kaluuya: W'Kabi, Winston Duke: M'Baku, Forest Whitaker: Zuri, Angela Bassett: Ana Kraliçe Ramonda, Sterling K. Brown: N'Jobu, John Kani: Kral T'Chaka, Florence Kasumba: Ayo, Atandwa Kani: Genç T'Chaka, Denzel Whitaker: Genç Zuri, Sydelle Noel: Xoliswa, Nabiyah Be: Linda, Alexis Rhee: Sophia vd.

Black Panther Amerikan süper kahramanlarını konu edinen Marvel çizgi romanlarının sinemaya uyarlanması ile ortaya çıkan "Marvel Sinema Evreni"nin 18. filmi. Kendisinin öncülleri gibi Black Panther de fantastik/bilim kurgu türünde, inandırıcılık konusunda pek fazla derdi olmayan, fakat yine de andaki gelişmelere, sorunlara da atıfta bulunmaktan kaçınmayan bir film. Black Panther'in esas özelliği, buradaki süper güçlere sahip kahramanın bir Afro Amerikan, bir siyah olması. Filmdeki figürlerin de %90'u siyah; filmin yönetmeni, film çalışanlarının büyük çoğunluğu da siyah. Black Panther bu yılki Oscar yarışmasının (James Baldwin'in aynı isimli romanından Barry Jenkins tarafından sinemaya uyarlanan "If Beale Street Could Talk" dışta tutulduğunda) en siyahi filmiydi.

Black Panther'in 7 dalda –bu arada en iyi film dalında da– aday olup, 3 dalda Oscar alması olumlu. Bu yıl Oscar adayları içinde her dalda siyah sinemacılar da vardı. Kadınlar da geçmişe oranla, yalnız-

ca en iyi kadın oyuncu, en iyi yardımcı kadın oyuncu, en iyi kostüm desinatörü dallarında değil, başka dallarda da sinemacı olarak adaylar içinde düne göre daha fazla dikkate alınmıştı. Bu akademinin "beyaz yaşlı erkeklerden oluşan bir kulüp" olma eleştirisinden öğrendiğinin bir işareti. İyi bir gelişme.

Black Panther, Marvel dünyasındaki süper kahramanlar içinde tek siyah kahraman. Daha önce Avengers dizisinin kimi filmlerinde "yardımcı" kahnraman olarak iyilerin yanında yer alan Black Panther, bu kez filmin esas kahramanı.

Black Panther, bir meteor çarpması sonucunda Vibranium isimli çok kıymetli ve özel bir metale sahip olan Wakanda isimli bir Afrika ülkesinin kralının takma ismi. Vibranium'un iki özelliği var: 1. Maddeleri görünmez kılan bir özelliğe sahip 2. Vibranium ile beslenen bir bitki insanlara olağanüstü güç veriyor.

Wakanda'da bu vibranium sayesinde andaki tekniğin yüzyıl ilersinde bir teknik temelinde mükemmel işleyen, yoksulluk tanımayan, insanları mutlu, zengin bir ülke inşa ediliyor. Fakat Kral T'Chaka, diğer ülkelerin kıskançlığını ve saldırılarını üzerine çekmemek için, yine Vibranum sayesinde bu ülkenin gerçek durumunu perdeliyor, gizliyor. Wakanda dışarıdan diğer Afrika ülkeleri gibi, geri, gelişmekte olan, yoksul bir ülke gibi görünüyor.

Öykünün tümünü anlatmaya kalksam, o kadar isim ve entrika içinde kaybolur gidersiniz. Onun için kısaca: Bir hırsız, Ulysses Klaue / Klaw Wakanda'nın bu sırrını eline geçiriyor ve önemli bir miktarda da Vibranium'u çalarak, onu "enternasyonal Pazar" da satmaya koyuluyor. Kral ve Wakanda'nın güvenlik güçleri, ki bunlar kadın, Wakanda da kadınlar hemen bütün kurumlarda egemen, bunu engelmeye çalışıyorlar. Kral T'Chaka Viyana'da yapılan bir enternasyonal konferansta suikaste uğruyor. Onun oğlu T'Challa eski Afrikan geleneklerine uygun bir seremoni ile onun yerine geçiyor. O babasının izolasyonist politikasını sürdürmeye çalışıyor. Fakat bir yandan ABD'de yakın akrabaları, bu arada ABD Wakanda'nın zenginliklerinin bütün dünya halklarının yararına(!) kullanılması için baskı yapıyorlar. Bir başka kesim ise, bu zenginliklerin yalnızca siyah Afrika ile paylaşılmasından yana tavır takınıyor. Bu yönde baskı yapıyorlar. Sonunda yeni Kral Kral T'Challa'ın / Black Panther'in yine bir enternasyonal konferansta yaptığı ve Wakanda'nın zenginliklerinin bütün dünya ile paylaşılacağını açıkladığı konuşmasıyla bitiyor. Bir dahaki Black Panther filmine kadar!

Bu arada filmin akışı içinde tabii bol miktarda aksiyon/dövüş sahnesi var.

Black Panther, Marvel Evreni'nin fan kulübü için mutlaka görülmesi gereken bir film. Marvel fan kulubünden olmayanlar için, görsel değeri yüksek, konusu itibarıyla ilginç –eğer insan sömürüsüne ve kâra dayanmayan bir ayrı sistem kursanız, bunu dünyanın diğer bölümünden ayırıp kendi ütopyanızı yalnızca kendiniz için yaşamanız mümkün mü/mümkünse doğru mu sorularını fantastik-bilim kurgu formatında tartışıyor bence– görülebilir bir film.

En İyi Kadın Oyuncu Oscar'ı **The Favourite'**teki rolüyle **Olivia Colman'**a gitti.

Bu dalda, "Wife" isimli filmde başarılı, Nobel ödüllü bir erkek yazarın gerisinde duran ve onun eserlerinin gerçek yaratıcısı olan bir eşi oynayan Glenn Close da bence Oscar'lık bir oyun çıkarmıştı. Fakat Oscar'lıları çoğaltmak, yeni oyuncuları ödüllendirmek açısından bu seçim de doğru olmuştur.

En İyi Yardımcı Kadın Oyuncu dalında Oscar, "If Beale Street Could Talk" filmindeki rolü nedeniyle **Regina King'**e gitti. ABD'de polis teşkilatı ve yargının nasıl beyaz ırkçı olduğunu gösteren bu film bence 2019'un önemli filmlerinden biri. Regina King'in oyunu da çok iyi.

Bu dalda ilginç olan bir seçim, aynı filmden iki kadın sanatçının da bu ödül için aday gösterilmiş olmasıydı. "The Favourite"de oynayan Emma Stone ve Rachel Weisz bu dalda adaydılar.

En iyi kadın oyuncu Oscar'ının da bu filmdeki Olivia Colman'a gittiği bilindiğinde, The Favorite'in aslında bir kadın oyuncular filmi olduğunu söylemek yanlış olmaz.

En İyi Görsel Efekt

Dalında Oscar ödülü "First Man" isimli NASA'nın aya ayak basma programını konu alan filme gitti. Bu film üzerine daha önce yazdığım yazıda (Bkz. Güney, sayı 87, s.97) şöyle demiştim:

"Filmin önemli bir bölümü seyahatin kendisi. Bu bölümler kuşkusuz sinema tarihinde yerini alacak bölümler. Seyirci adeta astronotlarla birlikte o daracık kapsülün içine giriyor. Onlarla birlikte korkunç gürültüler altında füzenin ateşlenişini, göğe yükselişini, atmosfer basıncını yaşıyor. Onlarla birlikte yaşıyor roketin birinci bölümünün atılıp, uzay çöpüne katılışını. Onlarla birlikte rahatlıyor atmosferden çıkıldığında. Sonra büyük bir sessizlik. Uçsuz bucaksız uzay. Onlarla birlikte hayretle ve hayranlıkla

görüyor dünyayı küçücük kapsül penceresinden. Sonra merkezle haberleşmeler, rutin. Aya yaklaşma. Ayın çekim alanında bir yörüngeye yerleşme. Ay modülüne geçiş. Ay modülünün uzay aracından ayrılışı. Aya başarılı iniş. Ve ilk adım.

(…)

Bu yıl Oscar'larda birkaç dalda ödül alması şaşırtıcı olmaz."

En İyi Film Şarkısı dalında Oscar ödülü, "**A Star Is Born"** isimli filmdeki, Lady Gaga ve Bradley Cooper tarafından seslendirilen "**Shallow"** isimli şarkıya gitti.

Bu çiftin Oscar ödüllerinin dağıtıldığı şovda sergiledikleri performans da kuşkusuz gecenin duygusal zirvesi idi.

En İyi Saç ve Makyaj için Oscar, Vice filmindeki çalışması için Greg Cannom, Kate Biscoe ve Patricia Dehaney'e gitti.

En İyi Animasyon Film için verilen Oscar'ı **Spider-Man: Into the Spider** isimli film aldı. Ben adaylar arasında yer alan "Isle of dogs"u tercih ederdim. (Isle of dogs" için Bkz. Güney sayı 84, s.76)

En İyi Kısa film Oscar'ı "**Skin"** isimli filme; **En İyi Kısa Animasyon Film** Oscar'ı **"Bao"** isimli filme; **En İyi Kısa Belgesel Film** Oscar'ı **Period. End Of Sentence** isimli filme gitti. Bütün bu filmlere internet üzerinden ulaşabilirsiniz.

En İyi Belgesel için Oscar'ı alan **Free Solo**'yu seyredeceksenız eğer mutlaka büyük perde/sinemada seyredin. Olağandışı bir sporun, olağanüstü görüntüleri var bu filmde. Yönetmen ve kameraman Jimmy Chin ve Elisabeth Chai Vaserhelyi, Free Solo'da serbest tırmanışçı Alex Honnold'u, hiçbir yardımcı malzeme kullanmaksızın, kendini güvenceye almaksızın 1000 metre yüksekliğinde bir granit kayaya tırmanışını belgeliyorlar. Fakat eğer yükseklik korkunuz varsa, yüksek bir mekândan aşağıya bakamıyorsanız, başınız dönüyorsa, bu filmin yanından bile geçmeyin derim.

En iyi belgesel dalında adaylar içinde yer alan **RBG**, görselliği nedeniyle değil, anlattığı olağan dışı bir insanın öyküsü nedeniyle benim favorimdi.

RGB, Ruth Bader Ginsburg, ABD Yüksek Mahkemesi'nin (Bizdeki Anayasa Mahkemesi'nin muadili) şimdi 87 yaşındaki en yaşlı üyesi.

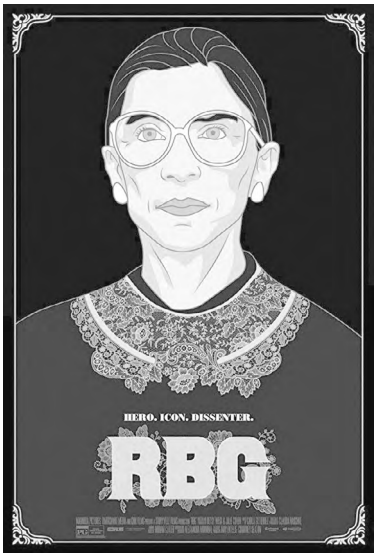

Demokrat Partili Başkan Carter döneminde Anayasa Mahkemesi hâkimliğine atanmış, eğer isterse ömür boyu koltuğunu boşaltması gerekmeyen bir kadın hâkim.

Bütün hayatı boyunca yasalardaki kadın erkek arasındaki eşitsizliğe ve her türden azınlıklara yönelik yasal eşitsizliklere karşı avukat olarak mücadele yürütmüş olan bir hukukçu. O bu mücadelesinde yüzlerce yasanın değiştirilmesini sağlamış bir insan. Aslında Obama'nın başkanlık döneminin sonunda yaşlılık nedeniyle görevi bırakmayı düşünen ve fakat Trump başkan olduktan sonra "daha yapacak çok iş var" diyerek istifa etmekten vazgeçen bir savaşçı. Şimdi Yüksek Mahkemede mutlak azınlıkta. Yapabileceği tek şey, alınan yanlış kararlara hukuki itirazını yapmak. Şerh düşmek. Onun şerhleri bugün ABD'de hukuk dergilerinde en çok okunan, internet hukuk sitelerinde en çok izlenen ve beğenilen metinler. Şimdi ABD'de yeni kuşak demokrat hukukçular için RGB bir idol. O kişiliği etrafında yaratılan gürültüden rahatsız, alçak gönüllü bir "ihtiyar". Ama 87 yaşında da "yapacak çok iş var" olduğu için fitnes stüdyolarında kaslarını da geliştirmeye çalışan bir insan. RGB'de Betsy West ve Julie Cohen isimli belgeselciler kameraları ile bu mücadeleci kadının peşine düşüyor; onun tanıdıkları, yakınları ile de görüşmeler üzerinden mükemmel bir portre çıkarıyorlar ortaya. 98 dakikalık belgesel sonlandığında "neden bitti?" diye hayıflanıyorsunuz. RGB gibilerinden öğrenecek çok şey var.

Bu belgeseli herkesin görmesini tavsiye ederim.

Eğer belgesel film sizi sıkıyorsa, o zaman aynı kadının öyküsünün 2018'de uzun metraj Hollywood sinema filmi yapımını da izleyebilirsiniz.

Mimi Leder'in yönetmenliğini yaptığı "On the base of sex" isimli filmde Felicity Jones, RGB'nin 500 erkek hukuk öğrencisi içinde 9 kadın öğrenciden biri olarak başlayan hukuk hayatının, o Yüksek Mahkeme üyesi olarak atanana kadar olan bölümünü, bu arada özel hayatını da gayet iyi canlandırıyor.

15 Haziran 2019 ■

KARİKATÜR ■ K. ÖNTAŞ

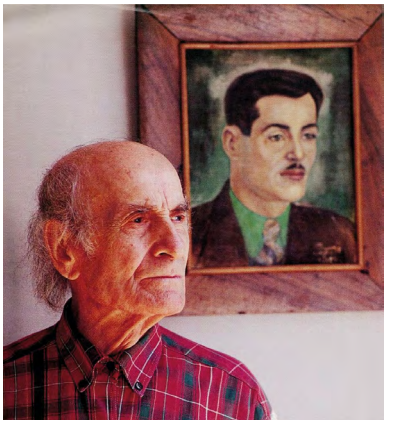

İbrahim Balaban... (Duvardaki resim: Nâzım Hikmet'in Fırçasından Balaban Portresi, 1941)

Dünyadan bir Balaban geçti...

"Köylü Ressamı" İbrahim Balaban Haziran'da aramızdan ayrıldı. 1921'de Bursa - Seçköy'de doğmuştu. Köyün üç yıllık okulunda eğitim gördü. Adli suçtan girdiği cezaevinde Nâzım Hikmet'le tanıştı. Onun desteği ve ilgisi sayesinde resim alanında kendisini geliştirdi. Toplumsal gerçekçi yapıtlar üretti. Eserlerinde konu olarak köy yaşamını, köydeki yoksulluğu, halk destanlarını, halk inançlarını, halk kahramanlarını... işledi. Kentleşmeyle birlikte kente göçü, buradaki yaşamı ve demokrasi mücadelesini de tuvale yansıttı... Sanata yaklaşımını; "Sanat yaşantının izdüşümüdür. Konu bir özdür, her öz kendi kabuğunu yapar." biçiminde açıklıyordu. İlk sergisini 1953'te açan, sonraki yıllarda hem Türkiye'de, hem de yurtdışında pek çok sergiye katılan; İbrahim Balaban arkasında ikibinden fazla tablo, binlerce desen, 11 adet kitap bırakarak 9 Haziran 2019'da dünyadan çekilip gitti. Eserleriyle yaşayacak... ■ **GÜNEY**

"Mapushane Kapısı"

"Bahar"

Hapiste birlikte yattığı Nâzım Hikmet "Bahar" adlı tablosundan etkilenerek "İbrahim Balaban'ın Bahar Tablosu Üstüne" adlı şiirini yazmıştı: **"İşte seyreyle gözüm, hünerini Balaban'ın / İşte şafak vakti Mayıs ayındayız / İşte aydınlık: / Akıllı, cesur, taze, diri, insafsız... / İşte bulut: / Kaymak gibi lüle lüle / İşte dağlar: / Hem de mavi, / hem de serin / İşte sabah seyranı tilkilerin / Uzun kuyruklarında ışık, / Sivri burunlarında / telaşları. / İşte seyreyle gözüm: / İşte karınları aç, tüyleri diken, ağzı kırmızı / İşte dağ başında kurdun biri. / Kendi içinde duymadın mı sen / Aç kurdun öfkesini sabah vakitleri? / İşte seyreyle gözüm: / Kelebekler, arılar... / İşte kıvıl kıvıl devranı balıkların / İşte bir leylek / Mısırdan yeni gelmiş. / İşte bir geyik; daha güzel bir dünyanın hayvanı. / İşte seyreyle gözüm; / inin önünde ayı, uyku sersemi henüz / Sen aklından geçirmedin mi hiç? / Toprağı koklayarak, ayılar gibi dalgın yaşamayı / Bala, armuda, yosunlu loşluğa yakın, / İnsanın sesinden, ateşten uzak. / İşte seyreyle gözüm: sincaplar, tavşanlar, / İşte kertenkele, işte tosbağa, / İşte üzüm gözlü eşeğimiz, bir ağaç pırıl pırıl / Güzellikte insana en çok benzeyen / İşte çayır çimen: / Girin içine çıplak ayaklarım. / İşte kokla burnum: / Labadalar, ebe gömeçleri. / Ellerim ellerini, dokunun, okşayın, avuçlayın, / İşte anamın sütü, / karımın eti, / gülüşü çocuğumun. / İşte sürülen toprak. / İşte İnsan: / dağın taşın, kurdun, kuşun efendisi. / İşte çırakları, işte poturunda yamalar / İşte karabasan. / İşte sağrılarında kederli, korkunç oyuklarında öküzleri. / On yıl mapusta yattı ama kaybetmedi / Umudunu Balaban. / İşte Seçköy'den Ali'nin kızı geliyor al taylarıyla tarlaya"**

"Tarlada Çalışanlar"

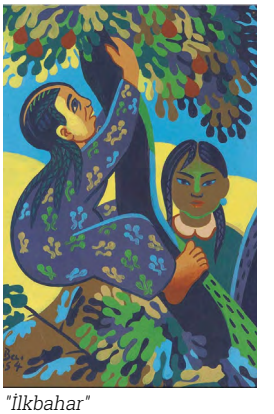

"İlkbahar"

"Köylü Kadın"

İmzası

"Crying Girl on the Border" ("Sınırda Ağlayan Kız"), Fotoğraf: John Moore, 62. Dünya Basın Fotoğrafları Birincilik Ödülü - 2019 · 12 Haziran 2018 tarihinde ABD'nin Meksika sınırında çekilen fotoğraf Honduraslı küçük bir kızın belki de hafızasından hiçbir zaman silinmeyecek bir anın görüntüsünü yakalıyor. ABD sınır korumaları tarafından tutuklanan annesi Sandra Sanchez'in yanında çaresizce ağlayan kızın fotoğrafı ABD hükümetinin göçmenlere yönelik "Zero Tolerance" ("Sıfır Tolerans") politikasını tek bir karede anlatıyor, sınır boyunca yapılan uygulamaların ne kadar insanlık dışı olduğunu gözler önüne seriyor.